

12.3. АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫ

	2024 жылға жалпы көрсеткіштер				
	Субъектінің S, мың км²	300,6	01.01.2025 жылға халық саны, адам	949 524	
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіштер	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ шығындары, млрд тенге	59,2	44,9	51,3	63,5

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Ақтөбе облысы 1932 жылы 10 наурызда құрылған. Қазақстан Республикасындағы аумақ көлемі бойынша екінші орында, ел аумағының 11% - охватыв қамтиды. Бұл бірден бірнеше ТМД елдерімен шектесетін Қазақстанның жалғыз өңірі. Солтүстігінде Ресей Федерациясының Орынбор облысымен, оңтүстігінде — Өзбекстан Республикасының Қарақалпақ автономиялық облысымен іргелес..

Ақтөбе облысы еліміздің дамыған өнеркәсіптік өңірлерінің бірі болып табылады. Мұнда ұлттық титан қорының 40%, никельдің 55%, көмірсутек шикізатының болжамды қорының 30% бар. Сондай-ақ алтын, күміс, мыс, мырыш, кобальт және т. б. ірі кен орындары бар.

12.3.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

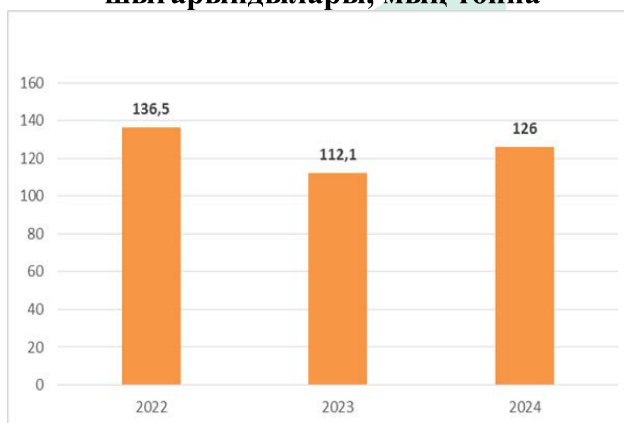
Ластағыш заттардың шығарындылары

Ластанудың негізгі көздері ретінде тау-кен, металлургия, химия және мұнай өндіру өнеркәсібі кәсіпорындары саналады.

Облыстың қоршаған ортасын ең көп ластаушы болып мұнай-газ өндіру кешенінің кәсіпорындары табылады: «СНПС Ақтөбемұнайгаз» АҚ, «ҚазақОйлАқтөбе» ЖШС, «Интергаз ОА» АҚ, «УМГ Ақтөбе» (газ тасымалдау),тсонымен қатар тау-кен өндіру, металлургия, химия және жылу энергетикасы салаларының кәсіпорындары: «ТҰК Қазхром» АҚ-ДГОК және АЗФ АҚ филиалдары, «Ақтөбе мыс компаниясы», «АЖХС» АҚ, «Ақтөбе ЖЭО» АҚ,коммуналдық кәсіпорындар. Сонымен бірге, Ақтөбе облысының атмосфералық ауасын ластауда жылжымалы көздерден шығатын газдар да маңызды рөл атқарады.

12.3.1-сурет

Ақтөбе облысында 2022-2024 жылдары стационарлық көздерден ластаушы заттардың шығарындылары, мың тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

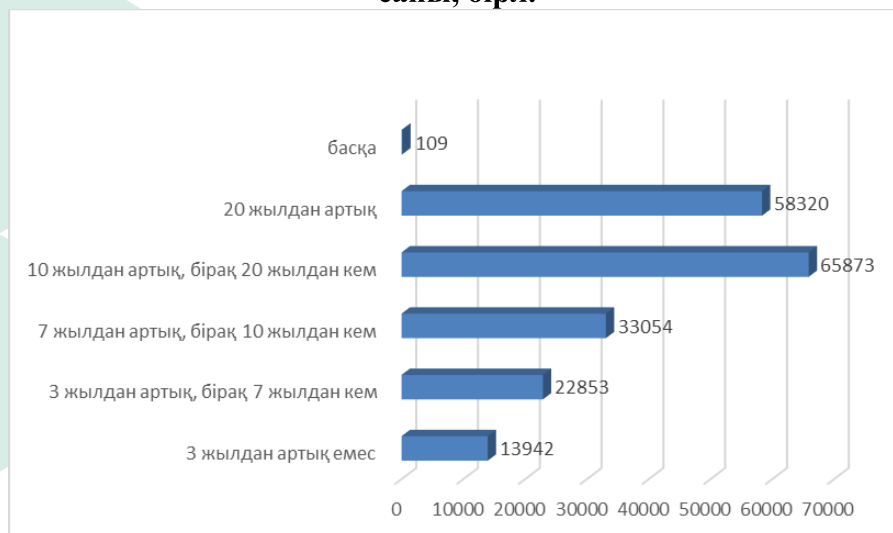
Аймақтың атмосфералық ауасының ластануына ең үлкен үлес жылжымалы көздер, яғни автокөлік көліктерінен түседі.

Қазақстан Республикасының Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 2025 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Ақтөбе облысында тіркелген автокөліктердің жалпы саны

220 605 бірлік құрады. Оның ішінде: жеңіл көліктер – 194 151 бірлік, жүк көліктері – 21 626 бірлік, автобус – 4 828 бірлік.

12.3.2-сурет

2024 жылы Ақтөбе облысында шығарылған жылы бойынша жеңіл автокөліктер саны, бірл.

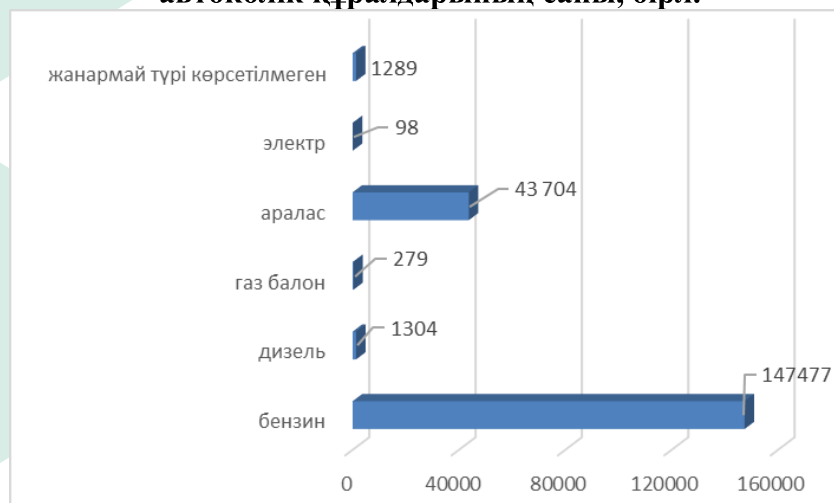

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

Диаграммадан көріп отырғанымыздай, Ақтөбе облысындағы автокөліктің негізгі бөлігі 10 жастан 20 жасқа дейінгі көліктерге тиесілі.

12.3.3-сурет

2024 жылы Ақтөбе облысында пайдаланылатын жанармай түрі бойынша жеңіл автокөлік құралдарының саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Көріп отырғанымыздай, автокөліктің басым бөлігі негізгі отын ретінде бензинді пайдаланады. Сондай-ақ, электр қозғалтқышы бар автокөлік құралдарының саны өткен жылмен салыстырғанда 23 бірлікке артқанын атап өткен жөн.

Атмосфералық ауаның сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Ақтөбе облысындағы атмосфералық ауаның жай-күйіне мониторинг жүргізді. Ақтөбе қаласында бақылау 6 бекетте жүргізілді, оның ішінде: 3 қолмен сынама алу бекеті, 3 автоматтандырылған станция. Хромтау, Қандыағаш қалаларында, сондай-ақ Шұбаршы және Кенкияқ кенттерінде бақылау әр елді мекенде бір бақылау бекетінде жүзеге асырылды (12.3.1-кесте).

Ақтөбе облысындағы 2024 жылғы атмосфералық ауаның сапасы

№	Елді мекен	Бақылау посттарының саны		Көрсеткіштер		
		қолмен	автоматты	АЛИ	СИ	ЕКК (%)
1	Ақтөбе қ.	3	3	2,0 (төмен деңгей)	21,3 (өте жоғары деңгей)	3 (жоғары деңгей)
2	Хромтау қ.	-	1	-	7,7 (жоғары деңгей)	24 (жоғары деңгей)
3	Қандыағаш қ.	-	1	-	4,0 (жоғары деңгей)	1 (жоғары деңгей)
4	Шұбаршы қ.	-	1	-	9,7 (жоғары деңгей)	27 (жоғары деңгей)
5	Кеңқияқ қ.	-	1	-	14,6 (өте жоғары деңгей)	42 (жоғары деңгей)

Ескерту: Градациялар бойынша атмосфералық ауаның ластану дәрежесін бағалау «Атмосфералық ауа» 1-ші бөлімде ұсынылған.

* ШРК болмауына байланысты күкіртсутегі ластану индексі есебіне енгізілмеген.

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

2024 жылы жүргізілген мониторинг нәтижелері бойынша, Ақтөбе қаласындағы атмосфералық ауаның ластануына күкіртсутек (ШРК — шекті рұқсат етілген концентрациядан асқан 1272 жағдай), азот диоксиді (968 жағдай) және көміртегі оксиді (102 жағдай) негізгі үлес қосқан. 2023 жылмен салыстырғанда, ластанудың жалпы индексі (СИ) 13,5-тен 21,3-ке дейін өсті, бұл көрсеткіш «өте жоғары деңгей» ретінде жіктеледі және сол күйінде қалуда.

Хромтау қаласы мен Шұбаршы кентінде — ластану деңгейі жоғары, Қандыағаш қаласында — жоғары, Кеңқияқ кентінде — «өте жоғары» деңгейге жеткен. Бұл жерде СИ мәні 2023 жылғы 4,3-тен 2024 жылы 14,6-ға дейін артқан.

Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» РМК сайтынан қарауға болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>

Атмосфералық ауаның ластануын төмендету жөніндегі шаралар

Экологиялық мәселелерді шешу үшін департамент Қазақстан Республикасы Экология және табиғи ресурстар министрлігімен және облыс әкімдігімен «Ақтөбе облысының 2024-2026 жылдарға арналған экологиялық кешенді шешімдердің жол картасын» жаңартып, бекітті. Жол картасы ауаның сапасын жақсарту бойынша келесі шараларды көздейді:

- «Aqtobe Su Energy Group» АҚ 11 ағынды суларды бұру нысанында кәріз газдарының шығарындыларын азайту үшін күкіртсіздендіру құралдарын қолдану;
- атмосфералық ағып кетуді болдырмау үшін №11 кәріздік сорғы станциясын жағудан кейінгі кәріздік газ жүйесін, оның ішінде метанды, көмірқышқыл газын және күкіртті сутегін орнату арқылы қайта құру;
- «Қазақойл Ақтөбе» ЖШС, «Ақтөбе жылу электр орталығы» АҚ, «ТНК Казхром» АҚ қоса алғанда, 1-санаттағы қауіпті кәсіпорындарда шығарындыларды бақылаудың автоматтандырылған жүйелерін енгізу;
- елді мекендердің аумақтарында абаттандыруға жататын аумақты пропорционалды ауыстыру мүмкіндігімен Қазақстан Республикасының Санитариялық ережелері мен ережелерінің талаптарына сәйкес кәсіпорындардың санитарлық-қорғау аймағын абаттандыру.

Газдандыру

Бүгінгі таңда Ақтөбе облысындағы 319 елді мекеннің 172-сі немесе 53,9%-ы (яғни 887,7 мың адам — 95,6%) табиғи газбен қамтамасыз етілген.

2024 жылы 21 жобаны іске асыру жоспарланған, олардың ішінде: 8 жоба бойынша жұмыстар толық аяқталды, атап айтқанда: Темір ауданы – Еңбекші, Алтықарасу, Мұғалжар ауданы – Жарық, Мәртөк ауданы – Первомайка, Жаңажол, Әйтеке би ауданы – Сулукөл, Ойыл ауданы – Қаракөмер, Ақтөбе қаласы – 3-жіп магистральдық газ құбыры. 13 жоба 2025 жылға ауыспалы болып табылады.

12.3.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Ақтөбе облысының аумағындағы негізгі су объектілері – Сағыз (510 км), Қобда, Ембі (712 км), Ұлқаяқ (349 км), Елек (623 км) өзендері болып табылады. Сондай-ақ облыс аумағы арқылы Торғай (825 км), Ойыл (800 км), Жем (712 км), Ырғыз (593 км), Ор (314 км) сияқты ірі өзендер ағып өтеді. Торғайдан басқа барлық ірі өзендер облыстың орталық бөлігіндегі Мұғалжар тауларындағы бұлақтардан бастау алады. Өзендер негізінен көктемгі қардың еруі нәтижесінде толығымен.

Жер үсті суларының сапасы

Ақтөбе облысы бойынша жер үсті суларының сапасына бақылау 12 су объектісінің 19 бақылау нүктесінде жүргізілді (12.3.2-кесте). Су сынамаларын талдау кезінде 42 физика-химиялық сапа көрсеткіші анықталды: температура, өлшенген заттар, мөлдірлік, сутегі көрсеткіші (pH), еріген оттегі, БПК₅, КПК, тұз құрамындағы негізгі иондар, биогендік элементтер, органикалық заттар (мұнай өнімдері, фенолдар), ауыр металдар.

12.3.2 -кесте

Ақтөбе облысындағы 2023-2024 жылдардағы жер үсті суларының сапасы

Су объектісінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	Өлше м бірлігі	Концентрация
	2023 жыл	2024 жыл			
Елек өзені	4 класс	>3 класс	Фенолдар*	мг/дм ³	0,0018
Қарғалы өзені	4 класс	>3 класс	Фенолдар*	мг/дм ³	0,0017
Ембі өзені	4 класс	>3 класс	Фенолдар*	мг/дм ³	0,0021
Темір өзені	4 класс	>3 класс	Фенолдар*	мг/дм ³	0,0019
Орь өзені	4 класс	>3 класс	Фенолдар*	мг/дм ³	0,0018
Ақтасты өзені	4 класс	>3 класс	Фенолдар*	мг/дм ³	0,0018
Қосестек өзені	4 класс	>3 класс	Фенолдар*	мг/дм ³	0,0016
Ойыл өзені	4 класс	4 класс	Аммоний-ион	мг/дм ³	1,128
Үлкен Қобда өзені	4 класс	4 класс	Аммоний-ион	мг/дм ³	1,07
Қара Қобда өзені	4 класс	>3 класс	Фенолдар*	мг/дм ³	0,0012
Ырғыз өзені	4 класс	>3 класс	Фенолдар*	мг/дм ³	0,0014

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Ескерту: Су пайдалану сынаптарының сипаттамасы «Су ресурстары» 3-ші бөлімде ұсынылған.

* бұл класс үшін заттар бойынша нормативтер белгіленбеген.

Ойыл және Үлкен Қобда өзендеріндегі 2024 жылғы бақылау нәтижелерімен 2023 жылмен салыстырғанда, жер үсті суларының сапасы айтарлықтай өзгермегені байқалады. Ал Елек,

Қарғалы, Ембі, Темір, Ор, Қосестек, Ақтасты, Қара Қобда және Ырғыз өзендерінде су сапасы 4-сыныптан 3-сыныпқа жақсарған, бұл сапаның артқанын көрсетеді.

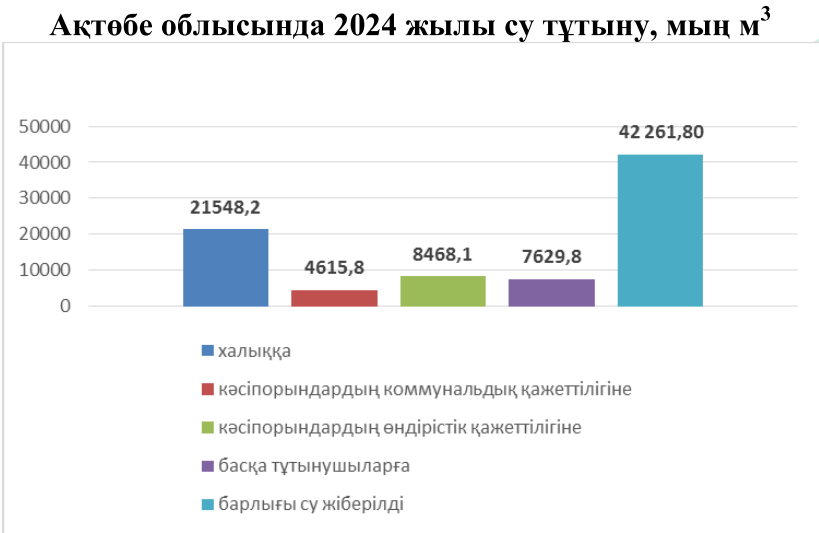
Ақтөбе облысының су объектілеріндегі негізгі ластаушы заттар – аммоний иондары мен фенолдар.

2024 жылы жер үсті суларының жоғары деңгейдегі ластану жағдайлары тіркелген жоқ.

Су тұтыну

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша, 2024 жылы Ақтөбе облысындағы су құбыры желілерінің жалпы ұзындығы 5662,0 км құраған, оның 78 км жөндеуді қажет етеді. Сол жылы тұтынушыларға жеткізілген су көлемі 42 261,8 мың м³ болды (12.3.4-сурет).

12.3.4-сурет

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Су бұру

2024 жылы Ақтөбе облысында су бұрудың жалпы көлемі 22 688,9 мың м³ құрады. 2024 жылы кәріз желілерінің ұзындығы 984,1 км құрайды (12.3.3-кесте).

12.3.3-кесте

2023-2024 жылдардағы ағынды сулармен ластаушы заттардың төгінділері

Нақты төгінді көлемдері		2023 жыл	2024 жыл
Өндірістік төгінділер	Су бұру көлемі, мың м³	2 685,3	3978,0
	Ластаушы заттар көлемі, мың тонна	8,659	8,896
Шаруашылық-тұрмыстық ағынды сулар	Су бұру көлемі, мың м³	16 968,9	17534,7
	Ластаушы заттар көлемі, мың тонна	8,5	10,9
Авариялық және рұқсат етілмеген төгінділер	Су бұру көлемі, мың м³	-	-
	Ластаушы заттар көлемі, мың тонна	-	-
Барлығы (жоғарыда аталған барлық төгінділер)	Су бұру көлемі, мың м³	19654,2	21512,7
	Ластаушы заттар көлемі, мың тонна	17,159	19,796

Дереккөз: Ақтөбе облысы бойынша экология департаменті

Жер үсті суларының ластануын азайту жөніндегі шаралар

2024 жылы Ақтөбе облысында су объектілерінің ластануын төмендету жұмыстары жалғасуда.

Ақтөбе қаласында нақты жүктемесі тәулігіне 75 мың м³ және тазалау тиімділігі 87-90% болатын кәріз-тазарту құрылыстары жұмыс істейді. Құны 53,5 млрд теңге болатын, мемлекеттік

және экономикалық сараптамадан өткен жаңа КОС құрылысының ТЭН әзірленді, жоба МЖӘ форматында мақұлданды, мердігерді таңдау бойынша тендер жүргізілуде.

«Aqtobe su energy group» АҚ-ның 11 нысанында сарқынды суларды күкіртті тазарту жұмыстары жүргізілді. Өңірдің өнеркәсіптік кәсіпорындарында Ағынды суларды тазарту құрылыстары мен жинақтағыштар пайдаланылады, олар тұтастай алғанда нормативтік тазартуды қамтамасыз етеді.

2024 жылы «Қазактүрікмұнай» ЖШС және «Қазақойл Ақтөбе» ЖШС жекелеген объектілерінде аммоний азоты, өлшенген заттар, хлоридтер, мұнай өнімдері және басқа да көрсеткіштер бойынша асып кетулер анықталды. Биологиялық станцияларға жөндеу және техникалық қызмет көрсету жұмыстары жүргізілуде.

Сондай-ақ, өңірде тазалау тиімділігін арттыруға және су ресурстарына жүктемені азайтуға бағытталған тазарту құрылыстары мен қалдық қоймаларын («Ақтөбе Мыс компаниясы» ЖШС, «Коммунальщик» КМК және т.б.) реконструкциялау жобалары іске асырылуда.

12.3.3. ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

2024 жылғы 1 қарашадағы жағдай бойынша Ақтөбе облысының жер қоры — 29 585,1 мың га құрайды. Жерлердің санаттар бойынша бөлінуі 12.3.4-кестеде көрсетілген.

12.3.4-кесте

Ақтөбе облысында 2023–2024 жылдардағы жерлерді санаттар бойынша бөлу, мың га

№	Жер санаты	2023 жыл	2024 жыл
1.	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	13 129,6	13 341,1
2.	Елді мекендердің жерлері	4 320,2	4 316,4
3.	Өнеркәсіп, көлік, байланыс және өзге де ауыл шаруашылығы мақсатына жатпайтын жерлер	319,6	331,0
4.	Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	1 177,4	1 177,4
5.	Орман қорының жерлері	221,3	251,1
6.	Су қорының жерлері	13,1	13,1
7.	Қордағы жерлер	10 403,9	10 155,0
Барлығы		30 062,9	29 585,1

Ескерту: «Барлығы» жолы бойынша басқа мемлекеттер пайдаланатын жерлерді есепке алмағанда.

Дереккөз: ҚР АІІМ Жер ресурстарын басқару комитеті

Жерді алып қою

2024 жылы 130 мың гектар пайдаланылмаған жерді мемлекет меншігіне қайтару жоспары бекітілді. Іс жүзінде 219,0 мың гектар пайдаланылмаған жер учаскелері анықталып, мемлекеттік меншікке қайтарылды. Бұл жоспардың 168%-ға орындалуына мүмкіндік берді.

Облыс аумағында тексеру іс-шараларын жүргізу мақсатында 2024 жылы «Ақтөбе облысының Жер ресурстарын басқару департаменті» РМК-ға 489,8 мың гектар ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерді қамтитын 216 жер учаскесі бойынша материалдар жолданды. Аталған материалдар негізінде бір жыл мерзімге ұйғарымдар берілді. Департамент ұйғарымдарының нәтижесінде сот шешімімен мәжбүрлі түрде 65,8 мың гектар жер мемлекеттік меншікке қайтарылды. 2025 жылы 160 мың гектар пайдаланылмаған жерді қайтару жоспарланып отыр. Қазіргі таңда жоспар бекітіліп, аудан әкімдіктерімен келісілді.

Топырақ жағдайы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК топырақтың ауыр металдармен ластану деңгейіне мониторинг жүргізді. Ақтөбе қаласының келесі аумақтарында: №16 мектеп маңы, Тургенев көшесі, Авиакалашық, Теміржол вокзалы және АЗФ зауыты аудандарында іріктелген топырақ сынамаларында барлық анықталған ауыр металдардың мөлшері рұқсат етілген шектерден аспаған.

2024 жыл бойынша Ақтөбе қаласындағы топырақтың ауыр металдармен ластануы жөніндегі деректер 12.3.5-кестеде келтірілген.

12.3.5-кесте

2024 жылы Ақтөбе қаласындағы топырақтағы ауыр металдардың концентрациясы, мг/кг

Ауыр металдар					
Мырыш	Қорғасын	Мыс	Хром	Мырыш	Кадмий
1,7 - 2,7	0,14 - 0,6	0,3 - 0,5	0,06 - 0,2	1,71 - 2,49	0,081 - 0,17

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Барлық анықталған ауыр металдардың мөлшері рұқсат етілген шектерден аспаған.

Толығырақ ақпаратпен «Қазгидромет» РМК сайтында танысуға болады <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-okruzhayuschey-sredy/2024>.

12.3.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

Ақтөбе облысының аумағында жалпы саны 361 жер қойнауын пайдалану объектілері бар, оның ішінде: Тау-кен пайдалы қазбаларын игеру (ТПИ) бойынша 20 келісімшарт, ТПИ барлауға арналған 186 лицензия, ТПИ өндіруге арналған 7 лицензия, ТПИ бойынша қосымша 55 келісімшарт, ТПИ өндіруге арналған тағы 66 лицензия, Жер қойнауын сақтау нормаларына байланысты 25 лицензия, Жер қойнауын тасымалдау қызметтеріне арналған 2 лицензия бар.

«089 — Жер қойнауын ұтымды және кешенді пайдалануды қамтамасыз ету және Қазақстан Республикасы аумағының геологиялық зерделенуін арттыру» мемлекеттік бағдарламасын жүзеге асыру аясында жер асты суларына мониторинг жүргізілуде. Ақтөбе облысының аумағындағы режимдік желі 61 бекет пен учаскелердегі 428 ұңғыманы қамтиды. Олардың ішінде: 292 ұңғыма бойынша жер асты суларының режиміне бақылау, 136 ұңғыма бойынша жер асты суларының ластану деңгейіне мониторинг жүргізіледі.

Төрттік аллювиалды сулы горизонттың жер асты сулары мен осы горизонтты пайдаланатын су қабылдағыштардың негізгі тұрақты жұмыс істейтін ластаушылары болып Ақтөбе хром қосылыстары зауыты және «Фосфохим» зауыты саналады.

12.3.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар

Ақтөбе облысында екі ерекше қорғалатын табиғи аумақ орналасқан: Ырғыз-Торғай мемлекеттік табиғи резерваты — 763,5 мың гектар, Торғай мемлекеттік қорығы — 296,0 мың гектар. Резерват — жер үсті және су экожүйелерін, сондай-ақ биологиялық алуантүрлілікті қорғауға бағытталған табиғатты қорғау және ғылыми мекеме мәртебесіне ие. Сонымен қатар, өңірдің бірегей табиғи кешендері мен биоалуантүрлілігін сақтау үшін жергілікті маңызы бар бірнеше мемлекеттік табиғи қорықтар құрылды (толығырақ ақпарат 12.3.6-кестеде берілген).

12.3.6-кесте

Жергілікті маңызы бар мемлекеттік табиғи қорықтар

№	Жергілікті маңызы бар мемлекеттік табиғи қорықтар	Ауданы, мың га
1	Мемлекеттік табиғи қорықтық жер (жергілікті маңыздағы)	«Эбита» 83 770
2		«Оркаш» 33 395
3		«Мартук» 133 796
4		«Қобда» 34 655
5		«Озерный» 154 083
6		«Уил» 63 468
7	Мемлекеттік табиғи кешенді	«Көкжиде-» 13 977

	қорықтық жер (жергілікті маңыздағы)	Кұмжарған»	
8	Жергілікті маңыздағы ерекше қорғалатын табиғи аумақтың қорықтық жері туралы табиғи-ғылыми негіздеме әзірленді	«Қарғалы»	-

Дереккөз: Ақтөбе облысының әкімдігі.

Орман қоры

Ақтөбе облысы Қазақстан өңірлері арасында орман алқабының көлемі бойынша төмен деңгейде орналасқан. Облыстың мемлекеттік орман қоры жалпы 1 400,2 мың гектарды құрайды, оның ішінде: 95,4 мың гектар орман алқаптары, 54,2 мың гектар орман жабылған алқаптар.

Облыстың орман ресурстары Елек, Қарғалы, Орал, Қобда, Ойыл, Темір өзендері мен олардың салаларындағы жеке қайың мен көктерек шоқыларынан, жайылмалы ормандардан тұрады. Сонымен қатар, теміржол және автомобиль жолдарының бойында орман екпелері орналастырылған.

Жануарлар мен өсімдіктер әлемі

Ақтөбе облысында сүтқоректілердің 62 түрі және құстардың 214 түрі мекендейді, оның ішінде сүтқоректілердің 35 түрі және құстардың 80 түрі аңшылық-кәсіпшілік болып табылады. Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына сүтқоректілердің 10 түрі және құстардың 35 түрі енгізілген. Жабайы жануарлардың көптеген түрлерінің жағдайы тұрақты деп бағаланады, қазіргі уақытта аң аулау жүргізілмейді.

Облыс аумағында ақбөкендердің үш популяциясы мекендейді: Үстірт — оңтүстікте, Бетпақдала — оңтүстік-шығыс бөлігінде және Орал — батыста.

Балық шаруашылығы

Ақтөбе облысында Тобыл-Торғай және Орал-Каспий бассейндеріне жататын жалпы 126 балық шаруашылығы су айдыны бар, оның ішінде: 13 өзен, 48 көл, 8 су қоймасы, 31 тоған. Негізгі кәсіптік аймақтар: Ырғыз-Торғай көл-өзен жүйесі, Ақтөбе, Қарғалы және Магаджанов су қоймалары.

2024 жылға бекітілген балық аулау лимиті — 166,04 тонна. Қазіргі уақытта лимиттің ішінде 4,5 тоннаға 47 рұқсат берілген. 2024 жылы облыстың су айдындарына 77,4 мың дана кәмелетке толмаған балық шығарылды. Сонымен қатар, балық ресурстарына зиянды өтеу мақсатында жұмыстар жүргізіліп, Елек өзеніне 20 мың тұқы төлі жіберілді.

12.3.6. РАДИЯЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

Казгидромет Ақтөбе облысында гамма-сәулелену және радиоактивті ластануға мониторинг жүргізді. Жеті метеостанцияда (Ақтөбе, Қарауыл-Келді, Новоалексеевка, Родниковка, Үйіл, Шалқар және Жағабұлақ) күн сайын гамма-сәулелену деңгейіне мониторинг жүргізілді.

Ақтөбе облысында атмосфераның жер қабатындағы гамма-сәулеленудің орташа деңгейі 0,02-ден 0,22 мкЗв/сағ аралығында (стандарт 5 мкЗв/сағ дейін) ауытқиды. Аймақ бойынша орташа гамма-сәулелену деңгейі 0,11 мкЗв/сағ құрады.

Ақтөбе облысында атмосфераның жер қабатының радиоактивті ластануы Ақтөбе, Қарауыл-Келді және Шалқар метеостанцияларында бес күндік көлденең сынамаларды қолдану арқылы бақыланды.

Ақтөбе облысында атмосфераның жер қабатындағы радиоактивті жауын-шашынның орташа тәуліктік тығыздығы 1,0-ден 3,1 Бк/м² аралығында болды. Жарылыстардың орташа тығыздығы 1,8 Бк/м² құрады, бұл рұқсат етілген шекті деңгейден аспайды.

12.3.7. ҚАЛДЫҚТАР

Тұрмыстық қатты қалдықтар

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша, 2024 жылы Ақтөбе облысында қатты тұрмыстық қалдықтардың (ҚТҚ) түзілу көлемі 248 363 тонна болды.

Оның ішінде 242 764 тоннасы — коммуналдық қалдықтар. Облыс аумағында қалдықтарды жинау және шығару жұмыстарымен 36 кәсіпорын айналысады, оның ішінде 18-і — жеке кәсіпкерлер.

12.3.5-сурет

Ақтөбе облысында 2024 жылы коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Өнеркәсіп қалдықтары

2024 жылы Ақтөбе облысында 72853,6 мың тонна қалдық пайда болды, оның ішінде тау-кен өндіру саласы бойынша - 72410,3 мың тонна (99%), химия өнеркәсібі бойынша - 286,7 мың тонна (0,5%), мұнай саласы бойынша-156,63 мың тонна (0,2%). Өнеркәсіптік қалдықтарды қайта өңдеу үлесі 11% құрады. Облыс бойынша 7348,2 мың тонна қалдық қайта өңделді.

Барлық дерлік тау-кен кәсіпорындарында қалдықтарды басқару жүйесі бар, ол қалдықтардың пайда болуының алдын алу және азайту, есепке алу және бақылау, Жинақтау, жинау, өңдеу, кәдеге жарату, тасымалдау, сақтау және жою сияқты қалдықтардың технологиялық циклінің барлық кезеңдерін камтиды.

Осылайша, қоршаған ортаға теріс әсерді азайту мақсатында «Қазхром ТҰК» АҚ ф-ла Дон КБК аршылған және сыйымды жыныстарының қалдықтары қазылған Карьер кеңістігінде орналастырылады (пайдаланылады), бұл өз кезегінде қалдықтардың үйінділерде жиналуын азайтуға мүмкіндік береді.

Ресурстарды үнемдейтін және экологиялық таза технологияларды енгізу

«Қазхром ТҰК» АҚ кәсіпорны «Костер-1М» қондырғыларын пайдаланады, оларды енгізу мұнайдың төгілуін жоюға байланысты жұмыстарды жүргізу кезінде пайда болатын қатты және паста тәрізді ұсақ Ұшпа мұнай бар жанғыш қалдықтарды жағу есебінен қалдықтарды орналастыру көлемін қысқартуға мүмкіндік берді, оның ішінде табиғи негізде пайдаланылған сорбенттер, сүрту шүберектері, ластанған шөп, тиісті мөлшерде ластанған ағаш материалдары.

Ақтөбе ферроқорытпа зауыты – «Қазхром ТҰК» АҚ филиалы жоғары көміртекті феррохромды балқыту кезінде алынған қожды қайта өңдеуде. Қож 0-5, 5-20, 20-40 немесе 20-70 фракцияларының қиыршық тастарына өңделеді (тұтынушының жағдайына байланысты). Қиыршық тасты шығару үшін СТ 8618-1904-АО-06-2015 «тазартылған феррохромның тұрақтандырылған қождарынан қиыршық тас және құм» стандарты әзірленді.

Стихиялық полигондар

«Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ ғарыштық мониторингінің нәтижелері бойынша 2024 жылы Ақтөбе облысының аумағында 267 рұқсат етілмеген қоқыс орны анықталды, оның 223-і жойылды.

12.3.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ ЖӘНЕ ТҰТЫНУ

ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша, 2024 жылы Ақтөбе

облысында 4 374 458,2 мың кВт*сағ электр энергиясы өндірілді, жылу энергиясын өндіру – 5 376,7 мың Гкал құрады.

Жаңартылатын энергия көздері

Өңірде жалпы қуаты 96 МВт жаңартылатын энергия көздері саласында 2 жоба іске асырылды. Қарғалы ауданында «Arm Wind» ЖШС екі жел электр станциясы пайдалануға берілді.

12.3.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

2024 жылы Ақтөбе облысында 2025–2029 жылдарға арналған қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштерін әзірлеуге бюджеттік өтінім берілді.

12.4. АЛМАТЫ ОБЛЫСЫ

	2024 жылдың жалпы көрсеткіштері				
	Субъектінің S, мың км ²	105,1	01.01.2025 жылға халық саны, адам	1 560 124	
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіштер	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары, млрд тенге	2,8	2,1	2,9	2,4

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Алматы облысы 1932 жылғы 10 наурызда құрылған. Ол Қазақстанның оңтүстік-шығысында, Солтүстік Тянь-Шань жоталары, Балқаш көлі және Іле өзені аралығында орналасқан. Шығысында Қытай Халық Республикасының Шыңжаң-Ұйғыр автономиялық ауданымен, ал оңтүстігінде Қырғыз Республикасының Шу және Ыстықкөл облыстарымен шектеседі. Алматы облысы – Қазақстанның ең тығыз қоныстанған өңірлерінің бірі. 2022 жылдан бастап облыстың әкімшілік орталығы – Қонаев қаласы (бұрынғы Қапшағай қаласы) болып белгіленді.

Облыстың климаты негізінен континенталды. «Қазгидромет» РМК деректеріне сәйкес, Іле Алатауының етегіне орташа ыстық жаз және жұмсақ қыс тән, ал жазық бөлігінде ауа температурасының тәуліктік және жылдық ауытқуы жоғары болады, суық қыс пен ұзақ, құрғақ жаз басым. Тәуліктік орташа ауа температурасы 0°C-тан жоғары болатын жылы кезеңнің ұзақтығы солтүстіктегі жазық бөлікте 240 күнді, ал оңтүстіктегі таулы аймақта 220 күнді құрайды.

Жауын-шашынның жылдық мөлшері солтүстігінде 125 мм-ден, оңтүстіктегі таулы аймақтарда 900 мм-ге дейін өзгереді. Жылдық жауын-шашынның 50-75 пайызы сәуірден қазанға дейінгі аралықта түседі.

Алматы облысында әртүрлі пайдалы қазбалар кездеседі. Атап айтқанда, жер асты суларының, вольфрамның, алтынның, уранның, молибденнің, қорғасын мен күмістің айтарлықтай қоры бар.

Өңірдегі өнеркәсіп құрылымында өңдеу өнеркәсібінің үлесі 85 пайыздан асады. Жеңіл және тамақ өнеркәсібі, фармацевтика, ауыл шаруашылығы мен балық шаруашылығы салалары жақсы дамыған.

Облыс аумағында Алматы мемлекеттік табиғи қорығы және республикалық маңызы бар төрт ұлттық парктің екеуі – Іле-Алатау ұлттық табиғи паркі мен Алтын-Емел ұлттық табиғи паркі орналасқан.

12.4.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

Ластаушы заттардың шығарындылары

Алматы облысындағы атмосфералық ауаның ластану көздеріне жылу энергетикасы кәсіпорындары, автомобиль көлігі, Қазақстан Республикасы Қорғаныс министрлігінің әскери гарнизондарының қазандықтары, шағын және орта бизнес субъектілері, соның ішінде ауыл шаруашылығы кәсіпорындары жатады.

Облыс аумағында атмосфералық ауаның жай-күйін бақылау 16 бекетте жүзеге асырылады, оның ішінде 5-уі қолмен сынама алу бекеті және 11-і автоматты бақылау станциясы болып табылады. Бұған қоса, қосымша 10 нүктеде ауа сапасын бақылауға арналған жылжымалы экологиялық зертхана жұмыс істейді. Бұл нүктелер Талғар (2 нүкте), Есік (2 нүкте), Түрген (2 нүкте), Өтеген Батыр (2 нүкте), Қаскелең (2 нүкте) елді мекендерінде орналасқан.

Өлшеулер 15 көрсеткіш бойынша жүргізіледі: РМ-10 бөлшектері, азот диоксиді, күкірт диоксиді, көміртегі тотығы, күкіртті сутегі, фенол, формальдегид, бензол, этилбензол, хлорбензол, параксиллол, метаксиллол, кумол, ортоксиллол және РМ-2.5 аспалы бөлшектері. Атмосфералық ауаның негізгі ластаушы заттарына күкірт ангидридi, азот оксидтері, қатты заттар және көміртегі тотығы жатады.

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 2024 жылы стационарлық көздерден атмосфераға ластаушы заттар шығарындыларының көлемі 29,6 мың тоннаны құрады.

12.4.1-кесте

Алматы облысында 2020-2024 жылдардағы стационарлық көздерден ластаушы заттар шығарындыларының динамикасы, мың тонна

Аймақ/Облыс	2020 жыл	2021 жыл	2022 жыл	2023 жыл	2024 жыл
Алматы	26,3	30,3	28,8	28,4	29,6

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Стационарлық көздерден басқа, атмосфералық ауаның ластануына жылжымалы ластану көздері, яғни көлік құралдары ықпал етеді.

ҚР Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша 01.01.2025 жылғы жағдай бойынша Алматы облысында 610,7 мың бірлік автокөлік тіркелген.

12.4.1-сурет

Алматы облысында пайдаланылатын жанармай түрі бойынша 01.01.2025 жылға арналған автокөлік құралдарының саны, мың бірлік.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Көріп отырғаныңыздай, автокөлік құралдарының басым көпшілігі жанармай ретінде бензинді пайдаланады.

Атмосфералық ауаның сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Алматы облысында ауаның ластануын бақылау 10 нүктеде жүргізілді: Талғар қ. (2 нүкте), Есік қ. (2 нүкте), Түрген ауылы (2 нүкте), Өтеген батыр к. (2 нүкте), пгт. Қаскелең (2 нүкте). Бақылаулар 15 көрсеткіш бойынша жүргізілді: РМ-2,5 және РМ - 10 тоқтатылған бөлшектері, азот диоксиді, күкірт диоксиді, көміртегі тотығы, күкіртсутек, фенол, формальдегид, бензол, этилбензол, хлорбензол, параксиллол, метаксиллол, кумол, ортаксиллол.

12.4.2-кесте

Эпизодтық бақылаулар деректері бойынша ластаушы заттардың рұқсат етілген концентрацияларының (ШРК) асып кетуі

	Елді мекенің атауы	Сынама алу нүктелері	Көміртегі тотығы	Күкіртті сутегі	Азот диоксиді
1	Талғар қаласы, Талғар ауданы	Әзірбаев көшесі	0,5	0,5	4,9
		Бокин көшесі	1,2	0,5	0,1
2	Есік қаласы, Еңбекшіқазақ ауданы	Тоқатаев көшесі	0,4	3,1	0,4
		Абай көшесі, 87	0,7	1,8	0,25
3	Түрген қаласы, Еңбекшіқазақ ауданы	Құлмамбет көшесі, 1	0,6	0,9	0,2

		Құлмамбат көшесі, 145	0,7	0,8	0,15
4	Өтеген батыр кенті, Іле ауданы	Пушкин көшесі, 31	0,6	1,7	0,8
		Гагарин көшесі, 6	-	2,1	-
5	Қаскелең кенті, Қарасай ауданы	Әкімдік ғимараты	0,6	1,4	0,1
		Абылай хан көшесі	0,6	0,5	0,1

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

«Қазгидромет» РМК эпизодтық бақылауларының деректері бойынша облыстың барлық аудандарында күкіртті сутектің рұқсат етілген концентрациясының артуы байқалады. Қалған ластанушы заттардың концентрациясы нормалар шегінде болды.

Алматы облысында жоғары ластану және атмосфералық ауаның өте жоғары ластану жағдайлары анықталған жоқ.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>

Газдандыру

2024 жылы Алматы облысында «Шелек – Кеген – Нарынқол» магистральдық газ құбырының құрылысы жалғастырылды. Бұл жоба Кеген және Райымбек аудандарындағы 23 елді мекенді газдандыруды көздейді, жалпы қамтылатын халық саны – 47,4 мың адам.

Алматы облысы бойынша газдандырылуға жататын 294 елді мекеннің 60 пайыздан астамы газбен қамтылған.

12.4.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Алматы облысындағы жер үсті сулары Іле, Қаскелең, Талғар, Есік, Есентай және басқа өзендерді, сондай-ақ Қапшағай су қоймасын қамтиды.

Жер үсті суларының сапасы

«Қазгидромет» РМК Алматы облысының аумағында жер үсті суларының сапасына 22 су объектісінде бақылау жүргізді. Бұл объектілерге Іле, Текес, Қорғас, Кіші Алматы, Есентай, Үлкен Алматы, Шілік, Шарын, Баянкөл, Қаскелең, Қарқара, Есік, Түрген, Талғар, Темірлік, Қаратал, Ақсу, Лепси өзендері және Үлкен Алматы көлдері, Алакөл, Балқаш және Қапшағай су қоймасы кіреді.

Су сынамаларында жер үсті суларын зерттеу кезінде 44 физика-химиялық көрсеткіш анықталады. Олардың ішінде су температурасы, өлшенген заттар, мөлдірлік, сутегі көрсеткіші (рН), еріген оттегі, биохимиялық оттегі тұтыну (ОБТ5), қатты қалдықтар (ҚҚП), тұз құрамының негізгі иондары, биогендік элементтер, органикалық заттар (мұнай өнімдері, фенолдар), ауыр металдар және пестицидтер бар.

Қазақстан Республикасының су объектілеріндегі су сапасын бағалауға арналған негізгі нормативтік құжат – «Су объектілеріндегі су сапасын жіктеудің бірыңғай жүйесі» болып табылады.

Алматы облысының аумағында 2023-2024 жылдардағы су объектілерінің су сапасы

№	Су объектісінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	2024 жылға концентрация, мг/дм ³
		2023 жыл	2024 жыл		
1	Кіші Алматы өзені	3 класс	3 класс	Магний	24,027
2	Есентай өзені	2 класс	2 класс	Жалпы фосфор	0,186
3	Үлкен Алматы өзені	2 класс	2 класс	Жалпы фосфор	0,141
4	Іле өзені	3 класс	3 класс	Магний	22,479
5	Шілік өзені	2 класс	2 класс	Жалпы фосфор	0,145
6	Шарын өзені	3 класс	3 класс	Магний	22,008
7	Текес өзені	3 класс	3 класс	Аммоний ион	0,648
				Магний	5,758
8	Баянкөл өзені	3 класс	2 класс	Жалпы фосфор	0,119
9	Есік өзені	4 класс	1 класс*		
10	Қаскелең өзені	2 класс	2 класс	Жалпы фосфор	0,186
11	Қарқара өзені	3 класс	3 класс	Магний	23,7
12	Түрген өзені	2 класс	2 класс	Жалпы фосфор	0,157
13	Талғар өзені	3 класс	2 класс	Жалпы фосфор	0,146
14	Темірлік өзені	3 класс	3 класс	Магний	22,26
15	Қапшағай су қоймасы	3 класс	3 класс	Магний	26,05

Ескерту: Су пайдалану сыныптарының сипаттамасы «Су ресурстары» 3-ші бөлімінде ұсынылған.

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

12.4.3-кестеден көріп отырғанымыздай, Кіші Алматы, Есентай, Үлкен Алматы, Іле, Шілік, Шарын, Текес, Қорғас, Қаскелең, Қарқара, Түрген, Темірлік өзендері мен су қоймаларындағы жер үсті суларының сапасы 2023 жылмен салыстырғанда айтарлықтай өзгерген жоқ. Ал Баянкөл, Талғар және Есік өзендеріндегі судың сапасы жақсарған.

Алматы облысының су объектілеріндегі негізгі ластаушы заттар – жалпы фосфор, аммоний ионы және магний болып табылады. Су объектілерінің ластану көздері облыстың көптеген кәсіпорындары мен ұйымдарының сарқынды және коллекторлық-дренажды суларының төгінділері болып табылады.

Су ресурстарының сапасы туралы толық ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Су тұтыну

Су тұтыну мәселесіне келетін болсақ, ҚР Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша 2024 жылы Алматы облысындағы су құбыры желілерінің ұзындығы 4 853 км-ге жетті, бұл 2023 жылғы 4 727,5 км-ге қарағанда өскен көрсеткіш. Олардың ішінде тозған желілердің ұзындығы 1 145 км құрады.

Қалалық жерлерде су құбыры желілерінің ұзындығы 1 911,2 км, оның ішінде тозғаны – 663 км болса, ауылдық жерлерде су құбыры желілерінің жалпы ұзындығы 2 941,8 км-ді құрап, оның 483 км-і тозған.

Тұтынушыларға жіберілген су көлемі 48 295,1 мың м³ болды, алайда есепке алынбаған шығын 11,8% деңгейінде қалуда.

12.4.4-кесте

Алматы облысында 2024 жылы су тұтыну, мың м³

Аймақ атауы	Тұтынушыларға су жіберілді, барлығы	Оның ішінде			
		халыққа	кәсіпорындардың коммуналдық қажеттіліктеріне	кәсіпорындардың өндірістік қажеттіліктеріне	басқа тұтынушыларға
Алматы облысы	48 295,1	35 203,3	5 176,7	3 523,2	4 391,9

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Облыстың бір тұрғынына орташа тәуліктік шығын 2024 жылы 62,4 литрді құрады.

Су бұру

ҚР Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросының ақпаратына сәйкес, 2024 жылы Алматы облысында су бұру (кәріз) желілерінің жалпы ұзындығы 887,3 км құрады. Оның ішінде 283 км немесе шамамен 32%-ы тозған. Ағынды сулардың жалпы көлемінің 42%-ы, яғни 6 454,1 мың м³ су тазарту құрылыстары арқылы өткізілді.

12.4.2-сурет

Алматы облысындағы сарқынды сулардың қозғалысы 2024 жыл, мың м³

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Облыстың табиғи су айдындарына 2024 жылы толық биологиялық тазартудан өткен 417,6 мың м³ ағынды сулар төгілді-бұл жалпы ағын көлемінің 7%. Бұл көлемнің басым бөлігі «Алматы Су» МКК, «Балқаширригация» МКК және Қапшағай ГЭС-на тиесілі.

12.4.3. ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

Казахстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігі Жер ресурстарын басқару комитетінің деректеріне сәйкес, 2024 жылғы 1 қарашадағы жағдай бойынша Алматы облысының жер қоры 10 508 мың гектарды құрайды (12.4.5-кесте).

12.4.5-кесте

2024 жылғы 1 қарашадағы жағдай бойынша Алматы облысының жер қорының санаттар бойынша бөлінісі, мың га

№	Жер санаттары	Мың гектар
1	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	4 522,1
2	Елді мекендердің жерлері	373,7
3	Өнеркәсіп, көлік, байланыс, қорғаныс және өзге де ауыл шаруашылығына арналмаған мақсаттағы жерлер	142,6
4	Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	962,3
5	Орман қорының жерлері	2 257,9
6	Су қорының жерлері	184,9

7	Қордағы жерлер	2 065,4
Барлығы		10 508,9

Ескерту: «Барлығы» жолы бойынша басқа мемлекеттер пайдаланатын жерлерді есепке алмағанда.

Дереккөз: Қазақстан Республикасы АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

Облыс аумағында 373 елді мекен, 9 әкімшілік аудан және облыстық маңызы бар 2 қала (Қонаев қаласы, Алатау қаласы), аудандық маңызы бар 3 қала (Талғар қаласы, Қаскелең қаласы, Есік қаласы), 368 ауылдық елді мекен және 136 ауылдық округ бар.

**Қазақстан Республикасы Президентінің 2024 жылғы 9 қаңтардағы №432 "Алматы облысының әкімшілік-аумақтық құрылымындағы өзгерістер туралы" Жарлығына сәйкес, Іле ауданының құрамынан Жетіген ауылы бөлініп, облыстық маңызы бар қала санатына жатқызылып, Алатау қаласы болып қайта аталды.*

Жерді алып қою

2024 жылы Алматы облысында жалпы ауданы 422,0 мың гектарды құрайтын 1 466 пайдаланылмайтын жер учаскесі анықталды. Оның ішінде 89,7 мың гектарды құрайтын 357 жер учаскесі мемлекет меншігіне қайтарылды. Сонымен қатар, 14,9 мың гектарды құрайтын 56 жер учаскесі бойынша жалдау шарттарын жою туралы сот шешімдері шығарылды. 301 жер учаскесі (74,8 мың га) жер иелерімен ерікті түрде мемлекеттік меншікке қайтарылды. Қазіргі уақытта жалпы ауданы 21,9 мың гектарды құрайтын 25 жер учаскесі бойынша сот процестері жүріп жатыр. Ауданы 3,1 мың гектарды құрайтын 9 жер учаскесі жер иелерінің болмауына байланысты иесіз мүлік ретінде тіркелді. Бұдан бөлек, 78,2 мың гектарды қамтитын 480 жер учаскесі бойынша жергілікті атқарушы органдар тарапынан жұмыстар жүргізілуде. Жалпы ауданы 63,4 мың гектар болатын 103 жер учаскесінде қайта пайдалану жұмыстары басталды.

12.4.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

Қазақстан Республикасы Өнеркәсіп және индустрия министрлігінің мәліметі бойынша 2024 жылы Алматы облысында 248 жер қойнауын пайдалану құқығы тіркелген:

- кең таралған пайдалы қазбаларды өндіруге 148 келісімшарт және 37 лицензия;
- қатты пайдалы қазбаларды барлауға 7 келісімшарт және 58 лицензия;
- қатты пайдалы қазбаларды өндіруге 4 лицензия.

12.4.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар

Алматы облысының аумағында ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жалпы ауданы 2 308,5 мың га құрайды.

12.4.6-кесте

Алматы облысының ерекше қорғалатын табиғи аумақтары, мың гектар бойынша

№	Статус	Саны	Атауы	Ауданы, мың га
1	Мемлекеттік табиғи қорық	1	Алматы	71,7
2	Мемлекеттік ұлттық табиғи парк	3	Іле-Алатау, Көлсай, Шарын	474,5
3	Мемлекеттік табиғи резерват	1	Іле-Балқаш	415,2
4	Мемлекеттік кәсіпорын формасындағы табиғат қорғау ұйымдары	2	Іле филиалы — Алматы мемлекеттік Бас ботаникалық бағының бөлімшесі, Ыстықкөл	423,0

			мемлекеттік дендрологиялық бағы — өңірдің өсімдік және ағаштар дүниесін зерттеу мен сақтау бойынша маңызды мекемелер болып табылады.	
5	Мемлекеттік табиғи кешенді қорық аумағы	3	Алматы, Балқаш маңы, Қараой	1 340,8
6	Мемлекеттік табиғат ескерткіштері	2	Шарын күреңқайың орманы, Чинтурген мүк басқан қарағай ормандары	5 914,0
7	Ботаникалық бақтар	2		430

Ескерту: ақпарат 2024 жылғы 16 наурыздағы өзгерістермен ҚР Үкіметінің 2017.09.26 № 593 қаулысымен бекітілген Республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар тізбесінің деректері бойынша ұсынылды.

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

Жануарлар және өсімдік әлемі

Алматы облысының өсімдіктер мен жануарлар дүниесі бай және алуан түрлі.

Тұяқтылардың ішінде облыс аумағында марал, сібір тау ешкісі, сібір елігі, жабайы шошқа, сондай-ақ Қызыл кітапқа енгізілген түрлер — қарақұйрық, түрікмен құланы, арқар, тоғай бұғы мекендейді.

Жыртқыш түрлерден борсық, қасқыр, түлкі, солонгой, қарақұйрық кездеседі. Сондай-ақ Қызыл кітапқа енгізілген Тянь-Шань қоңыр аюы, қар барысы, тас мартен, түркістан сілеусіні, манул, қызыл қасқыр бар.

Құстардың көптеген түрлерінің ішінде өте сирек кездесетіндер бар, олар жойылып кету қаупі төнген тізімге енеді: шахин немесе шөл сұңқары, су және су маңындағы құстар отрядының орақ тұмсығы, құмай немесе Гималай құстары, бүркіт сақалы — сұңқарлар тұқымдасының қозысы. Гималай ұлары да кездеседі — қырғауылдар тұқымдасының типтік тау өкілі.

Облыстың су қоймаларында көптеген суда жүзетін жануарлар мекендейді: қаздар, үйректер (барлық түрлері).

Жануарлар мен құстардың сирек кездесетін және құрып кету қаупі төнген түрлерінің санын ұлғайту мақсатында оларды өсіру және кейіннен табиғатқа шығару жөніндегі жұмыстар тұрақты негізде жүргізіледі. Мәселен, «Алтын-Емель» МҰТП-дан тоғай бұғыларының ареалын қалпына келтіру жөніндегі іс-шаралар шеңберінде «Іле-Балқаш» резерватына акклиматизациялау үшін тоғай бұғылары мен құландар ауыстырылды. Жетісу қырғауылын және құстардың басқа да сирек кездесетін және құрып кету қаупі төнген түрлерін өсіру жұмыстары жалғасуда.

Облыс флорасында өсімдіктердің 1300-ден астам түрі, оның ішінде ағаштар мен бұталардың 112 түрі бар. 50-ден астам түрі сирек кездесетін өсімдіктер, олардың 28-і сирек кездесетін және құрып кету қаупі төнген өсімдіктер мен жануарлар түрлерінің тізіміне енгізілген. Олардың ішіндегі ең танымалдары — Недзвецкий мен Сиверстің алма ағаштары, Колпаковский мен Островскийдің жабайы қызғалдақтары, Альберта ирисі және Колпаковскийдің иридодиктиумы («торлы ирис»). Қол жетпейтін биік тауларда Тянь-Шань сібірі, оралған соссюрея, тікенді шамальгаузенция, өзен аңғарларында — Янчевский қарақаты, құмбел сұңқары, алатау вероникасы кездеседі.

Аймақ ресми медицина мойындаған дәрілік өсімдіктерге бай: Сент-Джон сусласы, элекампан, аналық, мия, итмұрын.

12.4.6. РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

2024 жылы жергілікті жерлерде гамма-сәулелену деңгейін бақылау жүргізілді. «Қазгидромет2 РМК күн сайын 8 метеорологиялық станцияда (Алматы, Бақанас, Қонаев, Нарынқол, Жаркент, Лепсы, Талдықорған, Сарыөзек) және Талдықорған қаласындағы 1 автоматты станцияда (№2 ПМЗ) өлшеулер жасады.

Облыстың елді мекендері бойынша атмосфераның жер бетіндегі қабатының радиациялық гамма-фонының орташа мәндері 0,11-0,26 мкЗв/сағ аралығында болды, облыс бойынша орташа радиациялық гамма-фон 0,18 мкЗв/сағ құрап, рұқсат етілген шектерде тұрды.

Алматы облысының аумағында атмосфераның жер үсті қабатының радиоактивті ластануын бақылау 5 метеорологиялық станцияда (Алматы, Нарынқол, Жаркент, Лепсі, Талдықорған) көлденең планшеттермен бес тәуліктік ауа сынамаларын алу арқылы жүзеге асырылды.

Облыс аумағында атмосфераның беткі қабатындағы радиоактивті түсулердің орташа тәуліктік тығыздығы 1,6-2,4 Бк/м² шегінде ауытқып отырды. Облыс бойынша түсу тығыздығының орташа мәні 2,0 Бк/м² құрап, бұл рұқсат етілген шекті деңгейден аспайды.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет2 РМК сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>

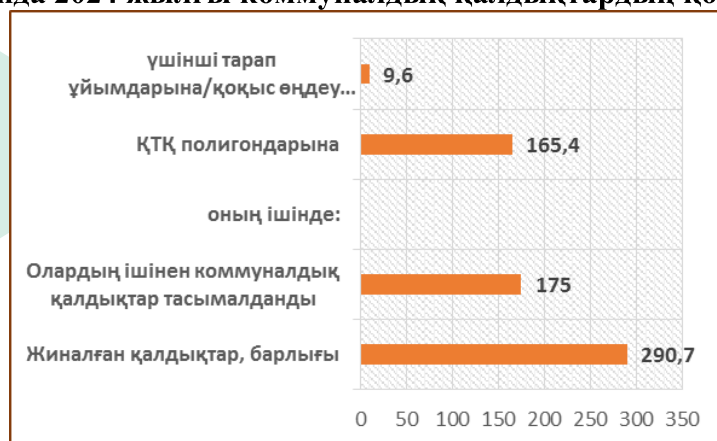
12.4.7. ҚАЛДЫҚТАР

Тұрмыстық қатты қалдықтар

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша, 2024 жылы Алматы облысында 290,7 мың тонна қатты тұрмыстық қалдық жиналды, оның 175 мыңы коммуналдық қалдықтар болды.

12.4.3-сурет

Алматы облысында 2024 жылғы коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, мың тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Облыста коммуналдық қалдықтарды жинау және әкетумен 79 жеке кәсіпорын мен ұйым айналысады, ал сұрыптау және кәдеге жарату қызметтерімен 18 кәсіпорын жұмыс істейді. Сонымен қатар, 12 кәсіпорын қайталама қалдықтарды өңдеумен айналысады. 2024 жылдың қорытындысы бойынша облыста қатты тұрмыстық қалдықтарды өңдеу үлесі 23,0% құрады.

Стихиялық полигондар

«Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ ғарыштық мониторингінің нәтижелері бойынша 2024 жылы Алматы облысының аумағында 215 рұқсат етілмеген қоқыс орны анықталды, оның 206-сы жойылды (99%).

12.4.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ ЖӘНЕ ТҰТЫНУ

ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша 2024 жылы Алматы облысында 4 082 310,5 мың кВт*сағ электр энергиясы және 913,2 мың Гкал жылу энергиясы өндірілді.

Жаңартылатын энергия көздері

Алматы облысы ақиматының ақпараты бойынша, 2022-2025 жылдар кезеңінде жалпы қуаты 187,15 МВт болатын 14 ЖЭК нысаны іске қосылатын болады. Барлық жобаларды іске асыру өз өндірісінің құрылымындағы ЖЭК есебінен электр энергиясын өндіру үлесін 21% - ға дейін жеткізуге мүмкіндік береді.

12.4.9. ҚОРШАҒАН ОРТАНЫҢ САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

2024-2028 жылдарға арналған қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштері облыстық мәслихаттың 2023 жылғы 19 желтоқсандағы №12-63 шешімімен бекітілген.

12.5. АТЫРАУ ОБЛЫСЫ

	2024 жылдың жалпы көрсеткіштері				
	Субъектінің S, мың км ²	118,6	01.01.2025 жылға халық саны, адам		710 781
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіштер	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары, млрд тенге	76,7	100,8	89,1	66,3

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атырау облысы 1938 жылы 15 қаңтарда құрылды және 1992 жылға дейін Гурьев облысы деп аталды. Ол Каспий теңізінің солтүстік және шығыс бөліктерінде, Каспий маңы ойпатында орналасқан. Облыс Батыс Қазақстан, Маңғыстау және Ақтөбе облыстарымен, сондай-ақ Ресей Федерациясының Астрахан облысымен шектеседі.

Атырау облысының әкімшілік-аумақтық құрылымы 8 әкімшілік ауданнан, 64 ауылдық округтен, 2 облыстық және аудандық маңызы бар қалалардан, 4 кенттен және 150 ауылдық елді мекеннен тұрады. Әкімшілік орталығы — Атырау қаласы.

12.5.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

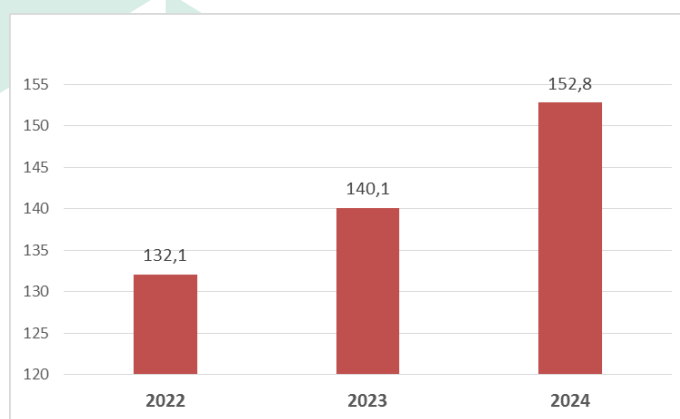
Ластаушы заттардың шығарындылары

Атырау облысының Экология департаментінің хабарлауынша, Атырау қаласындағы ластанудың негізгі көздері – мұнай өңдеу және тасымалдау объектілері болып табылады. Оларға мыналар жатады: «Атырау мұнай өңдеу зауыты», «Теңізшевройл» ЖШС, «Норт Каспиан Оперейтинг компания Н.В.», «Атырау жылу электр орталығы» АҚ, «Ембімұнайгаз» АҚ, «West Dala» ЖШС.

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша 202 жылда стационарлық көздерден атмосфераға ластаушы заттардың шығарылымы 152,8 мың тоннаны құрады (12.5.1-сурет).

12.5.1-сурет

2022-2024 жылдары Атырау облысында стационарлық көздерден ластаушы заттардың шығарындылары, мың тонна

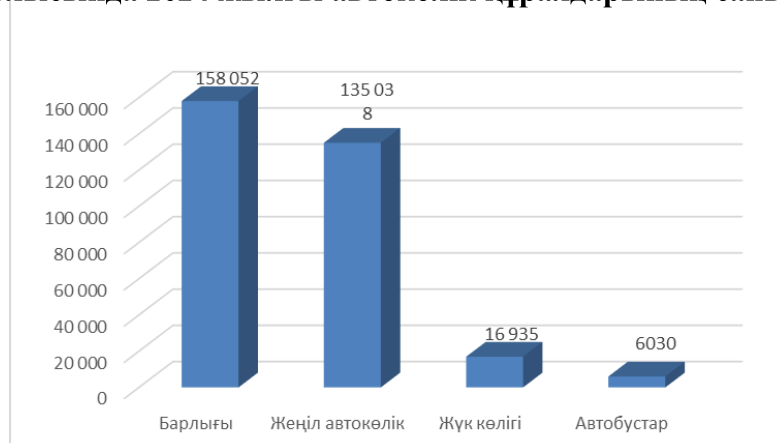

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атмосфералық ауаның ластануына елеулі үлес қозғалмалы көздер — ең алдымен автокөлік көлігі — қосады. Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша, 2025 жылғы 1 қаңтарға Атырау облысында 158 052 бірлік автокөлік тіркелген (12.5.2-сурет).

12.5.2-сурет

Атырау облысында 2024 жылғы автокөлік құралдарының саны, мың бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

12.5.1-кесте

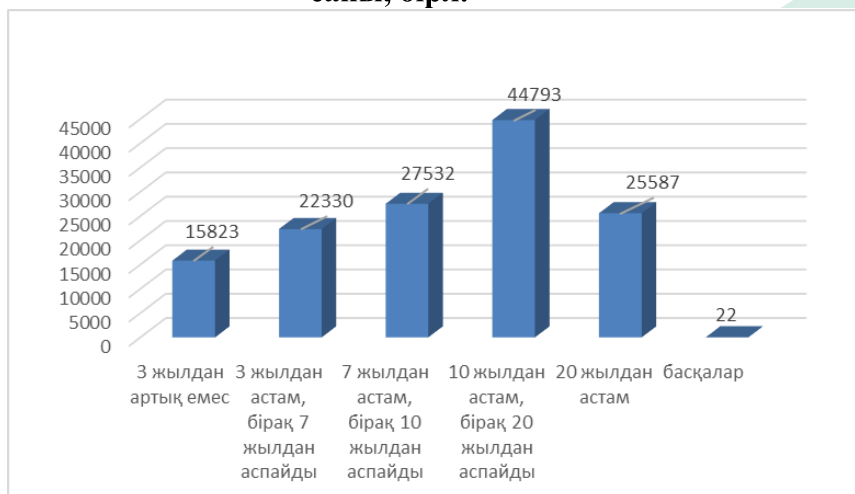
2024 жылы Атырау облысындағы жолаушылар көліктерінің саны жанар-жағармай түрлері бойынша, бірлік.

Автотранспорт түрі	Бензин	Дизель	Газ балон	Аралас	Электр	Жанармай түрі көрсетілмеген
Жеңіл автокөлік	116 249	3 506	210	14 163	131	828

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

12.5.3-сурет

2024 жылы Атырау облысында шығарылған жылы бойынша жеңіл автокөліктердің саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атмосфералық ауаның сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Атырау облысының аумағындағы атмосфералық ауаның жай-күйін бақылауды 6 бақылау бекетінде жүзеге асырды: оның 2-уі — қолмен сынама алу бекеті, ал 4-уі — автоматты бақылау станциялары (12.5.2-кесте).

Жалпы қала бойынша атмосфералық ауаның сапасы 16 көрсеткіш бойынша анықталады: ірі дисперсті тоқтатылған бөлшектер (шаң), РМ-2.5 және РМ-10 тоқтатылған бөлшектер, күкірт диоксиді, көміртегі оксиді, азот диоксиді, азот оксиді, аммиак, күкіртсутек, озон, фенол, формальдегид, бензол, толуол, этилбензол және ортоксилол.

2024 жылғы Атырау облысындағы елді мекендердегі атмосфералық ауаның сапасы

№	Елді мекен	Бақылау бекеттерінің саны		Көрсеткіштер		
		қолмен	автоматты	АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)
1	Атырау қаласы	2	4	2,1 (төмен деңгей)	3,4 (жоғары деңгей)	18 (жоғары деңгей)
2	Құлсары қаласы	-	1	1,2 (төмен деңгей)	4,5 (жоғары деңгей)	1 (жоғары деңгей)
3	Мақат ауданы	-	1	-	7,4 (жоғары деңгей)	4 (жоғары деңгей)
4	Индер ауданы	-	1	-	9,2 (жоғары деңгей)	1 (жоғары деңгей)
5	Жанбай ауылы	-	1	-	9,6 (жоғары деңгей)	29 (жоғары деңгей)
6	Гонюшкино қаласы	-	1	-	4,4 (жоғары деңгей)	7,8 (жоғары деңгей)

Дереккөз: «Казгидромет» РМК.

Ескерту: Градациялар бойынша атмосфералық ауаның ластану дәрежесін бағалау «Атмосфералық ауа» I-ші бөлімінде ұсынылған.

Атмосфералық ауаның ластануын төмендету жөніндегі шаралар

Облыс аумағында шығарындыларды бақылауға арналған жаңа технологиялар мен автоматтандырылған бақылау жүйелері енгізілуде. автоматтандырылған бақылау жүйелері бес ірі табиғат пайдаланушыда орнатылуда: «Атырау жылу электр орталығы» АҚ, «Атырау мұнай өңдеу зауыты» ЖШС, «Теңізшевройл» ЖШС, «Kazakhstan Petrochemical Industries Inc» ЖШС және «NCOC N.V.» компаниясы.

Қазіргі уақытта «АМӨЗ» ЖШС, «Теңізшевройл» ЖШС, «Атырау ЖЭО» АҚ және «NCOC N.V.» компаниясы тестілік режимде «Қоршаған орта мен табиғи ресурстардың жай-күйі туралы «Ұлттық деректер банкі» (ҰДБ) ақпараттық жүйесіне автоматтандырылған жүйелердің мониторингтік деректерін ұсынуда.

Аймақты газдандыру

2024 жылғы жағдай бойынша облыс аумағында газдандырылмаған 16 елді мекеннің алтауында газдандыру жұмыстары аяқталып, нысандар пайдалануға берілді. Соның нәтижесінде облыстың газбен қамтамасыз ету деңгейі 99,9%-ға жетті. Ал қалған 10 елді мекеннің шалғайда және шашыраңқы орналасуына байланысты оларды газдандыру экономикалық тұрғыдан тиімсіз деп танылды. Қазіргі таңда бұл елді мекендерде сұйық, қатты және өзге де отын түрлері пайдаланылады.

12.5.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Атырау облысының негізгі су ресурстары Каспий теңізінің солтүстік-шығыс жағалауы, сондай-ақ Жайық, Ойыл, Ембі, Сағыз, Қиғаш, Шаронов өзендері және басқа да шағын өзендер болып табылады.

Жайық өзені — Каспий маңы ойпатының су қоректенуінің негізгі көзі. Өзеннің жалпы ұзындығы 2 428 км, оның 1 084 км-сі Қазақстан аумағында орналасқан.

Жер үсті суларының сапасы

Атырау облысындағы жер үсті суларының сапасын бақылауды «Қазгидромет» РМК жүзеге асырады. Бақылау 6 су нысанында (Жайық, Ембі, Қиғаш, Шаронов, Перетаска және Жик арналары) 21 бақылау нүктесінде жүргізілді.

2023–2024 жылдар аралығында су сапасын жіктеудің бірыңғай жүйесіне сәйкес Атырау облысының су нысандарындағы су сапасына баға беру нәтижелері 12.5.3-кестеде келтірілген.

12.5.3-кесте

2023-2024 жылдардағы Атырау облысындағы жер үсті суларының сапасы

Су объектісінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	Өлш. бірл.	Концентрация
	2023 ж.	2024 ж.			
Жайық өзені	4 класс	4 класс	Магний	мг/дм ³	32,8
Перетаска арнасы	4 класс	4 класс	Магний	мг/дм ³	34,0
Жайық арнасы	4 класс	4 класс	Магний	мг/дм ³	34,3
Қиғаш өзені	нормаланбайды (>5 класс)	3 класс	Магний	мг/дм ³	28,8
Шаронов арнасы	4 класс	3 класс	Магний	мг/дм ³	29,9
Ембі өзені	4 класс	4 класс	Магний	мг/дм ³	32

Дереккөз: «Казгидромет» РМК.

Ескерту: Су пайдаланудың сыныптарына сипаттама «Су ресурстары» 3-ші бөлімде ұсынылған.

Кестеден байқағанымыздай, 2023 жылмен салыстырғанда Қиғаш өзенінің жер үсті суларының сапасы 5-кластан 3-класқа өзгеріп, жақсарған. Шаронов арнасының сапасы да 4-кластан 3-класқа өтті.

Ал Жайық, Ембі, Перетаска және Яик өзендерінің жер үсті суларының сапасында өзгеріс байқалмады — бұрынғы деңгейде қалды.

Атырау облысы бойынша су объектілеріндегі негізгі ластаушы зат — магний.

Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» РМК-ның ресми сайтынан қарауға болады: (<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>).

Су тұтыну

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының мәліметіне сәйкес, Атырау облысындағы су құбыры желілерінің жалпы ұзындығы 5 622,6 км-ді құрайды, оның 102 км-і жөндеуді қажет етеді.

2024 жылы тұтынушыларға жіберілген су көлемі 52 070,8 мың м³ болды (12.5.4-сурет)

12.5.4-сурет

2024 жылы Атырау облысында тұтынушыларға жіберілген су көлемі мың м³

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атырау облысындағы 155 елді мекеннің 146-сы орталықтандырылған сумен қамтамасыз етілген. 2024 жылы өңірдің 15 ауылдық елді мекенінде су тазарту құрылыстары қайта жаңғыртылды. Атырау қаласының тұрғындарын сапалы ауыз сумен қамтамасыз ету мақсатында жалпы ұзындығы 72,5 км су құбыры желілерінің 35 учаскесінде күрделі жөндеу жұмыстары жүргізілуде.

Су бұру

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша, 2024 жылы Атырау облысында су бұру көлемі 13 482,4 мың м³ құрады. 2023 жылғы жағдай бойынша кәріз желілерінің жалпы ұзындығы 508,4 км-ді құрады, оның ішінде 52 км желі тозған деп танылды.

12.5.3. ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитетінің деректеріне сәйкес, Атырау облысының жер қоры 01.11.2024 ж. жағдай бойынша 11 863,1 мың га құрайды (12.5.4-кесте).

12.5.4-кесте

2023–2024 жылдарға арналған Атырау облысындағы жерлерді санаттар бойынша бөлу, мың гектар.

№	Жер санаттары	2023 жыл	2024 жыл
1.	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	3 209,0	3043,5
2.	Елді мекендердің жерлері	649,4	649,4
3.	Өнеркәсіп, көлік, байланыс, қорғаныс және басқа да ауылшаруашылыққа жатпайтын жерлер	240,1	241,9
4.	Арнайы қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	156,5	156,5
5.	Орман қоры жерлері	56,0	56,0
6.	Су қоры жерлері	20,5	20,5
7.	Қор резервіндегі жерлер	7 406,6	7570,3
Барлығы		11 863,1	11 863,1

Ескерту: «Барлығы» жолы бойынша басқа мемлекеттер пайдаланатын жерлерді есепке алмағанда.

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

Топырақ жағдайы

2024 жылы Атырау облысының топырағындағы ауыр металдардың құрамы 12.5.5-кестеде келтірілген.

12.5.5-кесте

2024 жылы Атырау облысының топырағындағы ауыр металдардың құрамы, мг / кг

Елді мекен	Мырыш	Мыс	Хром	Қорғасын	Кадмий
Атырау қ.	1,98 – 2,14	0,28 - 0,32	0,09 - 0,12	0,16 - 0,22	0,11 - 0,19
Жанбай а.	2,08 - 2,33	0,39 - 0,48	0,09 - 0,11	0,17 - 0,26	0,11 - 0,17
Забурунье а.	2,06 - 2,44	0,51 - 0,62	0,10 - 0,11	0,17 - 0,27	0,15 - 0,25
Жамансор а.	2,29 - 2,47	0,58 - 0,65	0,10 - 0,14	0,25 - 0,31	0,16 - 0,23

Дереккөз: «Казгидромет» РМК.

Атырау облысы елді мекендерінің топырағындағы анықталған барлық ауыр металдар мөлшері белгіленген нормалар шегінде болды.

Толығырақ ақпарат РМК «Қазгидромет» сайтында орналастырылған: (<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okrzhayuschey-sredy/2024>).

Жерді алып қою

Қазақстан Республикасы Жер кодексінің 92-бабына сәйкес, 2023 жылы жалпы ауданы 6702,9 га болатын 36 жер учаскесіне қатысты бір жыл ішінде нысаналы мақсаты бойынша, оның ішінде ауданы 6543,5 га ауыл шаруашылығы мақсатындағы 30 учаске және ауданы 159,40 га коммерциялық мақсаттағы 6 учаске бойынша жерді пайдалану қажеттілігі туралы жазбаша хабарламалар жіберілді.

12.5.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

2024 жылы Атырау облысында 75 кен орнын қамтитын кең таралған пайдалы қазбаларды өндіруге арналған 47 лицензия және 28 келісімшарт бойынша жұмыстар жүргізілуде.

12.5.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар

Атырау облысының аумағында ерекше қорғалатын табиғи аумақ ретінде «Ақжайық» мемлекеттік табиғи резерваты орналасқан. Резерваттың жалпы ауданы 111 500 гектарды құрайды, оның ішінде ядролық аймақ – 36 077 гектар, буферлік аймақ – 75 423 гектар.

Ядролық аймақ (қорық режимі аймағы) табиғаттың генетикалық қорын, биологиялық әртүрлілігін, экологиялық құрылымы мен ландшафтын ұзақ мерзімді сақтау және табиғи көбею жағдайларын қамтамасыз етуге бағытталған.

Буферлік аймақ экологиялық және экономикалық тепе-теңдікті сақтауға ықпал етіп, аймақтың биологиялық қорын арттыруға қызмет етеді.

Қазақстан Республикасының ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы Заңы және облыс әкімінің 2011 жылғы 7 сәуірдегі №108 және 2017 жылғы 5 сәуірдегі №51 шешімдерінің негізінде жалпы ауданы 29 351 гектарды құрайтын қорғау аймағы белгіленді.

Жануарлар мен өсімдіктер әлемі

«Ақжайық» мемлекеттік табиғи резерваты аумағында 292 түрге жуық құстар мекендейді. Олардың 110 түрі ұя салады, 76 түрі қыстайды, ал 106 түрі көші-қон кезеңінде кездеседі. Барлық құстардың ішінде 36 түрі Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген.

Резерват аумағында 48 түр сүтқоректілер тіркелген, олардың 3 түрі ҚР Қызыл кітабына енгізілген: бобринская түнекшісі, жолақты паром және Каспий итбалығы. Жер үсті мониторингі 7 түрге жүргізіледі (қабан, қасқыр, түлкі, борсық, ракон ит, қоян, гербил), ал су экожүйесіне сәйкес 2 түрге (Каспий итбалығы және ондатра) бақылау жасалады.

«Ақжайық» мемлекеттік табиғи резерваты аумағында 227 түр өсімдіктер кездеседі, оның ішінде гимноспермдердің 1 түрі, папоротниктердің 3 түрі және ангиоспермдердің 224 түрі бар. ҚР Қызыл кітабына осы аумақта тіркелген өсімдіктердің 2 түрі енгізілген: Шренка қызғалдағы және Қазақстан жаңғағы (су жаңғағы).

12.5.6. РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

«Қазгидромет» РМК 2024 жылы жергілікті жерде гамма сәулелену деңгейін бақылау күн сайын 3 метеорологиялық станцияда (Атырау, жаяу, Құлсары) және Құлсары қаласының 1 Автоматты бекетінде (№7 ПМЗ) жүзеге асырылды.

Облыстағы атмосфераның жер үсті қабатының радиациялық гамма-фонының орташа мәндері 0,08-0,20 мкЗв/сағ шегінде болды, облыс бойынша орташа радиациялық гамма-фон 0,11 мкЗв / сағ құрады және рұқсат етілген шектерде болды (12.5.6-кесте).

2022-2024 жылдардағы Атырау облысындағы радиациялық гамма-фон, мкЗв/сағ

Көрсеткіш	2022 жыл	2023 жыл	2024 жыл
Радиациялық гамма-фонның орташа мәндері	0,08-0,41	0,08-0,18	0,08-0,20

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК

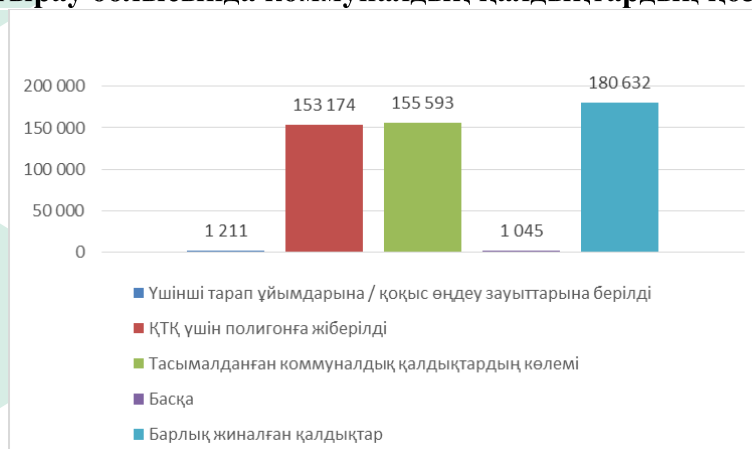
Атырау облысының аумағында атмосфераның жер үсті қабатының радиоактивті ластануына мониторинг Атырау метеорологиялық станциясында көлденең планшеттер көмегімен ауа сынамаларын алу арқылы жүзеге асырылды. Станцияда бес тәуліктік сынамалар алынған.

Атырау қаласының атмосфералық ауа қабатындағы радиоактивті тұнбалардың орташа тәуліктік тығыздығы 1,3–2,5 Бк/м² шегінде ауытқыған. Жалпы түсу тығыздығының орташа мәні 1,8 Бк/м² құрады, бұл шекті рұқсат етілген деңгейден аспайды.

Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» РМК-ның ресми сайтынан алуға болады: (<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>).

12.5.7. ҚАЛДЫҚТАР**Тұрмыстық қатты қалдықтар**

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 2024 жылы Атырау облысында өздігінен қалдық шығаратын кәсіпорындарды ескере отырып, жиналған қалдықтардың жалпы көлемі 180 632 тоннаны құрады. Оның ішінде 155 593 тоннасы — коммуналдық қалдықтар болып табылады (12.5.5-сурет).

12.5.5-сурет**2024 жылы Атырау облысында коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, тонна**

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

Полигондар

Аймақта 55 қатты тұрмыстық қалдықтар полигоны бар, олардың 8-і қоршаған ортаға эмиссияға рұқсаты бар, қалғандары қалдықтарды сақтауға арналған уақытша алаң ретінде пайдаланылады. 2024 жылдың 12 айында облыстың қалалары мен аудандарында тұрғындардан 254,6 мың тонна ҚТҚ жиналды, оның ішінде 76,8 мың тонна немесе 30,0% сұрыпталды (жоспар бойынша — 30 %).

2023-2026 жылдары Атырау облысында ҚТҚ-ның 10 полигонын заңдастыру, сондай-ақ қолданыстағы объектілерді экологиялық және санитарлық нормаларға сәйкес келтіру жөніндегі іс-шараларды іске асыру жоспарлануда.

2024 жылы қуаттылығы жылына 150 мың тонна ҚТҚ сұрыптау кешені пайдалануға берілді. Сонымен қатар, Атырау қаласындағы қатты тұрмыстық қалдықтар полигонын қалпына келтіру жұмыстары басталды, жобаның құны 11,6 млрд теңгені құрайды, іске асыру мерзімі — екі жыл.

Стихиялық полигондар

«Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ ғарыштық мониторингінің нәтижелері бойынша 2024 жылы Атырау облысының аумағында 168 рұқсат етілмеген қоқыс орны анықталды, оның 125-і жойылды (74%).

12.5.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ

ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша 2024 жылы Атырау облысында 7 334 703,1 мың кВт*сағ электр энергиясы, жылу энергиясы – 7 928,5 мың Гкал өндірілді.

Жаңартылатын энергия көздері

Исатай ауданында, Манаш ауылының маңында жаңартылатын энергия көздерін пайдалануды дамыту мақсатында қуаты 52,8 МВт жел электр станциясы іске қосылды.

Мақат ауданы Доссор кентінің маңында инвестиция көлемі 23 млрд теңге болатын «Дивител» ЖШС қуаты 48 МВт (24 қондырғы) жел электр станциясының құрылысы аяқталып, пайдалануға берілді.

12.5.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Атырау облысының қоршаған орта сапасының 2024-2028 жылдарға арналған нысаналы көрсеткіштері Атырау облыстық мәслихатының 27.09.2024 жылғы №VII шешімімен бекітілген.

12.6. БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ

	2024 жылдың жалпы көрсеткіштері				
	Субъектінің S, мың км²	151,3	01.01.2025 жылға халық саны, адам		695 988
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіштер	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары, млрд тенге	13,0	9,7	15,1	32,5

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

Батыс Қазақстан облысы Қазақстан Республикасының солтүстік-батысында орналасқан, 1932 жылы 10 наурызда құрылған (1962-1992 жылдар аралығында Орал облысы деп аталған). Облыс Ресейдің бес өңірімен және Қазақстанның екі өңірімен шектеседі. Әкімшілік орталығы-1613 жылы құрылған Орал қаласы.

Облыстың климаты күрт континенталдылықпен сипатталады. Мұнда жел жыл бойы байқалады, ал жазда құрғақ жел болуы мүмкін. Қаңтардағы ауаның орташа температурасы -14 °С, шілдеде +25 °С. температураның максималды мәні +40 °С жетеді, ал минимум -40 °С дейін төмендейді.

Өңірде мұнай, газ, газ конденсаты, жанғыш тақтатас және Борат кендері кен орындарын қоса алғанда, табиғи ресурстардың едәуір қоры бар. Сондай-ақ, калий-магний және бор-калий тұздарының, кеңейтілген саз балшықтарының және басқа да пайдалы қазбалардың едәуір кен орындары бар.

12.6.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

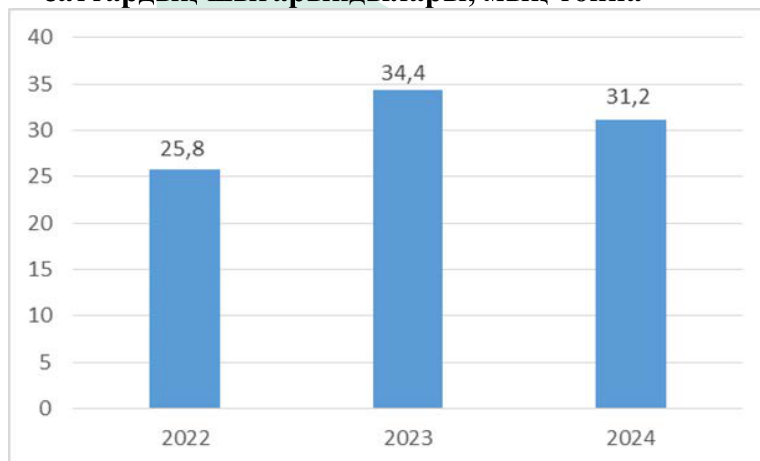
Ластаушы заттардың шығарындылары

Батыс Қазақстан облысындағы ауаның ластануының негізгі көздері — мұнай-газ өнеркәсібі кәсіпорындары, автономды қазандықтар, автокөлік құралдары, элеваторлар және асфальт-бетон зауыттары болып табылады.

ҚР Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 2024 жылы облыс аумағындағы стационарлық көздерден зиянды заттардың шығарындыларының жалпы көлемі — 31,2 мың тоннаны құрады (12.6.1-сурет).

12.6.1-сурет

2022-2024 жылдары Батыс Қазақстан облысында стационарлық көздерден ластаушы заттардың шығарындылары, мың тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атмосфералық ауаның негізгі ластаушы заттары — күкірт ангидридi, азот оксидтері, қатты бөлшектер және көміртегі тотығы болып табылады.

Стационарлық көздерден басқа, жылжымалы көздер, атап айтқанда автокөліктер атмосфераның ластануына елеулі үлес қосады. Қазақстан Республикасы Әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштер Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 2025 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Батыс Қазақстан облысында жалпы 175 148 автокөлік тіркелген, оның ішінде: жеңіл автомобильдер — 156 016 бірлік, жүк көліктері — 14 471 бірлік, автобустар — 4 661 бірлік.

12.6.2-сурет

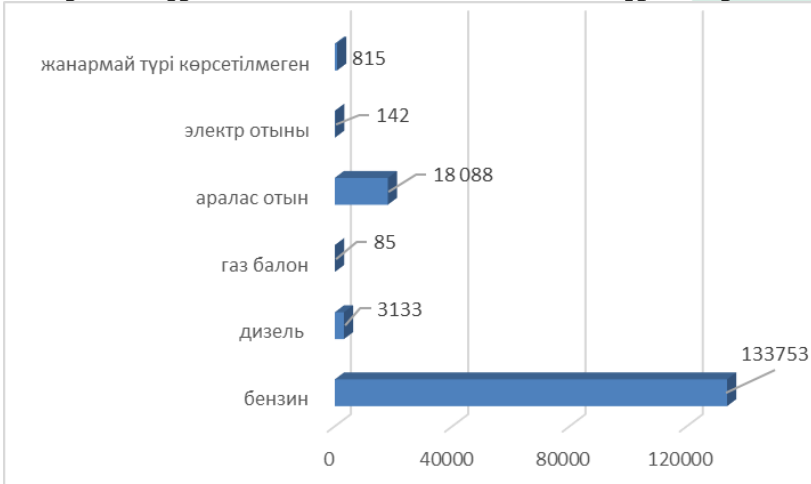
01.01.2025 жылға арналған Батыс Қазақстан облысында шығарылған жылы бойынша жеңіл автомокөліктер саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

12.6.3-сурет

01.01.2025 жылға арналған Батыс Қазақстан облысында пайдаланылатын жанармай түрі бойынша жеңіл автокөлік құралдарының саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атмосфералық ауаның сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Батыс Қазақстан облысында ауа ластануына бақылау жүргізді. Бұл мақсатта облыс аумағында орналасқан Уральск, Ақсай қалалары мен Бұрлин кентіндегі алты автоматтандырылған стационарлық бақылау бекеттері пайдаланылды (12.6.1-кесте).

12.6.1-кесте

Батыс Қазақстан облысындағы 2024 жылға атмосфералық ауаның сапасы

№	Елді мекен	Бақылау бекеттерінің саны	Көрсеткіштер		
		автоматты	АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)
1	Орал қ.	4	0,5 (төмен деңгей)	7,3 (жоғары деңгей)	0,5 (төмен деңгей)

2	Ақсай қ.	1		8,3 (жоғары деңгей)	3 (төмен деңгей)
3	Бурлин к.	1		1,7 (төмен деңгей)	0,9 (төмен деңгей)

Ескерту: Градациялар бойынша атмосфералық ауаның ластану дәрежесін бағалау «Атмосфералық ауа» 1-ші бөлімде ұсынылған.

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Орал қаласында атмосфералық ауаның негізгі ластаушылары — азот диоксиді, күкірт диоксиді, көміртегі оксиді және күкіртсутек болып табылады. Бір жыл ішінде Шекті рұқсат етілген концентрациядан (ШРК) асып кету жағдайлары: азот диоксиді бойынша — 8 жағдай, күкірт диоксиді бойынша — 4 жағдай, көміртегі оксиді бойынша — 115 жағдай, күкіртсутек бойынша — 134 жағдай тіркелді. Ластаушы заттардың максималды бір реттік концентрациялары: күкіртсутек — 7,26 ШРК, күкірт диоксиді — 2,37 ШРК, азот диоксиді — 1,09 ШРК, көміртегі оксиді — 2,40 ШРК Қалған ластаушы заттардың концентрациялары рұқсат етілген шекті мәндерден аспады.

Ақсай қаласында ластаушы заттардың ең жоғары бір реттік концентрациялары: күкіртсутек — 6,60 ШРК, азот оксиді — 2,09 ШРК, көміртегі тотығы — 8,34 ШРК, азот диоксиді — 1,95 ШРК. Басқа ластаушы заттардың концентрациялары рұқсат етілген шекті мәндерден аспады.

Бөрлі кентінде күкіртсутектің ең жоғары бір реттік концентрациясы — 1,73 ШРК, қалған ластаушы заттардың концентрациялары рұқсат етілген шекті мәндерден аспаған.

Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» РМК сайтының мына сілтемесінен қарауға болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Газдандыру

Облыс тұрғындарын газбен жабдықтау деңгейі 99,7% құрайды. 413 елді мекеннің 366-сы табиғи газбен толық қамтамасыз етілген. Қазіргі уақытта 7 елді мекенді газдандыруға жобалық-сметалық құжаттама әзірленді:

- Жаңақала ауданы-Аққұс, Үшкемпір ауылдары;
- Бәйтерек ауданы-Спартак, Богатск, Забродино ауылдары;
- Ақжайық ауданы-Қадыркөл ауылы;
- Тасқала ауданы-Өркен ауылы.

Сонымен қатар, Ресей Федерациясының газ құбырларына қосылуы жоспарланған 4 елді мекенді газдандыруға екі жобалау-сметалық құжаттама дайындалды: Раздольное ауылы (Бәйтерек ауданы), Талов, Борсы және Қамысты ауылдары (Жәнібек ауданы).

Атмосфералық ауаның ластануын төмендету жөніндегі шаралар

Атмосфералық ауаның ластануын азайтуға бағытталған негізгі шаралар: жасыл екпелер алаңдарын ұлғайту, автокөлікті экологиялық таза отынға ауыстыру, газдандыруды кеңейту, қатты тұрмыстық қалдықтар (ҚТҚ) үшін жаңа полигондар салу және ескі полигондарды рекультивациялау, шығарындылар көздері мен табиғат пайдаланушы кәсіпорындардың санитарлық-қорғау аймақтарында зиянды заттардың шығарындыларын автоматтандырылған мониторинг жүйесін енгізу.

12.6.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Батыс Қазақстан облысында жалпы ұзындығы 4600 км-ден астам 200-ге жуық өзендер мен арықтар бар. Олардың ішінде ірі өзендер: Жайық, Шаған, Деркүл, Көшім, Үлкен және Кіші Өзен өзендері. Сонымен қатар, облыста 144 көл бар, олардың 94-і тұзды көлдер болып табылады. Ең маңызды көлдер қатарында Шалқар, Сақрыл және қамысты Самара көлдері жүйесі аталады.

Шалқар көлі — Батыс Қазақстан облысындағы ең ірі және терең су айдыны. Көлде шамамен 1,4 млрд м³ су жиналады, оның ең үлкен ауданы — 24 мың гектар. Шалқар көлге шығыс жағынан Исен Анката (Үлкен Анката) және Шолақ Анката (Кіші Анката) өзендері құяды, ал Жайық өзеніне құятын Солянка өзені ағып өтеді. Батыс Қазақстан облысының солтүстігінен ағып өтетін Жайық өзені — облыстың маңызды су артерияларының бірі. Оның 250 км-ге жуық дала аймағы облыс

аумағында орналасқан. Жайық өзенінің бассейнінде кіші өзендер ретінде Шаған, Деркүл, Елек, Утва, Рубежка, Быковка, Ембілатовка, Барбастау және басқа өзендер бар.

Жайық өзені (Орал) мемлекеттік маңызы бар негізгі су артерияларының бірі болып табылады.

Жер үсті суларының сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Батыс Қазақстан облысында Жайық, Шаған, Деркүл, Елек, Шыңғырлау, Қараөзен, Сарыөзен, Көшім каналы және Шалқар көлін қоса алғанда, 9 су объектісінің 18 жармасында жер үсті суларының сапасын бақылау жүргізді.

Аталған су нысандарынан алынған сынамаларда 43 физика-химиялық сапа көрсеткіштері талданды, соның ішінде: температура, өлшенген заттар, хром, мөлдірлік, сутегі көрсеткіші (pH), еріген оттегі, оттегінің биохимиялық тұтынуы (ОБТ₅), оттегінің химиялық тұтынуы (ХПК), тұз құрамының негізгі иондары, биогендік элементтер, органикалық заттар (мұнай өнімдері, фенолдар), ауыр металдар және пестицидтер.

Батыс Қазақстан облысындағы жер үсті суларының сапасына қатысты 2023-2024 жылдардағы мәліметтер 12.6.2-кестеде көрсетілген.

12.6.2-кесте

Батыс Қазақстан облысындағы 2023-2024 жылдардағы су объектілерінің су сапасы

Су объектісінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	2024 жылғы концентрация, мг/дм ³
	2023 жыл	2024 жыл		
Жайық өзені	2 класс	5 класс	Фосфаттар	1,478
Шаған өзені	1 класс	5 класс	Фосфаттар	1,495
Деркөл өзені	1 класс	5 класс	Фосфаттар	1,594
Елек өзені	2 класс	5 класс	Фосфаттар	1,389
Шыңғырлау өзені	нормаланбайды (> 5 класс)	5 класс	Фосфаттар	1,244
Сарыөзен өзені	4 класс	5 класс	Фосфаттар	1,525
Қараөзен өзені	3 класс	5 класс	Фосфаттар	1,499
Қошым арнасы	4 класс	5 класс	Фосфаттар	1,779

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Ескерту: Суды пайдалану сынаптарының сипаттамасы «Су ресурстары» 3-ші бөлімде ұсынылған.

Кестеден көріп отырғанымыздай, 2023 жылмен салыстырғанда Батыс Қазақстан облысының жер үсті суларының сапасы нашарлаған. Атап айтқанда, Шаған өзендерінде, Деркөл өзенінің су сапасы 1-класстан 5-класқа төмендеген. Жайық өзенінің бассейніндегі Елек өзенінде сапа 2-класстан 5-класқа, Қараөзенде 3-класстан 5-класқа, ал Сарыөзен өзенінде және Көшім каналында 4-класстан 5-класқа ауысқан. Ал Шыңғырлау өзенінің су сапасы 5-класстан 5-класқа жақсарып, нормаланған деңгейде қалған.

Батыс Қазақстан облысының су объектілеріндегі негізгі ластаушы заттар ретінде фосфаттар анықталды. Су сапасының төмендеуіне негізінен қалалық ағынды сулардың табиғи су көздеріне төгілуі себеп болып отыр.

2024 жылы облыс аумағында дифференциалды залал (ДЗ) жағдайлары анықталған жоқ.

Төменгі шөгінділердің сапасына бақылау «Қазгидромет» РМК-ның Жайық және Елек өзендеріндегі екі бақылау нүктесінде жүргізілді (12.6.3-кестеге сәйкес).

12.6.3-кесте

2024 жылы Батыс Қазақстан облысының су объектілеріндегі төменгі шөгінділердегі ауыр металдар мөлшері, мг/кг бойынша

Су объектілерінің атауы	Ауыр металдардың құрамы						
	Мұнай өнімдері,	Мыс	Хром	Кадмий	Никель	Марганец	Қорғасын

	%							
Жайық өзені	2,0	0,51	0,11	0,13	0,60	0,09	0,20	2,0
Елек өзені	1,9	0,54	0,095	0,1	0,51	0,08	0,2	2,1

Дереккөз: «Казгидромет» РМК.

Толығырақ ақпаратты «Казгидромет» РМК сайтының мына сілтемесінен қарауға болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Су тұтыну

Батыс Қазақстан облысындағы негізгі өзекті мәселелердің бірі – сумен жабдықтау. Облыстың басты су көзі – Жайық өзені.

ҚР Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 2024 жылы облыстағы су құбыры желілерінің жалпы ұзындығы 5158,8 км-ді құрады, оның ішінде 458 км тозған желілер болып саналады. Осы жылы тұтынушыларға жеткізілген су көлемі — 29 252,4 мың м³ болды (12.6.4-сурет).

12.6.4-сурет
2024 жылы Батыс Қазақстан облысында су тұтыну көлемі, мың м³

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

Су бұру

2024 жылы Батыс Қазақстан облысында су бұрудың жалпы көлемі 11 576,6 мың м³ құрады. Облыс бойынша кәріз желілерінің ұзындығы — 439,9 км, оның ішінде 277 км тозған желілер санатына жатады. Ағынды суларды қоршаған ортаға ағызуды келесі ірі су пайдаланушылар жүзеге асырады: Қарашығанақ Петролеум Оперейтинг Б.В., «БатысСуАрнасы» ЖШС, «Ақсайжылукуат» МКК, «Жайыктеплоэнерго» АҚ, «Конденсат» АҚ, «ҚазТрансОйл» АҚ, Орал мұнай құбыры басқармасы – Батыс филиалы, «Жайықмұнай» ЖШС.

Аталған кәсіпорындардың барлығы шекті жол берілетін төгінділер нормативтерінің жобаларын әзірлеген және ағынды суларды ағызуды белгіленген экологиялық лимиттерге сәйкес жүзеге асырылады. Ағынды сулардың негізгі көлемі облыстың ірі елді мекендері — Орал және Ақсай қалаларында қалыптасады.

12.6.3. ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

Батыс Қазақстан облысында жер қорын санаттар бойынша бөлу 12.6.4-кестеде келтірілген.

**Батыс Қазақстан облысында 2023-2024 жылдардағы жерлерді санаттар бойынша бөлу,
мың га**

№	Жер санаты	2023 жыл	2024 жыл
1	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	7907,7	7913,9
2	Елді мекендердің жерлері	2407	2422,7
3	Өнеркәсіп, көлік, байланыс, қорғаныс және өзге де ауыл шаруашылығы мақсатына арналмаған жерлер	48	48,6
4	Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	355,5	355,5
5	Орман қорының жерлері	217	222,3
6	Су қорының жерлері	81,5	81,5
7	Қордағы жерлер	2653,5	2625,7
Барлығы:		13 670,2	13670,2

Ескерту: «Барлығы» жолы бойынша басқа мемлекеттер пайдаланатын жерлерді есепке алмағанда.

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

Батыс Қазақстан облысында ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлердің жалпы ауданы 7913,9 мың гектарды құрайды. Оның ішінде: егістік – 606,7 мың га, көпжылдық егпелер – 1,9 мың га, шабындықтар – 499,9 мың га, жайылымдар – 6200,6 мың га, басқа да жерлер – 56,7 мың га. 2024 жылы агроқұрылымдарға берілген ауыл шаруашылығы алқаптарының жалпы ауданы 7857,2 мың га болды, бұл көрсеткіш өткен жылмен салыстырғанда 6,2 мың гектарға артқан.

Жерді алып қою

2023–2024 жылдары облыс аумағында 563,7 мың га пайдаланылмайтын ауыл шаруашылығы жерлері анықталды, оның ішінде 2024 жылы — 115,5 мың гектар. Анықталған пайдаланылмайтын жерлердің ішінен: 365,5 мың га жер мемлекеттік меншікке қайтарылды, оның ішінде 238,7 мың га ауыл шаруашылығы айналымына қайта тартылды.

Топырақ жағдайы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Орал қаласында көктемгі, жазғы және күзгі кезеңдерде топырақтың жай-күйіне мониторинг жүргізді. Зерттеу барысында ауыр металдармен ластануды анықтау үшін топырақ сынамалары алынды (12.6.5-кесте).

2024 жылы Орал қаласында топырақтағы ауыр металдардың құрамы, мг / кг

Сынама алу кезеңі	Мырыш	Мыс	Хром	Қорғасын	Кадмий
Көктемгі кезең	2,1 - 2,27	0,25 - 0,35	0,06 - 0,1	0,12 - 0,19	0,09 - 0,17
Жазғы кезең	2,1 - 2,3	0,25 - 0,34	0,07 - 0,1	0,1 - 0,18	0,1 - 0,16
Күзгі кезең	2,02 - 2,26	0,22 - 0,29	0,07 - 0,1	0,1 - 0,16	0,11 - 0,15

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК

Орал қаласындағы топырақтағы барлық анықталған ауыр металдар норма шегінде болды.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған:

<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

12.6.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

Батыс Қазақстан облысының аумағында кең таралған пайдалы қазбаларды өндірумен 52 жер қойнауын пайдалану субъектісі 38 келісімшарт, 18 ОПИ өндіру лицензиясы және 7 рұқсат (жалпы пайдаланымдағы автомобиль жолдарын салу/реконструкциялау үшін) бойынша айналысады:

- құм-қиыршық тас қоспасы және құм – 20 келісімшарт, 9 лицензия;
- сазды жыныстар-13 келісімшарт, 6 лицензия және 16 рұқсат;
- бор-1 келісімшарт және 2 лицензия;
- құрылыс гипсі-2 келісімшарт;
- кварц құмы-1 келісімшарт;
- техникалық тас тұзы-1 келісімшарт;
- құрылыс тасы-1 лицензия.

12.6.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Орман қоры

Облыстың мемлекеттік орман қоры жерлерінің жалпы ауданы 224,7 мың га құрайды, оның ішінде 88,5 мың га - орман жабылған алаң. Батыс Қазақстан облысының 2021-2025 жылдарға арналған ормандарды молықтыру мен орман өсірудің кешенді жоспарына сәйкес Облыстың мемлекеттік орман қоры аумағында 56,5 млн дана ағаш отырғызылады (2021 ж.-3,5 млн дана, 2022 ж. – 8,1 млн дана, 2023 ж. – 11,8 млн дана, 2024 ж. – 14,9 млн дана, 2025 ж. – 18.2 млн дана).

Жануарлар мен өсімдіктер әлемі

Батыс Қазақстан облысының солтүстігінде тән өсімдіктері бар типтік-қауырсынды дала басым: май лалагүлі, адонис, су жаңғағы, плиткалы шпагат, дулыға тәрізді Орхидея, Еділ майқараған. Ағаштардан кәдімгі жаңғақ, емен, қара балдыр, долана бар.

Жабайы жануарлардан бұлан, елік, қабан, түлкі, паром, қасқыр, қоян, Құндыз, гофер, барқыт мысық кездеседі. Сонымен қатар, облыс аумағында республикадағы ең үлкен Орал ақбөкендері мекендейді.

Құстардың арасынан қарақұйрық, Сұңқар, белладонна Тырна, кликун аққу, кішкентай аққұтан, сұр тырна, қасық, бұйра пеликан ұя салады, аққұйрық бүркіт, бүркіт, бүркіт, бүркіт кездеседі. Бауырымен жорғалаушылардың ішінде жыландар мен кесірткелерді жиі кездестіруге болады.

Аймақтың көлдері мен өзендері балыққа бай: қарақұйрық, сазан, көксерке, көксерке, шортан, алабұға, Жайық өзенінде севрюга, белуга, бекіре кездеседі.

Облыста жалпы ауданы 4,4 млн га болатын 42 аңшылық шаруашылығы бар, олар 27 аңшы пайдаланушыға бекітілген, 1,4 млн га алқаптағы аңшылық алқаптар бекітілмеген күйінде қалып отыр.

12.6.6. РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

Жер бетіндегі атмосфера қабатының радиациялық гамма-фонын бақылау күн сайын 2 метеорологиялық станцияда (Орал, Тайпақ) жүзеге асырылады.

2024 жылы облыстың елді мекендері бойынша атмосфераның жер үсті қабатының радиациялық гамма-фонының орташа мәндері 0,10-0,22 мкЗв/сағ шегінде болды, облыс бойынша орташа радиациялық гамма-фон 0,16 мкЗв / сағ құрады және рұқсат етілген шектерде болды.

Батыс Қазақстан облысының аумағында атмосфераның жер үсті қабатының радиоактивті ластануын бақылау 2 метеорологиялық станцияда (Орал, Тайпақ) көлденең планшеттермен бес тәуліктік ауа сынамаларын алу жолымен жүзеге асырылды.

Облыс аумағында атмосфераның беткі қабатындағы радиоактивті түсулердің орташа тәуліктік тығыздығы 1,1-3,7 к/м² шегінде ауытқып отырды.

Облыс бойынша түсу тығыздығының орташа шамасы 1,8 Бк / м² құрады, бұл шекті рұқсат етілген деңгейден аспайды.

12.6.7. ҚАЛДЫҚТАР

Тұрмыстық қатты қалдықтар

2024 жылы Батыс Қазақстан облысында жалпы көлемі 132 663 тонна қалдық түзілді. Қалдықтардың қозғалысы мен өңделуіне қатысты мәліметтер 12.6.5-суретте көрсетілген. Бұл көрсеткішке коммуналдық қалдықтар, өндірістік қалдықтар және басқа да тұрмыстық қалдықтар кіреді.

Облыс аумағында коммуналдық қалдықтарды жинау және шығару жұмыстарын 25 кәсіпорын жүзеге асырады, олардың ішінде 1 мемлекеттік кәсіпорын бар.

12.6.5-сурет

Батыс Қазақстан облысында 2024 жылы коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Полигондар

Облыста рұқсат құжаттары жоқ 147 ҚТҚ полигоны және Орал (1975 ж.) және Ақсай (1986 ж.) қалаларында екі полигон бар.

12.6.6-кесте

01.01.2025 жылғы жағдай бойынша ҚТҚ полигондарының тізімі

№	Қалалар, облыстар және аудандардың атауы	01.01.2025 жылғы жағдайға байланысты
	Барлығы:	147
1	Бәйтерек ауданында	21
2	Теректі ауданында	15
3	Ақжайық ауданында	18
4	Жаңақала ауданында	9
5	Казталов ауданында	16
6	Бурлин ауданында	14
7	Тасқала ауданында	9
8	Шыңғырлау ауданында	8
9	Сырым ауданында	12
10	Жәнібек ауданында	9
11	Қаратөбе ауданында	8
12	Бөкейорда ауданында	7
13	Орал қаласында	1

Дереккөз: Батыс Қазақстан облысы әкімдігі.

Ұлттық қалдықтар туралы ақпарат

Орал қаласының қауіптілігі 1, 2, 3 сыныпты ұлы қалдықтар полигоны 2007 жылдың желтоқсан айында пайдалануға берілді. Алайда, полигон бірнеше жыл бойы белгіленген тәртіппен пайдаланылған жоқ. 2011 жылдан бастап қазіргі уақытқа дейін полигонға қауіпті қалдықтарды орналастыру жүргізілмеді. Полигон қараусыз қалды және іс жүзінде қорғалмады.

Қазіргі таңда бұл учаске «Орал қаласының қаржы бөлімі» мемлекеттік мекемесі (БСН: 000240000185) және «Орал тазалық КЗ» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі (БСН: 140440028071) арасында 2023 жылғы 17 ақпанда № 1008-ДУ шарты бойынша және қалдықтарды басқару кешенінің коммуналдық меншігін қабылдау – беру актісі негізінде (бұрынғы ұлы заттарды көму полигоны) сенімгерлік басқаруға берілген (өнеркәсіптік қалдықтар үшін).

2011-2024 жылдар аралығында полигонға инспекциялық тексерулер жүргізілген жоқ.

Тарихи және иесіз қалдықтар

2025 жылғы 1 қаңтарға сәйкес «Батыс Қазақстан облысы бойынша ластану учаскелерінің мемлекеттік тізілімінде» 14 ластанған учаске тіркелген (12.6.7-кесте).

12.6.7-кесте

Ластанған аймақтардың мемлекеттік тізілімі

№	Ластанған аймақтардың орналасқан жері	Табиғат пайдаланушы-ластану учаскесінің тізілім паспортын әзірлеуші	Тізілімнен шығарудың күні мен негізі
1	2	3	4
1	БҚО, Теректі ауданы, Анката ауылы, Анкатин ауылдық округі	Анката ауылдық округі әкімдігі	
2	БҚО, Теректі ауданы, Федоровка ауылы, Федоровский ауылдық округі	Фёдоров ауылдық округі әкімдігі	
3	БҚО, Теректі ауданы, Федоровка ауылы, Федоровский ауылдық округі	Фёдоров ауылдық округі әкімдігі	Негізі: 2025 жылғы 3 ақпандағы № 1.1-67/82 «Ауылдық округі әкімінің аппараты» мемлекеттік мекемесінің хаты негізінде.
4	БҚО, Теректі ауданы, Жаңа өмір ауылы, Шаған ауылдық округі	Шаған ауылдық округі әкімдігі	
5	БҚО, Теректі ауданы, Жаңа өмір ауылы, Шаған ауылдық округі	Шаған ауылдық округі әкімдігі	Негізі: 2025 жылғы 6 ақпандағы № 1-27/37 Теректі ауданының «ТҚШ, ЖК және АА бөлімі» мемлекеттік мекемесінің хаты негізінде
6	БҚО, Теректі ауданы, Долинное ауылы, Долин ауылдық округі.	Долин ауылдық округі әкімдігі	
7	БҚО, Теректі ауданы, Ақсоғым ауылы, Ақсоғым ауылдық округі.	Ақсоғым ауылдық округі әкімдігі	
8	БҚО, Теректі ауданы, Ыждағат ауылы, Ақжайық ауылдық округі.	Ақжайық ауылдық округі әкімдігі	
9	БҚО, Тасқала ауданы, Достық ауылы, Тасқала ауылдық округі, бұрынғы "Семиглавомар мұнай	Семиглавомар мұнай базасы ЖШС, Тасқала ауылдық округі әкімдігі	

	базасы" ЖШС аумағы.		
10	БҚО, Тасқала ауданы, Мерей ауылдық округі.	Мерей ауылдық округі, Аққайнар ауылы әкімдігі	
11	БҚО, Сырым ауданы, Тоғанас ауылы, Шолақаңқаты ауылдық округі, бұрынғы мазут сақтау қоймасы.	Шолақаңқаты ауылдық округі әкімдігі	
12	БҚО, Бәйтерек ауданы, Переметное ауылы, Переметный ауылдық округі.	Переметный ауылдық округі әкімдігі	
13	БҚО, Бөрлі ауданы, Жарсуат ауылдық округі, КНГКМ	Жарсуат ауылдық округі әкімдігі	
14	БҚО, Орал қаласы, Зачаганск ауылдық округі.	Зачаганск ауылдық округі әкімдігі	
15	БҚО, Бәйтерек ауданы, Көшім ауылдық округі.	Көшім ауылдық округі әкімдігі	
16	БҚО, Ақжайық ауданы, Чапаев ауылдық округі.	Чапаев ауылдық округі әкімдігі	
17	БҚО, Ақжайық ауданы, Тайпақ ауылдық округі.	Тайпақ ауылдық округі әкімдігі	

Дереккөз: Батыс Қазақстан облысы әкімдігі.

Өнеркәсіптік қалдықтар

2024 жылы облыс аумағында түзілген өнеркәсіптік қалдықтардың жалпы массасы 119,639 мың тоннаны құрап, 2023 жылмен (118,9045 мың тонна) салыстырғанда біршама артты. Аталған өсім, негізінен, білім беру көлемінің артуы, сондай-ақ «Б.В. КПО», «Талап» АҚ және «Орал құс фабрикасы» ЖШС бойынша қалдықтарды қайта өңдеу және кәдеге жарату шараларының кеңеюімен байланысты.

Өнеркәсіптік қалдықтардың ең көп көлемі мұнай-газ өндіру саласында қалыптасқан — 64,2858 мың тонна, бұл облыс бойынша түзілген барлық қалдықтардың 54%-ын құрайды.

2024 жылы: Қайта пайдаланылған өнеркәсіптік қалдықтар көлемі — 0,6282 мың тонна (2023 ж. — 0,0885 мың т); Қайта өңделген және кәдеге жаратылған — 87,682 мың тонна (2023 ж. — 81,0 мың т); Полигондарда орналастырылған (көмілген) — 27,626 мың тонна (2023 ж. — 26,1091 мың т); Басқа кәсіпорындарға берілген (пайдалану, қайта өңдеу, кәдеге жарату үшін) — 13,215 мың тонна (2023 ж. — 9,991 мың т).

Стихиялық полигондар

2024 жылы ғарыштық мониторинг нәтижелері бойынша Орал қаласы мен оған іргелес жатқан алты ауданның (Бәйтерек, Бөрлі, Теректі, Тасқала, Сырым және Шыңғырлау) аумағында қалдықтарды рұқсатсыз орналастырудың 192 орны анықталды. 2024 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша аталған 192 рұқсат етілмеген қоқыс үйіндісінің 158-і жойылды, қалғандары жойылмаған.

12.6.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ ЖӘНЕ ТҰТЫНУ

Батыс Қазақстан облысы әкімдігінің ақпараты бойынша, өңірде электр энергиясын өндіруді бес энергия өндіруші компания жүзеге асырады («Жайықтеплоэнерго» АҚ, «Орал газ турбиналы электр станциясы» ЖШС, Б.В. КПО ГТЭС, «Батыс Пауэр» ЖШС, «Жайықмұнай» ЖШС). Жалпы белгіленген қуаты-388,46 МВт, қолда бар қуаты — 343,01 МВт.

2024 жылы өңірде электр энергиясын өндіру 2 205,8 млн кВт*сағ құрады, оның ішінде:

1. «Жайықтеплоэнерго» АҚ - 322 млн кВт.сағ.

2. «Орал газ турбиналық электр станциясы» ЖШС-385,7 млн кВт*сағ.

3. ГТЭС КПО б. в. - 838,7 млн кВт*сағ.

4. «Батыс Пауэр» ЖШС-569,4 млн кВт*сағ.

5. «Жайықмұнай» ЖШС - 90 млн кВт*сағ.

Қажеттілік - 2 243,8 млн кВт*сағ (Ресей Федерациясынан импорт – 38 млн кВт * сағ (1,7%).

Электр энергиясын өндіру көзі табиғи газ болып табылады.

ЖЭК

ЖЭК объектілерін салу бойынша аукциондық сауда-саттық шеңберінде 2025 жылға 80 МВт – қа ЖЭС (Орал қ. – 50 МВт) және СЭС (Теректі ауданы-30 МВт) салу жоспарлануда.

12.6.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Батыс Қазақстан облысы бойынша 2019–2025 жылдарға арналған бағдарлама Батыс Қазақстан облыстық мәслихатының 2019 жылғы 6 наурыздағы №23-2 шешімімен бекітілген. Аталған құжаттың күші Қазақстан Республикасының «Құқықтық актілер туралы» Заңының 27-бабының 2-тармағына сәйкес Батыс Қазақстан облыстық мәслихатының 2021 жылғы 13 желтоқсандағы №8-5 шешімімен жойылды.

12.7. ЖАМБЫЛ ОБЛЫСЫ

	2024 жылдың жалпы көрсеткіштері				
	Субъектінің S, мың км²	144,3	01.01.2025 жылға халық саны, адам	1 222 391	
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіштер	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары, млрд тенге	58,7	27,0	50,3	12,8

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Жамбыл облысы — 1939 жылы құрылған, Қазақстан Республикасының оңтүстігінде орналасқан әкімшілік-аумақтық бірлік. Облыс аумағына Шу және Талас өзендерінің бассейндері кіреді. Шекаралары батысында Қаратау жотасы, оңтүстігінде Қырғыз жотасы, шығысында Шу-Іле таулары арқылы өтеді. Солтүстігінде облыс Бетпақдаланың шөлейт аймақтарымен шектеседі.

Облыстың аумағы 144,3 мың шаршы километрді құрайды. Ұзындығы батыстан шығысқа қарай шамамен 500 км, оңтүстіктен солтүстікке қарай 400 км-ге дейін созылып жатыр. Жамбыл облысының құрамына 10 әкімшілік аудан: Жамбыл, Байзақ, Жуалы, Сарысу, Талас, Мойынқұм, Қордай, Шу, Меркі және Тұрар Рысқұлов аудандары, 3 аудандық маңызы бар қала: Қаратау, Жаңатас және Шу, сондай-ақ облыстық маңызы бар Тараз қаласы кіреді. Облыстың әкімшілік орталығы — Тараз қаласы.

Жамбыл облысында фосфорит және плавикошпат шикізаты, түсті металдар, барит, көмір, қаптау және құрылыс материалдарының мол қоры бар.

Аймақтың аумағы негізінен жазық, ал тығыз қоныстану тау бөктеріндегі аймақтарға тән.

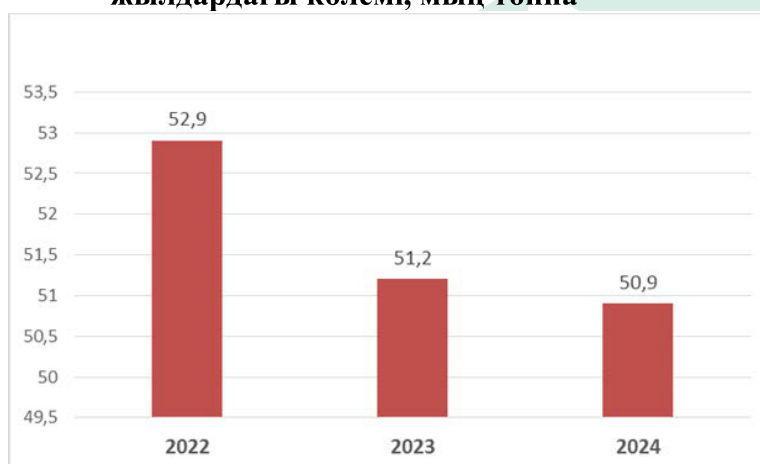
12.7.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

Ластаушы заттардың шығарындылары

Жамбыл облысында атмосфералық ауаны ластаудың негізгі көздері ретінде экономиканың химия, жылу энергетикасы және тау-кен өндіру салаларының кәсіпорындары белгіленген.

12.7.1-сурет

Жамбыл облысындағы стационарлық көздерден шығатын ластаушы заттардың 2022-2024 жылдардағы көлемі, мың тонна

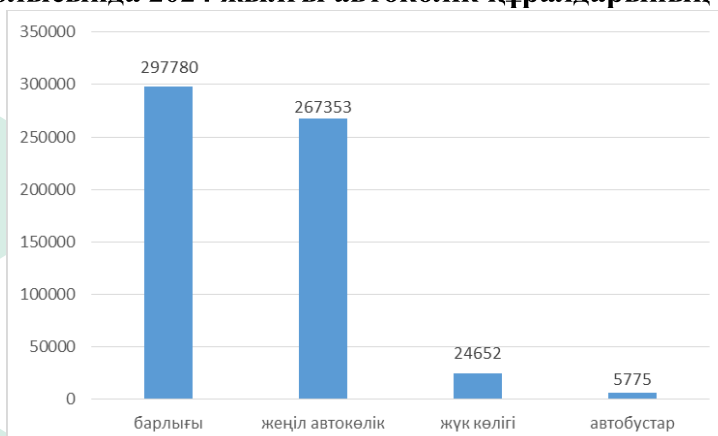

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

Жылжымалы көздер, атап айтқанда автокөлік атмосфералық ауаның ластануына айтарлықтай үлес қосады. ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 2024 жылы Жамбыл облысында 297 780 бірлік автокөлік тіркелген (12.7.2-сурет).

12.7.2-сурет

Жамбыл облысында 2024 жылғы автокөлік құралдарының саны, бірлік

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

12.7.1-кесте

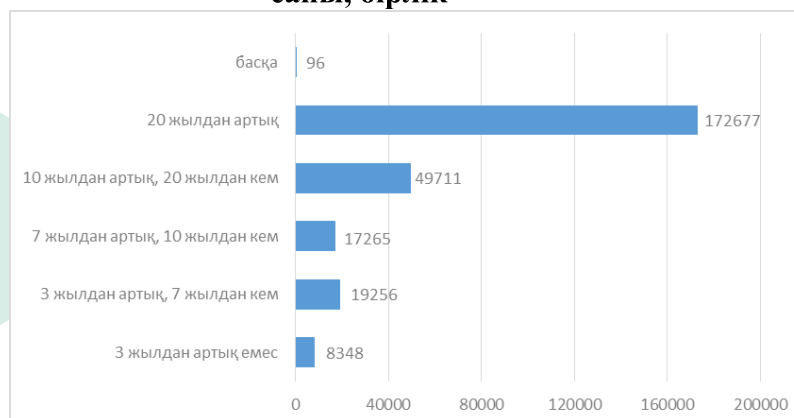
Жамбыл облысында 2024 жылы пайдаланылатын жанармай түрі бойынша жеңіл автокөлік құралдарының саны, бірл.

Көлік құралдарының түрлері	Бензин	Дизельді	Газ балон	Аралас	Электрлік	Жанармай түрі көрсетілмеген
Жеңіл автомобильдер	246 015	4 785	441	13 431	159	2 522

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

12.7.3-сурет

Жамбыл облысында 2024 жылы шығарылған жылы бойынша жеңіл автокөліктердің саны, бірлік

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атмосфералық ауаның сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» республикалық мемлекеттік кәсіпорны Жамбыл облысының аумағында Тараз, Жаңатас, Қаратау, Шу елді мекендері мен Қордай кентінде атмосфералық ауаның сапасын бақылауды жүзеге асырды (12.7.2-кестеге сәйкес).

Елді мекендер бойынша атмосфералық ауа сапасы 17 көрсеткішпен бағаланды. Оларға тоқтатылған бөлшектер (шаң), тоқтатылған бөлшектер PM_{2,5}, тоқтатылған бөлшектер PM₁₀, күкірт диоксиді, көміртегі оксиді, азот диоксиді, азот оксиді, фторлы сутегі, формальдегид, аммиак, озон (жер үсті), күкіртті сутегі, бенз(а)пирен, марганец, қорғасын, кобальт және кадмий жатады.

Жамбыл облысындағы 2024 жылғы атмосфералық ауаның сапасы

№	Елді мекен	Бақылау бекеттерінің саны		Көрсеткіштер		
		қолмен	автоматты	АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)
1	Тараз қ.	4	1	4,15 (төмен деңгей)	3,9 (жоғары деңгей)	1 (жоғары деңгей)
2	Жаңатас қ.	-	1	2,48 (төмен деңгей)	0,6 (төмен деңгей)	0 (төмен деңгей)
3	Қаратау қ.	-	1	-	1,5 (төмен деңгей)	3 (жоғары деңгей)
4	Шу қ.	-	1	2,99 (төмен деңгей)	3,0 (жоғары деңгей)	4 (жоғары деңгей)
5	Қордай а.	-	1	2,19 (төмен деңгей)	1,6 (төмен деңгей)	3 (жоғары деңгей)

Ескерту. Атмосфералық ауаның ластану деңгейін градациялау 1-бөлімде — «Атмосфералық ауа» бөлімінде берілген.

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

2024 жылы Тараз қаласында күкіртсутегі бойынша 383, көміртегі оксиді бойынша 212, фторлы сутегі бойынша 3 және тоқтатылған заттар бойынша 2 жағдайда ең жоғары бір реттік шекті рұқсат етілген концентрациядан (ШРК) асып кетулер тіркелді. Сонымен қатар, азот диоксидінің орташа тәуліктік концентрациясының артуы байқалды, бұл автокөліктің жүктелген қиылыстардағы атмосфералық ауаның ластануына айтарлықтай ықпал ететінін және осы заттың қала атмосферасында жиналуын көрсетеді.

Жаңатас қаласында атмосфералық ауаның ластану деңгейі төмен деп бағаланды. Шу қаласында да ауаның ластануы төмен деңгейде болғанымен, күкіртсутегі (1129 жағдай), жер үсті озоны (329) және көміртегі тотығы (21) бойынша максималды бір реттік ШРК-дан бірнеше рет асып кетулер анықталды.

Қордай ауылында ауаның ластану деңгейі төмен деп бағаланды, алайда күкіртсутегі (278 жағдай) және жер үсті озоны (48) бойынша асып кетулер болды. Қаратау қаласында 2024 жылы атмосфералық ауаның ластану деңгейі жоғары деп бағаланды.

Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» РМК-ның ресми сайтынан қарауға болады: (<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>).

Атмосфералық ауаның ластануын төмендету жөніндегі шаралар

Бүгінгі таңда облыс аумағында бес кәсіпорында («ҚДФЗ» ЖШС, «Қазфосфат» ЖШС, «Минералды тыңайтқыштар» ЖШС, «ЖГРЭС» АҚ және «Т.и. Батуrowa») өнеркәсіптік шығарындыларға автоматтандырылған мониторинг жүргізу жүйесі орнатылған

Газдандыру

Жуалы ауданының Жылыбұлақ және Қарабастау елді мекендерінде орамыштық және жеткізуші газ құбырларын газдандыру жобалары іске асырылуда. 2024 жылы «Самұрық-Қазына» АҚ дивидендтері есебінен осы мақсатқа 198 745,0 мың теңге бөлінді. Құрылыс-монтаж жұмыстары аяқталып, нысандар пайдалануға берілді. Дарбаза және Әбдіқадыр елді мекендері бойынша жобалау-сметалық құжаттама әзірленіп, Энергетика министрлігіне бюджеттік өтінім берілді.

Қазіргі уақытта облыста Мойынқұм ауданы толық газдандырылған (халқы – 28 430 адам). Аудан елді мекендерін газға қосу көзі – Шу ауданында пайдалануға берілген автоматты газ

тасымалдау станциясы (АГТС). Алғашқы кезеңде 9 елді мекенді газдандыру жобасы әзірленіп, 2023 жылғы 2 мамырдағы ведомстводан тыс сараптаманың оң қорытындысы алынды. Бұл елді мекендер: Айдарлы, Бірлік, Биназар, Назарбеков, Көкжелек, Көшаман, Жамбыл, Мойынқұм және Қылышбай.

Осы жобаның бірінші кезегін қаржыландыру үшін ҚР Энергетика министрлігі 2024 жылға республикалық бюджетке 18,5 млрд теңге көлемінде бюджеттік өтінім ұсынды. Құрылыс жұмыстарына 2,889 млрд теңге бөлінді, оның ішінде Ұлттық қордан – 600 млн теңге, «Самұрық-Қазына» АҚ дивидендтерінен – 2 млрд теңге, жергілікті бюджеттен – 288,89 млн теңге. Қазіргі таңда құрылыс-монтаж жұмыстары жүріп жатыр, оны аяқтау 2026 жылға дейін жоспарланған.

12.7.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Жамбыл облысының су ресурстары көршілес Қырғыз Республикасының аумағында толық қалыптасатын Шу, Талас және Асса өзендерінің бассейндері ағынымен қамтамасыз етіледі. Ақсу, Қарабалта, Тоқташ және Сарықау өзендері Шу өзенінің салалары болып табылады.

Шу-Талас гидрографиялық бассейні 242 кіші өзенді, 35 көлді, 3 ірі су қоймасын және 164 су тоғанын қамтиды. Коммуналдық меншікте 117 су айдыны бар. Су жинау алаңы 967 млн м² құрайды.

Жер үсті суларының сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Жамбыл облысы бойынша жер үсті суларының сапасын 8 су объектісінде (Шу, Талас, Асса, Ақсу, Қарабалта, Тоқташ, Сарықау өзендері мен көлдерде) бақылау жүргізді. Сонымен қатар Биликоль және Тасөткел су айдындарында да мониторинг жасалды.

Алынған су сынамаларында жер үсті суларын зерттеу барысында сапаның 36 физика-химиялық көрсеткіші анықталды. Оларға көзбен бақылау, су шығыны, су температурасы, сутегі көрсеткіші (рН), мөлдірлік, еріген оттегі, тоқтатылған заттар, БПК5 (биохимиялық оттегінің тұтынуы), КПК (химиялық оттегінің тұтынуы), тұз құрамындағы негізгі иондар, биогендік элементтер, органикалық заттар (мұнай өнімдері, фенолдар), ауыр металдар және пестицидтер жатады.

Жамбыл облысындағы 2023-2024 жылдардағы жер үсті суларының сапасы туралы толық ақпарат 12.7.3-кестеде көрсетілген.

12.7.3-кесте

Жамбыл облысындағы 2023-2024 жылдардағы жер үсті суларының сапасы

Су объектісінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	Өлшем бірлігі	Концентрация
	2023 жыл үшін	2024 жыл үшін			
Талас өзені	*нормаланбайды(>5 класс)	3 класс	Магний	мг/дм ³	27,63
Асса өзені	3 класс	3 класс	Магний	мг/дм ³	22,56
Шу өзені	3 класс	3 класс	Магний	мг/дм ³	25,02
Ақсу өзені	4 класс	4 класс	Магний	мг/дм ³	43,27
Қарабалта өзені	5 класс	4 класс	Магний	мг/дм ³	58,18
			Сульфаттар	мг/дм ³	596,58
			Минерализация	мг/дм ³	1339,5
Тоқташ өзені	*нормаланбайды(>5 класс)	4 класс	Магний	мг/дм ³	46,84
Тасөткел су қоймасы	5 класс	4 класс	Қалқыма заттар	мг/дм ³	82,0

Ескерту. Су пайдалану сыныптарының сипаттамасы «Су ресурстары» 3-ші бөлімде ұсынылған.

Дереккөзі: «Қазгидромет» РМК.

Кестеде көрсетілгендей, 2023 жылмен салыстырғанда Талас өзеніндегі судың сапасы 5-класстан жоғары деңгейден 3-класқа дейін жақсарды, сондай-ақ Қарабалта өзенінде және су қоймасында сапа 3-класқа көтерілді. Тасөткел өзенінде судың сапасы 5-класстан 4-класқа, Токташ өзенінде 5-класстан жоғары деңгейден 4-класқа дейін жақсарды. Асса, Шу және Ақсу өзендерінде жер үсті суларының сапасында елеулі өзгеріс байқалмады.

Жамбыл облысының аумағындағы су объектілерінде негізгі ластаушы заттар ретінде магний, сульфаттар, минералдану және тоқтатылған заттар анықталды. Жоғары ластану деңгейі және өте жоғары ластану жағдайлары тіркелген жоқ.

Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» республикалық мемлекеттік кәсіпорнының ресми сайтынан қарауға болады: (<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>).

Суды тұтыну

ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша 2024 жылы Жамбыл облысындағы су құбыры желілерінің жалпы ұзындығы 6 965,1 км құрайды, оның ішінде 1 735 км тозған. 2024 жылы су тұтыну көлемі 37231,1 мың м³ құрады (12.7.4-кесте).

12.7.4-кесте

Жамбыл облысында 2024 жылғы су тұтыну көлемі, мың м³

Атауы	Барлығы	Халық саны	Кәсіпорындардың коммуналдық қажеттіліктері	Кәсіпорындардың өндірістік қажеттіліктері
Жамбыл облысы	36739,8	22762,7	13904,6	368,3

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Су бұру

Жамбыл облысында су бұрудың жалпы көлемі 2024 жылы 22 664,5 мың м³ құрады. 2024 жылы кәріз желілерінің ұзындығы 572 км құрады, оның ішінде 173 км тозған.

12.7.3. ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі Жер ресурстарын басқару комитетінің деректері бойынша 01.11.2024 ж. жағдай бойынша Жамбыл облысының жер қоры 11 938,2 мың га құрайды.

Жамбыл облысында пайдаланылған жерлерді 2023-2024 жылдардағы санаттар бойынша бөлу туралы ақпарат 12.7.5-кестеде келтірілген.

12.7.5-кесте

Жамбыл облысында 2023-2024 жылдардағы санаттар бойынша жер бөлу, мың га

№	Жер санаты	2023 жыл	2024 жыл
1.	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	4 661,6	4 624,8
2.	Елді мекендер жерлері	842,2	842,2
3.	Өнеркәсіп, көлік, байланыс, қорғаныс және басқа да ауыл шаруашылығына жатпайтын мақсаттағы жерлер	176,2	177,0
4.	Арнайы қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	11,6	11,6
5.	Орман қоры жерлері	4 429,1	4 429,1
6.	Су қоры жерлері	356,3	356,3
7.	Қор жерлері	1 461,2	1 497,2
БАРЛЫҒЫ		11 938,2	11 938,2

Ескерту: «Барлығы» жолы бойынша басқа мемлекеттер пайдаланатын жерлерді есепке алмағанда.

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

Топырақ жағдайы

«Қазгидромет» РМК 2024 жылы Жамбыл облысындағы топырақтың ауыр металдармен ластануын бақылау Тараз, Қаратау, Шу, Жаңатас және Қордай кенттерінде көктемгі және күзгі кезеңдерде жүргізілді (12.7.6-кесте).

12.7.6-кесте

2024 жылы Жамбыл облысы елді мекендеріндегі топырақтың ауыр металдармен ластануы, мг / кг

Елді мекен	Ауыр металдар				
	Қорғасын	Мыс	Хром	Мырыш	Кадмий
Тараз қ.	21,15-62,57	0,91-2,14	0,25-0,49	4,43-8,21	0,12-0,42
Қаратау қ.	0,10-27,85	0,10-27,85	0,10-27,85	0,10-27,85	0,10-27,85
Жаңатас қ.	0,09-17,35	0,09-17,35	0,09-17,35	0,09-17,35	0,09-17,35
Шу қ.	0,15-29,99	0,15-29,99	0,15-29,99	0,15-29,99	0,15-29,99
Қордай қ.	0,19-43,70	0,19-43,70	0,19-43,70	0,19-43,70	0,19-43,70

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Жамбыл облысындағы топырақтың ауыр металдармен ластануын бақылау ластанушы заттардың концентрациясы рұқсат етілген шекті концентрациядан аспады.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған (<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>).

12.7.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

01.03.2025 жылға Жамбыл облысында 334 жер қойнауын пайдалану объектісі бар, оның ішінде 166 қатты пайдалы қазбаларды барлауға және өндіруге арналған келісімшарттар мен лицензиялар (34 келісімшарт, 132 лицензия) және 168 - кең таралған пайдалы қазбаларға (128 келісімшарт, 40 лицензия). 2024 жылы облыстық бюджетке жер қойнауын пайдаланушылардың әлеуметтік салаға және инфрақұрылымға 1,077 млрд теңге (2023 жылы – 612 млн теңге) мөлшерінде қаражаты түсті.

Келісімшарттық міндеттемелердің орындалу мониторингінің қорытындысы бойынша кең таралған пайдалы қазбалар бойынша 38 жер қойнауын пайдаланушыға хабарлама жіберілді, 11 жер қойнауын пайдаланушыда келісімшарттар мен лицензиялар бұзылды. Салық түсімдерін ұлғайту үшін заңды мекенжайларды қайта тіркеу бойынша жұмыс жүргізілді: облыста қатты пайдалы қазбалар бойынша 3 кәсіпорын тіркелді, тағы 6 кәсіпорын тіркелуге ниет білдірді. Кең таралған пайдалы қазбалар бойынша 179 нысанның 6-ы салық төлеушілер ретінде тіркелмеген, жұмыс жалғасуда.

2024 жылы 44 объектіде (20 – қатты пайдалы қазбалар, 24 – кең таралған) жер қойнауын пайдалану салдарын жою жөніндегі жұмыстардың нәтижелері қабылданды. Кең таралған пайдалы қазбаларды заңсыз өндіруден келтірілген залал 2024 жылы 23,5 млн теңгені (2023 ж. - 431,6 мың теңге) құрады.

2024 жылғы тамызда заңсыз жер қойнауын пайдаланудың жолын кесу жөніндегі іс-шаралар жоспары бекітілді, маркшейдерлерді тарта отырып, мобильдік топтар құрылды. 2024 жылғы қараша–желтоқсанда ауданы 173 га пайдалы қазбаларды заңсыз өндіретін жер учаскелері анықталып, зерттелді, жер қойнауы ресурстарына келтірілген залал 2,6 млрд теңгені құрады. Материалдар шаралар қабылдау үшін Жамбыл облысы бойынша жер ресурстарын басқару департаментіне және экология департаментіне жіберілді.

12.7.5. БИОАЛҰАНТҮРЛІЛІК

Орман қоры

Жамбыл облысының аумағында мемлекеттік орман қоры жерлерінің жалпы ауданы 2024 жылғы 1 қараша жағдайы бойынша 4 429,1 мың гектарды құрайды.

Жамбыл облысының 2021-2027 жылдарға арналған орман өсіру көлемін ұлғайтудың кешенді жоспары аясында 143,031 миллион ағаш отырғызу қарастырылған. 2021-2023 жылдары 67,3 миллион ағаш отырғызылған, 2024 жылы – 28,1 миллион, ал 2025-2027 жылдары жыл сайын 16,1 миллион ағаш отырғызу жоспарлануда.

2024 жылы 28,1 миллион көшет өндіріліп, тұқым себілген.

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар

Жамбыл облысы әкімдігінің мәліметтері бойынша облыс аумағында 8 мемлекеттік табиғи қаумал және 1 мемлекеттік қорық аймағы жұмыс істейді: «Андасай» табиғи (зоологиялық) қаумалы, «Берікқара шатқалы» табиғи (кешенді) қаумал, «Қарақұңыз шатқалы» табиғи қаумалы (ботаникалық), «Ақсу-Жабағылы» табиғи қорығы, «Мерке» табиғи қаумалы (зоологиялық), «Қордай-Жайсан» табиғи қаумалы (зоологиялық), «Жуалы-Қарашат» табиғи қаумалы (зоологиялық), «Үмбет» табиғи қаумалы (зоологиялық), «Жусандала» қорық аймағы.

Өсімдіктер мен жануарлар әлемі

Жамбыл облысының өсімдік жамылғысында қауырсын, типчак, биургун, сирек эфемерлер, сексеуіл, кара бұталы талдар және басқалар басым.

Облыс аумағында Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген 20-дан астам құспен аң түрі мекендейді: дрофа, стрепет, сұңқар, бүркіт, үкі, қарақұйрық, арқар, Қаратау арқары, түрікмен сілеусіні, үнді шошқасы және т.б. «Мерке» табиғи қорығы аумағында қар барыстары тіркелген.

Бекітілген және резервтік аңшылық қорларда аң аулау объектілері ретінде жабайы табиғаттың 20 түрі бар. Олардың ішінде: тұяқтылардың 3 түрі (елік, тау ешкі, қабан), аң терісінің 8 түрі (қоян, қарсақ, түлкі, борсық, ондатра, суыр), құстардың 9 түрі (қырғауыл, кекілік, қаз, үйрек, таз, бөдене, ұлар).

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтарда сирек және жойылып кету қаупі бар жануарларды қорғау бойынша жұмыстар тұрақты жүргізіледі.

2024 жылдың 12 айының қорытындысы бойынша мемлекеттік орман қорында және аңшылық алқаптарының резервтік қорларында ормандар мен жануарлар дүниесін қорғау мақсатында 1001 рейд ұйымдастырылды. Жыл соңында орман заңнамасын және аң аулау ережелерін бұзу фактілері бойынша 751 әкімшілік хаттама толтырылып, бұзушыларға 10 726,5 мың теңге айыппұл салынды. Оның 10 652,7 мың теңгесі өз еркімен өндірілді.

Сонымен қатар, аң аулау ережелерін өрескел бұзу бойынша 7 қылмыстық іс тіркелді. Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген лашындарды ату бойынша 5 және жабайы шошқалар мен Сібір еліктерін ату бойынша 2 жағдай анықталды. Аталған деректер бойынша ҚР Қылмыстық кодексінің 337-бабының 4-тармағына сәйкес қылмыстық іс қозғалды. Табиғатқа келтірілген залал 41,5 млн теңгені құрады.

12.7.6. РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Жамбыл облысындағы гамма-сәулелену деңгейін бақылауды күнделікті түрде Тараз қаласында, Төле би және Чиғанак кенттеріндегі 3 метеорологиялық станцияда көлденең планшеттер арқылы ауа сынамаларын алу арқылы жүзеге асырды. Барлық станцияларда бес тәуліктік сынама алынды.

Облыстың елді мекендері бойынша атмосфераның жер үсті қабатының радиациялық гамма-фонның мәндері 0,07-0,25 мкЗв/сағ аралығында болды, облыс бойынша орташа радиациялық гамма-фон 0,17 мкЗв/сағ құрады.

Жамбыл облысының аумағында атмосфераның жер үсті қабатының радиоактивті ластануын бақылау 3 метеорологиялық станцияда (Тараз, Төле би, Чиғанак) көлденең планшеттер арқылы ауа сынамаларын алу арқылы жүргізілді. Барлық станцияларда бес тәуліктік сынама алынды.

Облыс аумағында атмосфераның беткі қабатындағы радиоактивті түсулердің тығыздығы 0,9-5,7 Бк/м² аралығында өзгеріп отырды. Облыс бойынша түсу тығыздығының орташа мәні 1,8 Бк/м² болды.

Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» РМК-нің ресми сайтынан алуға болады (<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>).

12.7.7. ҚАЛДЫҚТАР

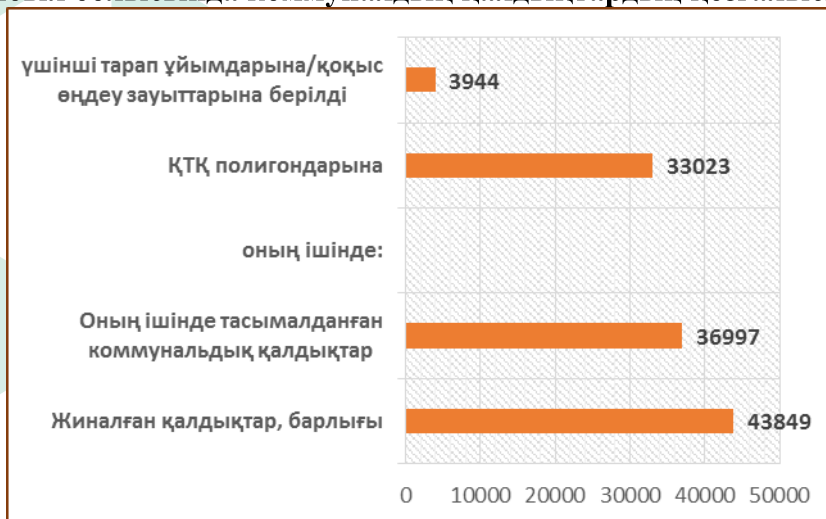
Қатты тұрмыстық қалдықтар

ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросының мәліметінше, 2024 жылы Жамбыл облысында 43 849 тонна қалдық пайда болған. Облыста коммуналдық қалдықтарды жинау және әкетумен 72 кәсіпорын айналысады, оның ішінде 1 мемлекеттік кәсіпорын.

12.7.4-суретте 2024 жылы коммуналдық қалдықтардың қозғалысы туралы ақпарат берілген.

12.7.4-сурет

2024 жылы Жамбыл облысында коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, мың тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Қалдықтарды жинау және тасымалдаумен 40 ұйым айналысады (оның ішінде 7-сі Тараз қаласында), оларда барлығы 191 бірлік арнайы техника бар. Облыста 792 контейнерлік алаң жұмыс істейді, онда 4 102 контейнер орнатылған, оның ішінде: полиэтилен, пластик және пластмассалар үшін 700 торлы контейнер, сынап құрамды шамдар үшін 106 контейнер, қатты тұрмыстық қалдықтар үшін 3 296 контейнер бар.

Облыста қоқыс өңдеу зауыты жоқ, бірақ шағын кәсіпорындар (цехтар) арқылы қалдықтарды сұрыптау және қайта өңдеу жүзеге асырылады. Пластмасса, полиэтилен, электрондық құрылғылар, мотор майлары, шыны және қағазды қайта өңдеумен 36 ұйым айналысады.

ТБО сұрыптау және өңдеу зауыттарын салуды жандандыру мақсатында инвесторларды тарту бойынша облыста АО «Жасыл Даму» қаражаты есебінен екі жоба іске асырылуда: сұрыптау желісін орнату (ЖШС «Алди и К») және материалдық-техникалық жабдықтау. Қазіргі таңда екі жоба да іске асырудың екінші кезеңінде.

Полигондар

Облыста қалдықтарды орналастыруға арналған 65 рәсімделген полигон жұмыс істейді, сонымен қатар Жуалы және Жамбыл аудандарында жеке меншік жерлерде орналасқан 2 учаске анықталды.

Стихиялық полигондар

2024 жылы АО «Қазақстан Ғарыш Сапары» ғарыштық мониторинг нәтижесі бойынша Жамбыл облысы аумағында 246 рұқсат етілмеген қоқыс алаңы анықталды, оның 279-ы жойылған (99%).

12.7.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ ЖӘНЕ ТҰТЫНУ

ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша, Жамбыл облысында 2024 жылы электр энергиясын өндіру көлемі 5 048 479,9 мың кВт*сағ, жылу энергиясы – 2 100,5 мың Гкал құрайды.

Жаңартылатын энергия көздері

Облыс әкімдігінің мәліметінше, өңірде жалпы қуаты 451,3 МВт болатын 21 жаңартылатын энергия көздерінің нысаны жұмыс істейді. ЖЭК объектілерін дамытудың 2030 жылға дейінгі болжамды картасы әзірленді. Жоспарға сәйкес, 2028 жылға қарай жаңартылатын энергия көздері объектілерінің саны жалпы қуаты 2,5 ГВт 25 бірлікке дейін жеткізілетін болады.

Барлық жоспарланған жобаларды іске асыру өңірді экологияға зиян келтірместен сапалы электрмен жабдықтаумен және «жасыл» энергиямен қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Бұдан басқа, энергия үнемдеу және энергия тиімділігін арттыру жөніндегі іс-шаралар жоспары әзірленіп, бекітілді, оған сәйкес өңірде 18 нысан мен 7 көпқабатты тұрғын үйді қайта жаңарту жүргізілді. Жүргізілген жұмыстардың нәтижесінде энергия тұтынуды төмендету көрсеткіші 9% - ға дейін жеткізілді.

12.7.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

2023 жылы Жамбыл облысының қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштерін әзірлеу мақсатында облыстық бюджеттен қаражат бөлінді. Алайда, «Аспантау» ЖШС әзірлеген жоба тиісті мемлекеттік органдармен келісілмеген. 2024 жылы бұл бағыттағы жұмыстар жалғасуда.

12.8. ЖЕТІСУ ОБЛЫСЫ

	2024 жылдың жалпы көрсеткіштері					
	Субъектінің S, мың км²	118,5	01.01.2025 жылға халық саны, адам		694 325	
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер					
	Көрсеткіштер		2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары, млрд тенге		-	1,0	1,6	1,2

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

Жетісу облысы Қазақстан Республикасының оңтүстік-шығысында орналасқан және Қазақстан Республикасы Президентінің 2022 жылғы 8 маусымдағы Жарлығына сәйкес құрылған.

Облыстың әкімшілік-аумақтық құрылымына Ақсу, Алакөл, Ескелді, Қаратал, Кербұлақ, Көксу, Панфилов және Сарқан аудандары кіреді. Өңірдің әкімшілік орталығы — Талдықорған қаласы.

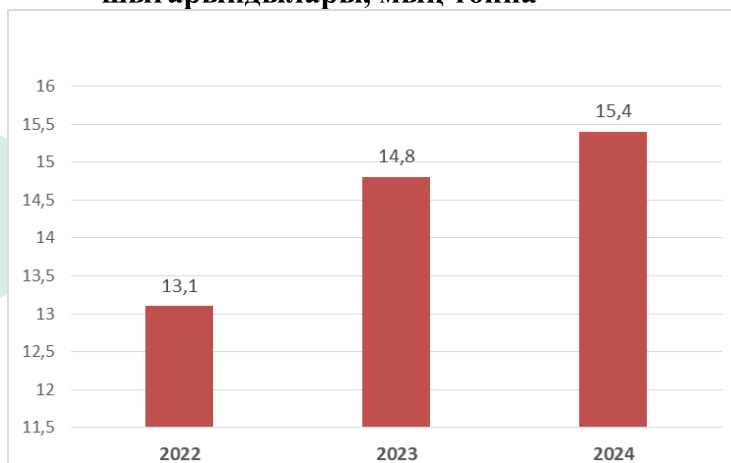
12.8.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

Ластаушы заттардың шығарындылары

Жетісу облысында атмосфералық ауаның ластануына негізгі әсер ететін көздер қатарына жылу энергетикасы кәсіпорындары, автомобиль көлігі, аудандық пайдалану бөлімдерінің, кәсіпорындар мен ұйымдардың қазандықтары, әскери гарнизондар, сондай-ақ ауыл шаруашылығы мен құрылыс материалдары өндірісі объектілері жатады.

12.8.1-сурет

2022-2024 жылдардағы стационарлық көздерден ластаушы заттардың шығарындылары, мың тонна

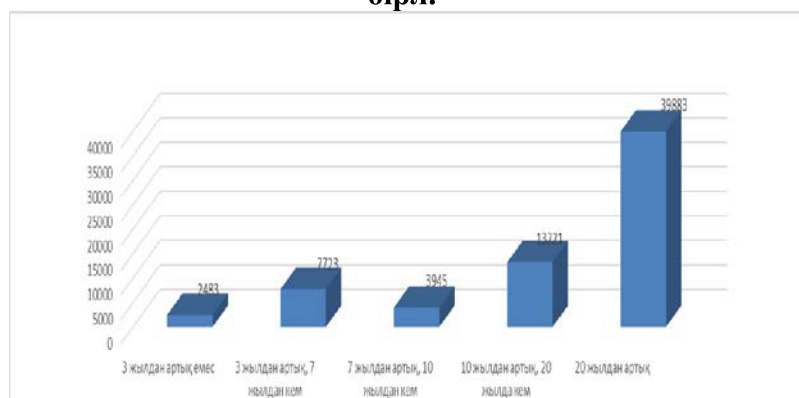
Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

Атмосфералық ауаның ластануына жылжымалы көздер, атап айтқанда автокөлік құралдары айтарлықтай үлес қосады.

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 2025 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Жетісу облысында тіркелген автокөлік саны 75 673 бірлікті құрады, оның ішінде: жеңіл автомобильдер – 67 255 бірлік, жүк көліктері – 7 835 бірлік, автобустар – 583 бірлік.

12.8.2-сурет

2024 жылы Жетісу облысында шығарылған жылы бойынша жеңіл автомобильдер саны, бірл.

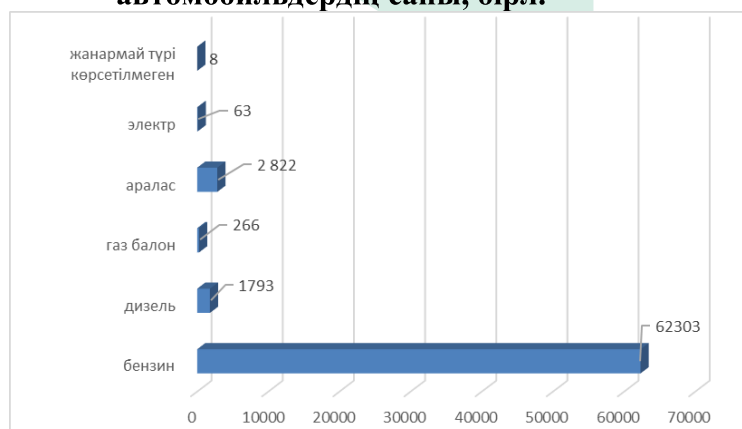

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

12.8.3-суреттен көрініп тұрғандай, Жетісу облысындағы автокөлік паркіндегі негізгі бөлігін 10 жылдан 20 жылға дейінгі және 20 жылдан асқан автокөліктер құрайды. Сонымен қатар, негізгі отын көзі ретінде бензин қолданылуда (12.8.3-сурет).

12.8.3-сурет

2024 жылы пайдаланылатын отын түрі бойынша Жетісу облысындағы жеңіл автомобильдердің саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атмосфералық ауаның сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Талдықорған (2 станция) және Жаркент (1 станция) қалаларында орналасқан 3 Автоматты станцияны пайдалана отырып, Жетісу облысының аумағындағы атмосфералық ауаның жай-күйіне мониторинг жүргізді.

Жалпы Талдықорған қаласы бойынша 7 көрсеткішке дейін айқындалады: 1) РМ-10 аспалы бөлшектері; 2) РМ-2,5 аспалы бөлшектері; 3) күкірт диоксиді; 4) көміртегі оксиді; 5) азот диоксиді; 6) азот оксиді; 7) күкіртті сутегі.

12.8.1-кесте

2024 жылы Жетісу облысының елді мекендеріндегі атмосфералық ауаның сапасы

№	Елді мекен	Бақылау бекеттерінің саны		Көрсеткіштер		
		автомат-ты	қолмен	АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)
1	Талдықорған қаласы	2	-	3 (төмен деңгей)	6,5 (жоғары деңгей)	6 (жоғары деңгей)
2	Жаркент қаласы	1	-	-	2,2 (жоғары деңгей)	0 (төмен деңгей)

Ескерту: Атмосфералық ауаның ластану дәрежесін бағалау бойынша градациялар 1-бөлімде — «Атмосфералық ауа» ұсынылған.

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

2024 жылы Талдықорған қаласында атмосфералық ауаның ластану деңгейі төмен деп белгіленді. Максималды бір реттік шекті рұқсат етілген концентрацияны (ШРК) арттыру жағдайлары келесі заттар бойынша жиі тіркелді: Азот диоксиді (NO_2) – 1 461 жағдай; Азот оксиді (NO) – 579 жағдай; Көміртегі оксиді (CO) – 559 жағдай; РМ-10 аспалы бөлшектері – 176 жағдай.

Жаркент қаласында атмосфералық ауаның ластану деңгейі жоғары деп бағаланды. Бұл қалада ШРК-дан асып кету жағдайлары келесі заттар бойынша тіркелді: Көміртегі оксиді (CO) – 324 жағдай; Азот диоксиді (NO_2) – 29 жағдай.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК ресми сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Газдандыру

«2030 жылға дейінгі перспективамен Жетісу облысын кешенді газдандыру» өңірлік схемасына сәйкес, облыстағы 358 елді мекеннің 192-і газдандыруға жатады.

Бүгінгі таңда өңірді газдандыру деңгейі 56,5%-ды құрайды. 63 елді мекен газдандырылған (оның ішінде 30 елді мекен 2024 жылы газға қосылған), 392,6 мың адамға (98,9 мың абонент) газ қызметі қолжетімді.

Мемлекет басшысының тапсырмасын орындау мақсатында, 2025 жылы тағы 63 елді мекенді газдандыру қажет (барлығы 126 елді мекен).

Ағымдағы жылы 45 жобаға бюджеттен 5,9 млрд теңге бөлінді. Осы жобаларды іске асыру нәтижесінде облысты газдандыру деңгейі 500 мың тұрғыны бар 126 елді мекенге дейін жетеді.

12.8.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Жетісу облысының әкімшілік шекараларында 500-ден астам су объектілері бар, оның ішінде ұзындығы 50 км-ден асатын 100-ден астам өзендер, сондай-ақ Балқаш, Алакөл, Сасықкөл, Жаланашкөл, Қошқаркөл, Алтай көлдері, Жұмак көлдері және басқа да ірі көлдер орналасқан.

Жер үсті суларының сапасы

Облыстың су объектілерінің ластану көздері – ағынды сулар мен коллекторлық-дренаждық суларды тікелей су объектілеріне, сондай-ақ сүзу алаңдары мен жинақтағыштарға ағызатын кәсіпорындар мен ұйымдар болып табылады.

Облыс бойынша ластаушы заттар шығарындыларының 95%-ы коммуналдық қызметтер кәсіпорындарына, 3,3%-ы тау-кен өндіру өнеркәсібі кәсіпорындарына, 1,5%-ы тамақ өнеркәсібіне және 0,2%-ы басқа кәсіпорындарға тиесілі. 2024 жылы ластаушы заттар шығарындыларының нақты көлемі 5,1 мың тоннаны құрады, ал жылдық белгіленген лимит – 5,9 мың тонна.

Су объектілеріне су бұру көлемінің басым бөлігі келесі кәсіпорындардың үлесіне тиесілі: «Қараталирригация» ШЖ МК, «ТЭК» ЖШС, «Жетісу Су кубыры» МКК, Талдықорған және Текелі қалаларындағы «Текелі Су кубыры» МКК.

2024 жылы «Қазгидромет» РМК облыс аумағындағы жер үсті суларының ластану деңгейін мониторингілеу үшін Қаратал, Ақсу, Лепсі, Қорғас өзендері, Алакөл және Балқаш көлдерінде бақылау жүргізді (12.8.2-кесте).

2024 жылғы Жетісу облысының аумағындағы су объектілерінің сапасы

№	Су объектісінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	2024 ж. Концентрация, мг/дм ³
		2023 жыл	2024 жыл		
1	Лепсі өзені	2 класс	2 класс	Жалпы фосфор	0,146
2	Ақсу өзені	2 класс	3 класс	Жалпы фосфор	0,26
3	Қорғас өзені	2 класс	2 класс	Жалпы фосфор	0,138
4	Қаратал өзені	2 класс	2 класс	Жалпы фосфор	0,175
5	Алакөл көлі	кадмий — 0,04 до 0,23 мг/кг қорғасын — от 6,54 до 37,57 мг/кг мыс — от 0,20 до 0,77 мг/кг хром — от 0,12 до 0,78 мг/кг мырыш — от 1,03 до 6,55 мг/кг мышьяк — от 0,73 до 5,4 мг/кг марганец — от 212,08 до 691,52 мг/кг			
6	Балқаш көлі				

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Кестеде көрсетілгендей, 2023 жылмен салыстырғанда Қорғас, Лепсі және Қаратал өзендерінің жер үсті суларының сапасы айтарлықтай өзгеріссіз қалды, ал Ақсу өзенінде судың сапасы нашарлап, су класы 2-ден 3-ке өзгерді.

Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» РМК ресми сайтынан қарауға болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Су тұтыну

ҚР Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша, 2024 жылы Жетісу облысындағы су құбыры желілерінің жалпы ұзындығы 3 113,5 км болды, оның ішінде 255 км желі жөндеуді қажет етеді. Тұтынушыларға жіберілген су көлемі 23 417 мың м³ құрады.

Тұтынушыларға 2024 жылы жіберілген су көлемі, мың м³

Атауы	Тұтынушыларға жіберілген су көлемі, барлығы	Оның ішінде			
		халыққа	кәсіпорын дәрдың коммуналдық қажеттіліктеріне	кәсіпорында рдың өндірістік қажеттіліктеріне	басқа да тұтынушыларға
Жетісу облысы	23 417	18 307,6	2 554,6	2 452,4	102,5

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Су бұру

Облыстағы 358 елді мекеннің ішінен тек 13-і немесе 3,6%-ы ғана орталықтандырылған су бұру жүйесімен қамтылған. Жалпы кәріз желілерінің ұзындығы — 620 км, олардың 58,1%-ы тозған.

Кәріз тазарту құрылыстары Үшарал, Үштөбе, Жаркент, Сарқан, Текелі, Талдықорған қалаларында, сондай-ақ Көксу ауданының Балпық би ауылында және Кербұлақ ауданының Сарыөзек ауылында орналасқан. Бұдан бөлек, 5 ауылдық елді мекенде сүзу алаңдары жұмыс істейді: Ақсу ауданының Жансүгіров ауылы, Ескелді ауданының Қарабұлақ және Жастар ауылдары, Панфилов ауданының Головацкий ауылы және Текелі қаласына қарасты Рудничный ауылы.

2020 жылдан бастап «Алакөл ауданы Алакөл ауылында тәулігіне 6,5 мың м³ кәріз суларын тазартуға арналған кәріз жүйесі мен тазарту құрылысын салу» жобасы іске асырылуда. Сонымен қатар: Текелі қаласындағы кәріз тазарту құрылысын қайта жаңарту жұмыстары жобалық-сметалық

құжаттама (ЖСҚ) әзірлеу сатысында; Қаратал ауданының Үштөбе қаласындағы тазарту ғимаратын қайта жаңартуға арналған ЖСҚ дайындалуда; «Ескелді ауданының Қарабұлақ ауылында кәріз желілерін салу және қайта жаңарту» жобасы әзірленуде. Бұл жоба аясында Талдықорған қаласына дейін 2 км ішкі орамдық желілерді жаңарту және 12 км арынды коллектор салу жоспарланған.

Жер үсті суларының ластануын азайту жөніндегі шаралар

Қаратал өзенінің атырауында судың Балқаш көліне құйылуын арттыру мақсатында жыл сайын арналарды механикаландырылған тазарту жұмыстары жүргізіледі.

Облыс әкімдігі 51 су объектісінде су қорғау аймақтары мен белдеулерін құру туралы 7 қаулы қабылдады. Бұл аймақтарда: - 16 елді мекен (2 814 тұрғын) су қорғау аймағында; - 2 елді мекен (92 тұрғын) су қорғау белдеуінде орналасқан. Құрылыс жұмыстарының алдын алу мақсатында осы аймақтардың шекаралары жерге орналастыру құжаттамасында картографиялық материалдармен белгіленеді. Су қорғау аймақтарында құрылыс салу үшін Балқаш-Алакөл бассейндік инспекциясымен келісу талап етіледі.

2024 жылы 29 су объектісінде су қорғау аймақтарын белгілеуге 31,5 млн теңге бөлінді. Ал 2025 жылы 24 нысанға 56,1 млн теңге көлемінде қаржы бөлу жоспарлануда.

12.8.3. ЖЕР ҚОРЫ

Жер қоры

ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі Жер ресурстарын басқару комитетінің деректеріне сәйкес, Жетісу облысының жер қоры 11 848,3 мың га құрайды (12.8.4-кесте).

12.8.4-кесте

2024 жылғы санаттар бойынша Жетісу облысында жер бөлу, мың га

№	Жер санаты	2024 жыл
1	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	4 718,2
2	Елді мекендердің (қалалар мен ауылдардың) жерлері	470,9
3	Өнеркәсіп, көлік, байланыс, қорғаныс және өзге де ауыл шаруашылығы мақсатында пайдаланылмайтын жерлер	117,2
4	Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	680,4
5	Орман қорының жерлері	1 517,2
6	Су қорының жерлері	6,4
7	Қордағы жерлер	4 338,0
Барлығы		11 848,3

Ескерту: «Барлығы» жолы бойынша басқа мемлекеттер пайдаланатын жерлерді есепке алмағанда.

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті

Жерді алып қою

2024 жылға облыс бойынша Жетісу бойынша 90 мың га ауыл шаруашылығы алқаптарын қайтару жоспарланған болатын. Орындалған жұмыстардың нәтижесінде жалпы ауданы 128 905 га ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер (4 330 га – егістік, 196 га – шабындық алқаптар, 124 218 га – жайылымдар, 162 га – өзге де жерлер) мемлекет меншігіне қайтарылды, оның ішінде:

- 45 359 га-ерікті;
- 50 218 га-шарт мерзімі өткеннен кейін;
- 21 990 га-сот шешімі бойынша;
- 9 673 га-құқық белгілейтін құжаттың жойылуына байланысты;
- 835 га-мемлекет мұқтажы үшін.

Топырақ жағдайы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК облыстың үш қаласы — Талдықорған, Текелі және Жаркент қалаларының аумағындағы 15 нүктеден топырақ үлгілерін алу арқылы топырақтың ластануына мониторинг жүргізді (12.8.5-кесте).

2024 жылы Жетісу облысының елді мекендеріндегі топырақтың ауыр металдармен ластануы, мг / кг

Елді мекен	Хром	Мырыш	Қорғасын	Мыс	Кадмий
Талдықорған қаласы	0,52-3,56	8,40-29,61	70,87-496,97	0,97-5,99	0,41-1,95
Жаркент қаласы	0,29-0,74	3,02-6,40	24,56-57,26	0,58-1,26	0,16-0,49
Текелі қаласы	0,34-1,26	7,60-18,58	27,31- 97,70	1,58-2,89	0,25-0,69

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК

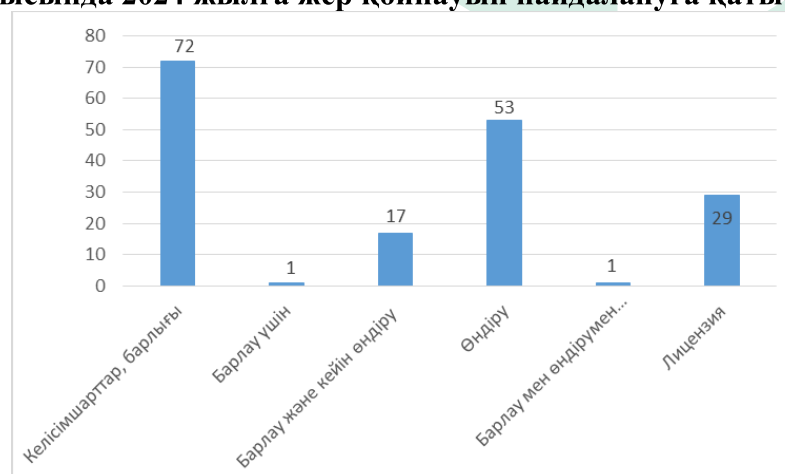
Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» РМК ресми сайтынан қарауға болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okrzhayuschey-sredy/2024>.

12.8.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

Жетісу облысының Кәсіпкерлік және индустриялық-инновациялық даму басқармасының мәліметтері бойынша, облыс аумағында қазір 109 жарамды жер қойнауын пайдалануға құқық берілген келісімшарт тіркелген.

12.8.4-сурет

Жетісу облысында 2024 жылға жер қойнауын пайдалануға қатысты ақпарат

Дереккөз: Жетісу облысының әкімдігі.

12.8.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар

Жетісу облысының аумағында бір мемлекеттік табиғи қорық, екі мемлекеттік ұлттық парк, төрт мемлекеттік қорық орналасқан. (кесте 12.8.6).

Жетісу облысындағы ерекше қорғалатын табиғи аумақтар

№	ЕҚТА мәртебесі	Құрылған жылы	Атауы	Ауданы, мың га
1	Мемлекеттік табиғи қорық	1998	Алакөл	65,7
2	Мемлекеттік ұлттық табиғи парк	1996	Алтын Емел	307,7
		2010	Жоңғар-Алатау	356,0
3	Заңды тұлға мәртебесі жоқ мемлекеттік табиғи қамал	2001	Лепсі	258
			Тоқты	187
			Қоқан	49
			Жоғарғы Көксу	240
4	Республикалық маңызы бар мемлекеттік табиғат ескерткіші	2001	Әншіқұм	0,240

Дереккөз: Жетісу облысының әкімдігі.

Алакөл мемлекеттік табиғи қорығы — Халықаралық табиғатты қорғау одағының 1А санатындағы ерекше қорғалатын табиғи аумақ. Оның басты мақсаты – Тентек өзені атырауының табиғи кешендерін, жануарлар мен өсімдіктер әлемін, сондай-ақ Алакөл көлінің Аралтөбе аралдарындағы реликті шағаланың бірегей популяциясын сақтау.

Жоңғар-Алатау мемлекеттік ұлттық табиғи паркі ерекше экологиялық, тарихи және эстетикалық құндылығы бар табиғи таулы ландшафттарды қорғау мақсатында құрылған. Парктің аумағында ең биік нүкте — теңіз деңгейінен 4622 метр биіктіктегі Семенов-Тянь-Шань шыңы орналасқан.

«Алтын-емел» ұлттық табиғи паркінің аумағы Іле тау аралық бассейнінің орталық бөлігінде орналасқан, солтүстігінен алтын Эмел, Матай, Дегерес, Шолақ тауларымен қоршалған. Саябақтың Оңтүстік табиғи шекарасы Іле өзені мен Қапшағай су қоймасы болып табылады. Саябақты құрудың мақсаты тұяқты жануарлардың ең маңызды және бірегей мекендеу орындарын сақтау, сондай-ақ Іле өзенінің жайылмасы мен Қапшағай су қоймасының жағалауларында отарлық және суда жүзетін құстарды ұя салу болып табылады. 2017 жылы «Алтынемел» ұлттық паркіне ЮНЕСКО-ның биосфералық резерваты халықаралық мәртебесі берілді.

Жануарлар мен өсімдіктер әлемі

Алакөл мемлекеттік табиғи қорығының аумағында сүтқоректілердің 34 түрі мекендейді, олардың 5-і индикаторлық болып табылады. Орнитофаунаның 330 түрі бар, оның ішінде Қазақстанның Қызыл кітабына енгізілген 16 түрі және 20 индикаторлық түрі бар. Қорық орналасқан Алакөл-Сасықкөл көлдер жүйесі Қазақстандағы ұя салатын сулы-батпақты құстар үшін ең ірі резерват, оларды жаппай балқыту орны және қоныс аударатын құстар үшін маңызды аялдама болып табылады. Қорық аумағының өсімдік жамылғысы негізінен 8 тұқымдастың 169 өсімдік түрінен тұрады (марев, астерацея, дәнді дақылдар, бұршақ тұқымдастар, крест тәрізді, қияқ, қарақұмық, розацея). Жетекші ұрпақтардың өкілдері жусан, Маре, Швед, квиноа, тал және тарақ болып саналады, олар қорықтың барлық флорасының тек 17,3% құрайды. Су флорасы өсімдіктердің 25 түрінен тұрады, оның ішінде ҚР Қызыл кітабына енгізілген ақ су лалагүлі. Бақа су түсі сирек кездеседі, куб сары, қалқымалы сальвиния.

Жоңғар-Алатау ұлттық паркінің аумағында сүтқоректілердің 49 түрі тұрақты мекендейді, олардың 6-ы Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген, 15 түрі индикаторлық болып табылады. Саябақтың орнитофаунасында құстардың 170 түрі бар, 13 түрі ҚР Қызыл кітабына енгізілген, 21 түрі индикатор болып табылады. Саябақта өсетін өсімдіктердің 891 түрінің 56-сы эндемикалық, 13 реликті және 26 түрі Қазақстанның Қызыл кітабына енгізілген.

«Алтын-емел» мемлекеттік ұлттық табиғи паркінің аумағында сүтқоректілердің 70 түрі мекендейді, олардың 17 - і Индикаторлық түрлер, ал 11-і Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген. Сүтқоректілердің ішінде акклиматизацияланған түрлер-ондатра, түрікмен құланы, Бұхара бұғы, ал реинродукцияланған түрлер – Пржевальский жылқысы. Ұлттық парктің

орнитофаунасында құстардың 260 түрі бар, олардың 29 — ы ҚР Қызыл кітабына енгізілген, ал 15 түрі-индикаторлық. Саябақтың су айдындарында балықтың 26 түрі мекендейді, оның 2 түрі ҚР Қызыл кітабына енгізілген, ал 6 түрі — индикаторлық. «Алтын-емел» ұлттық паркінің флорасында өсімдіктердің 1800-ге жуық түрі бар, олардың 29-ы ҚР Қызыл кітабына енгізілген, 32-сі индикаторлық түрлерге жатады.

12.8.6. РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

Казгидромет РМК 2024 жылы Алматы облысында 8 метеорологиялық станцияда (Алматы, Бақанас, Қапшағай, Нарынқол, Жаркент, Лепсы, Талдықорған, Сарыөзек) және Талдықорған қаласындағы №2 Автоматты станцияда гамма-сәулелену деңгейіне күнделікті мониторинг жүргізді.

Облыстың елді мекендері бойынша атмосфераның жер үсті қабатының радиациялық гамма-фонының орташа мәндері 0,11-0,26 мкЗв/сағ аралығында болды. Облыс бойынша орташа радиациялық гамма-фон 0,18 мкЗв/сағ құрады және рұқсат етілген шектерде қалды.

Радиоактивті ластану бақылауы

Алматы облысында атмосфераның жер үсті қабатының радиоактивті ластануы 5 метеорологиялық станцияда (Алматы, Нарынқол, Жаркент, Лепсі, Талдықорған) көлденең планшеттер арқылы ауа сынамаларын алу арқылы бақыланды. Барлық станцияларда бес тәуліктік сынама алынды.

Облыс аумағында атмосфера беткі қабатындағы радиоактивті түсулердің орташа тәуліктік тығыздығы 1,6-2,4 Бк/м² аралығында болды.

Облыс бойынша орташа түсу тығыздығы 2,0 Бк/м² деңгейінде тіркелді, бұл рұқсат етілген шекті деңгейден аспайды.

Санитарлық-эпидемиологиялық мониторинг

Жетісу облысының аумағында радиациялық бақылау «санитариялық-эпидемиологиялық мониторинг жүргізу қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 13.11.2020 жылғы № ҚР ДСМ-193/2020 бұйрығының негізінде санитариялық-эпидемиологиялық мониторинг шеңберінде жүргізіледі.

2024 жылы ҚР ДСМ КСЭК «Ұлттық сараптама орталығы» РМК радиологиялық зертханасы Жетісу облысы бойынша жер учаскелерінің аумағында, құрылыс пен реконструкциялауға бөлінген кезде, сондай-ақ тұрғын алаптардың аумақтарында баламалы дозаның қуатын 2025 өлшеуді жүргізді. Тұрғын үйлер мен әлеуметтік мақсаттағы ғимараттардың құрылысына жер учаскелерін бөлу кезінде топырақта радонның, торонның және еншілес ыдырау өнімдерінің (ПДР) концентрациясын анықтауға 601 өлшеу (социального - 80БК/м³), жұмыс істеп тұрған тұрғын және қоғамдық ғимараттарда радонның, торонның және еншілес ыдырау өнімдерінің концентрациясын анықтауға 344 өлшеу (Н - 200бк/м³), сәулелік диагностика және терапия кабинеттерінде 2050 рентген сәулесін өлшеу.

Рұқсат етілген деңгейден асып кету тіркелген жоқ. Жетісу облысында радиоактивті заттарды пайдалану немесе олармен өзге де жұмыс істеу қағидаларын бұзу тіркелген жоқ. Орташа алғанда, тұрғын үй құрылысы аумағындағы радонның концентрациясы 10-20 бк / м³ құрады, 2024 жылы облыс аумағында радон мен торон құрамының асып кетуі анықталған жоқ.

Жалпы, 2024 жылы адамдар көп жиналатын аумақтардағы, елді мекендердегі және одан тыс жерлердегі радиациялық жағдай қолайлы болып қала береді.

12.8.7. ҚАЛДЫҚТАР

Тұрмыстық қатты қалдықтар

ҚР Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша, 2024 жылы жиналған коммуналдық қалдықтардың жалпы көлемі 81 621 тоннаны құрады (12.8.5).

2024 жылы Жетісу облысында коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Облыста коммуналдық қалдықтарды жинаумен және шығарумен 22 кәсіпорын айналысады, оның ішінде бір мемлекеттік кәсіпорын. ҚТҚ-ны сұрыптауды және өндеуді жалпы қуаттылығы жылына 48,3 мың тонна 8 кәсіпорын жүзеге асырады («ЭкоСервисАрман» ЖШС, жылына 22 мың тонна: резеңке үгіндісін алу үшін ескі шиналарды қайта өңдеу, пеш отыны, пайдаланылған майлар; «МПК Аулет» ЖШС, жылына 5 мың тонна: пластик пен пайдаланылған майларды қайта өңдеу; «Қайнар АҚБ», жылына 20 мың тонна: аккумуляторларды қайта өңдеу; сұрыптау бойынша 5 ұйым-1,3 мың тонна макулатура).

Полигондар

Өңірде жалпы ауданы 85 га болатын 7 типтік полигон жұмыс істейді (Алакөл, Панфилов, Қаратал, Ескелді, Кербұлақ, Көксу аудандарында және Талдықорған қаласында), сондай-ақ ауданы 412 га ҚТҚ-ны уақытша сақтайтын 182 орын, қалдықтарды жинау мен әкетуді 24 ұйым қамтамасыз етеді. Көп пәтерлі тұрғын үй құрылысы аумағында 1 397 контейнер, жеке тұрғын үй секторында 15 мыңға жуық контейнер орнатылды.

Стихиялық полигондар

«Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ жүргізген ғарыштық мониторинг нәтижелері бойынша, 2024 жылы облыс аумағында 243 рұқсат етілмеген қоқыс орны анықталды. Олардың 229-ы (94%) жойылды.

12.8.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ ЖӘНЕ ТҰТЫНУ

ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша 2024 жылы Жетісу облысында электр энергиясы 1042820,2 мың кВт*сағ, жылу энергиясы – 1 316,1 мың Гкал өндірілді.

Талдықорған қаласында жалпы қуаты 407,45 Гкал / сағ болатын 10 орталықтандырылған қазандық жұмыс істейді. Ең үлкен жүктемені өндірістік қуаты сағатына 210 Гкал «Басқуат» қазандығы (90% дейін) көтереді. Жабдықтың тозуы 85% құрайды. 2025 - 2027 жылдары «Басқуат» орталық қазандығын газбен жылытуға ауыстырумен және қуатын сағатына 210-нан 310 Гкал-ға дейін ұлғайтумен қайта жаңарту және кеңейту жоспарлануда.

Жаңартылатын энергия көздері

Облыс әкімдігінің деректері бойынша бүгінгі таңда облыста электр энергиясының белгіленген қуаты 225,4 МВт құрайды, оның 223,5 МВт жаңартылатын энергия көздерімен (ЖЭК), ал 24 МВт — Текелі қаласының ЖЭО-мен қамтамасыз етіледі.

2024 жылы электр энергиясын тұтыну 2 209,5 млн.кВтсағ (2023 жылы -1,9 млрд. кВтсағ) құрады. Осы көлемнен 838,6 млн.кВтсағ өз көздерімен өндірілді: 673,8 млн. кВтсағ — ЖЭК есебінен, ал 164,8 млн. кВтсағ — көмірді пайдаланатын ЖЭО. Қалған бөлігі, 1 370,9 миллион кВт / сағ, басқа көздерден сатып алынды.

Бүгінгі таңда белгіленген қуаты 225,4 МВт жаңартылатын энергия көздерінің 17 нысаны жұмыс істейді (Ақсу р. – қуаты 2 МВт 1 ГЭС; Ескелді р. – қуаты 40,7 МВт 4 ГЭС; Сарқан р. – қуаты 42,3 МВт 7 ГЭС және қуаты 50 МВт 1 ЖЭС; Текелі қ. – қуаты 35,9 МВт 2 ГЭС, Алакөл Р. – 1 Қуаттылығы 50 МВт ЖЭС, қуаттылығы 4,5 МВт Қаратал Р. – 1 СЭС).

2025 жылы белгіленген қуаттылығы 49,6 МВт, құны 20,6 млрд. теңге (Ескелді өз.-29 МВт, Кербұлақ ауданы 1 ГЭС – 8,6 МВт, Көксу ауданы 1 ГЭС – 12 МВт) жаңартылатын энергия көздерінің 3 жобасын аяқтау жоспарлануда.

2028 жылға дейін тағы 7 нысанды іске асыру жоспарлануда (белгіленген қуаттылығы 121,7 МВт, құны 105,5 млрд.теңге).

12.8.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

2023 жылы облыстық бюджеттен 21,9 миллион теңге бөлініп, Жетісу облысының 2024–2028 жылдарға арналған қоршаған орта сапасының мақсатты көрсеткіштері әзірленді. Қазіргі уақытта Қоршаған орта көрсеткіштерін қолдану бағдарламасы Қазақстан Республикасының қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті органының келісу сатысында қаралуда.

12.9. ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫ

	2024 жылдың жалпы көрсеткіштері				
	Субъектінің S, мың км ²	239,0	01.01.2025 жылға халық саны, адам	1 133 933	
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіштер	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары, млрд тенге	36,8	46,0	41,8	56,4

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Қарағанды облысы 1932 жылы құрылған және Қазақстан Республикасының орталық бөлігінде, Қазақ ұсақ шоқысы — Сарыарқаның ең биік аумағында орналасқан. Облыстың оңтүстік-шығысы Балқаш көлімен шектеседі.

Әкімшілік орталығы — Қарағанды қаласы, 1934 жылы құрылған. Қала атауы «қараған» сөзімен байланысты, бұл – көктемде сары гүлдермен көмкерілетін, осы өңірге тән аласа бұта түрі.

Облыстың климаты күрт континенталды және өте құрғақ. Жазы ыстық және құрғақ, ал қысы ұзақ әрі қатал, қатты желдер мен борандар жиі байқалады.

Өңірдің экономикалық құрылымы негізінен өнеркәсіпке сүйенеді. Негізгі салаларына тау-кен өндірісі, металлургия, машина жасау, химия, энергетика, сондай-ақ жеңіл және тамақ өнеркәсібі жатады.

12.9.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

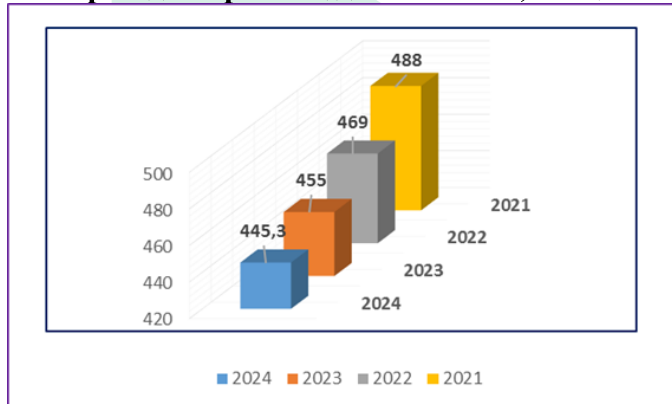
Ластаушы заттардың шығарындылары

Қарағанды облысындағы атмосфералық ауаның ластануына негізгі үлес қосатын көздер — «Қазақмыс корпорациясы» ЖШС, «АрселорМиттал Теміртау» АҚ, «ТЭМК» АҚ секілді ірі өндірістік кәсіпорындар, қатты тұрмыстық қалдықтар полигондары, жылу электр орталықтары, теміржол және автокөлік көлігімен айналысатын ұйымдар болып табылады.

Қарағанды облысы бойынша Экология департаментінің деректеріне сәйкес, 2024 жылы өңірде қоршаған ортаға эмиссия жүзеге асыратын 332 кәсіпорын тіркелген. Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша, 2024 жылы Қарағанды облысының атмосфералық ауа бассейніне стационарлық көздерден 445,3 мың тонна ластаушы заттар шығарылған.

12.9.1-сурет

Қарағанды облысында 2021-2024 жылдардағы стационарлық көздерден ластаушы заттар шығарындыларының динамикасы, мың тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атмосфераға шығарылатын негізгі ластаушы заттарға көміртек тотығы, күкірт диоксиді, азот тотығы қосылыстары және қатты бөлшектер жатады. Атмосфералық ауаның ластануында жылжымалы көздердің, әсіресе автокөліктің, үлесі де айтарлықтай маңызды. 2025 жылғы 1

қаңтарға Қарағанды облысында тіркелген автокөлік құралдарының жалпы саны 360 375 бірлікті құрады.

12.9.1-кесте

2025 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қарағанды облысында тіркелген автокөлік құралдарының саны, бірлікпен

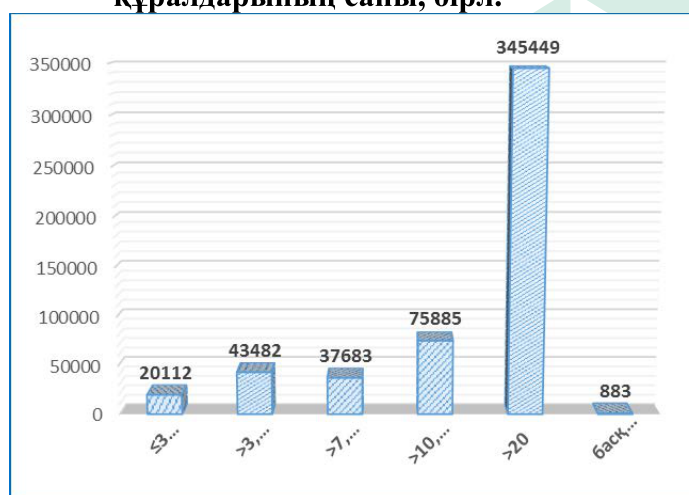
Барлығы	Оның ішінде		
	жеңіл автокөліктер	жүк көліктері	автобустар
360 375	29 628	29 628	6 762

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы (ҚР ИМ ақпараты бойынша).

Облыстағы автокөлік құралдарының басым бөлігі — 87%-ы бензин отынын пайдаланады. Ал электр қозғалтқышымен жүретін автокөлік құралдарының саны 217 бірлікті құрайды.

12.9.2-кесте

01.01.2025 жылға шығарылған жылы бойынша Қарағанды облысындағы автокөлік құралдарының саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы (ҚР ИМ ақпараты бойынша).

12.9.1-12.9.2 суреттерінен көрініп тұрғандай, аймақтағы автокөлік паркі негізінен бензинмен жұмыс істейтін 20 жастан асқан машиналардан тұрады, бұл атмосфералық ауа мен қоршаған ортаның жағдайына оң әсер ете алмайды.

Атмосфералық ауаның сапасы

Қарағанды қаласындағы атмосфералық ауаның жай-күйіне Мониторинг 7 бақылау бекетінде: 4 қолмен сынама алу бекетінде және 3 Автоматты станцияда жүргізіледі. «Қазгидромет» РМК мәліметтері бойынша, қаладағы атмосфералық ауаның сапасы ластанудың өте жоғары деңгейімен сипатталады.

Жалпы қала бойынша 13 көрсеткіш анықталады: тоқтатылған бөлшектер (шаң), тоқтатылған бөлшектер РМ-2,5, тоқтатылған бөлшектер РМ-10, күкірт диоксиді, көміртегі оксиді, азот диоксиді, азот оксиді, күкіртсутек, формальдегид, аммиак, фенол, озон. Орташа тәуліктік нормативтер бойынша асып кетулер РМ-2,5 (5,2 ШЖК) өлшенген бөлшектері бойынша байқалды.с.), тоқтатылған бөлшектерге РМ-10 (3,2 ПДКс.с.), тоқтатылған бөлшектер (шаң) (1,4 ШЖК.с.), фенолу (1,5 ШЖК.с.), формальдегид у (1,1 ШЖК.с.), озон (1,0 ШЖК.с.). басқа ластаушы заттардың рациялары ШРК-дан аспады.

Қарағанды облысындағы 2024 жылғы атмосфералық ауаның сапасы

№	Елді мекен	Бақылау бекетінің саны		Көрсеткіштер		
		қолмен	автоматты	АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)
1.	Қарағанды қ.	4	3	13 (өте жоғары деңгей)	26,6 (өте жоғары деңгей)	100 (өте жоғары деңгей)
2.	Теміртау қ.	3	1	9,3 (жоғары деңгей)	5 (жоғары деңгей)	28 (жоғары деңгей)
3.	Сарань қ.	-	1	1 (төмен деңгей)	0,8 (төмен деңгей)	0 (төмен деңгей)
4.	Балқаш қ.	3	1	1,7 (төмен деңгей)	7,5 (жоғары деңгей)	0 (төмен деңгей)
5.	Абай қ.	-	1	-	9,7 (жоғары деңгей)	1 (жоғары деңгей)

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Ескерту: Градациялар бойынша атмосфералық ауаның ластану дәрежесін бағалау «Атмосфералық ауа» I-ші бөлімінде ұсынылған.

Атмосферадағы орташа тәуліктік концентрация нормативтерінен асып кету РМ-2,5, РМ-10, шаң, фенол, формальдегид, озон сияқты тоқтатылған бөлшектер бойынша байқалды. Мұндай ластану, әдетте, жылу энергетикалық кәсіпорындардың шығарындылары мен жеке тұрғын үй секторын жылыту нәтижесінде туындайтын жылдың суық мезгіліне тән құбылыс болып табылады.

«Ең жоғары қайталану» көрсеткішінің көпжылдық өсуі негізінен РМ-2,5, РМ-10, күкіртті сутек және көміртек тотығының тоқтатылған бөлшектері бойынша тіркелген. Бұл жағдай өнеркәсіптік және жылу энергетикалық кәсіпорындар шығарындыларының атмосфералық ауаның ластануына айтарлықтай әсер ететінін көрсетеді. Сонымен қатар, ауа сапасының қалыптасуына метеорологиялық жағдайлар да әсер етті. Мәселен, 2024 жылы жылдамдығы 0–3 м/с болатын жеңіл желмен сипатталатын 106 желсіз күн тіркелген.

Толығырақ ақпаратпен «Қазгидромет» РМК-ның ресми сайтынан танысуға болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>

Газдандыру

2024 жылы жобаларды іске асыру бойынша жұмыстар жалғастырылды:

- «Ақтау кентінде және Мұстафин кентінде газ құбыры мен газбен жабдықтау желілерін салу».
- «Ақсу-Аюлы газ құбыры мен АГТС-Ақсу-Аюлы» және Ақсу-Аюлы, еркіндік, Успенка, С. Сейфуллин кенттерін газбен жабдықтау желілерін салу".
- «Жәйрем» газ бұру құбыры мен АГРС және Жәйрем кенті мен Қаражал қаласын газбен жабдықтау желілерінің құрылысы» (оң қорытынды алғаннан кейін жоба Ұлытау облысына берілетін болады).

Осакаров ауданы Осакаровка поселкесін газдандырудың жобалау-құрылыс құжаттамасы мемлекеттік сараптамадан өтуде.

12.9.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Облыс аумағындағы су нысандарына Нұра өзені және оның негізгі салалары – Шерубай-Нұра мен Соқыр, сондай-ақ Қара-Кенгір, Жезды өзендері, Балқаш көлі және К. Сәтбаев атындағы канал жатады.

Жер үсті суларының сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Қарағанды облысы бойынша беткі сулар сапасына бақылау жұмыстарын 42 су нысандарында (Нұра, Қара-Кенгір, Соқыр, Шерубай-Нұра өзендері, К. Сәтбаев атындағы канал, Балқаш көлі) жүргізді.

Су нысандарының сапасын бағалаудың негізгі нормативтік құжаты – Қазақстан Республикасындағы су нысандарындағы судың сапасын жіктеудің бірыңғай жүйесі болып табылады.

12.9.3-кесте

Қарағанды облысындағы су объектілерінің 2023-2024 жылдардағы су сапасы

Су объектісінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	2024 жылғы концентрация, мг/дм ³
	2023 жыл	2024 жыл		
Нұра өзені	нормаланбайды (>5 класс)	нормаланбайды (>5 класс)	Жалпы темір	0,36
			Қалқыма заттар	29,9
Самарқан су қоймасы	4 класс	нормаланбайды (>5 класс)	Қалқыма заттар	28,3
Соқыр өзені	нормаланбайды (>5 класс)	нормаланбайды (>5 класс)	Аммоний-ион	3,82
			Жалпы темір	0,37
Шерубай-Нұра өзені	нормаланбайды (>5 класс)	нормаланбайды (>5 класс)	Аммоний-ион	3,82
			Марганец	0,136
			Жалпы темір	0,32
Сәтбаев атындағы канал	4 класс	4 класс	Қалқыма заттар	14,2

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Ескерту. Су пайдалану санаттарының сипаттамасы «Су ресурстары» бөлімінде берілген (3-бөлім).

Су сынамаларында жер үсті суларын зерттеу кезінде 33 физикалық-химиялық сапа көрсеткіштері анықталады: визуалды бақылау, су температурасы, өлшенген заттар, мөлдірлік, еріген оттегі, сутегі көрсеткіші, тұз құрамының негізгі иондары, судың жалпы кермектігі, биогендік элементтер, органикалық заттар (мұнай өнімдері, фенолдар), ауыр металдар.

Сондай-ақ, гидробиологиялық (токсикологиялық) көрсеткіштер бойынша жер үсті суларына мониторинг жүргізілді.

«Қазгидромет» РМК жүргізген зерттеулердің нәтижелеріне сәйкес, Қарағанды облысындағы жер үсті суларының сапасы 2023 жылмен салыстырғанда айтарлықтай өзгерген жоқ. Аммоний ионының, жалпы темірдің, марганецтің және тоқтатылған заттардың концентрациясының артуы аймақтың жер үсті суларына ағынды сулардың төгілуін көрсетеді.

Балқаш көлі

Балқаш көлінің су сапасын гидробиологиялық көрсеткіштер бойынша зерттеуге сәйкес, сапробтық индекс (органикалық ластану көрсеткіші) көл бойынша орташа есеппен 1,73 құрайды, бұл орташа ластанған сулардың 3 класына сәйкес келеді. Зерттелетін судың сыналатын объектіге жедел уытты әсері табылған жоқ. Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Су тұтыну

Қарағанды облысындағы 342 ауылдық елді мекеннің ішінде 224 ауыл орталықтандырылған сумен жабдықтаумен қамтылған. 118 ауылда ауыз суға қолжетімділік бар, алайда орталықтандырылған су жүйесі жоқ. 5 ауыл тасымалданатын суды пайдаланады.

Жалпы алғанда, қалалар халқының 98,8%-ы және ауыл халқының 93,6%-ы су шаруашылығы қызметтеріне қол жеткізеді.

Қазақстан Республикасының Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 2024 жылы Қарағанды облысындағы су құбыры желілерінің жалпы ұзындығы – 6 462,5 км, оның ішінде тозған желілердің ұзындығы – 1 792 км құрады.

2024 жылы Қарағанды облысындағы су құбыры желілеріне 369,5 млн м³ су берілді, оның 42,1 млн м³-і халыққа жеткізілді (12.9.3-сурет).

12.9.3-сурет

2024 жылы Қарағанды облысында сумен жабдықтау туралы ақпарат, мың м³

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

Су бұру

2024 жылы Қарағанды облысындағы кәріздік желілердің жалпы ұзындығы – 1 938,7 км, оның ішінде тозған желілердің ұзындығы – 991 км құрады. Сол жылы жалпы су бұру көлемі – 101,9 млн м³ болса, оның ішінде 55,6 млн м³ су тазарту құрылыстары арқылы өткізілді. Бұл көлемнің 50,2 млн м³-і нормативке сай тазартылған ағынды сулар ретінде облыстың табиғи ашық су айдындарына ағызылды.

12.9.3. ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігіне қарасты Жер ресурстарын басқару комитетінің деректері бойынша, 2024 жылғы 1 қарашадағы жағдай бойынша Қарағанды облысының жер қоры 22 013,1 мың гектарды құрайды.

Өңірдің жер қорында ең үлкен үлесті ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер алып жатыр. Бұл санаттағы жерлерге ерекше құқықтық режим қолданылады және оларды қорғауға, айналымнан шығару көлемін шектеуге, сондай-ақ құнарлылығын сақтау мен арттыруға бағытталған шаралар көзделген.

Қарағанды облысында жерді санаттар бойынша бөлу, мың га

№ п/п	Жер санаты	Ауданы, мың га	
		2023 жыл	2024 жыл
1	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	11 834,6	11 932,4
2	Елді мекендердің жерлері	3 264,4	3 262,3
3	Өнеркәсіп, көлік, байланыс және өзге де ауыл шаруашылығы мақсатында пайдаланылмайтын жерлер	141,3	145,9
4	Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	402,9	402,9
5	Орман қоры жерлері	113,2	113,2
6	Су қоры жерлері	40,3	40,3
7	Қордағы жерлер	6 216,4	6 116,1
Барлығы		22 013,1	22 013,1

Ескерту: «Барлығы» жолы бойынша басқа мемлекеттер пайдаланатын жерлерді есепке алмағанда.

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

Жер алаңдарының өткен жылмен салыстырғандағы өзгерістері оларды бір санаттан екінші санатқа ауыстырумен байланысты. Соңғы жылдары ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлердің алаңы запас жерлерін игеру есебінен ұлғайды және т.б.

Топырақтың жағдайы

2023 жылы «Қазгидромет» РМК Қарағанды облысының елді мекендерінде ауыр металдармен топырақтың ластануын мониторингтеу жұмыстарын жүргізді. Топырақ үлгілері Қарағанды, Теміртау және Балқаш қалаларында көктемгі және күзгі кезеңдерде алынды (12.9.5-кесте).

Қарағанды облысының елді мекендерінің топырақтарындағы ауыр металдардың 2024 жылғы концентрациясы, мг/кг

Елді мекен	Ауыр металдар				
	қорғасын	мыс	мырыш	хром	кадмий
Балқаш	12,58-574,0	10,52-196,9	84,2-678,5	0,19-1,6	0,42-99,8
Қарағанды	1,08-10,9	0,52-5,1	9,6-335,7	0,2-1,4	0,27-1,09
Теміртау	0,93-256,7	0,03-5,3	9,7-476,0	0,68-9,3	0,27-1,2

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК

«Қазгидромет» РМК-ның мәліметтері бойынша, барлық қалалардың топырағында мыс, мырыш, қорғасын және хром бойынша шекті рұқсат етілген концентрациялардың (ШРК) артуы анықталған.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК-ның ресми сайтында жарияланған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>

12.9.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

Қазақстан Республикасы Құрылыс және өнеркәсіп министрлігінің мәліметтері бойынша, 2024 жылы Қарағанды облысы аумағында жер қойнауын пайдалану бойынша жұмыстар 164 келісімшарт және 452 лицензия негізінде жүзеге асырылған (12.9.4-сурет).

2024 жылы Қарағанды облысында жер қойнауын пайдалану жөніндегі ақпарат, бірл.

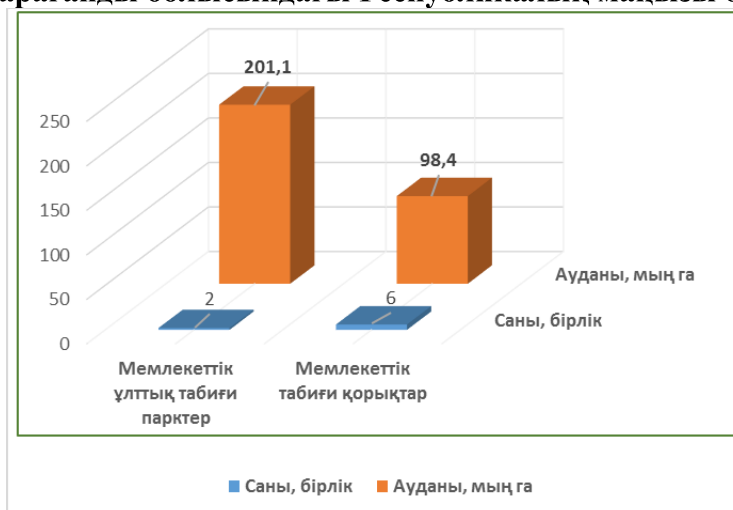
Дереккөз: ҚР Өнеркәсіп және құрылыс министрлігі.

12.9.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Қарағанды облысында республикалық маңызы бар 8 ерекше қорғалатын табиғи аумақ (ЕҚТА) және жергілікті маңызы бар 6 ерекше қорғалатын табиғи аумақ бар.

12.9.5-кесте

Қарағанды облысындағы Республикалық маңызы бар ЕҚТА

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

Орман қоры

Қазақстан Республикасы АШМ Жер ресурстарын басқару комитетінің мәліметтері бойынша, 2024 жылғы 1 қарашадағы жағдай бойынша Қарағанды облысының мемлекеттік орман қорының жер көлемі 113,2 мың гектарды құрайды.

Өсімдік және жануарлар әлемі

Қарағанды облысының флорасына қарақұйрық (полынь), типчак, қоңыр қырыққабат (ковыль), сары ешкібауыр (желтый клевер), мятлик, акация, спирея, шөпшек (шиповник), әр түрлі бұталар, қайың, қарағай, әр түрлі тұщы су өсімдіктері (солянки) жатады.

Облыстың фаунасын арқар, кәусар, жейран, қасқыр, түлкі, қорсақ, борсық, құндыз, кірпі, қоян, суслик, сусар құрайды. Көлдердің қамыстарында жабайы шошқа және ондатра мекендейді. Құстардан үйрек, дала бүркіті, түйтұйнақ, бүркіт, қозығару, қоңызшы, қарсақ, үкі, филин, мөгілшік кездеседі. Су құстарынан қарабас, қаз, үйрек және тағы басқалары бар.

12.9.6. РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

2024 жылы РГП «Қазгидромет» облыс аумағындағы 9 метеорологиялық станцияда (Балқаш, Жезқазған, Қарағанды, Корнеевка, Родниковский ауыл шаруашылық тәжірибесі, Қарқаралы, Сарышаған, Жаңа-Арқа, Киевка) күнделікті гамма сәулесінің деңгейін бақылап отырды. Сонымен қатар, Қарағанды қаласындағы атмосфералық ауаның жай-күйін бақылау үшін автоматты пост (ПНЗ №6) жұмыс істеді.

Облыстың әр елді мекеніндегі жер беті атмосферасының радиациялық гамма-фонының орташа мәндері 0,00–0,43 мкЗв/сағ аралығында болды. Облыс бойынша орташа радиациялық гамма-фон 0,14 мкЗв/сағ құрап, бұл шекті рұқсат етілген деңгейден аспады.

Қарағанды облысының аумағында жер бетіндегі атмосфераның радиоактивті ластануын бақылау Балқаш, Жезқазған және Қарағанды қалаларындағы 3 метеорологиялық станцияда бес тәуліктік ауа үлгілерін горизонтальды планшеттер арқылы алу жолымен жүргізіледі.

Облыс аумағындағы жер беті атмосферасындағы радиоактивті түскен заттардың орташа тәуліктік тығыздығы 1,0–3,1 Бк/м² аралығында өзгеріп отырды. Облыс бойынша орташа түсу тығыздығы 1,9 Бк/м² болып, бұл рұқсат етілген ең жоғарғы деңгейден аспайды.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК ресми сайтында жарияланған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>

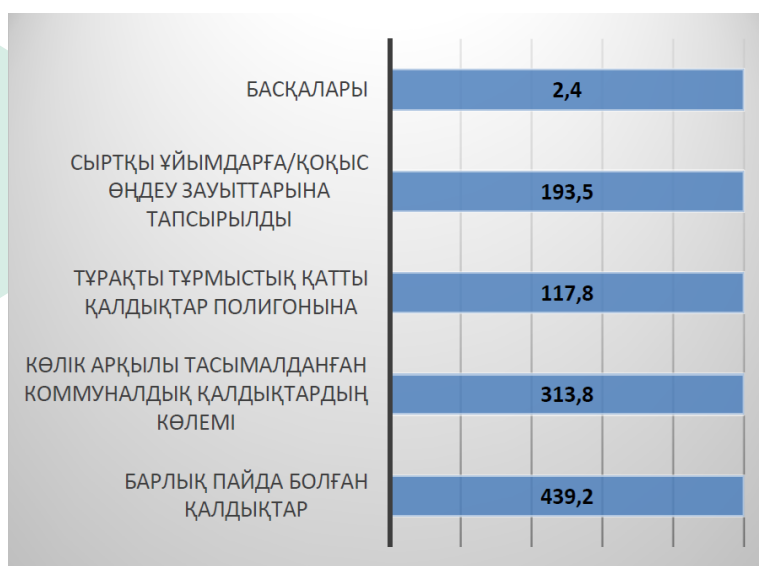
12.9.7. ҚАЛДЫҚТАР

Тұрмыстық қатты қалдықтар

2024 жылы Қарағанды облысында 439,2 мың тоннаға жуық қоқыс пайда болды, оның ішінде 313,8 мың тоннасы коммуналдық қалдықтар. 2024 жылғы коммуналдық қалдықтардың қозғалысы туралы мәлімет 12.9.6-суретте көрсетілген.

12.9.6-сурет

2024 жылы Қарағанды облысында коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, мың тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Облыста коммуналдық қалдықтарды жинау және шығару жұмыстарымен 45 кәсіпорын айналысады, оның ішінде біреуі мемлекеттік болып табылады. Қалдықтарды сұрыптау және өңдеу жұмыстарын 23 ұйым жүзеге асырады. 2024 жылы өңдеуге 24,9 мың тонна қалдық жіберілді (12.9.7-сурет).

2024 жылы Қарағанды облысында өңделген қалдықтардың жалпы көлемі, мың тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Қалдықтарды қайта өңдеудің үлесі әлі де өте аз екенін көруге болады.

Полигондар

Облыста қатты тұрмыстық қалдықтарды орналастыруға арналған 168 полигон болса, оның тек үштен бірі ғана экологиялық және санитарлық талаптарға сай келеді.

Стихиялық полигондар

2024 жылы «Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ-ның ғарыштық мониторингі нәтижесінде Қарағанды облысында 704 заңсыз қоқыс орны анықталды, оның 646-сы (98%) жойылды.

Өнеркәсіптік қалдықтар

Қарағанды облысында өнеркәсіптік қалдықтардың ең үлкен көлемі тау-кен өнеркәсібінің ірі кәсіпорындары мен энергия өндіру компанияларынан пайда болады. Бұл қалдықтар күлді төгетін алаңдарда, шламды сақтау қоймаларында, қалдық шламдарын сақтайтын қоймаларда (хвостохранилищалар) жиналады. Ең үлкен алаңдарды «Qarmet» АҚ, «ГРЭС Топар» ЖШС, ТЭЦ-3 және ТЭЦ-1, Шұбаркөл көмір кен орны, сондай-ақ «Қазақмыс» компаниялар тобының қалдық төгетін орындары иеленеді. Сонымен қатар, Балқаш көлі жағалауында Балқаш мыс балқыту зауытының қалдықтары да орналасқан. 2024 жылы тау-кен өнеркәсібінде пайда болған жалпы қалдық көлемі 954,4 мың тоннаны құрады.

12.9.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ ЖӘНЕ ТҰТЫНУ

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша, 2024 жылы Қарағанды облысында электр энергиясын өндіру көлемі 12 223 832 мың кВт/сағты, ал жылу энергиясын өндіру көлемі 10 279,9 мың Гкал болды.

12.9.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Қарағанды облысы үшін қоршаған орта сапасының мақсатты көрсеткіштері Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексінің, «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының кодексінің талаптарына, Қазақстан Республикасының Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігінің уақытша міндетін атқарушысының 2021 жылғы 19 шілдедегі № 257 «Қоршаған орта сапасының мақсатты көрсеткіштерін, соның ішінде қоршаған орта сапасының мақсатты көрсеткіштері белгіленетін индикаторлардың минималды тізбесін әзірлеу ережесін бекіту туралы» бұйрығына және басқа да нормативтік құқықтық актілерге сәйкес әзірленген.

12.10. ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ

	2024 жылдың жалпы көрсеткіштері				
	Субъектінің S, мың км ²	196,0	01.01.2025 жылға халық саны, адам	825 569	
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіштер	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары, млрд тенге	25,0	22,6	43,0	22,5

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Қостанай облысы 1936 жылы құрылған және Қазақстан Республикасының солтүстік бөлігінде орналасқан. Әкімшілік орталығы — 1879 жылы құрылған Қостанай қаласы.

Аймақтың климаты өткір континенталды сипатта: жаз мезгілінде ауа райы ыстық және құрғақ, ал қыс ұзақ, аязды, күшті желдер мен борандармен өтеді. Облыстың солтүстігінде жылдық орташа жауын-шашын мөлшері 250–300 мм, оңтүстігінде 240–280 мм құрайды.

Облыс қойнауы әртүрлі пайдалы қазбаларға бай. Мұнда түсті металдар, бокситтер, алтын, қоңыр көмір және басқа да минералды ресурстардың кен орындары анықталған.

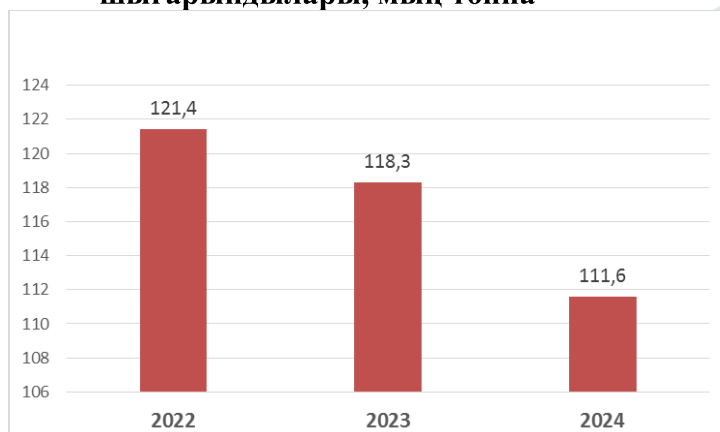
12.10.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

Ластаушы заттардың шығарындылары

Қостанай облысының қалаларында атмосфералық ауаны ластаудың негізгі көздері — жылу энергетика кешені кәсіпорындары, өнеркәсіп секторы және автокөлік көлігі болып табылады. Ауылдық елді мекендерде ауа ластануы негізінен стационарлы көздер — қазандықтардың қызметімен байланысты.

12.10.1-сурет

2022-2024 жылдардағы станциялық көздерден ластаушы заттардың шығарындылары, мың тонна

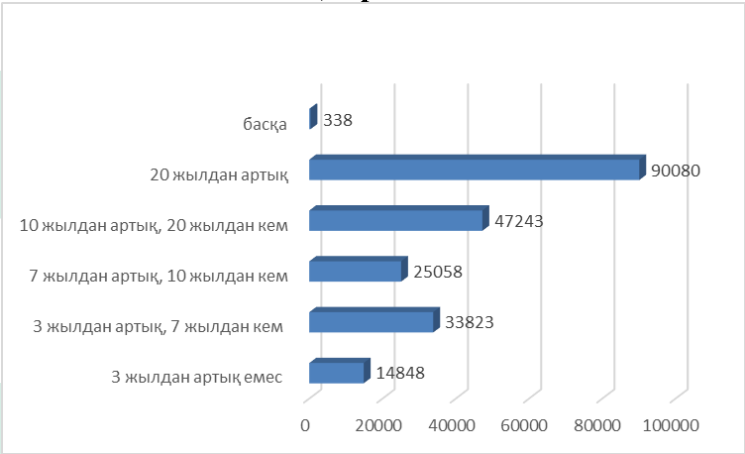
Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

Өңірдегі атмосфералық ауаның ластануына автокөлік көлігінің айтарлықтай үлесі бар.

Қазақстан Республикасының Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша, 2025 жылдың 1 қаңтарына жағдай бойынша Қостанай облысында 242 593 автокөлік тіркелген, оның ішінде 211 390 жеңіл көлік, 26 785 жүк көлігі және 4 418 автобус бар.

12.10.2-сурет

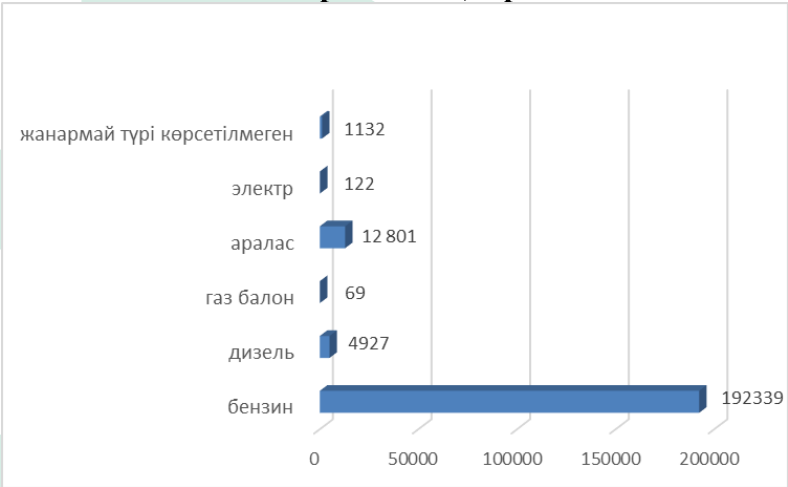
2024 жылы Қостанай облысында шығарылған жылы бойынша жеңіл автокөліктердің саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

12.10.3-сурет

Қостанай облысында 2024 жылы пайдаланылатын жанармай түрі бойынша жеңіл автокөліктердің саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Суреттен көрінетіндей, автокөліктердің басым көпшілігі жанармай ретінде бензинді пайдаланады.

12.10.1-кесте

2024 жылы Қостанай облысының елді мекендеріндегі атмосфералық ауаның сапасы

№	Елді мекен	Бақылау бекетінің саны		Көрсеткіштер		
		қолмен	автоматты	АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)
1	Қостанай қ.	2	2	4,81 (төмен деңгей)	9,7 (жоғары деңгей)	26 (жоғары деңгей)
2	Рудный қ.	-	2	2,02 (төмен деңгей)	8,0 (жоғары деңгей)	17 (жоғары деңгей)
3	Лисаковск қ.	-	1	-	3,1 (жоғары деңгей)	31% (жоғары деңгей)
4	Жітіқара қ.	-	1	-	9,8 (жоғары деңгей)	37 (жоғары деңгей)

					деңгей)	деңгей)
5	Арқалық қ.	-	1	-	9,0 (жоғары деңгей)	0 (төмен деңгей)
6	Қарабалық қ.	-	1	-	4,4 (жоғары деңгей)	20 (жоғары деңгей)

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

«Қазгидромет» РМК деректері бойынша 2024 жылы Қостанай және Рудный қалаларында атмосфералық ауаның жағдайы ластану деңгейінің төмендігімен, ал Лисаковск, Жітіқара, Арқалық қалаларында, сондай — ақ Қарабалық кентінде-жоғары деңгеймен сипатталды.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Атмосфералық ауаның ластануын төмендету шаралары

Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігі Экологиялық реттеу және бақылау комитетінің Қостанай облысы бойынша экология департаментінің мәліметіне сәйкес, өңір кәсіпорындары өндірістік қызметтің қоршаған ортаға кері әсерін азайтуға бағытталған бірқатар іс-шараларды жүзеге асыруда. Атап айтқанда:

-жару, бұрғылау, өндіру және жыныс аршу жұмыстары кезінде шаң басу шараларын жүргізу, сондай-ақ жарылған тау жынысын экскавация алдында ылғалдандыру;

-кен орындарындағы технологиялық автожолдарда, кен мен жынысты қоймаларға тасымалдау кезінде, ауыр техника мен автосамосвалдардың жұмысы барысында шандануды азайту;

-шаңды тазарту жабдықтары мен аспирациялық-технологиялық қондырғыларды (АТҚ) үнемі ағымдағы жөндеу және тексеруден өткізу;

-техникалық құралдарды профилактикалық тексеру, іштен жану қозғалтқыштарын реттеу және автокөліктердің шығарындыларындағы газдардың уыттылығын бақылау;

-байыту процестерінде, аспирациялық қондырғыларда және күл-шлак тасымалдауда қалдық су қоймаларынан технологиялық суды қайта пайдалану;

-шаң басу және ұңғымаларды бұрғылау кезінде дренаждық және карьерлік суларды пайдалану; карьерлік зумпфтарды мұнай ұстағыш ретінде қолдану;

-ластаушы заттардың шығарындылары мен ағынды сулардың төгінді көздеріне автоматтандырылған мониторинг жүйелерін орнату.

Газдандыру

Қостанай облысы әкімдігінің Энергетика және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық басқармасының мәліметі бойынша, облысты газбен қамту «Бұхара – Орал» магистральдық газ құбыры арқылы жүзеге асырылады. Газбен қамтуды «ҚазТрансГаз Аймақ» АҚ Қостанай өндірістік филиалы қамтамасыз етеді.

Газбен жабдықтау желілерінің жалпы ұзындығы – 4 327 км, оның ішінде: магистральдық желілер – 819,69 км; тарату желілері – 3 507,31 км. Газ желілерінің тозу деңгейі – 25%.

Қазіргі уақытта облыстағы 501 елді мекеннің 84-і (5 қала, қалаға қарасты 2 кент: Рудный қаласына қарасты Қашар кенті және Лисаков қаласына қарасты Октябрь кенті, сондай-ақ 77 ауылдық елді мекен) газдандырылған, бұл жалпы санының 16,8%-ын құрайды.

Облыс халқының газбен қамтылу деңгейі – 59,2% (832 110 адамның 492 302-сі), оның ішінде: қалалық халықтың қамтылуы – 77,1%; ауылдық халықтың қамтылуы – 31,3%. Ауыл халқының газға қолжетімділігі келесі аудандарда артты: Алтынсарин ауданы: 44,5% (5 489 адамнан) → 56,5% (6 963 адамға дейін), Бейімбет Майлин ауданы: 72% (16 218 адамнан) → 77% (17 348 адамға дейін), Денисов ауданы: 82,2% (13 313 адамнан) → 87,5% (16 200 адамға дейін), Жітіқара ауданы: 66,3% (27 887 адамнан) → 68,5% (28 841 адамға дейін), Қамысты ауданы: 55,5% (5 881 адамнан) → 67,1% (6 341 адамға дейін).

Қалалық халықтың газ желілеріне қолжетімділік деңгейі – 77,1%.

12.10.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Қазақстан Республикасы Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігі Су ресурстарын пайдалану, қорғау және реттеу жөніндегі Тобыл-Торғай бассейндік инспекциясының мәліметі бойынша, Қостанай облысы ылғалмен жеткіліксіз қамтамасыз етілген аймақта орналасқан. Климат құрғақ, жер бедері негізінен жазықты, бұл өз кезегінде жер үсті су ресурстарының шектеулі болуына себеп болады.

Облыс Тобыл-Торғай су бассейніне жатады. Оның аумағында шамамен 310 су ағысы бар, олардың көпшілігі — уақытша су арналары. Ұзындығы 100 шақырымнан асатын 21 өзеннің ішінде ең маңыздылары — Тобыл және Торғай. Тобыл — трансшекаралық өзен, ол Қазақстан мен Ресей аумағымен ағады. Тобыл өзенінің негізгі салалары: Шортанды, Синташты, Үй, Тоғызак, Обаған және Аят. Бұл өзендер мен олардың салалары тоғандар мен су қоймалары жүйесі арқылы реттелген. Қостанай облысында 11 су қоймасы пайдаланылуда (оның 8-і Тобыл, 3-еуі Торғай бассейнінде) жалпы көлемі 1 485,1 млн м³, ең ірілері: Жоғарғы Тобыл су қоймасы — 816,6 млн м³, Қаратомар су қоймасы — 586 млн м³.

Жер үсті суларының сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Қостанай облысы аумағындағы жер үсті суларының сапасына 7 су нысанында орналасқан 12 бақылау нүктесінде мониторинг жүргізді. Зерттеу жүргізілген өзендер: Тобыл, Әйет, Тоғызак, Үй, Обаған, Желкуар және Торғай.

Су сынамалары арқылы жер үсті суларының сапасы 37 физика-химиялық көрсеткіш бойынша бағаланды. Анықталған параметрлерге мыналар кіреді: көзбен шолу нәтижелері, су температурасы, еріген оттегі мөлшері, сутегі көрсеткіші (рН), қалқымалы заттар, түсі, мөлдірлігі, иісі, су деңгейі мен шығыны, БПК5 (биохимиялық оттегі тұтыну), ХПК (химиялық оттегі тұтыну), тұз құрамының негізгі иондары, биогенді заттар (азот, фосфор, темір, кремний, фторид қосылыстары), органикалық заттар (мұнай өнімдері, беттік-белсенді заттар, ұшпа фенолдар), ауыр металдар (никель, марганец, мыс, мырыш, қорғасын (12.10.2-кесте).

12.10.2-кесте

Қостанай облысындағы су нысандарының су сапасы 2023–2024 жылдары

Су объектісінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	Өлшем бірлігі	Концентрация
	2023 жыл	2024 жыл			
Тобыл өзені	нормаланбайды (>5класс)	нормаланбайды (>5класс)	Хлоридтер	мг/дм ³	580,458
			Магний	мг/дм ³	100,607
			Марганец	мг/дм ³	0,188
Әйет өзені	4 класс	нормаланбайды (>5класс)	Марганец	мг/дм ³	0,168
Обаған өзені	нормаланбайды (>5класс)	нормаланбайды (>5класс)	Магний	мг/дм ³	132,025
			Минерализация	мг/дм ³	2863,4
			Хлориды	мг/дм ³	738,358
			Марганец	мг/дм ³	0,315
Тоғызак өзені	4 класс	4 класс	Магний	мг/дм ³	52,275
Үй өзені	4 класс	4 класс	Магний	мг/дм ³	41,7
Желкуар өзені	нормаланбайды (>5класс)	4 класс	Магний	мг/дм ³	60,042
			Минерализация	мг/дм ³	1357,317
Торғай өзені	4 класс	5 класс**	Никель	мг/дм ³	0,122
Қаратомар су	нормаланбай	2 класс	Никель	мг/дм ³	0,062

қоймасы	ды (>5класс)				
Жоғарғы Тобыл су қоймасы	нормаланба йды (>5класс)	2 класс	Никель	мг/дм ³	0,074
Аманкелді су қоймасы	нормаланба йды (>5класс)	4 класс	Қалқыма заттар	мг/дм ³	31,583
Шортанды су қоймасы	4 класс	4 класс	Магний	мг/дм ³	42,933

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Кестеге сәйкес, 2023 жылмен салыстырғанда Тобыл, Обаған, Тоғызақ, Үй өзендері мен Шортанды су қоймасындағы жерүсті су сапасында елеулі өзгерістер байқалмаған. Сонымен қатар, Әйет өзенінде су сапасының нашарлауы тіркелді – 4-сыныптан жоғары 5-сынып санатына ауысты, сондай-ақ Торғай өзенінде – 4-сыныптан 5-сыныпқа дейін нашарлады.

Келесі су нысандарында су сапасының жақсарғаны байқалды:

-Желкуар өзені мен Аманкелді су қоймасында – жоғары 5-сыныптан 4-сыныпқа дейін жақсарды;

-Жоғарғы Тобыл және Қаратомар су қоймаларында – жоғары 5-сыныптан 2-сыныпқа дейін жақсарды.

Қостанай облысындағы су нысандарында анықталған негізгі ластаушы заттар: магний, хлоридтер, кальций, минералдану, марганец, никель және қалқып жүрген заттар. Бұл көрсеткіштер бойынша сапа нормативтерінің асып кетуі көп жағдайда табиғи факторлармен байланысты.

Толығырақ ақпарат РМК «Қазгидромет» сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

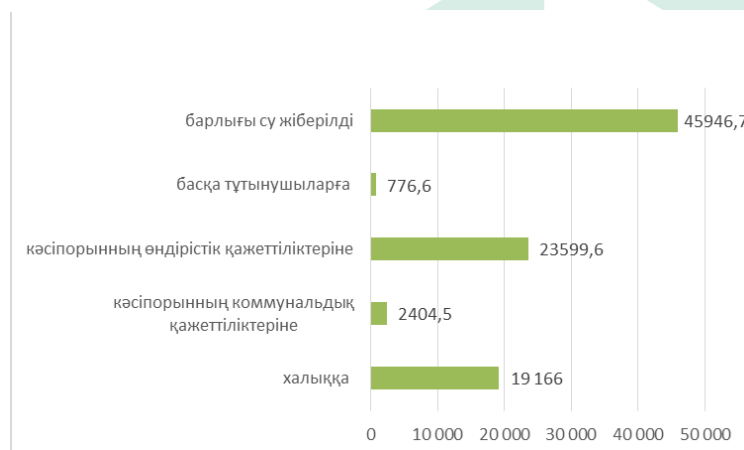
Су тұтыну

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша, 2024 жылы тұтынушыларға жіберілген су көлемі 45 946,7 мың м³ болды, оның ішінде халыққа – 19 166 мың м³ (12.10.4-сурет).

Облыс бойынша су құбыры желілерінің жалпы ұзындығы 5 257,8 км-ді құрайды, оның ішінде 620 км жөндеуді қажет етеді.

12.10.4-сурет

Қостанай облысында 2024 жылы су тұтыну, мың м³

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Қостанай облысы әкімдігінің энергетика және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық басқармасының ақпаратына сәйкес, 2025 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша, ауыл халқының сумен жабдықтау қызметтеріне қолжетімділігі 2023 жылмен салыстырғанда 86,7%-дан 90,3%-ға дейін артты, ал қалалық халық бойынша бұл көрсеткіш 98,6%-дан 99,0%-ға өсті.

Су бұру

2024 жылы Қостанай облысындағы кәріз желілерінің жалпы ұзындығы 1 357,5 км-ді құрады, оның 508 км тозған. Су бұру көлемі 29 065,7 мың м³ болды.

12.10.3. ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі Жер ресурстарын басқару комитетінің деректеріне сәйкес Қостанай облысының жер қоры 19 600,1 мың га құрайды.

12.10.3-кесте

Қостанай облысында 2023-2024 жылдардағы санаттар жерлерді санаттар бойынша бөлу, мың га

№	Жер санаты	2023 жыл	2024 жыл
1	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	11 072,6	11 164,1
2	Елді мекендердің жерлері	1634,7	1 642,1
3	Өнеркәсіп, көлік, байланыс, қорғаныс және өзге де ауыл шаруашылығы мақсатында пайдаланылмайтын жерлер	103,1	104,6
4	Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	742,3	742,5
5	Орман қорының жерлері	461,5	463,3
6	Су қорының жерлері	67,9	67,9
7	Қордағы жерлер	5 518,0	5 415,6
Барлығы		19 600,1	19 600,1

Ескерту: «Барлығы» жолы бойынша басқа мемлекеттер пайдаланатын жерлерді есепке алмағанда.

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті

Топырақтың жай-күйі

2024 жылы «Қазгидромет» РМК көктемгі және күзгі кезеңдерде Қостанай, Рудный, Лисаков, Жітіқара, Арқалық қалаларында, сондай-ақ Варваринка кентінде топырақтың ластануына мониторинг жүргізді (12.10.4-кесте).

12.10.4-кесте

2024 жылы Қостанай облысының елді мекендеріндегі топырақтағы ауыр металдардың мөлшері, мг\кг

Елді мекен	Кадмий	Қорғасын	Мыс	Хром	Мырыш
Қостанай	0,10 - 0,25	2,20 – 35,60	0,31 – 6,21	0,10 – 1,12	9,30 – 18,20
Варваринка	0,10 – 22,30	0,10 – 22,30	0,10 – 22,30	0,10 – 22,30	0,10 – 22,30
Жітіқара	0,12 – 22,30	0,12 – 22,30	0,12 – 22,30	0,12 – 22,30	0,12 – 22,30
Арқалық	0,10 – 33,00	0,10 – 33,00	0,10 – 33,00	0,10 – 33,00	0,10 – 33,00
Лисаковск	0,10 – 22,30	0,10 – 22,30	0,10 – 22,30	0,10 – 22,30	0,10 – 22,30
Рудный	0,15 - 0,35	5,10 – 30,20	1,00 – 3,11	1,10 - 3,85	3,30 – 12,50

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Бақылау деректері бойынша анықталған барлық металдардың шоғырлануы рұқсат етілген нормалардан аспаған.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында жарияланған:
<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Жерлерді алып қою

Қостанай облысының жер ресурстарын басқару департаментінің мәліметіне сәйкес, облыс бойынша пайдаланылмай жатқан ауыл шаруашылығы мақсатындағы 118,1 мың га жер анықталды (оның ішінде: егістік – 26,1 мың га, жайылым – 92,0 мың га), оның ішінен: 24,0 мың га ауыл шаруашылығы жері мемлекеттік меншікке қайтарылды (соның ішінде: егістік – 4,6 мың га, жайылым – 19,4 мың га), оның ішінде сот шешімімен мәжбүрлеп алынғаны – 12,9 мың га (егістік – 0 мың га, жайылым – 12,9 мың га);

Жер пайдаланушылар қолданылған шаралардан кейін 63,4 мың га жерді пайдалануға кірісті (егістік – 2,1 мың га, жайылым – 61,3 мың га);

-3,3 мың га жер бақылауда тұр (егістік – 3,3 мың га, жайылым – 0 мың га);

-27,4 мың га жер сотта қаралуда (егістік – 16,1 мың га, жайылым – 11,3 мың га). Сонымен қатар, коммерциялық құрылысқа арналған пайдаланылмай жатқан 17 жер учаскесі анықталды, жалпы ауданы — 44,5 га, оның ішінде:

-8 жер учаскесі (40,1 га) мемлекеттік меншікке қайтарылды, оның ішінде 6 учаске (39,7 га) – сот шешімімен мәжбүрлеп алынған;

-4 жер учаскесі (2,0 га) бойынша жер пайдаланушылар қолданылған шаралардан кейін жерді пайдалануға кірісті;

-2 жер учаскесі (1,5 га) Департаменттің бақылауында;

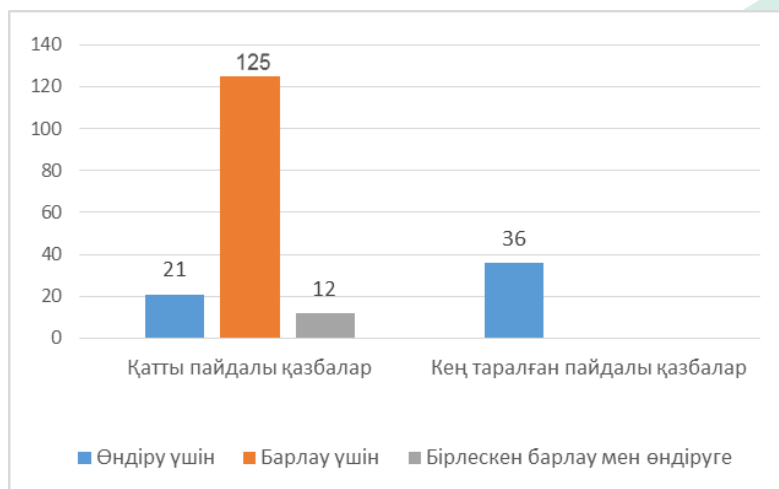
-3 жер учаскесі (0,9 га) сотта қаралуда.

12.10.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

Қостанай облысы әкімдігінің кәсіпкерлік және индустриялық-инновациялық даму басқармасының деректері бойынша, Қостанай облысы аумағында 194 жер қойнауын пайдаланушы қатты және кең таралған пайдалы қазбаларды барлау және өндіру жұмыстарын жүзеге асыруда (12.10.5-сурет).

12.10.5-сурет

2024 жылы Қостанай облысындағы қатты және кең таралған пайдалы қазбаларды барлау және өндіру

Дереккөз: Қостанай облысының әкімдігі.

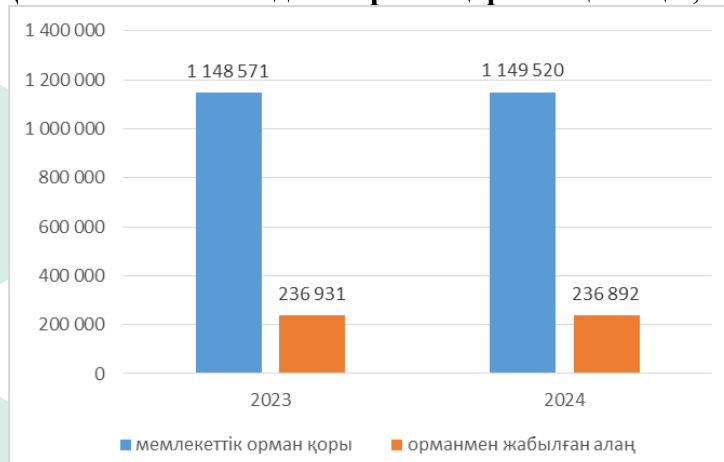
12.10.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Орман қоры

Қостанай облысының мемлекеттік орман қорының жалпы ауданы — 1 149 520 га, оның ішінде орманмен жабылған аумақ — 236 892 га.

Қостанай облысы әкімдігінің иелігінде 462 009 га орман қоры бар, оның ішінде орманмен жабылған аумақ — 207 490 га (12.10.6-сурет).

Қостанай облысындағы орман қорының алаңы, га

Дереккөз: Қостанай облысы бойынша экология департаменті.

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар

Қостанай облысының аумағында 15 ерекше қорғалатын табиғи аумақ бар.

Қостанай облысының ерекше қорғалатын табиғи аумақтарының тізбесі

№	Атауы	Ауданы, га	Орналасқан жері	Негізгі күзет объектілері
1	Наурызым мемлекеттік табиғи қорығы	191 381	Наурызым және Әуликөл ауданы	Сирек және ерекше табиғи кешендер, жануарлар мен өсімдіктер әлемі.
2	«Алтын дала» мемлекеттік табиғи резерваты	489 766	Амангелді ауданы және Жангелді ауданы	Жабайы тұяқты жануарлардың сирек кездесетін және жойылып бара жатқан түрі – ақбөкен.
3	Михайловский мемлекеттік табиғи қорығы	76 800	Қарабалық ауданы	Сүтқоректілер мен қоныс аударатын құстардың тіршілік ету ортасы.
4	Таунсор мемлекеттік табиғи қорығы	31 650	Қамысты ауданы	
5	Жарсор-Ұрқаш мемлекеттік табиғи қамалы	29 344,1		
6	Тұзды көлінің маңындағы қайыңды-қарақатты тоғай	2	Ұзынкөл ауданы	Орляк қырықжапырағы, жасылгүлді және домалақжапырақты грушанка, біржақты ортилия, қолшатыр тәрізді зимолубка өскіндері таралған. Өте сирек кездесетін өсімдіктер қатарына — екіжапырақты любка, өкпелі горечавка және

				дәрілік вероника жатады.
7	Боровское көлі маңындағы қайың және қарағай орман алқаптары	4	Меңдіқара ауданы	Батпақты қалқанжапырақ (<i>Dryopteris</i>), жасылгүлді грушанка (<i>Pyrola chlorantha</i>), ірігүлді одноцветка (<i>Moneses uniflora</i>), батпақты дремлик (<i>Epipactis palustris</i>), екіжапырақты любка (<i>Platanthera bifolia</i>), ятрышник (жалпақжапырақты және Фукса түрі – <i>Orchis latifolia</i> , <i>Dactylorhiza fuchsii</i>), орман қырықбуыны (<i>Equisetum sylvaticum</i>), тасжеміс (<i>Rubus saxatilis</i>), персикжапырақты қоңыраугүл (<i>Campanula persicifolia</i>).
8	Борки ауылы маңындағы қарағай орман алқаптары	4	Ұзынкөл ауданы	Грушанкалар: жасылгүлді (<i>Pyrola chlorantha</i>), кіші (<i>Pyrola minor</i>), домалақ жапырақты (<i>Pyrola rotundifolia</i>), біржақты ортилия (<i>Orthilia secunda</i>), шатыргүл зимолюбка (<i>Chimaphila umbellata</i>); лишайниктер: орман кладониясы (<i>Cladonia arbuscula</i>), бұғы мүгі (<i>Cladonia rangiferina</i>); жасыл мүктер: қылқан жапырақты птилиум (<i>Ptilium crista-castrensis</i>), көкек зығыры (<i>Polytrichum commune</i>), можжевелов мүгі (нақты түрі белгісіз), шребер мүгі (<i>Pleurozium schreberi</i>).
9	Тоғызак өзенінің оң жағалауындағы Верен қарағай тоғайы	2	Қарабалық ауданы	Қыратқұйрық қылқанды (ковыль перистый) және желменгі желімшісі (ольха клейкая) – экологиялық, ғылыми және мәдени ерекше маңыздылығы бар қоршаған ортаны қорғау объектілерінің тізіміне енгізілген екі түр.
10	Заречное ауылы маңындағы Таскөл (Каменное	2,5	Қостанай	Ақ су лалагүлі (кувшинка белая) мен көктемгі адаонис (адонис

	озеро) шатқалы			весенний) — экологиялық, ғылыми және мәдени ерекше маңыздылығы бар қоршаған ортаны қорғау объектілерінің тізіміне енгізілген өсімдіктер.
11	Кушмұрын көлі маңындағы үлкен тау шатқалы – көктеректі тоғайлар	5	Әулікөл ауданы	Желімшіл үйеңкі, <i>Alnus glutinosa</i>
12	Семиозерное ауылы маңындағы көк терек пен қайың тоғайы	5	Әулікөл ауданы	Иіс шығаратын купена — <i>Polygonatum odoratum</i> Батпақты телиптерис — <i>Thelypteris palustris</i> Батпақты калужница — <i>Caltha palustris</i> Ұзын жебелі первоцвет — <i>Primula obconica</i> (немесе нақты түріне байланысты) Төбелік василистник — <i>Thalictrum minus</i> Қысқыш шөп — <i>Equisetum hyemale</i> Екі жапырақты любка — <i>Platanthera bifolia</i> Жасылгүлді грушанка — <i>Pyrola chlorantha</i> Домалақ жапырақты грушанка — <i>Pyrola rotundifolia</i> Жағымды скученник — <i>Epipactis palustris</i> Біржапырақты страгачка — <i>Goodyera repens</i>
13	Сукачёв балқарағайы өсетін реликті балқарағай-қайың тоғайы	2	Жітіқара ауданы	Ағаш асты өсімдіктерінің сирек кездесетін және жойылып бара жатқан түрлері – бояу бұтағы, орыс ракиты, инешөп розасы; шөптесін жамылғының түрлері – қаракат жапырақты подбельник, орыс шекесі (СССР Қызыл кітабына енгізілген), шахмат тәрізді шекесі, кең жапырақты жүртішшөп, орыс василькі, тасқұрақ және

				басқа да түрлер.
14	Михайловское ауылы маңындағы Кривули шатқалы	5	Қарабалық ауданы	Қанаттық ковыль, жабысқақ қайың, ақ қаулапшық және басқа да өсімдіктер түрлері.
15	Каменск-Орал ауылы маңындағы қырықжапырақты қарағайлы орман	4	Меңдіқара ауданы, Каменск-Орал орман шаруашылығы	Қара орманға тән қарасора жойылып кету қаупі астында тұр, ол үшінші дәуірдің соңындағы реликті борлы орман флорасына жатады.

Дереккөз: Қостанай облысының әкімдігі.

Жануарлар мен өсімдіктер әлемі

Қостанай облысының қазіргі жануарлар әлемінде 3 түр қосмекенділер, 6 түр бауырымен жорғалаушылар, облыс аумағында ұя салатын 400-ден астам құс түрі, ұя салмайтын, бірақ облыс аумағында тұрақты немесе мезгіл-мезгіл болатын 29 құс түрі, облыс арқылы қыстау жерлерінен көбею орындарына және қайта оралатын 40-қа жуық құс түрі, сондай-ақ 60-тан астам сүтқоректілер түрі тіркелген.

Қостанай облысының аумағымен омыртқалы жануарлардың кем дегенде 400 түрінің тіршілігі әртүрлі түрде байланысты.

Сүтқоректілер құрамына жәндіктермен қоректенетіндер (кірпілер, қопсытқыштар, десман) – 8 түр, жарқанаттар – 5 түр, жыртқыштар (иттәрізділер, қунылар, мысықтәрізділер) – 12 түр, тұяқтылар – 4 түр және кеміргіштер – 30-дан астам түр кіреді.

Орманды дала аймақтарындағы қайың және көктерек-қайың аралас ормандарында бұлан, елік, сілеусін, қасқыр, түлкі, борсық, ұзаққұлақ (ермин), аққоян, кәдімгі кірпі, орман тышқаны, үй тышқаны, қызыл тышқан, кәдімгі қоңыр тіс тышқаны, колонок және орман тышқандары мекендейді.

Құстар арасында кіші тоқылдақ, қоңырша (финч), бақша сылқалағы, ремез, көктемгі көбік, ұзынқұйрық тит, бекас, ақ кекілік, сондай-ақ сұр кекілік, қарақұйрық, үлкен дақты тоқылдақ, иволга, қоразша (кукушка), сойылша (вахир), үлкен және қарапайым тасбақалар, үлкен тит, орман жылқысы, қарапайым қызыл құйрық және т.б. түрлер кездеседі.

Сақталған шалғындар дала қызыл щек және үлкен (қызғылт) сусликтердің, кәдімгі қоян, Эверсман қояны, тар бас сүйекті және кәдімгі дала тышқандарының, дала тышқанының, слепушка мольдерінің, дала хорының мекен ету ортасы болып табылады. Құстар фаунасы кең таралған түрлерден тұрады: дала қырғауын, бөдене, сұр кекілік, шабындық қыран, батпақты үкі, үлкен бұйра, чибис, дала жылқысы және т.б.

Балық шаруашылығы

Қостанай облысының балық шаруашылығы қорына Тобыл-Торғай бассейнінің су айдындары және жергілікті маңызы бар басқа да су айдындары кіреді. 2024 жылдың соңындағы жағдай бойынша облыста 392 балық шаруашылығы су айдыны тіркелген.

2021 жылдан бастап облыста 67 балық өсіру шаруашылығы жұмыс істейді, оның 3-і 2023 жылы құрылған. 2024 жылы «Тобыл-Торғай облысаралық бассейндік балық шаруашылығы инспекциясы» РММ-нің есеп деректеріне сәйкес 619,28 тонна тауарлық балық, негізінен тұқы (карп, сазан) және ақ балық (пелядь) түрлері өсірілді, бұл жоспарланған 250 тонна көлемінің 248%-ын құрады.

Аңшылық шаруашылығы

Қостанай облысында жануарлар дүниесін пайдалану және аң аулауды ұйымдастыру мақсатында жалпы ауданы 17,6 млн гектарды құрайтын 109 аңшылық шаруашылық белгіленген, оның 102-сі 27 аңшылық пайдаланушыға бекітілген. Ең ірі аңшылық пайдаланушылар – «Қостанай облыстық аңшылар және балықшылар қоғамы» ҚБ (69 аңшылық шаруашылық, ауданы 8 195,6 мың га), «Арлан» ККМ» ЖШС (4 аңшылық шаруашылық, ауданы 3 235,2 мың га) және «Қарасу-Өзен» ЖШС (2 аңшылық шаруашылық, ауданы 1 163,139 мың га).

Резервтік қорда 7 аңшылық шаруашылық бар (жалпы ауданы 1,4 млн га), оның ішінде Бейімбет Майлин ауданында 2, Қамысты ауданында 1, Жангелді ауданында 4 аңшылық шаруашылық орналасқан.

Қолданыстағы заңнама талаптарына сәйкес, жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласында уәкілетті және мүдделі мемлекеттік органдармен бірлесіп, бекітілмеген аңшылық алқаптарда және балық шаруашылығы су айдындарында, сондай-ақ тиісті учаскелерде ауруға шалдыққан, өліп қалу қаупі бар жануарларға көмек көрсету іс-шаралары ұйымдастырылады. Әр жылы қатып қалу қаупі бар кезеңде балық шаруашылығы су айдындарының резервтік қорында мұзға қарсы іс-шаралар жүргізіледі.

Орманды қорғау және қалпына келтіру

Ормандарды қорғау, сақтау және молайту жұмыстары Қостанай облысы әкімдігінің «Табиғи ресурстар және табиғатты пайдалану реттеу басқармасы» ММ-нің қарамағындағы 11 коммуналдық мемлекеттік орман шаруашылығы мекемелері арқылы жүзеге асырылады. 2024 жылы мемлекеттік орман иеленушілер орман өрттеріне қарсы алдын алу шараларын өткізді: 375 км ұзындықтағы өртке қарсы минералданған жолақтар орнатылды, 56 971 км минералданған жолақтарға күтім көрсетілді.

Орманды қалпына келтіру және орманды жаңарту мақсатында 2024 жылы орман шаруашылығы мекемелері жалпы 2346,5 гектар аумақта орман отырғызды. Орман тұқымдарын жинау жұмыстары қамтамасыз етіліп, 2024 жылы 4376,2 кг тұқым жиналды. Орман питомниктерінде 10,2 млн дана стандартты қарағай және қайың көшеттері өсіріліп, орман қорындағы учаскелерге отырғызылды.

Сонымен қатар, 2024 жылы орман қорғау бойынша жоспарлы іс-шаралар жүргізілді: орман екпелерін орман патологиялық тексеру – 45,3 мың га, топырақ қазу – 3903 шұңқыр. 2024 жылдың басында орман зиянкестері мен ауру ошақтарының ауданы 608,3 га болса, жылдың соңында 609,5 гаға жетті.

12.10.6. РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

«Қазгидромет» РМК алты метеорологиялық станцияда (Қостанай, Қарабалық, Қарасу, Жітіқара, Қараменді, Сарыкөл) және Қостанай қаласындағы №2, №4 ПМЗ, Рудный қаласындағы №5, №6 ПМЗ автоматты бекеттерінде атмосфералық ауаның ластануын бақылауды жүргізді.

Облыс елді мекендері бойынша атмосфераның беткі қабатындағы радиациялық гамма-фонның орташа мәндері 0,00–0,28 мкЗв/сағ аралығында болды. Облыс бойынша орташа гамма-фон деңгейі 0,11 мкЗв/сағ құрап, рұқсат етілген нормативтерден аспады.

Атмосфераның жер үсті қабатының радиоактивті ластануын бақылау Жітіқара және Қостанай метеостанцияларында көлденең планшеттерді пайдаланып, бес тәулік бойы ауа сынамаларын алу арқылы жүргізілді.

Радиоактивті түсулердің орташа тәуліктік тығыздығы 1,2–2,9 Бк/м² аралығында өзгеріп, облыс бойынша орташа мәні 1,8 Бк/м² болды. Бұл көрсеткіш белгіленген санитарлық нормаларға сәйкес келеді.

Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» РМК ресми сайтынан көруге болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

12.10.7 ҚАЛДЫҚТАР

2024 жылы Қостанай облысында жалпы 243 899 тонна қалдық пайда болды. 12.10.7-суретте 2024 жылғы коммуналдық қалдықтардың қозғалысына қатысты толық ақпарат көрсетілген.

2024 жылы Қостанай облысында коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

Қалалар мен аудандар әкімдіктерінің мәліметтері бойынша, жыл сайын Қостанай облысында шамамен 200 мың тонна қатты тұрмыстық қалдық (ҚТҚ) пайда болады. Бұл қалдықтар мамандандырылған және ауылдық полигондарға орналастырылады.

2024 жылдың қорытындысы бойынша, қатты тұрмыстық қалдықтарды қайта өңдеу және кәдеге жарату деңгейі жалпы қалдық түзілу көлемінің 21,1%-ын құрады. Бұл жоспарлы көрсеткіштен (21%) сәл жоғары.

Жергілікті атқарушы органдардың үйлестіруімен облыстың 61 елді мекенінде, оның ішінде Қостанай, Рудный, Лисаковск, Арқалық қалалары мен Алтынсарин, Амангелді, Әуликөл, Бауыржан Мәйлин, Денисов, Жангелдин, Жітіқара, Қамысты, Қарабалық, Қарасу, Меңдіқара, Наурызым, Сарыкөл, Ұзынкөл және Федоровский аудандарында қалдықтарды бөлек жинау жүйесі енгізілді. Қалдықтарды бөлек жинау фракциялар бойынша жүзеге асырылады: қағаз, пластмасса, шыны, алюминий ыдыстар, құрамында сынап бар шамдар, электронды және электр жабдықтары, тамақ қалдықтары және ірі көлемді қалдықтар. Осы мақсатта 2100-ден астам арнайы контейнер орнатылды.

Тарихи қалдықтар

Қостанай облысында сот шешімімен республикалық меншікке өткен тарихи қалдықтардың 3 нысаны анықталды:

1. Жітіқара ауданы, Тургеневка ауылы – улы химикаттар сақталған сыйымдылықтар (пестицидтер жалпы көлемі – 46,13 тонна). 2022 жылы «Жасыл даму» АҚ және «Шаруа» ЖШС қалдықтарды орау, тасымалдау және орналастыру жұмыстарын жүргізді.

2. Рудный қаласы – құрамында мұнай бар қалдықтар (0,18 га). Сот шешімімен (27.06.2017 жылғы №3924-17-5-21/15412) бұл қалдықтар республикалық меншікке иесіз деп танылды.

2024 жылы «Жасыл даму» АҚ мемлекеттік сатып алу шарттары аясында қауіпті қалдықтарды жою қызметтерін ұсынды. 18 қазандағы №163 шартқа сәйкес «Техникалық жәрдемдесу корпорациясы» ЖШС 992,01 тонна қауіпті қалдықтарды алып тастады.

3. Денисов ауданы, Некрасовка ауылы – улы химикаттар қоймасы. Сот шешімімен (12.08.2019 жылғы №3940-19-00-2/04) қалдықтар республикалық меншікке иесіз деп танылды. 2022 жылы қауіпті қалдықтардың бағалау құны анықталды, олардың жалпы көлемі 7,045 тонна болды.

2023 жылы қауіпті қалдықтарды сату бойынша конкурстар өткізілгенімен, өтініштер болмағандықтан сәтсіз аяқталды. Қауіпті қалдықтар талап етілмеген деп танылды.

Полигондар

Қостанай облысында 239 қатты тұрмыстық қалдықтар полигоны бар. Оның ішінде 133 полигон экологиялық және санитарлық-эпидемиологиялық талаптарға сәйкес келеді, бұл жалпы полигондардың 56%-ын құрайды. Орташа республикалық көрсеткіш – 21%.

Стихиялық қоқыс орындары

«Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ-ның ғарыштық мониторингі нәтижесінде 2024 жылы

облыста 373 рұқсат етілмеген қоқыс орны анықталды. Оның 354-і толық жойылды, яғни 100%.

Стихиялық полигондар

«ҚР ЭТРМ ЭРБК Қостанай облысы бойынша экология департаменті» РММ деректері бойынша, 2023 жылмен салыстырғанда облыста өндірістік қалдықтардың түзілуі 22,1%-ға артты. 2024 жылдың 12 айында 236,6 млн тонна өндірістік қалдық түзілген (2023 жылы – 184,3 млн тонна).

Қостанай облысында өндірістік қалдықтардың ең үлкен көлемі «Қашары руда» АҚ, «Қазақстан алюминийі» КБР және ТБР филиалдары, «ССКӨБ» АҚ және «Варваринское» АҚ сияқты кәсіпорындарда түзіледі (12.10.8-сурет).

12.10.8-сурет

2024 жылы Қостанай облысында өнеркәсіптік қалдықтар түзудегі кәсіпорындардың үлесі, %

Дереккөз: Қостанай облысының әкімдігі.

Қостанай облысындағы негізгі кәсіпорындардың өнеркәсіптік қалдықтар түзілуі және қайта өңделуі туралы мәліметтер — 2024 жыл

«Қашары руда» АҚ-да 2024 жылдың 12 айында өндіріс көлемінің ұлғаюына байланысты аршылған жыныстардың түзілуі 71,9%-ға артты. 2024 жылы 76 619,9 мың тонна аршылған жыныс түзілсе, 2023 жылы бұл көрсеткіш 55 153,4 мың тоннаны құрады.

«Қазақстан алюминийі» АҚ КБР-де 2024 жылдың 12 айында аршылған жыныстардың түзілу көлемі 62 949 мың тоннаны құрады. Қалдықтардың қоршаған ортаға теріс әсерін азайту және олардың жиналуын төмендету мақсатында кәсіпорын аршылған жыныстарды карьерлердің пайдаланылған кеңістігіне орналастырады. Осылайша, 2024 жылы жұмыс істеген карьердің ішкі үйіндісіне 13 341,5 мың тонна аршылған жыныс орналастырылды. Қайта өңдеу деңгейі шамамен 21% құрады.

«ССКӨБ» АҚ-та 2024 жылдың 12 айында өндіріс көлемінің ұлғаюына сәйкес аршылған жыныстардың түзілуі артты. 2024 жылы 8 460,9 мың тонна аршылған жыныс түзілсе, 2023 жылы бұл көрсеткіш 6 477 мың тоннаны құраған. Қайта пайдалану деңгейі жоғары – 90,3%.

«Варваринское» АҚ-та да өндіріс көлемінің ұлғаюына байланысты өнеркәсіптік қалдықтар түзілуі артты. 2024 жылы аршылған жыныстардың көлемі 3 010,2 мың тоннаны құрады (2023 жылы – 1 811 мың тонна). Оның 2 535,2 мың тоннасы кәсіпорынның өндірістік қажеттіліктеріне пайдаланылды. Қайта пайдалану деңгейі 84,2% болды.

Қостанай облысында өнеркәсіптік қалдықтарды пайдалану мен кәдеге жаратудың жалпы деңгейі 2024 жылдың 12 айында шамамен 13,3% құрады.

12.10.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ ЖӘНЕ ТҰТЫНУ

Қостанай облысында электр энергиясын өндірудің өзіндік көздерін енгізу бойынша жұмыстар жүргізілуде. Қостанай облысы әкімдігінің деректері бойынша 2024 жылы өз көздерімен электр энергиясын өндіру көлемі 1254,5 млн кВт*сағ құрады, бұл өткен жылғы деңгейден 16,1% - ға артық (901,574 млн кВт*сағ).

Облыста жылумен жабдықтауды төрт ЖЭО, 108 қазандық, 684 дербес жылыту жүйесі жүзеге асырады. Бұл ретте ірі жылу көздеріндегі жабдықтардың тозуы 58% - кұрайды.

Облыста жылумен жабдықтау желілерінің ұзындығы 737,6 км. 2024 жылы 24,1 км жылу желілері қайта жаңартылды.

Жаңартылатын энергия көздері

Облыста жаңартылатын энергия көздері саласындағы жобалар табысты іске асырылуда. 2022 жылы Қостанай ауданында қуаты 50 МВт жел электр станциясы салынды. 2023 жылы Арқалық қаласында қуаты 48 МВт жел электр станциясы салынды.

2025-2026 жылдар кезеңінде жалпы қуаты 1,2 ГВт жаңартылатын және баламалы энергия көздерін салу саласында тағы 6 инвестициялық жобаны іске асыру жоспарлануда. Тартылған инвестициялар сомасы шамамен 544,9 млрд теңгені құрады. Олардың ішінде Бейімбет Майлин ауданындағы күн және газ поршенді электр станциялары, сондай-ақ Арқалық қаласы мен Қостанай ауданындағы жел электр станциялары бар.

Арқалық қаласы мен Қостанай ауданында-жалпы қуаты 150 МВт болатын 3 жел электр станциясының құрылысы жоспарланған (Арқалық қ. – «Aspan Energo» ЖШС 50 МВт, құны-17,0 млрд. тг., Қостанай ауданы – «Mars Wind» ЖШС 50 МВт және «Jupiter Wind» ЖШС 50 МВт, құны - 38,6 млрд. тг.).

Сондай-ақ, жалпы қуаты 1 ГВт болатын 165 жел электр станциясын салу жоспарлануда.

12.10.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

2023 жылы Қостанай облысы үшін 2024-2028 жылдарға арналған қоршаған ортаның сапасы мақсатты көрсеткіштерін әзірлеу жұмыстары аяқталды. Бұл жоба Қостанай облысы мәслихатының 2024 жылғы 29 қарашадағы №180 шешімімен бекітілді.

12.11. ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСЫ

	2024 жылдың жалпы көрсеткіштері					
	Субъектінің S, мың км ²	240,4	01.01.2024 жылға халық саны, адам	846 104		
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер					
	Көрсеткіштер		2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары, млрд тенге		4,7	3,9	4,6	5,4

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Қызылорда облысы 1938 жылғы 15 қаңтарда құрылған. Оның аумағы 226,0 мың шаршы километрді құрайды, бұл Қазақстан Республикасының жалпы аумағының 8,3%-ына сәйкес келеді. Облыс елдің оңтүстік бөлігінде орналасқан және оның шектері: солтүстік-батысында Ақтөбе облысымен, солтүстігінде Ұлытау облысымен, шығысында және оңтүстік-шығысында Түркістан облысымен, ал оңтүстігінде Өзбекстан Республикасы мемлекетімен шектеседі.

Әкімшілік құрылымына 7 аудан, облыстық маңызы бар Қызылорда қаласы, аудандық маңызы бар Арал және Қазалы қалалары, қалалық үлгідегі екі кент — Белкөл және Тасбөгет, сондай-ақ 142 ауылдық округ пен 230 ауылдық елді мекен кіреді. Әкімшілік орталығы — Қызылорда қаласы, оның халқы 360,1 мың адамды құрап, облыстың жалпы халқының 42,6%-ын құрайды. Облыстың негізгі су артериясы — 1274 км бойы облыс аумағынан ағатын Сырдария өзені.

Облыс аумағының едәуір бөлігі өсімдік жамылғысы жоқ құмды массивтерден тұрады. Ауылшаруашылық жерлері облыстың шамамен 50 %-ын алып жатыр, оның ішінде 0,7 % егістік жерлер, 49 % жайылымдар, 0,2% тыңайтылған жерлер және 0,9 % құнарлы топырақтар болып табылады.

Облыс табиғи ресурстарға өте бай. Мұнда көмірсутек шикізаты, түсті металдар (мыс, қорғасын, мырыш, алтын), қара металдар (темір, титан, ванадий), уран, кварц, құрылыс құмдары, әктас және қабықтың ірі қорлары шоғырланған. Қазақстан ванадий қоры бойынша әлемде бірінші орында тұр, оның негізгі бөлігі Қызылорда облысында орналасқан. Өңірдегі ірі ванадий кен орындары — Бала-Сауысқандық және Құрымсақ кендері.

12.11.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

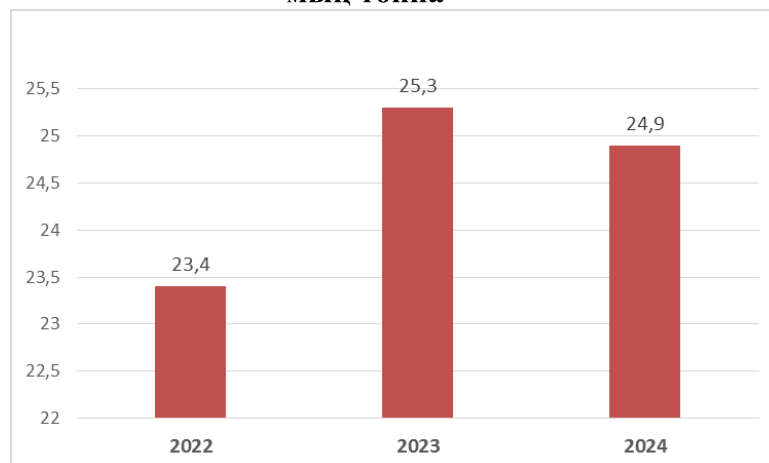
Ластаушы заттардың шығарындылары

Қызылорда облысының аумағында атмосфералық ауаға ластаушы заттардың негізгі шығарындылары келесі салалар мен кәсіпорындардан туындайды:

- Мұнай-газ өндіру өнеркәсібі: «ПетроҚазақстан Құмкөл Ресорсиз» АҚ, «Торғай Петролеум» АҚ, «ҚазГерМұнай БК» ЖШС және басқа да кәсіпорындар;
- Жылу энергетикасы: «КТЭО» МКК, «Байқоңырэнерго» ААҚ және осы салаға жататын басқа ұйымдар;
- Жол құрылысы мен құрылыс материалдарын өндіру: «Компания Гежуба Шиелі Цемент» ЖШС, «ORDA GLASS LTD» ЖШС және тағы басқа кәсіпорындар;
- Автокөлік компаниялары: «Келешек» ЖШС, «Қыран» ЖШС және басқа автокөлік фирмалары.

12.11.1-сурет

2022-2024 жылдардағы стационарлық көздерден ластаушы заттардың шығарындылары, мың тонна

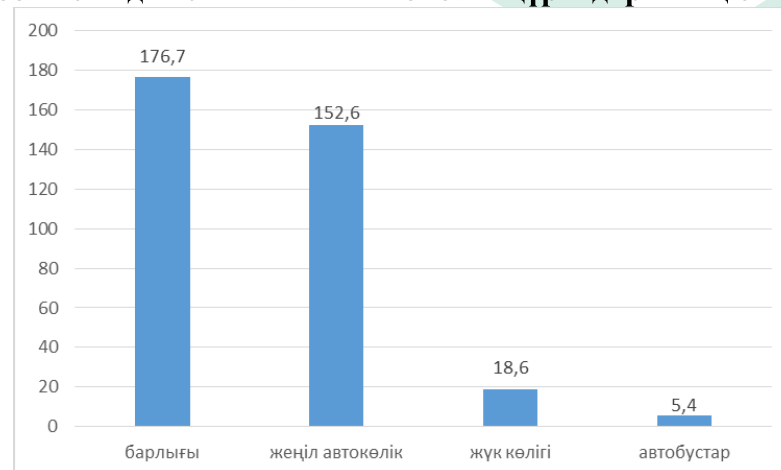

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

Жылжымалы көздер, атап айтқанда автокөліктер, Қызылорда облысының атмосфералық ауасының ластануына елеулі үлес қосады. Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының мәліметтеріне сәйкес, 2024 жылы облыста 176 738 бірлік автокөлік тіркелген (12.11.2-сурет).

12.11.2-сурет

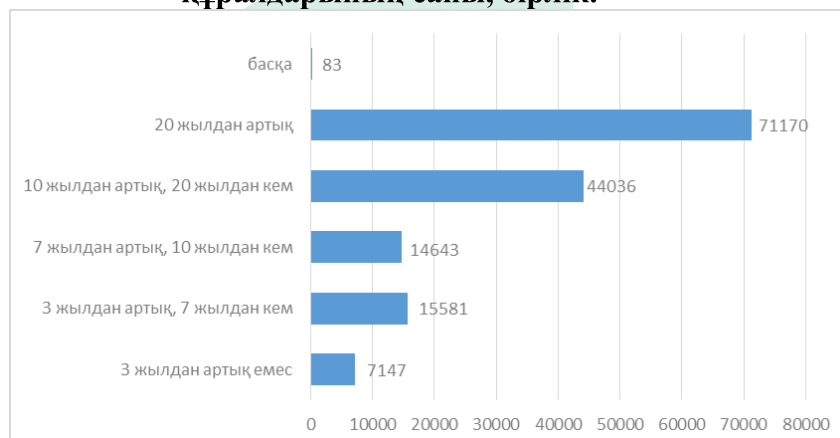
Қызылорда облысында 2024 жылғы автокөлік құралдарының саны, мың бірлік

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

12.11.3-сурет

Қызылорда облысында 2024 жылы шығарылған жылы бойынша жеңіл автокөлік құралдарының саны, бірлік.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

2024 жылы пайдаланылған жанармай түрі бойынша Қызылорда облысындағы жеңіл автомобильдердің саны, бірл.

Көлік құралының түрі	Бензин	Дизель	Газ балон	Аралас	Электрлі	Жанармай түрі көрсетілмеген
Жеңіл	128 733	1 260	222	22 038	167	240

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атмосфералық ауаның сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Қызылорда облысының аумағында атмосфералық ауаның жай-күйін мониторинг жүргізді. Мониторинг Қызылорда және Арал қалаларында, сондай-ақ Ақай, Төретам, Әйтеке би және Шиелі кенттерінде өткізілді (12.11.3-кесте).

Қалалар бойынша атмосфералық ауаның сапасын бағалау үшін 8 негізгі көрсеткіш қаралды: тоқтатылған бөлшектер (шаң), тоқтатылған бөлшектер РМ-2,5, тоқтатылған бөлшектер РМ-10, күкірт диоксиді, көміртегі оксиді, азот диоксиді, азот оксиді және озон.

Сонымен қатар, Қызылорда қаласында жылжымалы зертхана жұмыс істейді. Бұл зертхана қаладағы қосымша екі бақылау нүктесінде келесі 5 көрсеткіш бойынша ауа сапасын өлшейді: Тоқтатылған бөлшектер (шаң); Күкірт диоксиді; Көміртегі оксиді; Азот диоксиді; Гамма-сәулеленудің баламалы дозасының қуаты (гамма-фон).

2024 жылғы Қызылорда облысындағы атмосфералық ауаның сапасы

№	Елді мекен	Бақылау бекеттерінің саны		Көрсеткіштер		
		автоматты	қолмен	АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)
1	Қызылорда қ.	2	1	3,10 (төмен деңгей)	3,99 (жоғары деңгей)	2% (жоғары деңгей)
2	Арал қ.	1	-	-	4,97 (жоғары деңгей)	12% (жоғары деңгей)
3	Ақай к.	1	-	0,41 (төмен деңгей)	2,21 (төмен деңгей)	0 (төмен деңгей)
4	Төретам к.	1	-	0,41 (төмен деңгей)	0,91 (төмен деңгей)	0 (төмен деңгей)
5	Шиелі к.	1	-	-	2,34 (жоғары деңгей)	10% (жоғары деңгей)
6	Әйтеке би к.	1	-	-	0,35 (жоғары деңгей)	6% (жоғары деңгей)

Ескерту: Градациялар бойынша атмосфералық ауаның ластану дәрежесін бағалау «Атмосфералық ауа» I-ші бөлімінде ұсынылған.

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

2024 жылы азот диоксиді, күкірт диоксиді, көміртек оксиді және тоқтатылған бөлшектердің концентрациясы нормалар аясында болды. Ластаушы заттардың ең жоғары біржолғы концентрациялары да рұқсат етілген нормалар шегінде қалып отырды.

Толығырақ ақпаратты РГП «Қазгидромет» ресми сайтынан қарауға болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Атмосфералық ауаның ластануын төмендету жөніндегі шаралар

2024 жылы Қызылорда облысы бойынша экология департаменті облыстық полиция департаментімен бірлесіп «Таза ауа» акциясын өткізді. Акция барысында тексерілген 59 автокөліктің 3-і пайдаланылған газдардағы ластаушы заттардың нормативтерінен асып кеткені анықталды. Қызылорда облысы полиция департаментінің әкімшілік полициясы тиісті шаралар қабылдады.

Газдандыру жұмыстары

2024 жылы газдандыру жобаларына республикалық бюджеттен 3,9 млрд теңге, облыстық бюджеттен 2,6 млрд теңге және «Самұрық-Қазына» АҚ қорынан 24 млрд теңге бөлінді. Осы қаражаттарға жоспарланған 11 елді мекеннің газдандыру жұмыстары толығымен аяқталып, табиғи газға қосылды. Жоспарланған 400 шақырым газ құбырының орнына 461 шақырым (115%) газ құбыры салынды. Газдандырылған елді мекендер: Алмалы, Ақтоған, Бестам, Абай, Төретам, Томенарық, Ақсу, Шаменов, Сейфуллин, Тоқмағанбетов және Сексеуіл. Қорытындылай келе, 2024 жылы газдандыру деңгейі облыс бойынша 78% құрады.

12.11.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Сырдария өзені – Қызылорда облысының негізгі су артериясы. Сырдария өзені Қырғызстанның таулы бөлігінде қалыптасады (74%), жоғарғы ағысының аз бөлігі Қытай аумағында орналасқан. Өзбекстан арқылы 441 км, Тәжікстан арқылы 144 км ағып, Қазақстан аумағында 1627 км бойы өтіп, Арал теңізіне құяды. Өзеннің тамақтануы негізінен қарлы, сондай-ақ мұздық және жаңбыр суларына байланысты.

Облыс аумағында көптеген тұзды көлдер орналасқан, олардың көпшілігі жаз айларында кебеді.

Жер үсті суларының сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Қызылорда облысының аумағында 2 су объектісінде – Сырдария өзені мен Арал теңізінде 7 бақылау нүктесінде жер үсті суларының сапасына мониторинг жүргізілді (12.11.3-кесте).

Су сынамаларында жер үсті суларының сапасын зерттеу кезінде 34 физика-химиялық көрсеткіш анықталды. Оларға температура, су деңгейі мен шығыны, натрий мен калийдің қосындысы, қаттылығы, өлшенген заттар, мөлдірлік, иіс, сутегі көрсеткіші (pH), еріген оттегі, биохимиялық оттегі қабылдау қабілеті (ВРК5), химиялық оттегі қабылдау қабілеті (СРК), иондардың қосындысы, құрғақ қалдық, тұз құрамының негізгі иондары, биогендік элементтер (азот, фосфор, темір қосылыстары), сондай-ақ органикалық заттар (мұнай өнімдері, СПАВ, ұшпа фенолдар), ауыр металдар және пестицидтер кіреді.

12.11.3-кесте

Қызылорда облысындағы 2023-2024 жылдардағы жер үсті суларының сапасы

Су объектісінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	Өлшем бірлігі	Концентрация
	2023 жыл	2024 жыл			
Сырдария өзені	4 класс	3 класс	Магний	мг/дм ³	27,472
			Сульфаттар	мг/дм ³	259,833
			Минерализация	мг/дм ³	1001,018
Арал теңізі	*	*	Температура	°С	19,4
			Су деңгейі		41,088

	Қалқыма заттар	мг/дм ³	9,083
	Сутегі көрсеткіші		7,833
	Еріген оттегі	мг/дм ³	6,817
	Мөлдірлілік	см	21
	Судың иісі	балл	0
	ОБТ5	мг/дм ³	1,183
	ОХТ	мг/дм ³	10,5
	Гидрокарбонаттар	мг/дм ³	218,583
	Кермектігі	мг/дм ³	11,833
	Минералдылық	мг/дм ³	991,424
	Натрий + калий	мг/дм ³	282,35
	Құрғақ қалдық	мг/дм ³	954,667
	Кальций	мг/дм ³	42,75
	Магний	мг/дм ³	34
	Сульфаттар	мг/дм ³	310
	Хлоридтер	мг/дм ³	310
	Фосфат	мг/дм ³	0,106
	Жалпы фосфор	мг/дм ³	0,122
	Нитритті азот	мг/дм ³	0,011
	Нитратты азот	мг/дм ³	0,04
	Жалпы темір	мг/дм ³	0,142
	Тұз аммонийі	мг/дм ³	0,103
	Мыс	мг/дм ³	0,003
	Ұшпа фенолдар	мг/дм ³	0,0
	Мұнай өнімдері	мг/дм ³	0,009
	Пестицидтер - альфа-ГХЦГ	мг/дм ³	0
	Пестицидтер - гамма-ГХЦГ	мг/дм ³	0
	Пестицидтер - 4,4-ДДЕ	мг/дм ³	0
	Пестицидтер- 4,4-ДДТ	мг/дм ³	0

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК

2023 жылмен салыстырғанда Сырдария өзенінің жер үсті суларының сапасы өзгергені байқалады, оның сапа класы 3-класс деңгейіне ауысқан. Қызылорда облысының су объектілеріндегі негізгі ластаушы заттар ретінде магний, сульфаттар және минералдану көрсетілген. Бұл көрсеткіштер бойынша сапа стандарттарының асып кетуі негізінен облыстың ауылшаруашылық қызметіне байланысты.

2024 жылы Қызылорда облысында диспансерлік зардап және экологиялық зиянды жағдайлар тіркелген жоқ.

Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» РМК ресми сайтынан қарауға болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Су ресурстарының ластануын болдырмау жөніндегі шаралар

2024 жылы облыстық бюджет қаражаты есебінен коммуналдық шаруашылыққа қарасты екі су қоймасы — Колтоған және Манап — бойынша күрделі жөндеуге арналған жобалық-сметалық құжаттама (ЖСҚ) әзірленді. Сонымен қатар, үш су айдыны (Колтоған, Манап, Қыраш) бойынша қауіпсіздікке қатысты көпфакторлы тексеру және декларациялау жұмыстары жүргізілді.

Облыстық коммуналдық шаруашылықтың екі арнасы тазартылып, ұзындығы 5,3 шақырым болатын гидротехникалық құрылыстарға жөндеу жұмыстары жүргізілді.

Су тұтыну

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша, 2024 жылы Қызылорда облысындағы су құбыры желілерінің жалпы ұзындығы 7 173,4 км құрады, оның ішінде 483 км желі жөндеуді қажет етеді. Тұтынушыларға жеткізілген ауыз су көлемі 31 565,8 мың м³ болды (12.11.4-кесте).

12.11.4-кесте

2024 жылы Қызылорда облысында тұтынушыларға жіберілген су көлемі, мың м³

Атауы	тұтынушыларға су жіберілді, барлығы	Оның ішінде			
		халыққа	кәсіпорындардың коммуналдық қажеттіліктеріне	кәсіпорындардың өндірістік қажеттіліктеріне	басқа тұтынушыларға
Қызылорда облысы	31 565,8	21 420,6	2 652,9	1 028	6 464,3

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Су бұру

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша, 2024 жылы Қызылорда облысында су бұрудың жалпы көлемі 8 124,3 мың м³ құрады.

Кәріз жүйелерінің жалпы ұзындығы 529,5 км болса, оның 124 км-і тозған, яғни қайта жаңғыртуды немесе ауыстыруды қажет етеді. 12.11.5-кестеде Қызылорда облысындағы 2024 жылғы төгінділердің нақты көлемі туралы мәліметтер келтірілген.

12.11.5-кесте

2024 жылы Қызылорда облысында ағынды сулармен ластаушы заттардың төгінділері

Ластағыш заттардың нақты төгінді көлемдері		2024 жыл
Өнеркәсіптік төгінділер	Су бұру көлемі, мың м³	624,945
	Ластағыш заттар көлемі, мың тонна	1,1957654
Тұрмыстық-шаруашылық ағынды сулар	Су бұру көлемі, мың м³	7880,80746
	Ластағыш заттар көлемі, мың тонна	0,7508496
Авариялық және рұқсат етілмеген төгінділер	Су бұру көлемі, мың м³	-
	Ластағыш заттар көлемі, мың тонна	-
Беткі су айдындарына төгінділер	Су бұру көлемі, мың м³	0
	Ластағыш заттар көлемі, мың тонна	0
Барлығы (жоғарыда аталған төгінділердің бәрі)	Су бұру көлемі, мың м³	9458,0132
	Ластағыш заттар көлемі, мың тонна	1,716615

Дереккөз: Қызылорда облысы бойынша экология департаменті.

12.11.3. ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі Жер ресурстарын басқару комитетінің деректері бойынша Қызылорда облысының жер қоры 24 110,8 мың га құрайды.

Пайдаланылатын жерлерді санаттар бойынша бөлу 12.11.6-кестеде келтірілген.

Қызылорда облысында 2022-2023 жылдардағы санаттар бойынша жер бөлу, мың га

№	Жер санаты	2023 жыл	2024 жыл
1	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	2 906,1	2 898,2
2	Тұрғын үй алаптарының жерлері	838,3	843,5
3	Өнеркәсіп, көлік, байланыс және басқа да ауыл шаруашылығына жатпайтын мақсаттағы жерлер	259,0	236,5
4	Арнайы қорғалатын табиғи аумақтар жерлері	163,5	163,5
5	Орман қоры жерлері	7 010,2	7 010,2
6	Су қоры жерлер	1 984,2	1 986,5
7	Резервтегі жерлер	10 949,5	10 972,4
БАРЛЫҒЫ		24 110,8	24 110,8

Ескерту: «Барлығы» жолы бойынша басқа мемлекеттер пайдаланатын жерлерді есепке алмағанда.

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

Топырақ жағдайы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Қызылорда қаласында, сондай-ақ Ақбасты, Құланды және Төретам кенттерінде көктемгі және күзгі кезеңдерде топырақтың ауыр металдармен ластануына мониторинг жүргізеді (12.11.7-кесте).

Қызылорда облысының елді мекендеріндегі топырақтың 2024 жылғы ауыр металдармен ластануы, мг / кг

Елді мекен	Хром	Қорғасын	Мырыш	Кадмий	Мыс
Қызылорда қ.	0,27-1,08	16,49-37,26	3,54-26,13	0,10-0,31	0,88-4,96
Ақбасты к.	0,15-0,21	6,82-14,68	2,56-4,18	0,05-0,12	0,31-0,47
Құланды к.	0,13-1,93	6,64-184,05	1,49-6,18	0,05-0,10	0,28-1,65
Төретам к.	0,16-0,37	6,82-25,01	2,28-4,19	0,07-0,13	0,48-0,73

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Топырақтың барлық сынамаларында анықталған ауыр металдардың мөлшері норма шегінде болды.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

12.11.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

Қызылорда облысының кәсіпкерлік және өнеркәсіп басқармасының деректері бойынша, облыс аумағында кең таралған пайдалы қазбаларды өндіру 69 келісімшарт және 29 лицензия негізінде жүзеге асырылуда.

2024 жылдың қорытындысы бойынша, Қызылорда облысының жер қойнауын пайдалану мәселелері жөніндегі сараптама комиссиясы 6 отырыс өткізді, олардың барысында 11 өтінім қаралды.

12.11.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Облыстың мемлекеттік орман қоры жерлерінің жалпы ауданы 7,3 млн га құрайды, оның 3,8 млн га - орман алқаптары.

Ормандарды қорғау, қалпына келтіру, сақтау және орман өрттерінің алдын алу мақсатында орман шаруашылығы мекемелерінің базасында сексеуіл көшеттері мен көлеңкелі ағаш түрлерін өсіруге арналған 158 гектар уақытша орман тұқымбақтары ұйымдастырылды.

2024 жылы Орталық Азияның экологиялық апат аймағы (ОДАМ) аумағында сексеуіл екпелерін ұлғайту мақсатында жалпы көлемі 100 мың гектар жерге фитомелиоративтік жұмыстар

жүргізілді, оның ішінде: көктемгі кезеңде 50,0 мың гектарға сексеуіл көшеттері отырғызылды, ал күзгі кезеңде 50,0 мың гектарға галофитті тұқымдар себілді.

Кіші Арал теңізі мен жергілікті маңызы бар 201 су айдынын қоса алғанда, кәсіпшілік балық аулауға арналған су нысандарының жалпы ауданы 379,0 мың гектарды құрайды.

12.11.6. РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

«Қазгидромет» РМК жергілікті жерде гамма-сәулелену деңгейін бақылауды күн сайын 3 метеорологиялық станцияда (Арал теңізі, Шиелі, Қызылорда) және 3 автоматты атмосфералық ауаның ластануын бақылау бекеттерінде (Қызылорда к., Ақай к., Төретам к.) жүзеге асырды.

Облыстың елді мекендерінде атмосфераның жер үсті қабатының радиациялық гамма-фонының орташа мәндері 0,02–0,35 мкЗв/сағ аралығында болды, облыс бойынша орташа радиациялық гамма-фон 0,11 мкЗв/сағ құрап, рұқсат етілген шектерде сақталды.

Қызылорда облысындағы атмосфераның жер үсті қабатының радиоактивті ластануын бақылау 3 метеорологиялық станцияда (Арал теңізі, Қызылорда, Шиелі) көлденең планшеттермен бес тәуліктік ауа сынамаларын алу әдісімен жүзеге асырылды.

Атмосфераның беткі қабатындағы радиоактивті түсулердің орташа тәуліктік тығыздығы Қызылорда қаласында 1,0–2,8 Бк/м² аралығында ауытқып, орташа мәні 1,9 Бк/м² құрады. Бұл көрсеткіш шекті рұқсат етілген деңгейден аспайды.

Толығырақ ақпаратты "Қазгидромет" РМК ресми сайтынан көруге болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

12.11.7. ҚАЛДЫҚТАР

Тұрмыстық қатты қалдықтар

ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша, 2024 жылы Қызылорда облысында жиналған қалдықтардың жалпы көлемі 46 754 тоннаны, оның ішінде коммуналдық қалдықтар 40 186 тоннаны құрады. 12.11.5-суретте 2024 жылы коммуналдық қалдықтардың қозғалысы туралы ақпарат берілген.

12.11.4-сурет

2024 жылы Қызылорда облысында коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

2024 жылдың қорытындысы бойынша Қызылорда облысы бойынша жинақталған 303 050 тонна қатты тұрмыстық қалдықтардың 91 218 тоннасы (30,1%) қайта өңделді. Кәсіпкерлік субъектілері макулатура, картон, пластмасса, пластик және шыны қалдықтарын сұрыптайды. Автомобиль шиналарынан түйіршіктер (Smart Rubber ЖШС), макулатурадан қағаз өнімдері (Қызылорда Қағазы ЖШС), картон қалдықтарынан эковата (Адима ЖК) өндіріледі.

Облыс бойынша қатты тұрмыстық қалдықтар үшін барлығы 9 546 контейнер бар, оның ішінде 1 844 контейнер бөлек жинауға арналған. Облыс халқының 72,0%-ы қатты тұрмыстық қалдықтарды жинау және тасымалдау қызметтерімен қамтылған. Облыстың елді мекендерінде

полигондар салу үшін жалпы ауданы 402 гектар болатын 145 орын бөлінді. Облыстың 8 полигоны (5,5%) экологиялық және санитарлық рұқсат құжаттарын алды. 2024 жылы Сырдария ауданындағы (Тереңөзек кенті) полигон жобасына мемлекеттік сараптаманың оң қорытындысы алынды және полигон құрылысына облыстық бюджеттен 475,5 млн. теңге бөлініп, құрылыс жұмыстары аяқталды. Нысан 20.11.2024 ж. қабылданды.

Алты мамандандырылған кәсіпорын («ЭКО-Service» ЖШС, «Кен.Дор», «AkDiEr» ЖШС, «Компания-Дәулет Азия» ЖШС, «Қызылорда Транс Сервис Строй» ЖШС, «Тандем Петролеум» ЖШС) құрамында мұнай бар қалдықтарды өңдеудің 4 әдісін (термокрекинг, био-химиялық компосттау, жуу және тұндыру) қолдана отырып, өндірістік қалдықтарды кәдеге жаратумен айналысады. 2024 жылы 104,5 мың тонна өнеркәсіптік қалдықтар қайта өңделіп, кәдеге жаратылды. Қайта өңделген қалдықтар пайдаланылған карьерлерді қалпына келтіру және кәсіпшілік автомобиль жолдарының құрылысында пайдаланылды.

Қауіпті қалдықтар

Облыста өнеркәсіптік қалдықтарды уақытша сақтаудың 10 үлгілік полигоны бар, оның ішінде құрамында мұнай бар қалдықтарды уақытша сақтаудың 4 учаскесі, шламды уақытша сақтаудың 4 учаскесі (шлам жинағыштар), радиоактивті қалдықтарды уақытша сақтаудың 1 учаскесі бар.

Өнеркәсіптік қалдықтарды орналастыру үшін 10 полигонның ішінде «ПҚКР» АҚ, «Тузкольмунайгаз Оперейтинг» ЖШС және «Саутс-Ойл» ЖШС полигондары, радиоактивті қалдықтарды сақтау үшін – «ПҚКР» АҚ және «РУ-6» ЖШС қоймасы пайдаланылады. Қалған өнеркәсіптік кәсіпорындар мамандандырылған кәсіпорындармен қалдықтарды қайта өңдеу туралы шарттар жасасты.

Жануарлардан алынатын қалдықтарды көму (мал қорымдары)

Облыс аумағында 145 мал қорымы бар. Мал қорымдарын салу үшін үлгілік жобалар әзірленді. Облыстағы 89 нысан ТЖ (техникалық жобалар) сәйкес келеді.

Облыста жануарлардың мәйіттері мен биологиялық қалдықтарды термиялық кәдеге жарату және залалсыздандыру үшін 7 жылжымалы және 28 стационарлық инсинератор бар.

Стихиялық полигондар

«Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ ғарыштық мониторингінің нәтижелері бойынша 2024 жылы Қызылорда облысының аумағында 118 рұқсат етілмеген қоқыс орны анықталды, оның барлығы 100% жойылды (120 қоқыс орны).

12.11.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ

ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша 2024 жылы Қызылорда облысында 1 655 959,5 мың кВт*сағ электр энергиясы, 667 мың Гкал жылу энергиясы өндірілді.

12.11.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Қызылорда облысы бойынша қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштері Қазақстан Республикасы Энергетика министрінің 2015 жылғы 26 ақпандағы №145 бұйрығына сәйкес өңірдің негізгі экологиялық проблемаларын ескере отырып әзірленді. Бұл көрсеткіштер Қызылорда облысының қоршаған орта сапасын жақсарту және экологиялық жағдайды бақылауда ұстау мақсатында маңызды құжат болып табылады. Қызылорда облысының қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштері облыстық мәслихаттың 2024 жылғы 29 наурыздағы №88 шешімімен бекітілген.

12.12. МАҢҒЫСТАУ ОБЛЫСЫ

 МАНҒЫСТАУ	2024 жылдың жалпы көрсеткіштері				
	Субъектінің S, мың км ²	165,6	01.01.2025 жылға халық саны, адам	805 156	
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіштер	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары , млрд тенге	13,7	13,7	7,2	8,0

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Маңғыстау облысы, бұрынғы Маңғышлақ облысы, 1973 жылы 20 наурызда Гурьев облысының оңтүстік бөлігінен құрылды. 1988 жылы облыс таратылып, 1990 жылы Маңғыстау атауымен қайта қалпына келтірілді. Бұл облыс Атырау және Ақтөбе облыстарымен, сондай-ақ Түркіменстан мен Өзбекстанмен шектеседі. Аймақтың батыс бөлігі Каспий теңізімен шектеліп, теңіз суымен жуылады.

Маңғыстау облысына облыстық маңызы бар 2 қала (Ақтау және Жаңаөзен), 5 аудан және аудандық маңызы бар бір қала кіреді. Әкімшілік орталығы – Ақтау қаласы.

Аймақтың климаты күрт континенталды, жазы құрғақ және ыстық, қысы қысқа. Жауын-шашынның жылдық мөлшері 100-150 миллиметр аралығында. Жыл бойы қатты желдер мен шанды дауылдар жиі байқалады.

Маңғыстау облысының экономикасының негізін мұнай-газ секторы құрайды. Кен орындарының көпшілігі Жаңаөзен қаласы мен Бозашы түбегінде шоғырланған, бұл аймақтың ел экономикасындағы рөлін ерекше етеді.

12.12.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

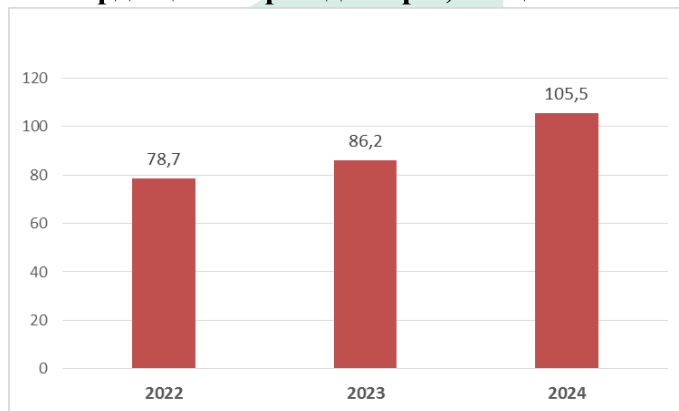
Ластаушы заттардың шығарындылары

Маңғыстау облысындағы атмосфералық ауаның ластануы мұнай-газ кешені, химия, энергетика және өңдеу өнеркәсібі кәсіпорындарының кенді емес материалдарды өндіру, құрылыс бойынша шығарындыларына байланысты.

ҚР Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша 2024 жылы Маңғыстау облысында стационарлық көздерден ластаушы заттар шығарындыларының көлемі 105,5 мың тоннаны құрайды (12.12.1-сурет).

12.12.1-сурет

Маңғыстау облысында 2022-2024 жылдары стационарлық көздерден ластаушы заттардың шығарындылары, мың тонна

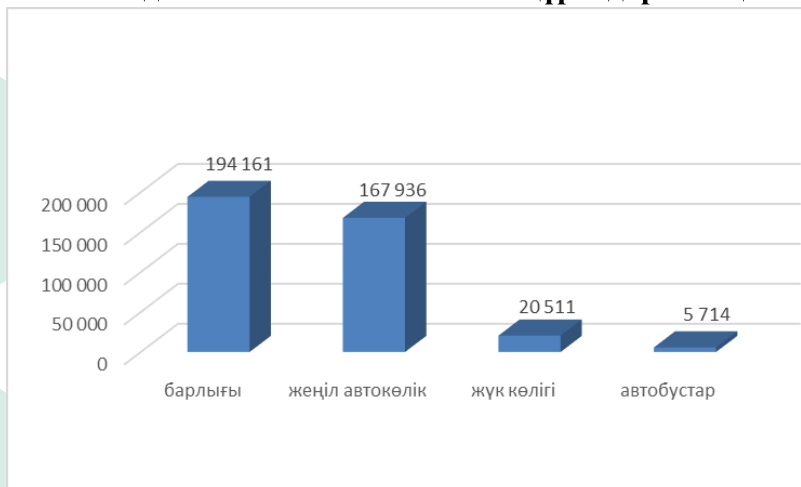

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Жылжымалы көздер, әсіресе автокөліктер, атмосфералық ауаның ластануына айтарлықтай үлес қосады. Қазақстан Республикасының Ұлттық статистика бюросының мәліметі бойынша, 2024 жылы Маңғыстау облысында 194,1 мың бірлік автокөлік тіркелген.

12.12.2-сурет

Маңғыстау облысында 2024 жылғы автокөлік құралдарының саны, мың бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

12.12.3-сурет

2024 жылы Маңғыстау облысында шығарылған жылы бойынша жеңіл автокөліктер саны, бірл.

12.12.4-сурет

Маңғыстау облысында пайдаланылатын жанармай түрі бойынша жеңіл автокөлік құралдарының саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атмосфералық ауаның сапасы

«Қазгидромет» РМК 2024 жылы Ақтау қаласының аумағындағы атмосфералық ауаның жай-күйін бақылауды 4 бақылау бекетінде жүргізді, оның ішінде 2 қолмен сынама алу бекетінде және 2 автоматты станцияда бақылау жүзеге асырылды (қараңыз: 12.12.1-кесте).

Облыс бойынша атмосфералық ауаның сапасы 11 негізгі көрсеткішке дейін анықталады. Бұл көрсеткіштерге төмендегілер кіреді: қалқыма бөлшектер (шаң), қалқыма бөлшектер РМ-2,5, қалқыма бөлшектер РМ-10, күкірт диоксиді, көміртегі оксиді, азот диоксиді, азот оксиді, күкірт сутегі, күкірт қышқылы, озон, аммиак.

12.12.1-кесте

Маңғыстау облысындағы 2024 жылғы атмосфералық ауаның сапасы

№	Елді мекен	Бақылау бекеттері		Көрсеткіштер		
		қолмен	автомат- ты	АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)
1	Ақтау қ.	2	2	4 (төмен деңгей)	5,7 (жоғары деңгей)	6 (жоғары деңгей)
2	Жаңаөзен қ.	-	2	-	3,7 (жоғары деңгей)	1 (жоғары деңгей)
3	Бейнеу к.	-	1	3 (төмен деңгей)	3,4 (жоғары деңгей)	0 (төмен деңгей)

Ескерту: Градациялар бойынша атмосфералық ауаның ластану дәрежесін бағалау «Атмосфералық ауа» I-ші бөлімінде ұсынылған.

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Стационарлық бақылау бекеттерінен басқа, Маңғыстау облысында жылжымалы экологиялық зертхана жұмыс істейді. Бұл зертхананың көмегімен ауа сапасы Қошқар Ата қалдық қоймасында (1 нүкте) және Ақтау қаласында (3 нүкте) 7 көрсеткіш бойынша қосымша тексеріледі: қалқыма бөлшектер (шаң), күкірт диоксиді, көміртегі оксиді, азот диоксиді, азот оксиді, күкіртсутек, көмірсутектердің қосындысы.

Бақылау деректері бойынша, барлық ластаушы заттардың концентрациясы рұқсат етілген нормалар шегінде болды.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК ресми сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Газдандыру

Маңғыстау облысында 59 елді мекеннің 55-і газдандырылған, бұл өңір халқының 99,8%-ын құрайды. Газдандыру мәселесі шешіліп жатқан 5 елді мекен бар, олардың жалпы тұрғын саны 648 адамды құрайды: Қаракия ауданындағы Аққұдық, Маңғыстау ауданындағы Бекет, Тасмұрын және Кияк ауданындағы Тиген елді мекендері.

«СМЖ-4» ЖШС компаниясы «Маңғыстау ауданының 15 елді мекенін газбен жабдықтау құрылысы» жобасы бойынша құрылыс-монтаждау жұмыстарын аяқтауға жақын. Жобаның жалпы ұзындығы – 27,9 км газ желісі.

12.12.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Маңғыстау облысы Каспий теңізінің акваториясының 75%-ын алып жатыр, бұл өңірдегі жалғыз жер үсті су айдыны болып табылады. Облыс халқының жартысынан көбі жағалау аймағында тұрады, ал 57%-ы тұзсыздандырылған теңіз суын пайдаланады.

Ақтау қаласынан оңтүстік-шығысқа қарай 10-15 км қашықтықта Қаракөл жасанды көлі орналасқан. Бұл көл, шын мәнінде, «МАЭК-Қазатомөнеркәсіп» ЖШС жылу станцияларының жабдықтарын салқындату үшін пайдаланылған теңіз суы төгілген бұрынғы салқындатқыш тоған болып табылады. Тоғанның теңізбен байланысы бар, соның нәтижесінде көлдің суы жылы болып, ол біртіндеп бай Жем базасы мен орнитофаунасы бар сулы-батпақты жерге айналды. 1986 жылдан бастап Қаракөл көлі Қарағай-Қаракөл мемлекеттік зоологиялық қорығының құрамына енгізілді.

Маңғыстау облысындағы Каспий теңізі суының сапасы гидрохимиялық көрсеткіштер бойынша

2024 жылы «Қазгидромет» РМК тарапынан 28 нүктеде мониторинг жүргізілді. Мониторинг жүргізілген нүктелер: Ақтау қаласының жағалау станциялары (4 нүкте), Құрық кенті (3 нүкте), Адамтас Маяк ауданы (3 нүкте), Жығылған (1 нүкте), Тасшынырау (1 нүкте), Суат (1 нүкте), Аралды мүйісі (1 нүкте), Форт-Шевченко (1 нүкте), Фетисово (1 нүкте), Қара Боғаз шығанағы ауданы (1 нүкте), Шақпақ Ата (1 нүкте), Қанға (1 нүкте), Қызылөзен (1 нүкте), Саура (1 нүкте), Қалын-Арбат қорымы (1 нүкте), Қызылқұм (1 нүкте), Солтүстік Кендерли (1 нүкте), Оңтүстік Кендерли (1 нүкте), Қаражанбас кен орны (1 нүкте), Арман (1 нүкте), Бозашы (1 нүкте).

Гидрохимиялық бақылаулар 29 көрсеткіш бойынша жүргізілді, олар арасында визуалды бақылаулар, судың температурасы, сутегі көрсеткіші, еріген оттегі, БПК5 (биохимиялық оттегі тұтыну), ҚПК (химиялық оттегі тұтыну), тұз құрамының негізгі иондары, биогенді және органикалық заттар, ауыр металдар сияқты маңызды параметрлер бар.

Мониторинг нәтижелері Каспий теңізіндегі су сапасын бағалауға және экологиялық жағдайды бақылауға мүмкіндік береді.

12.12.2-кестеде Каспий теңізіндегі су сапасының мониторингінің нәтижелері туралы толық ақпарат ұсынылған.

12.12.2-кесте

Маңғыстау облысының аумағындағы 2024 жылғы Каспий теңізі суларының сапасы

Су объектісінің атауы	Су сапасының класы	Параметрлер	Өлшем бірлігі	Концентрация 2024 ж.
Каспий теңізі	*	Визуалды бақылаулар		Бөтен заттарсыз, бояусыз су
		Температура	°C	20,013
		Сутегі көрсеткіші (pH)		8,102
		Еріген оттегі (O ₂)	мг/дм ³	7,932
		Мөлдірлік	см	88,242
		Қалқымалы заттар	мг/дм ³	16,55
		Биохимиялық оттегі тұтыну 5	мг/дм ³	2,181
		Химиялық оттегі тұтыну	мг/дм ³	16,549
		Гидрокарбонаттар	мг/дм ³	211,152
		Минерализация	мг/дм ³	11270,2
		Натрий	мг/дм ³	1823,764
		Калий	мг/дм ³	88,29
		Құрғақ қалдық	мг/дм ³	8875,19
		Кальций	мг/дм ³	239,813
		Магний	мг/дм ³	523,509
		Сульфаттар	мг/дм ³	2723,605
		Хлоридтер	мг/дм ³	5660,845
		Фосфат	мг/дм ³	0,088
		Жалпы фосфор	мг/дм ³	0,009
		Нитритті азот	мг/дм ³	0,016
		Нитратты азот	мг/дм ³	1,622
		Жалпы темір	мг/дм ³	0,036
		Аммоний ионы	мг/дм ³	0,413

	Қорғасын	мг/дм ³	0,0023
	Мыс	мг/дм ³	0,0132
	Мырыш	мг/дм ³	0,017
	Беткі белсенді заттар АПАВ/СПАВ	мг/дм ³	0,024
	Фенолдар	мг/дм ³	0,001
	Мұнай өнімдері	мг/дм ³	0,035

* «Қазгидромет» РМК ҚР ЭТРМ шығыс хаты негізінде. 16.01.2020 ж. №29-02-01-05/6591 ҚР көлдері мен теңіздерінің сапасын бірыңғай жіктеу бойынша бағалауға мүмкіндігі жоқ.

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Су тұтыну

ҚР Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, Маңғыстау облысындағы су құбыры желілерінің ұзындығы 2024 жылы 5 292,3 км құрады, оның ішінде 1 219 км жөндеуді қажет етеді. Тұтынушыларға жіберілген су көлемі 10 6675,8 мың м³ құрайды (12.12.3-кесте).

12.12.3-кесте

Маңғыстау облысында тұтынушыларға 2024 жылы жіберілген су көлемі, мың м³

Өңір атауы	Тұтынушыларға жіберілген су, барлығы	Оның ішінде			
		халыққа	кәсіпорындардың коммуналдық қажеттіліктеріне	кәсіпорындардың өндірістік қажеттіліктеріне	басқа тұтынушыларға
Маңғыстау облысы	10 6675,8	53 359,7	19 827,8	29 011,3	4 477

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Маңғыстау облысының өзекті мәселелерінің бірі — шөлейт аймақта орналасуына байланысты су ресурстарының шектелуі болып табылады. Жыл сайын Ақтау қаласында және оның маңында суды тұтыну орта есеппен 4-6%-ға артып келеді.

Өңірді сумен қамтамасыз ету көздері мыналардан тұрады:

1. «МАЭК-Қазатомөнеркәсіп» ЖШС және «Каспий тұщыландыру зауыты» ЖШС арқылы тұзсыздандырылған теңіз суы.

2. Жер асты суларының кен орындары.

3. «Астрахан-Маңғышлақ» су құбыры (магистральдық су құбыры) ЖШС.

Су бұру

2024 жылы Маңғыстау облысында су бұру көлемі 21 225,2 мың м³ құрады. Осылайша, 870,4 км кәріз желілерінің ішінде 390 км тозған жағдайы байқалады.

12.12.3. ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігіне қарасты Жер ресурстарын басқару комитетінің мәліметтері бойынша, 2024 жылы Маңғыстау облысының жер қоры 16 564,2 мың гектарды құрайды. Облыстың жер қорын категориялар бойынша бөлуі 12.12.4-кестеде көрсетілген.

Маңғыстау облысында 2023-2024 жылдардағы санаттар бойынша жер бөлу, мың га

№	Жер санаты	2023 жыл	2024 жыл
1	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	2 922,3	3 007,4
2	Елді мекендердің жерлері	1 085,5	1 085,5
3	Өнеркәсіп, көлік, байланыс және ауыл шаруашылығына арналмаған өзге де жерлер	268,1	313,1
4	Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	224,1	224,1
5	Орман қорының жерлері	254,2	254,2
6	Су қорының жерлері	11,8	11,8
7	Босалқы жерлер	11 798,2	11 667,8
Барлығы		16 564,2	16 564,2

Ескерту: «Барлығы» жолы бойынша басқа мемлекеттер пайдаланатын жерлерді есепке алмағанда.

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

Топырақ жағдайы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Маңғыстау облысының елді мекендерінде топырақтың ауыр металдармен ластану деңгейін бақылау жұмыстарын жүргізді. Көктемгі және күзгі кезеңдерде Ақтау, Жаңаөзен, Бейнеу, Форт-Шевченко қалаларының әртүрлі аудандарынан, сондай-ақ Қошқар Ата қалдық қоймасынан, Өмірзақ, Жетібай және Ақшұқыр кенттерінен топырақ сынамалары алынды. Іріктелген топырақ сынамаларында қорғасын, мыс, мырыш, хром, никель, мұнай өнімдері және марганецтің концентрациялары анықталды (12.12.5-кесте).

Маңғыстау облысындағы елді мекендер топырағының 2024 жылғы ауыр металдармен ластануы, мг / кг

Атауы	Ауыр металдар				
	Қорғасын	Мыс	Хром	Мырыш	Кадмий
Ақтау қ.	0,003-0,006	0,56-0,67	0,034-0,044	0,29-0,43	0,026-0,034
Жаңаөзен қ.	0,003-0,005	0,57-0,72	0,027-0,034	0,34-0,47	0,031-0,044
Форт-Шевченко қ.	0,006-0,010	0,87-1,19	0,042-0,063	0,53-0,60	0,037-0,048
Бейнеу қ.	0,004-0,005	0,70-1,0	0,034-0,046	0,47-0,62	0,029-0,037
Қошқар-Ата қалдық қоймасы	0,047	0,87	0,036	0,63	0,074
Өмірзақ ауылы (3 нүкте), Жетібай ауылы (3 нүкте), Ақшұқыр ауылы (3 нүкте)	0,004 – 0,010	0,59-1,14	0,021-0,041	0,38-0,53	0,026 – 0,052

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Арнайы экономикалық аймақта (АЭА) іріктелген топырақ сынамаларында қоспалардың концентрациясы төмендегідей болды: мырыш – 0,30-0,63 мг/кг, мыс – 0,67-0,83 мг/кг, хром – 0,026-0,044 мг/кг, қорғасын – 0,003-0,005 мг/кг, никель – 1,11-1,40 мг/кг, мұнай өнімдері – 0,031-0,052 мг/кг, марганец – 1,08-1,60 мг/кг және рұқсат етілген нормалардан аспады.

Маңғыстау облысының кен орындарындағы топырақ сапасының жай-күйі

Топырақтың ластану деңгейі Дунга, Жетібай кен орындарындағы 3 бақылау нүктесінде, сондай-ақ Қаражанбас және Арман кен орындарындағы 1 бақылау нүктесінде жүргізілді.

Топырақ сынамаларында мырыш мөлшері 0,20-0,72 мг/кг, мыс – 1,14-1,68 мг/кг, хром –

0,029-0,050 мг/кг, қорғасын – 0,006-0,011 мг/кг, никель – 1,23-1,47 мг/кг, мұнай өнімдері – 0,057-0,247 мг/кг, марганец – 1,05-2,17 мг/кг деңгейінде анықталды.

Кен орындарындағы мұнай өнімдерінің, хромның (6+), марганецтің, қорғасынның, мырыштың, никельдің және мыстың концентрациялары рұқсат етілген нормалардан аспады.

12.12.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

2024 жылы Маңғыстау облысында 184 келісімшарт және 101 пайдалы қазбаларды өндіруге лицензия тіркелген. Оның ішінде 120 Келісімшарт пен лицензия - қабыршақты әктас, 108 – құм-қиыршық тас қоспасы, 38 – құрылыс тасы, 6 – тас, 8 – бор, 1 – гипс және 4 – тұз өндіруге арналған.

12.12.6-кесте

2023-2024 жылдары тіркелген пайдалы қазбаларды өндіруге арналған келісімшарттардың саны

№ п/п	Жұмыстардың атауы	Берілген келісімшарттар саны	
		2023 жыл	2024 жыл
1	Әктас қабығын өндіру	108	120
2	Құм-қиыршық тас қоспасын барлау және өндіру	44	108
3	Құрылыс тасын барлау және өндіру	97	38
4	Қоқыс тасты өндіру	6	6
5	Бор өндіру	8	8
6	Ас тұзын өндіру	4	4
7	Гипсті өндіру	1	1
Жалпы		268	285

Дереккөз: Маңғыстау облысының әкімдігі.

12.12.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар

Республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жалпы ауданы 2,8 млн гектарды құрайды. Оның ішінде жергілікті маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жалпы ауданы 1 046 746 гектарды құрайды.

12.12.7-кесте

Маңғыстау облысындағы республикалық және жергілікті маңызы бар ЕҚТА

№	Атауы	Аудан, га	Орналасқан жері	ҚР қарауында
Республикалық маңызы				
1.	«Үстірт» мемлекеттік табиғи қорығы	223 423	Қарақия ауданы	ҚР АШМ Су және жер ресурстарын басқару ғылыми-зерттеу институты
2.	Кендірлі-Қаясан мемлекеттік қорық аймағы	1 231 000	Қарақия ауданы	ҚР АШМ Су және жер ресурстарын басқару ғылыми-зерттеу институты

3.	Қарақия–Қаракөл мемлекеттік табиғи (зоологиялық) қорықшасы	137 500	Қарақия ауданы	ҚР АШМ Су және жер ресурстарын басқару ғылыми-зерттеу институты
4.	Ақтау–Бозащы мемлекеттік табиғи (зоологиялық) қорықшасы	170 000	Түпқараған ауданы	ҚР АШМ Су және жер ресурстарын басқару ғылыми-зерттеу институты
5.	Маңғышлақ эксперименттік ботаникалық бағы	39,0	Ақтау қаласы	Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі
Жергілікті маңызы				
6.	«Қызылсай» мемлекеттік өңірлік табиғи паркі	68 445	Маңғыстау ауданы	ҚР ЭМ Табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасы
7.	«Адамтас» мемлекеттік табиғи (зоологиялық) қорықшасы	68 373,3	Қарақия ауданы	ҚР ЭМ Табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасы
8.	«Тасорпа» мемлекеттік табиғи (зоологиялық) қорықшасы	160 086,5	Маңғыстау	ҚР ЭМ Табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасы
9.	«Жабайыұшқан» мемлекеттік табиғи (зоологиялық) қорықшасы	316 141	Қарақия және Маңғыстау ауданы	ҚР ЭМ Табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасы
10.	«Көлеңкелі» мемлекеттік табиғи (кешенді) қорықшасы	58 922,8	Бейнеу ауданы	ҚР ЭМ Табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды

				реттеу басқармасы
11.	«Есет» мемлекеттік табиғи (кешенді) қорықшасы	146 790,0	Бейнеу ауданы	ҚР ЭМ Табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасы
12.	«Манашы» мемлекеттік табиғи (кешенді) қорықшасы	172 573,2	Бейнеу және Маңғыстау ауданы	ҚР ЭМ Табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасы

Дереккөз: Маңғыстау облысының әкімдігі.

Орман қоры

Маңғыстау облысының Бейнеу және Сам мемлекеттік орман және жануарлар дүниесін қорғау мекемелерінің жер аумағы облыстық бюджетінен қаржыландырылып, 254,1 мың гектарды құрайды, оның ішінде 135,0 мың гектар орманмен жабылған. Қазақстан Республикасы Президентінің тапсырмасымен әзірленген «2021-2025 жылдарға арналған Маңғыстау облысында ормандарды көбейту және орман шаруашылығын дамыту кешенді жоспары» аясында облыстың мемлекеттік орман қоры аумағында алдағы 5 жыл ішінде 2 миллиард ағаш отырғызу жоспарланған.

Кешенді жоспарға сәйкес 2021-2023 жылдарға арналған міндеттер толық орындалды. 2024 жылға арналған жоспарға өзгерістер енгізіліп, 2021-2027 жылдарға арналған жоспарлар қайта бекітілді. 2024 жылы Маңғыстау облысының орман қорында 855 гектар жерде қара сақсаул тұқымынан 4,3 тонна себілді.

Жануарлар және өсімдіктер әлемі

Облыс аумағында 50-ден астам сүтқоректілер түрі мен 270-ке жуық құс түрлері кездеседі (көптеген түрлері миграция кезінде). 2024 жылы арқар саны 3829 бас, жейрандар саны 882 бас болды.

Балық шаруашылығы

Маңғыстау облысындағы балық аулау өнеркәсібінің ұзындығы 1350 км-ді құрайды — Атырау облысындағы Прорва аумағынан бастап Түрікменстан Республикасы шекарасындағы Сүйе мисіне дейін. Каспий теңізінің жағалау аймағында 6 балық шаруашылығы ауданы орналасқан, олар 33 учаскеге бөлінген, оның ішінде 24 учаске 16 табиғи пайдаланушыларға бекітілген.

Қазақстан Республикасының экология және табиғи ресурстар министрінің міндетін атқарушының 2023 жылғы 13 маусымдағы №190 бұйрығына сәйкес «2023 жылдың 1 шілдесінен 2024 жылдың 1 шілдесіне дейінгі кезеңге балық және басқа су жануарларын аулаудың лимиттерін бекіту туралы», 2023 жылға балық аулауға 11 152 тонна квота бөлінді.

12.12.6. РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

Жергілікті деңгейдегі гамма-сәулелену бақылауы күн сайын 4 метеорологиялық станцияда — Ақтау, Форт-Шевченко, Жаңаөзен, Бейнеу қалаларында, сондай-ақ Қошқар Ата қалдық қоймасында және Жаңаөзен қаласындағы 2 автоматты бақылау бекетінде (№1 ПМЗ, №2 ПМЗ) жүзеге асырылады.

Облыстың елді мекендері бойынша атмосфераның жер бетіндегі қабатының радиациялық

гамма-фонының орташа мәндері 0,06-0,15 мкЗв/сағ шегінде болды. Облыс бойынша орташа радиациялық гамма-фон 0,10 мкЗв/сағ құрады және рұқсат етілген шектерден аспайды.

Маңғыстау облысының аумағында атмосфераның жер үсті қабатының радиоактивті ластануын бақылау 3 метеорологиялық станцияда (Ақтау, Форт-Шевченко, Жаңаөзен) бес тәуліктік көлденең планшеттер арқылы ауа сынамаларын алу арқылы жүзеге асырылады.

Облыс аумағында атмосфераның беткі қабатындағы радиоактивті түсулердің орташа тәуліктік тығыздығы 1,0–2,7 Бк/м² шегінде ауытқып отырды. Облыс бойынша түсулер тығыздығының орташа мөлшері 1,8 Бк/м² құрады, бұл рұқсат етілген шекті деңгейден аспайды.

12.12.7. ҚАЛДЫҚТАР

Тұрмыстық қатты қалдықтар

Қазақстан Республикасының Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша, 2024 жылы Маңғыстау облысында жиналған қалдықтар көлемі 130 291 тоннаға жетті, оның барлығы коммуналдық қалдықтар болып табылады. 12.12.5-суретте 2024 жылғы коммуналдық қалдықтардың қозғалысы туралы ақпарат берілген.

12.12.5-сурет

2024 жылы Маңғыстау облысында коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Коммуналдық қалдықтарды жинау мен тасымалдау қызметін 51 кәсіпорын жүзеге асырады, оның ішінде біреуі мемлекеттік.

Облыс аумағында қалдықтарды уақытша орналастыруға арналған 16 арнайы орын бар: Маңғыстау ауданының 7 ауылында және Бейнеу ауданының 9 ауылында. Санитарлық талаптарға сай келмейтін қоқыс үйінділерінің санын азайту мақсатында Маңғыстау облысының 2021-2025 жылдарға арналған даму бағдарламасы және кешенді даму жоспарына Боранқұл, Жыңғылды, Ақшұқыр кенттерінде коммуналдық тұрмыстық қалдықтар (ҚТҚ) полигонының құрылысын енгізу көзделген.

2024 жылы Ақтау қаласынан 52 шақырым қашықтықта өндірістік және тұтыну қалдықтарын қайта өңдеу кешенінің құрылысы жалғасты. Кешеннің жанында құрылыс қалдықтарын қабылдау және қайта өңдеу алаңы, сондай-ақ сұрыпталмаған қалдықтарға арналған полигон орналастыру жоспарлануда. Жоба аясында қабылданған құрылыс қалдықтары сұрыпталып, ұсақталады. Ұсақталған құрылыс қалдықтары өнеркәсіптік жолдарды жөндеу мен салуда, сондай-ақ ҚТҚ полигонын тығыздау және одан әрі рекультивациялау жұмыстарында қолданылады.

Стихиялық полигондар

«Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ-ның ғарыштық мониторингі нәтижесінде 2024 жылы облыс аумағында 68 рұқсат етілмеген қоқыс орны анықталды, оның 57-і (87%) жойылды.

Уытты қалдықтар

Ақтау қаласында құрамында сынап бар шамдарды жинау үшін 27 арнайы контейнер орнатылған. Құрамында сынап бар қалдықтарды демеркуризациялау және кәдеге жарату қызметін «МАЭК-Қазатомөнеркәсіп» ЖШС жүзеге асырады. Бұл кәсіпорындарға құрамында сынап бар

қалдықтар орталықтандырылған түрде қабылданады. Медициналық қалдықтарды кәдеге жаратумен «Батес» ЖШС, «Еділбаева» және «Тілеубаева» жеке кәсіпкерлері айналысады.

12.12.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ

Қазақстан Республикасының Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша, 2024 жылы Маңғыстау облысында электр энергиясын өндіру көлемі 5 416 685,1 мың кВт·сағ құрады. Сонымен қатар, электр станциялары мен қазандықтар өндірген жылу энергиясының көлемі 4 986,9 мың Гкал болды.

ЖЭК

Маңғыстау облысының аумағында жалпы қуаты 65,6 МВт болатын 5 жаңартылатын энергия көздері объектісі жұмыс істейді (12.12.8-кесте).

12.12.8-кесте

Маңғыстау облысындағы жаңартылатын энергия көздерінің объектілері

№	Объект	Қуат	Орналасуы
1	Күн электр станциясы	2 МВт	Мұнайлы ауданы Батыр ауылы
2	Жел электр станциясы	5 МВт	Түпқараған ауданы, Ақшұқыр ауылы
3	Жел электр станциясы	43,6 МВт	Түпқараған ауданы, Форт-Шевченко қаласы
4	Жел электр станциясы	5 МВт	Қарақия ауданы Жетібай ауылы
5	Жел электр станциясы	10 МВт	Қарақия ауданы Жетібай ауылы

Дереккөз: Маңғыстау облысының әкімдігі.

12.12.9 ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Маңғыстау облыстық мәслихатының 2019 жылғы 22 ақпандағы № 24/302 шешімімен Маңғыстау облысының қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштері бекітілді.

Мақсатты көрсеткіштерге кезең-кезеңімен қол жеткізу үшін 2020 жылы экологиялық мәселелерді кешенді шешуге арналған жол картасы әзірленді.

12.13. ПАВЛОДАР ОБЛЫСЫ

	2024 жылдың жалпы көрсеткіштері				
	Субъектінің S, мың км ²	124,6	01.01.2025 жылға халық саны, адам	751 018	
	2021-2024 жылдпрдағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіштер	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары, млрд тенге	38,2	37,3	59,5	74,2

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Павлодар облысы — еліміздің ең ірі өзені Ертіс өзенінің жағасында орналасқан Қазақстан Республикасының әкімшілік-аумақтық бірлігі. Облыс 1938 жылғы қаңтарда құрылған. Оның әкімшілік орталығы — Павлодар қаласы.

Облыс аумағы Солтүстік Қазақстанның басқа өңірлері сияқты күрт континенттік климатқа тән, ол қоңыржай белдеудің Батыс Сібір климаттық аймағына жатады. Қыс кезеңі ұзақ және суық болып, 5,5 айға дейін созылады, ал жаз қысқа — шамамен 3 айға дейін, бірақ жылы болады.

Павлодар облысы Қазақстанның минералдық-шикізат кешенінде маңызды орын алады. Облыс аумағында еліміздің көмір қорларының үштен бірінен астамы шоғырланған. Оның ішінде ірі кен орындары ретінде Екібастұз көмір кен орны мен Майкүбен қоңыр көмір кен орны есептеледі.

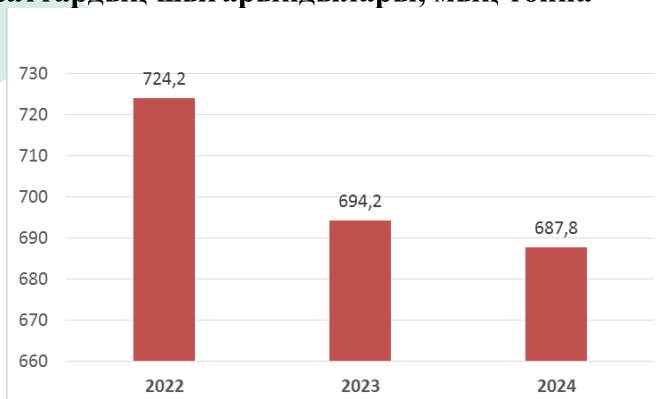
12.13.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

Ластаушы заттардың шығарындылары

Павлодар облысында қоршаған ортаның жалпы ластануына ең көп үлес отын-энергетика кешенінің кәсіпорындары — 65,4 %, металлургия саласы — 26 %, мұнай-химия өнеркәсібі — 3,2 %, тау-кен өндіру секторы — 1,2 % енгізеді. Қалған басқа салалардың үлесі 4,2 % құрайды.

12.13.1-сурет

Павлодар облысында 2022-2024 жылдары стационарлық көздерден ластаушы заттардың шығарындылары, мың тонна

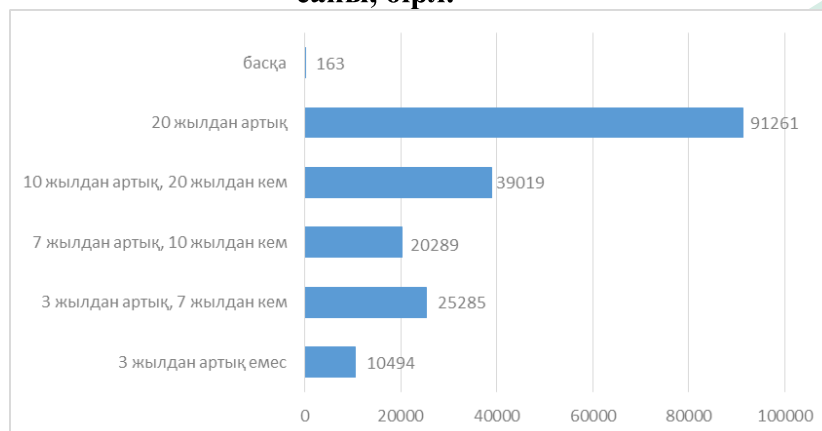
Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

Суреттен көрініп отырғандай, 2024 жылы Павлодар облысында ауаның ластану деңгейі өткен жылдармен салыстырғанда төмендеген.

Атмосфераның ластануына жылжымалы көздер, яғни автокөліктер де айтарлықтай үлес қосады. Қазақстан Республикасының Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша, 2025 жылғы 1 қаңтар жағдайымен Павлодар облысында жалпы 199,9 мың бірлік автокөлік тіркелген, оның ішінде 174,9 мыңы жеңіл автокөліктер болып табылады.

12.13.2-сурет

Павлодар облысында 2024 жылы шығарылған жылы бойынша жеңіл автокөліктер саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

12.13.3-сурет

Павлодар облысында 2024 жылы пайдаланылатын жанармай түрі бойынша жеңіл автокөлік құралдарының саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

12.13.3-суретке сәйкес автомобиль отынының негізгі түрі-бензин.

Атмосфералық ауаның сапасы

2024 жылы Павлодар облысында атмосфералық ауа сапасына мониторингті «Қазгидромет» РМК 10 бақылау пунктінде жүзеге асырды (12.13.1-кесте).

12.13.1-кесте

Павлодар облысының елді мекендеріндегі 2024 жылғы атмосфералық ауаның сапасы

№	Елді мекен	Бақылау бекеттерінің саны		Көрсеткіштер		
		қолмен	автоматты	АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)
1	Павлодар қ.	2	5	3 (төмен деңгей)	9,3 (жоғары деңгей)	26 (жоғары деңгей)
2	Екібастұз қ.	1	1	1 (төмен деңгей)	3,7 (төмен деңгей)	1 (төмен деңгей)
3	Ақсу қ.	0	1		1,9 (жоғары деңгей)	0 (төмен деңгей)

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

2024 жылы Павлодар, Екібастұз және Ақсу қалаларындағы атмосфералық ауаның сапасы атмосфераның ластану индексі бойынша «төмен» деңгейде бағаланды.

Павлодар қаласында рұқсат етілген ең жоғары шекті концентрациялардың ең көп саны (ШРК М.Р.) мынадай ластаушы заттар бойынша тіркелді: азот диоксиді — 821 жағдай, көміртегі оксиді — 729 жағдай, азот оксиді — 191 жағдай, сутегі хлориді — 26 жағдай, озон (жер үсті) — 26 жағдай, күкіртті сутегі — 14 жағдай.

Екібастұз қаласында азот диоксиді бойынша ШРК М.Р. асуының ең көп саны — 229 жағдай тіркелді.

Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» РМК ресми сайтынан қарауға болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruchayuschey-sredy/2024>.

Атмосфералық ауаның ластануын төмендету жөніндегі шаралар

Павлодар облысындағы экологиялық жағдайды жақсарту мақсатында 2025 жылдан бастап ірі өнеркәсіптік кәсіпорындардың кешенді экологиялық рұқсаттарға (ТМД) кезең-кезеңімен көшуі жоспарланған. Бұл рұқсаттар ең жақсы қолжетімді технологияларды (ҚДТ) енгізу шартымен беріледі.

Үкімет қаулысымен шығарылған шығарынды көлемі бойынша ең ірі 50 кәсіпорынның тізіміне Павлодар облысының 10 компаниясы енді: «Қазақстан алюминийі» АҚ (АК), Ақтөбе Зауыт Феррокорытпасы (АЗФ), Екібастұз электр станциясы (ЕЭК), Қарағанды электроцех зауыты (ҚЭЗ), Екібастұз ГРЭС-1 және ГРЭС-2, Павлодар мұнай-химия зауыты (ПМХЗ), «Павлодарэнерго» АҚ (ЖЭО-3), Екібастұз ЖЭО, «KSP Steel» ЖШС.

2021 жылы облыстың төрт ірі кәсіпорны – «Қазақстан алюминийі» АҚ, АЗФ, «ЕЭК» АҚ және «ҚЭЗ» АҚ кешенді экологиялық рұқсат алып, оның шеңберінде 2030 жылға дейінгі экологиялық стратегияны жүзеге асыруда.

Павлодар алюминий зауытында электр сүзгілерін гибриді сүзгілерге кезең-кезеңімен ауыстыру жұмыстары жүргізілуде. Қазіргі таңда агломерация цехының №1 пешінде екі электрофилтрді ауыстыру аяқталып, шығарындылар көлемін 2500 тоннадан астам төмендетуге мүмкіндік берді. Бұл жұмыстар ЖЭО-ның №6 қазандығында да жүргізілуде. Сонымен қатар, 2025 жылы №4 (7, 8 сүзгілер) және №5 (9, 10 сүзгілер) пештердегі ауыстыру аяқталуы жоспарланған.

Ақсу феррокорытпа зауытының №1 және №2 цехтарында шаңды азайтатын жаңа жабдықтарды орнату жобалары жүзеге асырылуда, бұл жылына 264 тонна шаңды төмендетуге мүмкіндік береді.

Газдандыру

Павлодар облысында табиғи газ және газ тарату желілері жоқ. Облыстың елді мекендерін газбен қамтамасыз ету сұйытылған мұнай газын жеке газ баллонды құрылғылар арқылы «Павлодар мұнай-химия зауыты» ЖШС жүзеге асырады.

2024 жылы еліміздің солтүстік-шығыс өңірлерін, оның ішінде Павлодар облысын газдандыру мәселелерін шешу үшін жұмыс тобы құрылды. Жұмыс тобы құрамына Энергетика министрлігі, жергілікті атқарушы органдар, QazaqGas, ИЦА, ҚТГА, КАТЭК институты өкілдері енді. Халық пен өнеркәсіп тұтынушыларының газ тұтынуы бойынша есептеулер жүргізілді. КАТЭК институты Павлодар облысын газдандыру схемасын әзірледі. Газдандырудың болжамды мерзімі — 2030 жыл.

12.13.2 СУ РЕСУРСТАРЫ

Павлодар облысының негізгі су объектісі — су сапасының I санатындағы трансшекаралық Ертіс өзені болып табылады. Өзеннің ұзындығы 720 км-ді құрайды.

Ертістен бөлек, облыс аумағында 7 су қоймасы, 398 көл, 130 уақытша су ағындары мен шағын өзендер бар. Ең маңызды өзендердің қатарына Шідерті, Олента, Силета, Ащысу, Тундық және Қарасу жатады.

Облыс шекарасында ұзындығы 275 км болатын Қаныш Сәтбаев атындағы Канал орналасқан, ол өңірдің табиғи су ресурстарын едәуір толықтырады.

Жер үсті суларының сапасы

Павлодар облысының аумағындағы жер үсті суларының ластану деңгейіне мониторинг 2024 жылы «Қазгидромет» РМК-ның бес су объектісінде жүргізілді: Ертіс және Усолка өзендері, сондай-ақ Жасыбай, Сабындыкөл және Торайғыр көлдеріндегі 16 бақылау жармасына арналған.

Су сынамаларының зерттеуінде жер үсті суларын бағалау үшін 48 физика-химиялық сапа көрсеткіші анықталды. Олардың қатарына температура, өлшенген заттар, хром, мөлдірлік, сутегі көрсеткіші (рН), еріген оттегі, биохимиялық оттегі тұтыну (БПК₅), химиялық оттегі тұтыну (ҚПК), тұз құрамының негізгі иондары, биогендік элементтер, органикалық заттар (мұнай өнімдері, фенолдар), ауыр металдар кіреді.

12.13.2-кесте

Павлодар облысында 2023-2024 жылдардағы жер үсті суларының сапасы

Су объектісінің атауы	Су сапасының класы	
	2023 жыл	2024 жыл
Ертіс өзені	1 класс*	1 класс*
Усолка өзені	1 класс*	1 класс*

*- 1-класс су «ең жоғары сапалы»

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Кестеден көріп отырғанымыздай, 2023 жылмен салыстырғанда Ертіс және Усолка өзендерінің жер үсті суларының сапасы өзгеріссіз қалды. Бұл өзендердің су сапасы ең жақсы (бірінші) класта сақталған.

2024 жыл ішінде Павлодар облысы аумағында жер үсті суларының жоғары және экстремалды жоғары ластану жағдайлары тіркелген жоқ.

Су тұтыну

ҚР Ұлттық статистика бюросының мәліметі бойынша, 2024 жылы Павлодар облысында су құбыры желілерінің ұзындығы 4 488,6 км болды, оның 1012 км-і жөндеуді қажет етеді. Тұтынушыларға жіберілген су көлемі 107 671,9 мың м³ құрады (12.13.4-сурет).

12.13.4-сурет

Павлодар облысында 2024 жылы су тұтыну, мың м³

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Су бұру

Павлодар облысының ірі өнеркәсіптік кәсіпорындарынан су бұру арнайы жабдықталған сарқынды су жинақтағыштарда жүзеге асырылады. Мысалы, «Ақсуарнасы» КМК ағынды сулары Ұзынбұлақ жинақтауышына, Екібастұз қаласының «Горводоканал» КМК – Атығай жинақтауышына, «Павлодар мұнай–химия зауыты» АҚ – Сарымсақ жинақтауышына, «Богатырь Көмір» ЖШС – Ақбидаик жинақтауышына, «Каустик» АҚ және «Қазэнергокабель» АҚ – Былқылдақ жинақтауышына жіберіледі.

«Қазақстан алюминийі» АҚ, Қазақстандық электролиз зауыты, Ақсу феррокорытпа зауыты («Қазхром» ТҰК АҚ филиалы), сондай-ақ «Павлодарэнерго» АҚ қоса алғанда, облыстың

металлургиялық және энергетикалық кәсіпорындары ағынды суларды шлам жинағыштар мен күл үйінділеріне бұруды жүзеге асырады. Сарқынды сулардың жер үсті су объектілеріне түсуін болдырмау мақсатында күл құбырлары жүйесі арқылы арнайы карталарға ағызу жүргізіледі.

Ертіс өзеніне Павлодар облысы шегінде ағынды суларды ағызу екі ұйымдастырылған шығарылым бойынша жүзеге асырылады. «ЕЭК» АҚ Ақсу электр станциясы шартты түрде таза жылу алмастырғыш суларды, ал «Павлодар-Водоканал» ЖШС — облыс орталығының қалалық тазарту құрылыстарынан өткеннен кейін тазартылған аралас ағынды суларды ағызады.

Тереңкөл ауылындағы «Ақсуарнасы» КМК және «Павлодар-Водник» ЖШС-ның ауызсу сапасындағы екі су дайындау станциясынан шайынды суларды ағызу сәйкесінше Карамырза көліне және Качирка каналына жүзеге асырылады. Аталған су айдындары Ертіспен көктемгі су тасқыны кезінде ғана қосылады. Шығарылатын шайынды сулардың көлемі және құрамындағы ластаушы заттардың мөлшері шекті рұқсат етілген төгінділер нормативтерінің (ШРК) жобаларымен бекітілген.

Облыс аумағында барлығы 49 сарқынды су шығаратын 29 кәсіпорын жұмыс істейді, оның ішінде:

- Ертіс өзеніне, Карамырза көліне және Качирка каналына — 4 шығарылым;
- су қоймаларына-жинақтағыштарға — 22;
- сүзу және булану өрістеріне — 16;
- рельефте (биолатондарды қоса алғанда) — 7.

Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» РМК ресми сайтынан қарауға болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Су ресурстарының ластануын болдырмау жөніндегі шаралар

Су ресурстарының сапасын сақтау және олардың ластануын болдырмау мақсатында Павлодар облысы аумағында кешенді және жүйелі іс-шаралар жүзеге асырылуда.

Павлодар облысы әкімдігінің 2022 жылғы 11 шілдедегі №197/2 қаулысына сәйкес, Табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасы өңірдегі бірқатар су объектілерінде су қорғау аймақтары мен белдеулерінің шекараларын әзірлеп, бекітті.

Осы жұмыстар шеңберінде табиғатта су қорғау белгілері орнатылды. Атап айтқанда, Ертіс өзенінің бойында су қорғау аймақтары мен белдеулерін көрсететін 431 белгі қойылды. Бұған қоса, Сабындыкөл, Біржанкөл, Мойылды және Маралды көлдерінің жағалауында қосымша 31 белгі орнатылды.

12.13.3. ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігі Жер ресурстарын басқару комитетінің деректері бойынша 01.11.2024 ж. Павлодар облысының жер қорының жалпы ауданы 12 459,5 мың гектарды құрайды.

12.13.3-кесте

Павлодар облысында 2023-2024 жылдардағы санаттар бойынша жерді бөлу, мың га

№	Жер санаты	2023 жыл	2024 жыл
1	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	7 625,4	7 682,1
2	Елді мекендердің жерлері	1 821,3	1 869,9
3	Өнеркәсіп, көлік, байланыс, қорғаныс және ауыл шаруашылығына арналмаған өзге де жерлер	121,5	122,1
4	Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	357,9	357,9
5	Орман қорының жерлері	126,0	126,0
6	Су қорының жерлері	78,9	78,9
7	Босалқы жерлер	2 328,5	222,6
Барлығы		12459,5	12 459,5

Ескерту: «Барлығы» жолы бойынша басқа мемлекеттер пайдаланатын жерлерді есепке алмағанда.

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

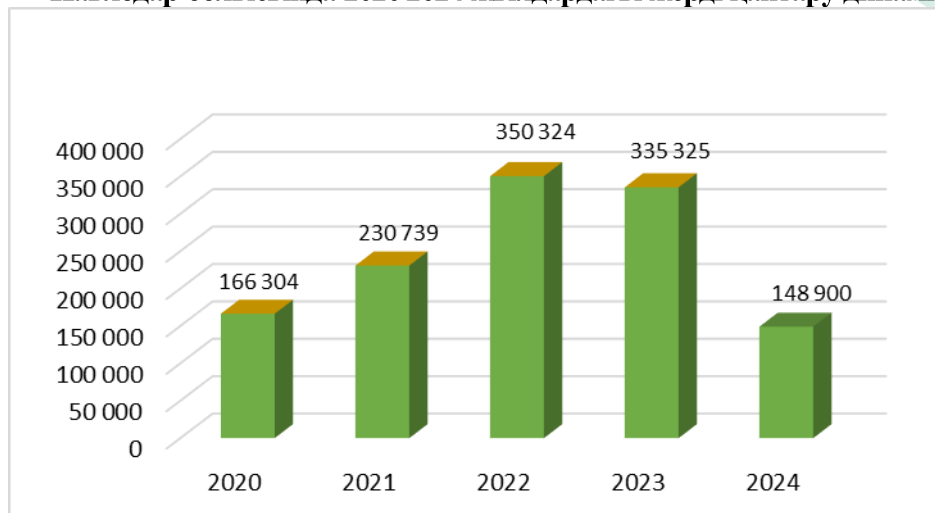
Жерді алып қою

Павлодар облысы әкімдігінің мәліметінше, 2024 жылы мемлекеттік меншікке алынған жер көлемі 148 900 гектарды құрады.

Соңғы бес жылда Павлодар облысында пайдаланылмаған жер учаскелерін мемлекеттік жер қорына қайтару бойынша елеулі өсім байқалып отыр. Жерді қайтару жөніндегі жыл сайынғы динамика 12.13.5-суретте көрсетілген.

12.13.5-сурет

Павлодар облысында 2020-2024 жылдардағы жерді қайтару динамикасы

Дереккөз: Павлодар облысының әкімдігі.

Топырақ жағдайы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Павлодар, Екібастұз және Ақсу қалаларында, сондай-ақ Ақтоғай, Железин, Ертіс, Қашыр, Лебяжі, Май, Успен және Шарбақты аудандарының ауылдық елді мекендерінде топырақтың ауыр металдармен ластануына мониторинг жүргізді. Зерттеулер сынама алу әдісі арқылы жүзеге асырылды. Мониторинг нәтижелері 12.13.4-кестеде ұсынылған.

12.13.4-кесте

Павлодар облысындағы елді мекендердің топырақтарындағы ауыр металдардың 2024 жылғы концентрациясы, мг / кг

Елді мекен	Ауыр металдар				
	Қорғасын	Мыс	Хром	Мырыш	Кадмий
Павлодар қ.	9,84-25,24	0,35-1,76	0,15-0,88	3,44-13,20	0,03-0,17
Ақсу қ.	12,24-46,80	0,42-1,95	0,55-5,12	4,12-9,44	0,10-0,32
Екібастұз қ.	10,19-36,38	0,26-0,88	0,33-0,64	4,02-6,77	0,10-0,25
Ақтоғай, Железин, Ертіс, Қашыр, Лебяжі, Май, Успен, Шарбақты аудандары	7,22-17,79	0,18-0,44	0,11-0,51	1,63-4,85	0,04-0,15

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

«Қазгидромет» РМК жүргізген мониторинг нәтижелеріне сәйкес, Павлодар облысы елді мекендерінің топырағында анықталған ауыр металдардың шоғырлануы белгіленген шекті рұқсат етілген концентрациялардан (ШРК) аспаған.

Ұқсас жағдай ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлерде де тіркелді — зерттелген металдардың мөлшері рұқсат етілген мәндерге сай келді.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК ресми сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruchayuschey-sredy/2024>.

Тарихи ластану

Павлодар қаласының солтүстік өнеркәсіптік аймағында, бұрынғы «Химпром» өндірістік бірлестігінің аумағында сынаппен байланысты тарихи ластану ошағы орналасқан. Бұл кәсіпорынның негізгі қызметі сынап катоды арқылы электролиз әдісімен хлор мен каустикалық сода өндіру болған.

Өндірістік қызмет барысында сынаптың негізгі бөлігі бетон негізіне, сондай-ақ №31 корпус астындағы және оған іргелес жатқан топыраққа сіңген. Барлық жуу және сіңіру ерітінділері, сондай-ақ құрамында сынап бар су кәріз жүйесі арқылы «Былқылдақ» жинақтауышына ағызылған.

Кәсіпорын қызметі барысында сынаптың жалпы шығыны 1310 тонна деп бағалануда, оның ішінде 13,2 тоннасы — «Былқылдақ» жинақтауышының түбіндегі шөгінділерде жинақталған.

2024 жылдың қорытындысы бойынша төмендегі сынамалар алынды: атмосфералық ауа — 75 сынама, топырақ — 24 сынама, жер асты сулары — 321 сынама, жер үсті сулары — 16 сынама, түптік шөгінділер — 2 сынама, балықтың биологиялық үлгілері — 12, құс үлгілері — 9, қар жамылғысы — 10, адам биоматериалдары (шаш) — 9, қалпына келтірілген бақылау ұңғымалары — 15.

Жүргізілген мониторинг нәтижелері Ертіс өзенінің тармақтарындағы жер үсті және жер асты суларының құрамында сынап мөлшері ШРК шегінде екенін көрсетті.

Аталған деректер негізінде трансшекаралық сипаттағы экологиялық қауіп жоқ, ал жалпы экологиялық ахуал тұрақты деп бағалануда.

Сонымен қатар, қоршаған ортаның маусымдық ерекшеліктеріне байланысты ластану ошақтарында сынаптың ШРК-дан шамалы ауытқуы тіркелуде.

Павлодар облысының Жер қойнауын пайдалану, қоршаған орта және су ресурстары басқармасы жүргізіп жатқан жыл сайынғы мониторингтен бөлек, табиғат қорғау шаралары шеңберінде Германиядан тартылған халықаралық және отандық сарапшылардың қатысуымен Павлодар қаласының солтүстік өнеркәсіптік аймағындағы сынаппен ластанған аумақтарды оңалту және демеркуризациялау жөніндегі Тұжырымдама әзірленді.

Аталған Тұжырымдама аясында сынаппен ластанудың 6 негізгі ошағы анықталды:

1. Сынапты қалдықтар мен топырақты көмуге арналған полигон;
2. Бұрынғы сынап электролизі цехының аумағы;
3. Бұрынғы №6 сорғы станциясы;
4. Ластанған жер асты суларының таралу аймағы;
5. Өнеркәсіптік сарқынды сулар жинақтаушысы — «Былқылдақ» көлі;
6. Құрамында сынап бар суларды сақтаған бұрынғы тоғандар.

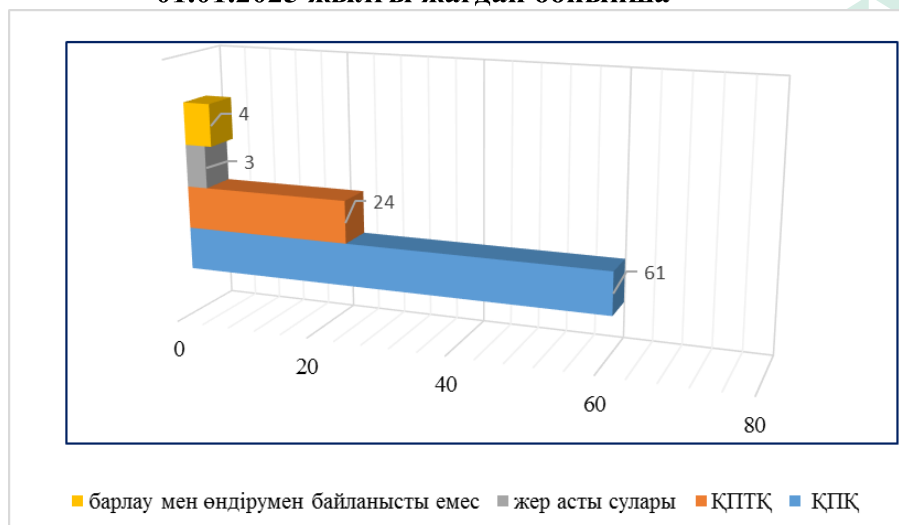
Тұжырымдама қысқа, орта және ұзақ мерзімді кезеңдерге арналған міндеттерді қамтитын, тежеу сипатындағы инженерлік, ұйымдастырушылық және техникалық шараларды кезең-кезеңімен іске асыруды көздейді.

Осы тұжырымдама аясында бұрынғы № 6 сорғы станциясынан «Былқылдақ» жинақтағышына дейін «жердегі қабырға» салу жобасы іске асырылды. Құрылыстың жалпы ұзындығы — 2,4 км. Аталған жоба Ертіс өзені мен оған жақын орналасқан Павлодар және Шәукен ауылдарын сынаптың миграциясынан қорғауға бағытталған. Құрылыстың тиімділігін бақылау мақсатында 25 бақылау ұңғымасы орнатылды. Олар арқылы алдағы уақытта сынап бойынша жыл сайынғы мониторинг жүргізілетін болады.

12.13.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

2025 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша жер қойнауын пайдалануға жасалған келісімшарттар мен лицензиялардың жалпы саны 92, оның ішінде кең таралған пайдалы қазбалар бойынша — 61, қатты пайдалы қазбалар бойынша — 24, жерасты сулары бойынша — 3, барлаумен және өндірумен байланысты емес — 4.

**Павлодар облысында жер қойнауын пайдалануға жасалған келісімшарттардың саны
01.01.2025 жылғы жағдай бойынша**

Дереккөз: Павлодар облысының әкімдігі.

Павлодар облысында жер қойнауын пайдалану саласында бірқатар ірі және орта кәсіпорындар жұмыс істейді. Тас көмір өндіру бойынша ірі жер қойнауын пайдаланушылар қатарына мыналар жатады: «Богатырь Көмір» ЖШС, «Еуроазиялық энергетикалық корпорация» АҚ, «Майкубен-Вест» АҚ, «АнгренсорЭнерго» ЖШС, «Гамма Сарыкөл» ЖШС. Түсті және асыл металдарды өндіру саласында мына кәсіпорындар келісімшарттық негізде қызмет атқарады: «KAZMinerals Bozshakol» ЖШС, «Майкаинзолото» АҚ, «Альгольд» ЖШС. Кең таралған пайдалы қазбалар – әктас, құрылыс тасы, құм, қаптау тасы, саз, кірпіш сазы, құм-киыршық тас қоспасы, ас тұзы – бойынша жер қойнауын пайдаланушылардың басым бөлігі өндіру жұмыстарын жүргізуде. Сонымен қатар, облыс аумағында минералды су өндірумен айналысатын жер қойнауын пайдаланушылар да бар. Олардың қатарына: «Мойылды шипажайы» АҚ, «Жаңа Роза» ЖШС кіреді.

12.13.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Орман қоры

Павлодар облысы мемлекеттік орман қорының құрамына кіретін ормандардың жалпы ауданы 478,0 мың гектарды құрайды. Оның ішінде 275,5 мың гектар жер орманмен қамтылған, бұл жалпы орман қоры аумағының 58%-ын құрайды.

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар

Облыс аумағында төрт ерекше қорғалатын табиғи аумақ орналасқан:

- «Ертіс Орманы» мемлекеттік орман табиғи резерваты;
- «Баянауыл» мемлекеттік ұлттық табиғи паркі;
- «Қызыл-Тау» мемлекеттік зоологиялық қорығы;
- «Ертіс өзенінің жайылмасы» республикалық маңызы бар мемлекеттік табиғи қаумалы (кешенді).

Жануарлар мен өсімдіктер әлемі

Павлодар облысының биоалуантүрлілігі облыс аумағында мекендейтін немесе кездесетін 20-дан астам кәсіпшілік жануарлардың және 60-тан астам құстардың түрлерімен ұсынылған. Олардың ішінде құстардың 14 түрі мен жануарлардың 2 түрі Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген, бұл осы түрлерді қорғау және сақтау қажеттігін көрсетеді.

Жыл сайынғы деректер мен аң аулау маусымына өсу нормативін ескере отырып, облыста суда жүзетін құстардың саны: 44 мың қаз, 69 мың қаз және 393 мың үйрек. Бурабай құстарының саны да жоғары деңгейде сақталады, оның ішінде 11 мың қарақұйрық, 23 мың кекілік, 72 мың құмсалғыш, 3 мың бөдене және 3 мың Көгершін.

Жануарлар дүниесін қорғау саласындағы қызметтің негізгі бағыты аңшылық шаруашылығы субъектілерінің жануарлар дүниесін қорғау жөніндегі іс-шараларды ұйымдастыру, жануарлар дүниесін қорғау туралы заңның бұзылуын анықтау бойынша қорықшылық қызметтермен және құқық қорғау органдарымен бірлескен рейдтік сапарлар жүргізу, браконьерлікпен күрес болып табылады. Павлодар облысында аңшылық алқаптардың жалпы ауданы 8,8 млн га құрайды, 36 аңшылық шаруашылығы құрылды, оның 29-ы Павлодар облысы әкімдігінің қаулыларымен 6 аңшылық шаруашылығы субъектісіне бекітілді. Резервтік қорда 7 аңшылық алқап бар.

Балық шаруашылығы

Облыста жергілікті маңызы бар 217 балық шаруашылығы су айдыны паспортталды және тізбеге енгізілді, оның ішінде 66 су айдыны бекітілді (38 тұщы және 28 ащы-тұзды), резервте 151 су айдыны (123 тұщы және 28 ащы-тұзды) бар.

2024 жылы Павлодар облысының аумағында 100 млн теңгеге су айдындары балықтандырылды. 45,7 мыңнан астам тұқы балығы (салмағы 100-120 г) шығарылды: Торайғыр көлінде – 8,9 мың ақ амур, Сабындыкөл көлінде – 34,5 мың ақ амур, Талинка өзенінде – 2,3 мың тұқы.

Су қоймаларын пайдаланушылар мен ірі өнеркәсіптік кәсіпорындар су қоймаларын балықтандыру жұмыстарын жүргізеді. «Еуроазиялық энергетикалық корпорация» АҚ 17,0 мың тұқы, «Қазақстан су жолдары» РМҚК Павлодар филиалы – 10,0 мың екі жасар тұқы, ал «Қазсушар» РМК қ.Сәтпаев атындағы каналда – 953,0 мың тұқы тұқы шығарды.

Елді мекендерді көгалдандыру және орман отырғызу

Жасыл аймақтарды дамыту келесі бағыттар бойынша қарастырылған:

- мемлекеттік орман қоры,
- қалалардағы орман-саябақ аймақтары,
- өнеркәсіптік кәсіпорындардың санитарлық-қорғау аймақтары.

Мемлекет басшысының жолдауы және ормандарды молықтырудың бекітілген Кешенді жоспары шеңберінде облыстың орманмен жабылған алаңын ұлғайту мақсатында 2021 жылдан бастап Облыстың мемлекеттік орман қоры аумағында ауқымды орман отырғызу жұмыстары жүргізілуде.

Облыстың ГЛФ аумағында 7 жыл ішінде 25,3 мың гектар алқапқа 135 млн. дана қарағай көшеттерін отырғызу жоспарлануда:

- облыс әкімдігінің мекемелері-5,3 мың га, 32 млн. дана;
- республикалық мекемелер-20 мың га, 103 млн. дана.

2024 жылдың отырғызу қорытындысы бойынша 4,1 мың га алқапқа барлығы 19,5 млн. қарағай көшеті отырғызылды.

2025 жылға арналған Кешенді жоспарға сәйкес облыс әкімдігінің орман мекемелерінің аумағында 1400 га алқапқа 8,6 млн. дана қарағай көшеттерін отырғызу көзделген.

«Ертіс орманы» резерваты мен Баянауыл ұлттық паркінің табиғатты қорғау республикалық мекемелері жыл сайын 2 868 га алаңға (12,7 млн дана қарағай көшеті) отырғызуды жоспарлады.

12.13.6. РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Павлодар облысының аумағында гамма-сәулелену деңгейіне күнделікті мониторинг жүргізді. Бақылау келесі орындарда жүзеге асырылды: 7 метеорологиялық станцияда: Ақтоғай, Баянауыл, Ертіс, Павлодар, Шарбақты, Екібастұз, Көктөбе. Атмосфералық ауаның ластануын бақылаудың 2 автоматты бекетінде: Павлодар қаласы (№3 ПМЗ), Ақсу қаласы (№1 ПМЗ).

Облыс елді мекендеріндегі атмосфераның жер үсті қабатының радиациялық гамма-фонының орташа мәндері: 0,00–0,29 мкЗв/сағ аралығында тіркелді, Бұл рұқсат етілген нормативтен (0,57 мкЗв/сағ) төмен.

Атмосфераның жер үсті қабатының радиоактивті ластануы 3 метеостанцияда бақыланды (Ертіс, Павлодар, Екібастұз) көлденең планшеттер арқылы ауа сынамаларын алу жолымен. Радиоактивті түсудің орташа тәуліктік тығыздығы: 0,9–3,2 Бк/м² аралығында ауытқыды. Орташа мәні: 1,8 Бк/м², бұл шекті рұқсат етілген деңгейден аспайды.

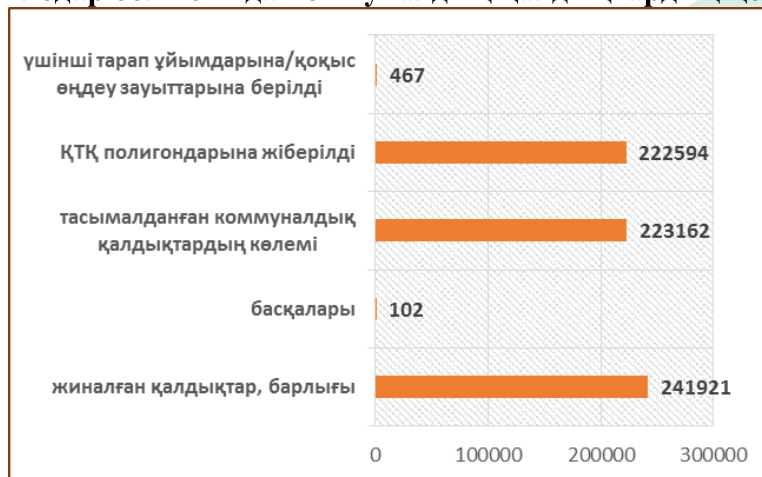
12.13.7. ҚАЛДЫҚТАР

Тұрмыстық қатты қалдықтар

2024 жылы Павлодар облысында 241 921 тонна қалдық пайда болды. 12.13.6-суретте 2024 жылы коммуналдық қалдықтардың қозғалысы туралы ақпарат берілген. Облыста коммуналдық қалдықтарды жинау және әкетумен 20 кәсіпорын, оның ішінде екі мемлекеттік кәсіпорын айналысады.

12.13.7-сурет

2024 жылы Павлодар облысында коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

2024 жылы Павлодар облысында қатты тұрмыстық қалдықтарды бөлек жинау екі қалада әртүрлі кезеңдерде енгізілді. Өңірде қалдықтарды жинауды, қайта өңдеуді және кәдеге жаратуды жүзеге асыратын 9 кәсіпорын жұмыс істейді: «Попов» ЖК, «Завод Гофротара» ЖШС, «Электротрансрелто» ЖШС, «Interrubberrecycling» ЖШС, «Тандем-ПВ» ЖШС, «ЭкоГолд» ЖШС, «KazEcoProm» ЖШС, «АДАЛ LogisticKOM» ЖШС және ЖК «Бейсембаев».

Қалдықтарды қабылдау және сақтау объектілерінде ҚТҚ мен құрылыс қалдықтарын қайта өңдеу мен сұрыптауды дамытуға бағытталған жұмыстар жүргізіледі. Павлодарда «Попов» ЖК қоқыс дорбалары мен түйіршіктерді өндіре отырып, пластикалық қалдықтарды сұрыптайды және қайта өңдейді. «Бейсембаев» ЖК пластикті жинау техникасына арналған щеткаларға қайта өңдейді. «KazEcoProm» ЖШС бетон блоктарын, қиыршық тасты және микрокремнеземді ала отырып, құрылыс қалдықтарын қайта өңдеуді жүзеге асырады. «Interrubberrecycling» ЖШС және «ЭкоГольд» ЖШС шиналарды резеңке үгінділер, металл координаттар, тоқыма талшықтары және резеңке полимерлі плиталар алу арқылы қайта өңдейді. «Гофротара зауыты» ЖШС макулатурадан орау өнімдерін шығарады. «Тандем ПВ» ЖШС аккумуляторларды, сондай-ақ түсті металды жинаумен және қайта өңдеумен айналысады.

Атамекен кентінде «АДАЛ LogisticKOM» ЖШС ҚТҚ-ны уақытша сақтауға және сұрыптауға арналған алаң ұйымдастырды, онда қағаз және картон макулатура жиналады. Екібастұзда «Полигон ЭК» ЖШС полигонында қуаттылығы жылына 35 мың тоннаға дейінгі сұрыптау желісі жұмыс істейді. «Электротрансрелто» ЖШС құрамында сынап бар шамдарды кәдеге жаратады. Ақсуда «Ақсу полигоны» ЖШС қағазды, макулатураны және пластикті жылына 4,5 мың тоннаға дейін сұрыптайды.

2024 жылы Павлодарда 347 контейнерлік алаң жабдықталып, 800 контейнер орнатылды. Екібастұзда қалдықтарды бөлек жинауға арналған 1781 еуроконтейнер орнатылды. Облыстың қалалары мен аудандарында құрамында сынап бар шамдарды (200 бірлік) және пластикалық қалдықтарды (891 бірлік) жинауға арналған контейнерлер орналастырылған.

Полигондар

2024 жылы Павлодар облысында тұрмыстық қатты қалдықтарды орналастыруға арналған 321 нысан бар. Павлодар, Екібастұз, Ақсу қалаларында және Баянауыл ауданында орналасқан 4 Полигон қоршаған ортаға эмиссияға рұқсатқа ие.

Ауылдық елді мекендерде (Тереңкөл, Ертіс, Майқайың, Баянауыл ауылдары) ҚТҚ полигондарын салуға жобалық-сметалық құжаттама әзірленіп, ведомстводан тыс кешенді сараптаманың оң қорытындылары алынды.

Стихиялық полигондар

«Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ ғарыштық мониторингінің нәтижелері бойынша 2024 жылы Павлодар облысының аумағында 201 рұқсат етілмеген қоқыс орны анықталды, оның 199-ы жойылды (100%).

12.13.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ ЖӘНЕ ТҰТЫНУ

2024 жылы электр энергиясын өндіру, 2023 жылдағыдай, 48,3 млрд кВт * сағ құрады (12.13.5-кесте).

12.13.5-кесте

Павлодар облысында 2023-2024 жылдары жылу және электр энергиясын өндіру және тұтыну

Атауы	Кезең	
	2023 жыл	2024 жыл
Павлодар облысында энергия көздерімен электр энергиясын өндіру, млрд кВт * сағ	48,3	48,3
Павлодар облысында электр энергиясын тұтыну, млрд кВт * сағ	19,4	19,4
Павлодар облысында жылу көздерімен жылу энергиясын өндіру, млн Гкал	11,1	11,7
Павлодар облысында жылу энергиясын тұтыну, млн Гкал	11,1	11,7

Дереккөз: Павлодар облысы бойынша экология департаменті.

Жаңартылатын энергия көздері

ҚР Энергетика министрлігі бекіткен жаңартылатын энергия көздері объектілерін орналастыру жөніндегі Қазақстан Республикасының жел атласына дәстүрлі энергия көздері электр энергиясын өндірудің профицитіне және ЖЭК объектілерін дамыту мен жұмыс істеуі үшін қолайлы климаттық жағдайлардың болмауына байланысты Павлодар облысы енгізілмеген.

Облыс кәсіпорындарының өз қажеттіліктерін қамтамасыз ету үшін, сондай-ақ орталықтандырылған электрмен жабдықтауға қосылу мүмкіндігі жоқ облыстың шалғайдағы мал шаруашылығы және шаруа қожалықтары учаскелерінде жел энергетикасы қондырғылары енгізілді, жер асты суларын жылытуға арналған жылу сорғы қондырғысының жобасы енгізілді.

Сонымен қатар, Успен ауданының Галицкое «ЖШС» NEGMicon 1000/60 (әрқайсысының қуаты 1 МВт, биіктігі 70 метр және жүзінің Ұзындығы 23 метр) екі неміс Жел энергетикалық қондырғысын сатып алды. Кәсіпорын өзін 65% электр энергиясымен қамтамасыз етеді.

Сонымен қатар, «Argestus» ЖШС «қуаты 500 МВт жел электр станциясының құрылысы» жобасын жүзеге асыруда. Павлодар облысы Екібастұз қаласының маңында қуаты 500 МВт жел электр станциясын салу жоспарлануда. Бірінші кезеңде 2026 жылы 200 МВт іске асыру жоспарлануда. Екінші кезең 2027 жылы 300 МВт-ты іске асыру жоспарлануда.

12.13.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Павлодар облысының қоршаған ортаны және су ресурстарын жер қойнауын пайдалану басқармасы ҚР Экологиялық кодексінің 37-бабының талаптарына сәйкес қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштерінің жобасын әзірледі.

Көрсеткіштер атмосфералық ауаның, су ресурстарының, топырақтың сапасы, ормандар мен көгалдандырудың жиынтық алқаптары, жердің тозуын азайту, парниктік газдарды сіңіру сияқты компоненттер бойынша анықталады.

Павлодар облысы бойынша қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштері Павлодар облыстық мәслихатының 2024 жылғы 8 тамыздағы № 140/15 шешімімен бекітілген.

12.14. СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ

	2024 жылдың жалпы көрсеткіштері				
	Субъектінің S, мың км²	98,0	01.01.2025 жылға халық саны, адам	522 171	
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіштер	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары , млрд тенге	4,9	11,8	7,2	6,9

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Солтүстік Қазақстан облысы 1936 жылы құрылған және Батыс Сібір жазығының оңтүстік шетінде орналасқан. Сондай-ақ облыс ішінара Қазақ ұсақ шоқыларының (Сары-Арқа) аумағын қамтиды. Облыстың әкімшілік орталығы — Петропавл қаласы.

Аймақ климаты күрт континенталдылығымен ерекшеленеді: қысы ұзақ және суық, ал жазы салыстырмалы түрде ыстық, ашық, әрі жиі құрғақ ауа райы басым. Қантар айындағы орташа айлық ауа температурасы $-18,6^{\circ}\text{C}$, шілдедегі орташа температура $+19,0^{\circ}\text{C}$ құрайды. Ең төменгі температура -48°C дейін төмендеуі мүмкін, ал максимум $+41^{\circ}\text{C}$ дейін жетеді.

12.14.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

Ластаушы заттардың шығарындылары

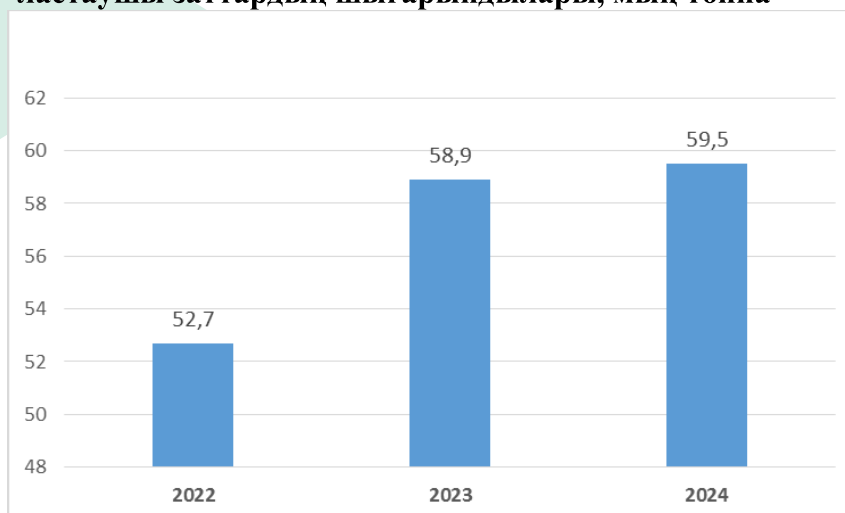
Солтүстік Қазақстан облысында атмосфералық ауаға ластаушы заттардың түсуінің негізгі көздері энергетика объектілері, өнеркәсіптік кәсіпорындар және автокөлік болып табылады.

Есептік деректерге сәйкес (өндірістік экологиялық бақылау нәтижелері бойынша есептер) Солтүстік Қазақстан облысында ластаушы заттар шығарындыларының жалпы көлемі 27,127 мың тоннаны құрады.

Облыс орталығы — Петропавл қаласы СҚО әуе бассейнінің ластануына елеулі үлес қосып отыр. Мұнда облыстың стационарлық көздерінен — «СевКазЭнерго» АҚ (ЖЭО-2) ластаушы заттардың жалпы шығарындыларының шамамен 46,9%-ы бөлінеді.

12.14.1-сурет

2022-2024 жылдары Солтүстік Қазақстан облысында стационарлық көздерден ластаушы заттардың шығарындылары, мың тонна

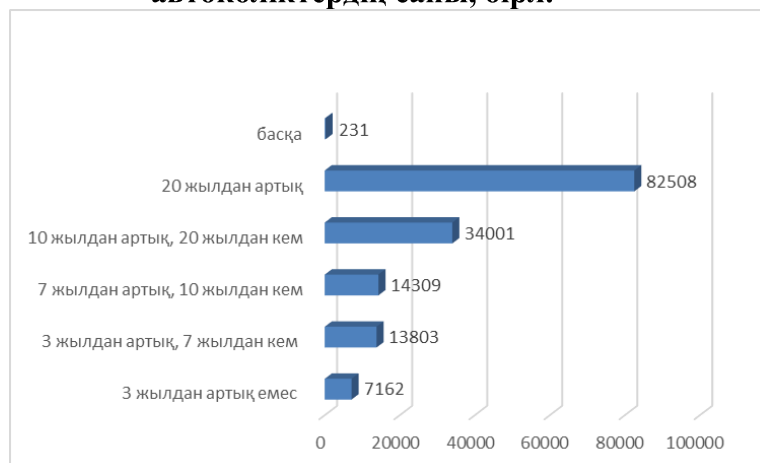

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

ҚР Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 2024 жылы Солтүстік Қазақстан облысында 152 014 жеңіл автомобиль, 21 414 жүк көлігі және 3 571 автобус болған.

12.14.2-сурет

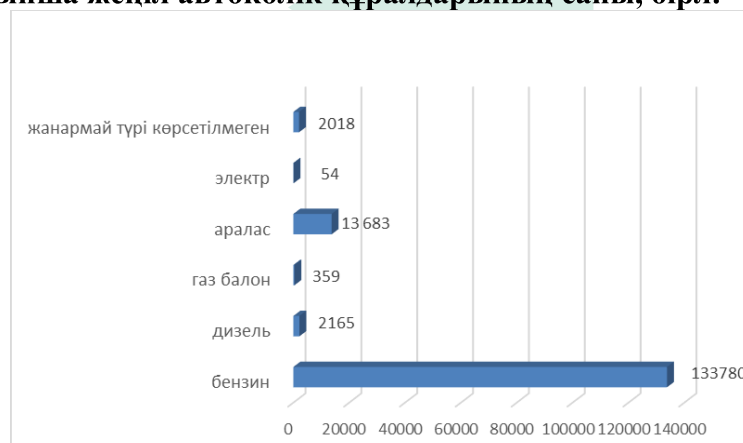
Солтүстік Қазақстан облысында 2024 жылы шығарылған жылы бойынша жеңіл автокөліктердің саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

12.14.3-сурет

2024 жылы Солтүстік Қазақстан облысында пайдаланылатын жанармай түрі бойынша жеңіл автокөлік құралдарының саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атмосфералық ауаның сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Петропавл қаласында атмосфералық ауаның жай-күйіне мониторинг жүргізді. Бақылау жұмыстары төрт бекетте, оның ішінде екі қолмен сынама алу бекеті мен екі автоматты станцияда жүзеге асырылды.

Жүргізілген бақылаулар нәтижесінде қала аумағында келесі тоғыз ластаушы зат бойынша ауа сапасына талдау жасалды: қалқыма бөлшектер (шаң), күкірт диоксиді, көміртегі тотығы, азот диоксиді, азот оксиді, жер үсті озоны, күкіртсутек, фенол, формальдегид.

12.14.1-кесте

2024 жылғы Солтүстік Қазақстан облысындағы атмосфералық ауаның сапасы

№	Елді мекен	Бақылау бекеттерінің саны		Көрсеткіштер		
		қолмен	автоматты	АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)
1	Петропавловск қ.	2	2	3,41 (төмен деңгей)	9,8 (жоғары деңгей)	8 (жоғары деңгей)

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

2024 жылы атмосфералық ауаның ластануы бойынша басқа ластаушы заттардың максималды бір реттік шекті рұқсат етілген концентрациялары (ШРК) асқан жоқ. Жоғары және өте жоғары ластану жағдайлары тіркелмеген.

Толық ақпаратпен «Қазгидромет» РМК ресми сайтында танысуға болады: (<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>).

Газдандыру

Бүгінгі күні Солтүстік Қазақстан облысы газдандырылмаған. Облыс аумағында өндірістік және тұрмыстық қажеттіліктер үшін тек сұйытылған мұнай газы (СМГ) пайдаланылады.

Газдандыру бойынша перспективалық жобалардың бірі – «САРЫАРҚА» магистральдық газ құбыры. Бұл жоба еліміздің орталық және солтүстік өңірлеріндегі қалалар мен елді мекендерді газбен қамтамасыз ету мақсатында «Бейнеу – Бозой – Шымкент» магистральдық газ құбырынан бұрма ретінде газ жеткізуді көздейді. «Сарыарқа» газ құбырының III кезеңі Ақмола және Солтүстік Қазақстан облыстары аумағы арқылы өтеді. Бұл учаскенің жалпы ұзындығы – 184,7 км. Техникалық-экономикалық негіздемеге сәйкес, «Ақмола және Солтүстік Қазақстан облыстарын газдандыру үшін «Сарыарқа» МГ II және III кезеңдерінің құрылысы» жобасын іске асыру үшін 182,5 млрд теңге көлемінде қаржы қажет. Сонымен қатар, республиканың солтүстік және шығыс аймақтарын Ресей Федерациясынан газдандыру мәселесі де қарастырылуда. Атап айтқанда, «Тюмень облысының солтүстік аудандары (СРТО) – Омбы» магистральдық газ құбырына қосылу мүмкіндігі зерттелуде. Бұл құбырға ең жақын нүкте – РФ Тюмень облысының Есіл қаласы, ол Петропавл қаласынан 156 км қашықтықта орналасқан.

12.14.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Солтүстік Қазақстан облысының су ресурстарының құрамына Есіл (оның Аққанбурлық және Иманбурлық салаларымен бірге), Сілеті, Шағалалы, Қамысақты, Ащысу, Қарасу секілді өзендер, сондай-ақ көптеген көлдер жатады. Облысты сумен қамтамасыз етудің негізгі көзі – Есіл өзені. Оның жалпы ұзындығы 2450 км құрайды, соның ішінде облыс аумағымен өтетін бөлігі – 690 км.

Жер үсті суларының сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Солтүстік Қазақстан облысында Есіл өзенінің алты тұғырында және 2 су объектісінде (Есіл өзені) жер үсті суларының сапасына бақылау жүргізді.

Судың іріктелетін сынамаларында жер үсті суларын зерттеу кезінде сапаның 47 физика-химиялық көрсеткіштері айқындалады: көрнекі бақылаулар, температура, өлшенген заттар, меншікті электр өткізгіштігі, хромдылығы, мөлдірлігі, иісі, сутегі көрсеткіші (рН), еріген оттегі, % оттегімен қанығу, шығын, құрғақ қалдық, БПК₅, КПК, тұз құрамының басты иондары, биогендік элементтер, органикалық заттар (мұнай өнімдері, фенолдар), ауыр металдар, пестицидтер.

12.14.2-кестеде Қазақстан Республикасының су объектілеріндегі су сапасының бірыңғай жіктемесіне сәйкес Есіл өзені мен Сергеев су қоймасындағы судың сапасы туралы ақпарат қамтылған. Есіл өзені мен Сергеев су қоймасындағы судың сапасына қатысты мәліметтер ұсынылған.

12.14.2-кесте

Солтүстік Қазақстан облысындағы су объектілерінің су сапасы

Су объектісінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	2024 ж. концентрациясы, мг/дм ³
	2023 жыл	2024 жыл		
Есіл өзені	нормаланбайды (>3 класс)	4 класс	Қалқыма заттар	12,5
Сергеевское су қоймасы	нормаланбайды (>3 класс)	4 класс	Қалқыма заттар	10,3

*- осы классқа арналған заттар нормаланбайды.

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Кестеден көріп отырғанымыздай, 2023 жылмен салыстырғанда Есіл өзенінің су сапасы нашарлаған. Солтүстік Қазақстан облысының су объектілеріндегі негізгі ластаушы заттар өлшенген заттар болып табылады. Осы көрсеткіш бойынша сапа нормативтерінің асып кетуі негізінен елді мекендер жағдайында сарқынды сулардың төгінділеріне тән.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған (<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>).

Су объектілерінің ластануын болдырмау шаралары

Есіл өзені бассейніндегі су объектілерінің ластануын, бітелуін және сарқылуын болдырмау мақсатында 101 су айдынында су қорғау аймақтары мен белдеулері белгіленген. Бұл жұмыстар келесі нысандарды қамтиды: Есіл өзені және оның екі ірі саласы – Ақанбурлық пен Иманбурлық;

Кіші өзендер: Жембарак, Мұқыр, Аралтөбе, Қамысақты, Шарық, Бабықбурлық, Битеке және Шарық су қоймасы; Сонымен қатар, Шудасай, Шат, Құланайғыр, Семізбай өзендерінің кейбір учаскелері. Жалпы саны 86 көл қамтылған.

Аталған су айдындарында шаруашылық қызметті шектеу режимі енгізілген. Бұл режим келесі қаулылар негізінде бекітілген: СҚО әкімдігінің: 2015 жылғы 31 желтоқсандағы №514, 2021 жылғы 13 мамырдағы №98, 2022 жылғы 4 мамырдағы №98, 2023 жылғы 16 наурыздағы №31, 2023 жылғы 14 маусымдағы №96, 2024 жылғы 26 наурыздағы №66 қаулылары.

2024 жылы келесі су айдындары бойынша су қорғау аймақтары мен белдеулерінің жобалары әзірленді: Бабықбурлық өзені (Айыртау ауданы), Битеке өзені (Ғ. Мүсірепов атындағы аудан), Сарыбай, Жамантүз және Кішкенесор өзендері (Тайынша ауданы). 2025 жылға арналған жоспар: Чаглинка өзені (Айыртау және Тайынша аудандары), Жалтыр және Крутое көлдері (Айыртау ауданы) бойынша жобаларды әзірлеу. Бұған дейін әзірленген жобалар негізінде жалпы саны 720 су қорғау белгісі орнатылды: Есіл өзенінде – 550 белгі, Иманбурлық және Ақанбурлық өзендерінде – 64 белгі, 62 көлде – 106 белгі.

Су тұтыну

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 2024 жылы Солтүстік Қазақстан облысында: Су құбыры желілерінің жалпы ұзындығы – 4 800,3 км, Оның ішінде тозған желілердің ұзындығы – 1 055 км, Тұтынушыларға жеткізілген судың жалпы көлемі – 24 240,8 мың м³ (қосымша дерек: 12.14.3-кесте).

12.14.3-кесте

Солтүстік Қазақстан облысы бойынша тұтынушыларға жіберілген судың көлемі, мың м³

Атауы	Тұтынушыларға берілген су, барлығы	Оның ішінде			
		халыққа	кәсіпорындардың коммуналдық қажеттіліктері үшін	кәсіпорындардың өндірістік қажеттіліктері үшін	басқа тұтынушыларға
Солтүстік Қазақстан облысы	24 240,8	18 559,8	1 303	3 069	1 308,9

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Су бұру

2024 жылы Солтүстік Қазақстан облысындағы кәріз желілерінің жалпы ұзындығы 1 059,1 км құрайды, оның 235 км жөндеуді қажет етеді. Су бұру көлемі 11 322,2 мың м³ құрады.

12.14.3. ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі Жер ресурстарын басқару комитетінің деректері бойынша 2024 жылы Солтүстік Қазақстан облысының жер қоры 9 804,3 мың га құрады.

Солтүстік Қазақстан облысында 2023-2024 жылдардағы санаттар бойынша жер бөлу, мың га

№	Жер санаты	2023 жыл	2024 жыл
1	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	7232,5	7163,1
2	Елді мекендердің жерлері	1051,1	1066,3
3	Өнеркәсіп, көлік, байланыс және ауыл шаруашылығына арналмаған өзге де жерлер	66,8	66,9
4	Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	134,9	134,9
5	Орман қорының жерлері	545,1	545,1
6	Су қорының жерлері	142,4	142,4
7	Босалқы жерлер	631,5	685,6
Жалпы		9 804,3	9804,4

Ескерту: «Жиыны» жолы бойынша басқа мемлекеттер пайдаланатын жерлерді есепке алмағанда.

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

Облыс жерлерінің құрылымында ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер облыс жерлерінің құрылымында аумақты алып жатыр Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер 7163,1 мың га аумақты алып жатыр, бұл бүкіл аумақтың 74% - құрайды. Бұл жерлерде 1 млн.606 мың га алаңда 2 876 шаруа және фермер қожалықтары (ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлердің 22%), 5 млн. 391 мың га алаңда 966 шаруашылық серіктестіктер (75%), 57 мың га алаңда 29 Ауыл шаруашылығы кооперативтері (1,0%) жұмыс істейді.

Жерді алып қою

Мемлекет басшысының 2024 жылы жер заңнамасын бұза отырып пайдаланылмаған және берілген жерді қайтару жөніндегі тапсырмасы шеңберінде облыс бойынша 140,2 мың га пайдаланылмаған ауыл шаруашылығы жерлері мемлекет меншігіне қайтарылды.

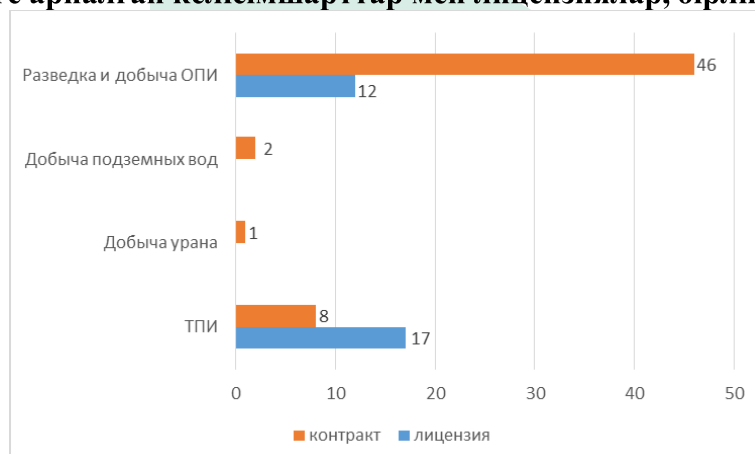
Пайдаланылмайтын ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер халықтың жайылымдық жерлерге деген қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін беріледі, сондай-ақ ауыл шаруашылығы өндірісімен айналысқысы келетіндерге (конкурс өткізу арқылы) жалға беріледі.

12.14.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

Солтүстік Қазақстан облысында қатты пайдалы қазбаларды барлауға және өндіруге (ТПИ) 8 келісімшарт және 17 лицензия, кең таралған пайдалы қазбалар (ТПИ) бойынша - 46 келісімшарт және 12 лицензия, уран бойынша 1 келісімшарт, жер асты суларын өндіруге 2 келісімшарт жасалды.

12.14.4-сурет

Солтүстік Қазақстан облысында 2024 жылға арналған пайдалы қазбаларды барлау және өндіруге арналған келісімшарттар мен лицензиялар, бірлік.

Дереккөз: Солтүстік Қазақстан облысының әкімдігі.

Облыс аумағында Қазақстан Республикасының балансында қалайы – 65%, циркония – 36,6%, уран – 19%, титан – 5%, вольфрам – 1,1% - по құрайтын минералдық шикізаттың едәуір қоры бар.

Облыста Айыртау ауданында тау-кен металлургия комбинаттарын салу және «Ақсоран» және «Баян» вольфрамы мен «Сырымбет» қалайы кен орындарын игеру бойынша 3 ірі жоба іске асырылуда.

12.14.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Орман қоры

2025 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің қарамағындағы мемлекеттік орман қорының ауданы 549 267 гектарды құрайды. Оның ішінде орманмен жабылған жерлер 415 947 гектарды алып жатыр, бұл орман қорының жалпы көлемінің 76%-ын құрайды. Облыс аумағының ормандылығы – 5,5%.

Басым орман түзуші тұқым – қайың, ол барлық ағаш екпелерінің 86%-ын құрайды. Аз мөлшерде көктерек (7%) және қарағай (4%) кездеседі. Орман екпелерінің жалпы көлемінің шамамен 11%-ы қарағай, қайың, балқарағай, үйеңкі, күл және қарағай тұқымдарының екпелерімен ұсынылған жасанды ормандарға тиесілі.

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар

Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің қарамағындағы мемлекеттік орман қорының аумағында 2025 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша республикалық және жергілікті маңызы бар алты табиғи қаумал (Согровский, Смирновский, Мамлют, Орлиногорский, Ақжан, Ақсуат), сондай-ақ төрт табиғи ескерткіш: Қарағайлы орман, күмісті бор, Жаңажол және Бұлақ кілті бар Бүркіт тауы орналасқан.

Бұдан басқа, «Көкшетау» МҰТП РММ-нің қарамағында, мемлекеттік орман қоры шекарасында орналасқан табиғат ескерткіштері бар. Оларға мыналар жатады: Имантау көліндегі Казак аралы; Горный кентінің солтүстік-шығыс бөлігінде «Қарауылтөбе» орманшылығының аумағында орналасқан («Горна» МДҚ, 56-орам, 1, 2, 3 телімдер), 34,4 га аумақты алып жатқан және табиғи реликті қарағаймен жабылған; оңтүстік-шығысқа қарай орналасқан «Шолу» шоқысы – Горный кентінен батысқа қарай («Горная» МДҚ, 19-тоқсан, 19 телім), ауданы 3,8 га; «Котелок» жартасты түзілімі («Горная» МДҚ, 11-тоқсан, 20 телім), ауданы 3,9 га; ауданы 2 га «Реликті массив» («Горная» МДҚ, 9-квартал, 9 телім); «Екі ағайынды» МДҚ аумағында орналасқан «Екі ағайынды» шоқжұлдызы («Костобе» орманшылығы, 1 және 2-кварталдар), жалпы ауданы 10,5 га; «Өткір шоқжұлдыз» («Өткір шоқжұлдыз» МДҚ, 47-тоқсан, телім 18), ауданы 3 га; «Үңгірі бар сарқырама» табиғат ескерткіші («Сарқырама» МДҚ, 35-тоқсан, телім 8), 0,5 га; сондай-ақ ауданы 2 га «Сынған төбе» («Костобе» орманшылығы, 39-тоқсан, телім 14).

Жоғарыда аталған барлық нысандар табиғи реликті қарағайлармен жабылған және маңызды табиғатты қорғау, ғылыми және рекреациялық құндылықты білдіреді. Облыс аумағында орман шаруашылығын жүргізудің негізгі мақсаты – биологиялық әртүрлілікті сақтау, табиғи экожүйелерді қорғау және орман ресурстарын орнықты пайдалану.

Жануарлар әлемі

Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген сүтқоректілердің сирек кездесетін және құрып кету қаупі төнген түрлерінің ішінде Солтүстік Қазақстан облысының аумағында орман сусары тұрақты мекендейді.

Аймақта құстардың сирек кездесетін және қорғалатын түрлерінің ішінде көксу тырнасы (кран-беладонна), сұр тырна және кликун аққуы ұя салады. Шектеулі мөлшерде стрепет, бүркіт, аққұйрықты бүркіт және қорым сияқты түрлердің ұя салуы байқалады. Соңғы жылдары бұйра пеликанның ұя салу жағдайлары, сондай-ақ кара бас күлегешті байқау тіркелді. Көктемгі көші-қон кезеңінде облыс аумағы арқылы ұшып өту кезінде үнемі қаз-пискулька, қызылқарын қаздар және кіші аққулар кездеседі. Бақылаудың жекелеген жағдайлары балықшы қыран (оспри), савка, бүркіт және тұрпан үшін белгіленген. Айта кету керек, Солтүстік Қазақстан облысының аумағында Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына енгізілген жабайы тұяқты жануарлар жоқ.

**2024 жылы Солтүстік Қазақстан облысының аумағында ҚР Қызыл кітабына енгізілген
жануарлар мен құстар түрлерінің саны**

№	Атауы	Саны, бірлік
1	Орман сусары	2442
2	Сұр тырна	10211
3	Аққу-қылқын	9558
4	Сұлу тырна	1409
5	Стрепет	405
6	Бұйра пеликан	460
7	Бүркіт	91
8	Су бүркіті	84
9	Жапалақ	78
10	Құладың	25
11	Қарақұтан	98
БАРЛЫҒЫ:		24 861

Дереккөз: Солтүстік Қазақстан облысы бойынша экология департаменті.

Аңшылық түрлердің ішінде облыс аумағында үнемі мекендейтіндер: сібір елігі, бұғы, марал, қабан, бұлан, түлкі, қарсақ, енот ит, ермін, дала күзені, борсық, суыр, қарақұйрық, өзен құндызы, бағаналар, ондатра, қояндар (аққұлақ және аққұба), америкалық күзен, бөдене, көгершіндер, кекіліктер (ақ және сұр), суда жүзетін құстар (үйректер, қаздар, қоңыр үйрек және құмсалғыштар). 2023–2024 жылдардағы облыс аумағындағы аңшылық жануарлар түрлерінің санын есепке алу жұмыстарының нәтижелері келесіні көрсетті:

- Бұлан, сібір елігі, қабан, енот ит, сілеусін, қоян, дала күзені, ермін, борсық, суыр, ондатра, көгершін, бөдене, қарақұйрық, кекілік, үйрек және қаздардың санының көбеюі байқалады;

- Асқан бұғы, марал, қарақұйрық, баған, америкалық күзен, өзен құндызы және тиіндер санының шамалы ауытқуы байқалады;

- Түлкі, қарсақ, таз және құмсалғыштардың санының азаюы тіркелген.

Аңшылық алқаптарында мемлекеттік аңшылық қорын қорғау және оны ұтымды пайдалану жөнінде қабылданып жатқан шаралардың нәтижесінде аңшылық жануарлар түрлерінің саны тұрақты болып қала береді.

**2023-2024 жылдары Солтүстік Қазақстан облысының аумағында аңшылық жануарлар
түрлерінің саны, бірлік.**

№ п/п	Атауы	Саны, бірлік	
		2023 жыл	2024 жыл
1	Бұлан	921	1 098
2	Асқан бұғысы	58	61
3	Елік	-	14
4	Марал	1 620	1 604
5	Сібір елігі	20290	22 244
6	Қабан	2 999	3 697
7	Түлкі	10806	10 253
8	Қарсақ	4094	3 749
9	Жанат тәрізді ит	1275	1 313
10	Сілеусін	28	40
11	Қоян	26659	27 464
12	Дала сусары	3604	3 678
13	Аққалақша	1254	1 317
14	Сібір күзені	1475	1 517
15	Америкалық қаракүзен	930	982

16	Аққалақ	1146	1 327
17	Борсық	5871	6 286
18	Суыр байбақ	17039	18 458
19	Ондатр	28171	29 083
20	Өзен құндызы	924	957
21	Тиін	264	274
22	Көгершін	15187	15 926
23	Бөдене	46951	48 388
24	Құр	13467	14 039
25	Кекілік	15887	16 510
26	Үйрек	426 017	432 965
27	Қасқалдақ	118492	115 529
28	Қаз	65273	67 244
29	Балшықшы	66360	69 178
Барлығы:		897 062	915 195

Дереккөз: Солтүстік Қазақстан облысының әкімдігі.

Орман пайдалану

Орман ресурстары орман пайдаланушыларға ұзақ мерзімді пайдалануға беріледі.

12.14.7-кесте

Солтүстік Қазақстан облысында 2024 жылға арналған ұзақ мерзімді орман пайдалану түрлері, бірлік

№ п/п	Ұзақ мерзімді орман пайдалану түрі	Орман пайдаланушылар саны
1	Ағаш дайындау	12
2	Мәдени-сауықтыру мақсаттары	20
Барлығы		37

Дереккөз: Солтүстік Қазақстан облысының әкімдігі.

Жыл сайын облыста шамамен 500 мың текше метр ағаш ресурсы игеріледі, оның шамамен 30%-ын ұзақ мерзімді орман пайдаланушылары кеседі.

Ағашты өңдеуден қалған материалдар мен отындық ағаштар жергілікті халықты отынмен қамтамасыз ету үшін пайдаланылады.

Орман пайдаланушылар жыл сайын шамамен 100 мың текше метр жергілікті ағашты өңдейді және терең өңдеу көлемі жыл сайын артып келеді. Ағаш өңдеумен «АБД-Орманы» ЖШС, «Глазок» ЖК, «Ахмутдинов» ЖК, «Базилик» ЖШС және басқа да кәсіпорындар айналысады.

Жергілікті ағаштан орман пайдаланушылар өндіретін өнім ассортименті 30-дан астам атауды құрайды және халық сұранысына қарай бұл ассортиментті кеңейту жұмыстары үнемі жүргізіліп отырады.

12.14.6. РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

Гамма-сәуле деңгейіне күнделікті бақылау 3 метеостанцияда (Возвышенка, Петропавл, Сергеевка) жүргізілді.

Облыс елді мекендері бойынша атмосфераның жер бетіне жақын қабатындағы радиациялық гамма-фонның орташа мәндері 0,05–0,17 мкЗв/сағ аралығында болды (норматив – 5 мкЗв/сағ-қа дейін). Орта есеппен облыс бойынша гамма-фон деңгейі 0,11 мкЗв/сағ құрап, рұқсат етілген шектерде болды.

Солтүстік Қазақстан облысы аумағында атмосфераның жер бетіне жақын қабатындағы радиоактивті ластануға бақылау 2 метеостанцияда (Петропавл, Сергеевка) жүргізілді. Бақылау ауа сынамаларын бес тәулік бойы горизонтальды планшеттер арқылы іріктеу әдісімен жүзеге асырылды.

Атмосфераның жер бетіне жақын қабатындағы радиоактивті тұнбалардың тәуліктік орташа тығыздығы облыс аумағында 1,2–2,9 Бк/м² шегінде өзгеріп отырды. Тұнбалардың орташа тығыздығы 1,9 Бк/м²-ті құрап, рұқсат етілген шектен аспады.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған: (<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>).

12.14.7. ҚАЛДЫҚТАР

Тұрмыстық қатты қалдықтар

ҚР Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша 2024 жылы Солтүстік Қазақстан облысында жиналған қалдықтардың көлемі 91 001 тоннаны, оның ішінде коммуналдық 75 862 тоннаны құрайды (12.14.5-сурет).

12.14.5-сурет

2024 жылы Солтүстік Қазақстан облысында коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Полигондар

Облыс аумағында 451 шартты түрде ұйымдастырылған қоқыс тастайтын орын бар, олардың 381-іне жер телімдері ресімделген (70 тұрмыстық қатты қалдықтарды (ТҚҚ) орналастыру нысанында жер актісі жоқ). Бүгінгі таңда облыс аумағында тиісті құжаттамасы бар 10 жұмыс істеп тұрған ТҚҚ полигоны бар. Петропавл қаласындағы қолданыстағы ТҚҚ полигоны қазіргі күйінде қолданыстағы экологиялық және санитарлық талаптарға сай келмейді. Осыған байланысты мұнда жиі өрт шығу жағдайлары орын алады және бұл нысан қоршаған ортаны тұрақты ластау көзі болып табылады. «Қызылжар Тазалық» ЖШС-не тиесілі ТҚҚ полигонының жобалық қуаттылығы – 1 488,671 мың тонна. 2025 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша полигонның толтырылуы 95,6%-ды құрайды.

Стихиялық қоқыс орындары

«Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ-ның 2024 жылғы ғарыштық мониторингінің нәтижелері бойынша облыс аумағында 116 рұқсат етілмеген қоқыс тастайтын орын анықталды, олардың 106-сы (яғни 91%) жойылды.

12.14.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ ЖӘНЕ ТҰТЫНУ

Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің ақпараты бойынша, 2024 жылы ЖЭО-2-де электр энергиясын өндіру 2 229,4 млн кВт-сағ құрады, жылу энергиясын өндіру - 1 879 194,840 Гкал. 2024 жылы көмірді тұтыну 2 151 903 тоннаны құрады.

Петропавл қаласының жылу энергиясын тұтынуы 2024 жылы 1 386 588,58 Гкал-ға жетті. «Солтүстік Қазақстан АЭК» АҚ тұтынушыларының электр энергиясын тұтынуы сағатына 1 411,8 млн кВт құрады.

Жылыту кезеңінде көмірді тұтыну келесідей бөлінді: бюджеттік мекемелер – 146 мың тонна, орталық қазандықтар – 68 мың тонна, халқы-409 мың тонна.

Жаңартылатын энергия көздері

Солтүстік Қазақстан облысының аумағында жаңартылатын энергияны пайдалану бойынша 7 нысан бар:

- Сергеевская ГЭС-2,46 МВт,
- Жалпы қуаты 3,5 МВт «Зенченко және К» КТ 4 жел генераторы,
- 2 жел генераторы «Иван Зенченко» ЖШС-2 МВт.

Қазіргі уақытта Солтүстік Қазақстан облысының аумағында ЖЭК саласында инвестициялық жобалар жоқ.

2024 жылы электр энергиясының жаңартылатын көздерімен электр энергиясын өндіру 8 032,219 мың кВтсағ құрады.

12.14.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Қазіргі уақытта қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштерінің жобасы әзірленуде. Жоба әзірленіп, сараптамадан өткеннен кейін, 2025 жылы облыстық мәслихаттың шешімімен бекітіледі.

12.15. ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫ

	2024 жылдың жалпы көрсеткіштері				
	Субъектінің S, мың км²	116,1	01.01.2025 жылға халық саны, адам	2 154 041	
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіштер	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары, млрд тенге	1,9	8,5	18,3	3,7

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Түркістан облысы (2018 жылға дейін — Оңтүстік Қазақстан облысы) Қазақстан Республикасының оңтүстігінде орналасқан әкімшілік-аумақтық бірлік. Облыс 1932 жылғы 10 наурызда құрылған. 1962 жылдан 1992 жылға дейін Шымкент облысы деп аталған.

Облыстың әкімшілік орталығы — Түркістан қаласы. Түркістан облысы келесі аумақтармен шектеседі: солтүстігінде — Қарағанды облысымен, шығысында — Жамбыл облысымен, батысында — Қызылорда облысымен, оңтүстігінде — Өзбекстан Республикасымен.

Облыс құрамына 17 әкімшілік аудан, 3 қалалық әкімдік, 14 аудандық әкімдік, 174 ауылдық округ және 794 ауылдық елді мекен кіреді.

Климаты айқын континенттік, құрғақ және жылуға бай. Жоғары континенттілік күн мен түн, қыс пен жаз арасындағы температуралық айырмашылықтардың күрт болуымен сипатталады. Шілде айының орташа температурасы 20–30 °С аралығында, ал абсолюттік максимум Қызылқұмда 51 °С-қа жетеді. Қыс мезгілі қысқа әрі жұмсақ, жиі жылымықтармен өтеді. Қаңтар айының орташа температурасы облыстың солтүстігінде –9,6 °С, ал оңтүстігінде –0,9 °С. Абсолюттік минимум – –43 °С (Тасты ауылы).

Өңір пайдалы қазбаларға бай. Мұнда барит, көмір, темір және полиметалл кендері, бентонит саздары, вермикулит, тас, әктас, гранит, мәрмәр, гипс және кварц құмы кен орындары кездеседі. Уран қоры бойынша облыс Қазақстанда бірінші орында, ал фосфорит пен темір кенінің қоры бойынша үшінші орында тұр.

12.15.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

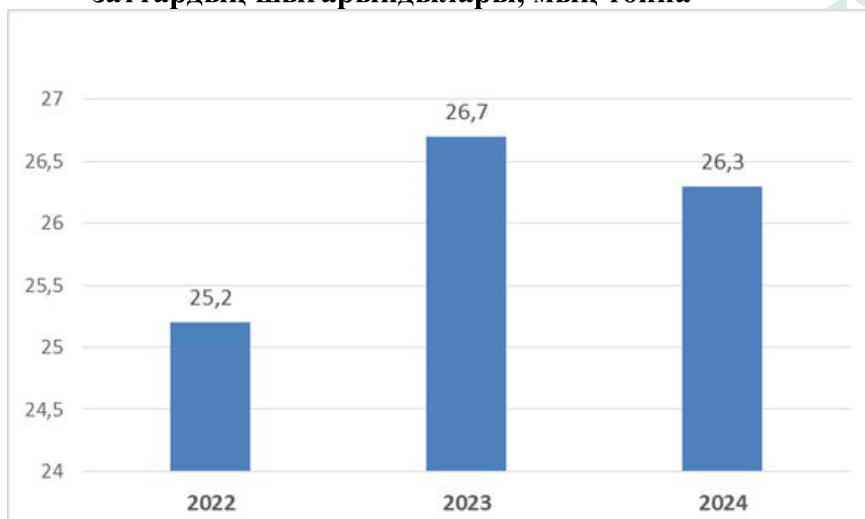
Ластаушы заттардың шығарындылары

2024 жылы Түркістан облысы бойынша атмосфералық ауаға ластаушы заттардың шығарындыларына бекітілген лимит 150,4 мың тоннаға жетті, бұл 2023 жылғы 140,95 мың тоннадан 9,45 мың тоннаға көп көрсеткіш. Сонымен қатар, 2024 жылы нақты шығарындылардың көлемі 61,5 мың тонна болды, бұл 2023 жылғы 55,935 мың тоннаға қарағанда артық.

Ластаушы заттардың шығарындыларының өсуі келесі себептерге байланысты:

- Қатты және кең таралған пайдалы қазбаларды өндіру көлемінің ұлғаюы;
- Қуаты 1000 мегаваттқа дейінгі бу-газ қондырғысы негізінде электростанцияның құрылысын жүзеге асыру;
- Құрылыс саласының қарқынды дамуы, оның ішінде Түркістан қаласында ауқымды құрылыс жұмыстарының жүргізілуі;
- Облыстың аудандарында индустриалдық аймақтардың кеңеюі (барлығы 30 нысан, оның 19-ы үшін шығарындылар лимиттері бекітілген);
- Жұмыс істеп тұрған кәсіпорындарға жаңа экологиялық рұқсаттардың берілуі.

Түркістан облысында 2022-2024 жылдары стационарлық көздерден ластаушы заттардың шығарындылары, мың тонна

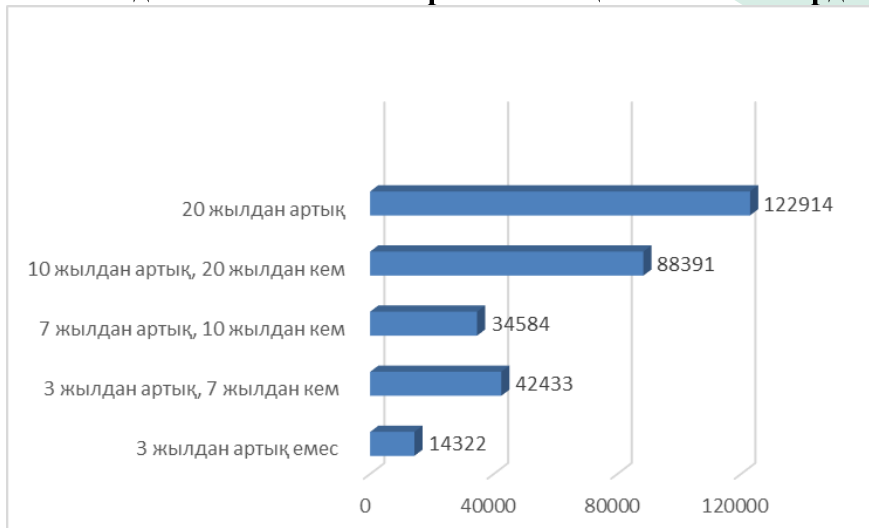

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атмосфералық ауаның ластануына ластанудың жылжымалы көздері, атап айтқанда автокөлік құралдары да айтарлықтай үлес қосады.

ҚР Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 01.01.2025 жылғы жағдай бойынша Түркістан облысында тіркелген автокөлік құралдарының жалпы саны 326 610 бірлікті құрайды, оның ішінде 302 344 бірлік жеңіл автомобильдер, 19 512 бірлік жүк автомобильдері және 4 754 бірлік автобустар.

Түркістан облысында 2024 жылы шығарылған жеңіл автокөліктердің саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Көріп отырғанымыздай, өңірдегі автопарктің едәуір үлесі 10-20 жастан асқан автомобильдерге тиесілі.

**2024 жылы Түркістан облысында пайдаланылатын жанармай түрі бойынша жеңіл
автокөлік құралдарының саны, бірл.**

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атмосфералық ауаның сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Түркістан және Кентау қалаларында, Қызылсай тұрғын алабында және Састөбе кентінде орналасқан автоматты бекеттердің көмегімен Түркістан облысындағы атмосфералық ауаның жай-күйіне тұрақты бақылауды жүзеге асырды.

Облыстағы атмосфералық ауа сапасының 2024 жылғы мониторингінің нәтижелері 12.15.1-кестеде келтірілген.

12.15.1-кесте

2024 жылғы Түркістан облысындағы атмосфералық ауаның сапасы

№	Елді мекен	Бақылау бекеттерінің саны (автоматты)	Көрсеткіштер		
			АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)
1	Түркістан қаласы	3	5 (жоғары деңгей)	4,6 (жоғары деңгей)	46 (жоғары деңгей)
2	Кентау қаласы	1	0 (төмен деңгей)	1,9 (төмен деңгей)	3 (жоғары деңгей)
3	Састөбе кенті	1	-	4,4 (жоғары деңгей)	0 (жоғары деңгей)

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Ескерту. Градациялар бойынша атмосфералық ауаның ластану дәрежесін бағалау «Атмосфералық ауа» I-ші бөлімінде ұсынылған.

Түркістан қаласының стационарлық бақылау желісінің деректері бойынша атмосфералық ауаның ластану деңгейі жоғары деп бағаланды. Ең жоғары қайталану көрсеткішінің негізгі өсуі азот диоксиді концентрациясының жоғарылауымен байланысты. Састөбе ауылында атмосфералық ауаның ластану деңгейі де жоғары деп бағаланды. Кентау қаласында атмосфералық ауаның ластану деңгейі төмен деп бағаланды, ең жоғары қайталану көрсеткішінің артуы негізінен күкіртті сутегімен байланысты болды.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған:
<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Атмосфералық ауаның ластануын төмендету жөніндегі шаралар

2024 жылы Түркістан облысында атмосфералық ауаның ластануын азайтуға бағытталған бірқатар іс-шаралар жүзеге асырылды. Атап айтқанда, «Орталық» БК ЖШС-де тазарту құрылыстары мен кәріз жүйелерін реконструкциялау (9СЭ345М3 маркалы ККВ биологиялық тазарту қондырғысын орнату) нәтижесінде ластаушы заттардың шығарылуын жылына 104,78 тоннаға қысқартуға қол жеткізілді.

I санаттағы операторлармен табиғат қорғау іс-шараларын қаржыландырудың жалпы көлемі 2,7 млрд теңгені құрап, жоспарланған 2,5 млрд теңгеден асты. Сонымен қатар, ауаның сапасын жақсарту мақсатында көгалдандыру жұмыстары жүргізілді: 445 гектар жер көгалдандырылды, 3 000 дана көшет, 30 000 қарағаш ағашы отырғызылды, 150 кг сексеуіл тұқымы егілді. Аталған жұмыстарға 28 млн теңге игерілді (жоспар – 19,5 млн теңге).

Газдандыру

2024 жылы Түркістан облысында газдандыру жұмыстарына 115 нысанның құрылысына 26,2 млрд теңге бөлінді, оның ішінде: 9,6 млрд теңге – Ұлттық қордан, 805 млн теңге – Республикалық бюджеттен, 5,5 млрд теңге – облыстық бюджеттен, 10,3 млрд теңге – «Самұрық-Қазына» арқылы. 70 нысанның құрылысы аяқталды, оның ішінде: 53 елді мекен, 13 магистральдық газ құбыры, 1 көше.

Осының нәтижесінде 80 960 тұрғын газбен қамтылды. Қалған 45 нысанның құрылысы 2025 жылы аяқталады. Нәтижесінде, газдандырылған елді мекендердің саны 563-ке (69,7%) жетті, бұл 1 833 455 тұрғынды (85,5%) қамтиды.

12.15.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Түркістан облысындағы ең ірі өзендер қатарына Сырдария, Күркелес, Келес, Арыс, Бөген, сондай-ақ Қаратау жотасының оңтүстік беткейінен бастау алатын өзендер, оның ішінде Шу өзені жатады. Облыс аумағында негізінен тұзды болып келетін көптеген ұсақ көлдер орналасқан. Ең ірілері — Ақжайқын, Ақжар және Қалдықөл. Сондай-ақ өңірде Шардара, Бөген, Бадам және басқа да су қоймалары салынған.

Жер үсті суларының сапасы

Жерүсті суларының сапасын бақылау мониторингі 7 су нысанында жүргізілді. Атап айтқанда: Сырдария, Келес, Бадам, Арыс, Ақсу, Катта-Бұғын өзендері мен Шардара су қоймасының 12 тұсында зерттеулер жүргізілді.

Су сынамаларын зерттеу барысында 40 физика-химиялық сапа көрсеткіші анықталды: су температурасы, еріген оттегі мөлшері, сутегі көрсеткіші (pH), өлшенген заттар, мөлдірлік, биохимиялық оттегіге сұраныс (БПК₅), химиялық оттегіге сұраныс (ХПК), негізгі иондар, биогендік элементтер (аммоний, нитрит, нитрат иондары, фосфаттар және жалпы фосфор), органикалық заттар (мұнай өнімдері, беттік-белсенді заттар, фенолдар), ауыр металдар (мыс, мырыш, қорғасын, кадмий, хром, никель, сынап), пестицидтер (ДДТ, ДДЕ, альфа және гамма ГХЦГ).

Төменгі шөгінділер сапасының мониторингі

Сырдария өзенінің үш бақылау нүктесінде және Шардара су қоймасында төменгі шөгінділердің сапасына мониторинг жүргізілді. Анализ нәтижесінде шөгінді үлгілерде ауыр металдардың (қорғасын, кадмий, марганец, мыс, мырыш, никель, хром) және органикалық заттардың (мұнай өнімдері) мөлшері анықталды.

12.15.2-кесте

Түркістан облысындағы 2023-2024 жылдардағы жер үсті суларының сапасы

Су объектісінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	2024 ж. концентрациясы, мг/дм ³
	2023 жыл	2024 жыл		
Сырдария өзені	4 класс	4 класс	Қалқыма заттар	66,719

Келес өзені	4 класс	нормаланбайды (>5 класс)	Қалқыма заттар	421,837
Бадам өзені	3 класс	1 класс		
Арыс өзені	3 класс	3 класс	Аммоний-ион	0,516
Ақсу өзені	1 класс	1 класс		
Қатта-Бүгін өзені	нормаланбайды (>5 класс)	4 класс	Қалқыма заттар	38,267
Шардара су қоймасы	нормаланбайды (>5 класс)	1 класс		

Ескерту. Су пайдалану сыныптарының сипаттамасы «Су ресурстары» 3-ші бөлімде ұсынылған.

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

12.15.2-кестеден көріп отырғанымыздай, 2023 жылмен салыстырғанда Бадам өзенінің жерүсті суларының сапасы жақсарған — 3-сыныптан 1-сыныпқа ауысқан. Катта-Бұғын өзені 5-сыныптан жоғары деңгейден 4-сыныпқа өткен, ал Шардара су қоймасы — 5-сыныптан жоғары деңгейден 1-сыныптан жоғары деңгейге ауысқан. Сонымен қатар, Келес өзенінің су сапасы нашарлаған — 4-сыныптан 5-сыныптан жоғары деңгейге түскен. Сырдария, Арыс және Ақсу өзендерінің сапасында елеулі өзгерістер байқалмаған.

Өңірдегі су нысандарындағы негізгі ластаушы заттар болып өлшенген заттар мен аммоний-ионы саналады. Бұл көрсеткіштер бойынша шекті рұқсат етілген концентрациядан (ШРК) асып кетулер, әдетте, тұрмыстық, өнеркәсіптік және ауыл шаруашылық қалдықтардың төгінділерімен байланысты. 2024 жылы Түркістан облысының аумағында жерүсті суларының жоғары және аса жоғары деңгейде ластану жағдайлары тіркелген жоқ.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Су тұтыну

ҚР Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 2024 жылы Түркістан облысында су құбыры желілерінің ұзындығы 14 089,3 км құрады, оның 1 887 км жөндеуді қажет етеді. Тұтынушыларға жіберілген су көлемі 71 622,4 мың м³ құрады (12.15.3-кесте).

12.15.3-кесте

Түркістан облысында тұтынушыларға 2024 жылы жіберілген су көлемі, мың м³

Атауы	Тұтынушыларға су жіберілді, барлығы	Оның ішінде			
		халыққа	кәсіпорындардың коммуналдық қажеттіліктеріне	кәсіпорындардың өндірістік қажеттіліктеріне	басқа тұтынушыларға
Түркістан облысы	71 622,4	41 829,9	8 696,1	1 247,1	19 849,3

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

2024 жылы 60 нысанның құрылысына 18,6 млрд теңге бөлінді. 38 нысанда жұмыстар аяқталды, қалған 22 нысан 2025 жылға көшеді. Нәтижесінде 30 елді мекен: Сарыағаш - 3, Отырар - 1, Төлеби - 1, Келес - 7, Созақ - 4, Мақтаарал - 1, Сауран - 1, Қазығұрт - 1, Түлкібас - 1, Арыс - 4, Бәйдібек - 4, Шардара-2 ауыз сумен қамтамасыз етілді.

2025 жылғы 1 қаңтарға 807 елді мекеннің 767-сі (7 қала және 760 ауылдық елді мекен) немесе 95,0% - ы ауыз сумен қамтамасыз етілген:

- қалаларда-100% (7 қала, 528,1 мың адам),
- ауылдық елді мекендерде-98,1% (760 елді мекен, 1 582,0 мың адам).

Сонымен қатар, 40 ауылдық елді мекен (31,4 мың адам) әлі ауыз сумен қамтамасыз етілмеген.

Су бұру

2024 жылғы жағдай бойынша облыстың 7 қаласынан (жалпы халқы 528,1 мың адам) 6 қала — Түркістан, Кентау, Арыс, Ленгер, Жетісай және Шардара — кәріз жүйелерімен жабдықталған, бұл 224,3 мың адамды немесе қала халқының жалпы санының 42,5% - қамтиды.

2025 жылы 16 су бұру объектісінің құрылысына 5,9 млрд теңге қарастырылған (Ұлттық қор – 2,7 млрд теңге, облыстық бюджет – 3,2 млрд теңге). Ағымдағы жылы 9 нысанның құрылысын аяқтау жоспарлануда: 5 — Түркістанда, біреуі — Сарыағашта, Төлеби, Ордабасы аудандарында және Арыста. Тағы 7 нысанның құрылысы 2026 жылы жалғасады.

Жер асты сулары

Жер асты су көздеріне, ең алдымен, өнеркәсіптік кешендердің кәсіпорындары қауіп төндіреді. Суармалы егіншілік пен мал шаруашылығының әсері шамалы. Негізгі өнеркәсіптік объектілер Кентау, Түркістан, Арыс, Шардара, Ленгер қалаларының маңында, сондай-ақ қорғасын және мырыш кен орындары орналасқан Қаратау тауының ауданында орналасқан.

12.15.3. ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі Жер ресурстарын басқару комитетінің деректері бойынша 01.11.2024 ж. Түркістан облысының жер қоры 11 610,3 мың га құрайды (12.15.4-кесте).

12.15.4-кесте

Түркістан облысында 2023 - 2024 жылдардағы санаттар бойынша жер бөлу, мың га

№	Жер санаты	2023 жыл	2024 жыл
1	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	4 469,5	4 547,3
2	Елді мекендердің жерлері	807,0	807,8
3	Өнеркәсіп, көлік, байланыс, қорғаныс және ауыл шаруашылығына арналмаған өзге де жерлер	138,8	139
4	Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	430,4	430,4
5	Орман қорының жерлері	3 029,7	3029,7
6	Су қорының жерлері	134,5	134,5
7	Босалқы жерлер	2 600,4	2521,6
Барлығы		11610,3	11610,3

Ескерту: «Барлығы» жолы бойынша басқа мемлекеттер пайдаланатын жерлерді есепке алмағанда.

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

Топырақ жағдайы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Түркістан және Кентау қалаларында, сондай-ақ Сарыағаш, Ордабасы, Бәйдібек және Мақтаарал аудандарының аумағында топырақтың ауыр металдармен ластануына бақылау жүргізді.

**2024 жылы Түркістан облысындағы топырақтың ауыр металдармен ластануы,
мг / кг**

Елді мекеннің атауы	Қорғасын	Мыс	Мырыш	Хром	Кадмий
Түркістан қ.	13,6 – 48,2	1,45 – 2,93	1,10 – 6,20	0,49 – 1,98	0,89 – 2,08
Кентау қ.	10,5 – 38,5	1,09 – 2,06	2,25 – 20,3	0,67 – 1,74	1,28 – 3,99
Сарыағаш	6,97– 15,67	1,22 – 3,96	1,15-3,08	0,31-1,54	0,83 – 2,48
Ордабасы	5,23 – 8,25	1,08 – 2,95	1,77 – 5,23	0,46 – 1,76	1,11-2,63
Бәйдібек	6,16– 7,48	0,68 – 1,72	1,16-2,91	0,88-1,52	1,14-1,96
Мақтаарал	13,4– 18,5	1,37– 3,61	3,93 – 10,9	0,33-0,96	0,75 – 1,59

Дереккөз : «Қазгидромет» РМК.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған:
<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Жерді алып қою

2024 жылы Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің Жер ресурстарын басқару комитеті Барлық облыстар бойынша пайдаланылмайтын ауыл шаруашылығы жерлерін мемлекетке қайтару жөніндегі тапсырма шеңберінде Түркістан облысы бойынша 5 млн гектар көлемде бекітілді 2024 жылдың соңына дейін 60 мың гектарды қайтару көзделген.

Бүгінгі күні 2024 жылдың қорытындысы бойынша мемлекетке облыс бойынша пайдаланылмайтын немесе жер заңнамасын бұза отырып пайдаланылатын 70 932,75 га ауыл шаруашылығы жері қайтарылды (Бәйдібек - 8221,30 га, Қазығұрт - 2827,94 га, Ордабасы - 2595,11 га, Отырар - 8305,54 га, Сайрам - 322,59 га, Сарыағаш - 3907,16 га, Келес - 3464,24 га, Сауран - 9127,53 га, Төлеби - 1617,94 га, Түлкібас - 2374,32 га, Шардара - 5703,02 га, Созақ - 14 402,5 га, Арыс - 6954,0 га, Кентау - 1079,96 га).

2024 жылы Департамент сотқа 305 талап арыз берді (ауданы - 31 503,793 га), оның ішінде 137 талап арыз (ауданы - 9 791,96 га) қанағаттандырылды, 1 талап арыз (ауданы - 0,08 га) қанағаттандырылмады. Бүгінгі таңда 169 талап арыз қаралуда (ауданы 21 711, 83 га).

Жалпы, сотқа берілген 305 талап арыздың ішінде -169 (ауданы 29 716,78 га) ауыл шаруашылығы мақсатындағы жер, оның 82 - сі (ауданы-9592,254 га) қанағаттандырылып, мемлекет меншігіне қайтарылды.

12.15.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

2024 жылы Түркістан облысының аумағында кең таралған пайдалы қазбаларды өндіру және барлау мақсатында 198 жер қойнауын пайдалану рұқсаты (80 келісімшарт және 118 лицензия) қолданылды. Оның ішінде 196 рұқсат – өндіруге, ал 2-еуі – қалдықтарды орналастыруға арналған.

Жер қойнауын пайдаланушылардың элеуметтік-экономикалық даму шеңберіндегі аймақ алдындағы қаржылық міндеттемелері бойынша 2019–2024 жылдар аралығында облыстық бюджетке жалпы 12,1 млрд теңге түсті. Оның ішінде 2024 жылы түсім көлемі 3,3 млрд теңгені құрады. Бұл көрсеткіштің едәуір ұлғаюы уран өндіру саласындағы инвестициялық белсенділіктің артуымен байланысты.

Жер қойнауын заңсыз пайдалану

2024 жылы кәсіпкерлік және өнеркәсіп басқармасы жер қойнауын пайдаланушылардан келтірілген залалды өтеу бойынша жалпы сомасы 37,6 млн теңгені құрайтын 4 талап-арызды сотқа жолдады. Соның нәтижесінде 17,8 млн теңге өндірілді. Сонымен қатар, екі компаниямен 8,6 млн теңгеге медиациялық келісім жасалып, оның 1,5 млн теңгесі бюджетке түсті.

Міндеттемелерді уақтылы орындамауына байланысты 10 жер қойнауын пайдаланушының келісімшарттары мерзімінен бұрын тоқтатылды.

Жер қойнауын заңсыз пайдалану фактілерінің алдын алу мақсатында облыс әкімдігі арнайы алгоритм бекітті. Осы алгоритм аясында 495 рейд жүргізіліп, нәтижесінде 282 бірлік ауыр техника айып тұрағына қойылды және 31,1 млн теңгеге айыппұл салынды. Заңсыз жер қойнауын пайдалану әрекеттерінің алдын алу жұмыстары жалғасуда.

12.15.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Орман қоры

2025 жылғы 1 қаңтарға Түркістан облысы әкімдігінің ведомстволық бағыныстылығындағы орман қоры жерлерінің жалпы ауданы 3 474 242 гектарды құрады, оның ішінде 1 595 667 гектары орманмен жабылған алқаптар болып табылады.

Басқарудың индикативтік жоспары және облыстың орман қоры жерлерінде орман пайдалану мен орман өсірудің кешенді жоспарына сәйкес, 2024 жылы Түркістан қаласының айналасында жалпы көлемі 26 966,5 гектар және қосымша 900 гектар аумақта тұқым себу және көшет отырғызу арқылы 39 757,7 мың дана мәдени орман екпелерін құру жоспарланған.

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар (ЕҚТА)

Қазақстан Республикасының Жер кодексіне және «Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы» 2006 жылғы 7 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңына (бұдан әрі - ЕҚТА) сәйкес Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 26 қыркүйектегі № 593 қаулысымен бекітілген Республикалық маңызы бар ЕҚТА тізбесіне Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік қорық аймағы (ОҚМҚЗ) енгізілген. ОҚМҚЗ жалпы ауданы 6 258,0 мың га құрайды, оның 4 432,970 мың га (70,8%) Түркістан облысының аумағында, 919,074 мың га (14,7%) Қызылорда облысында және 905,956 мың га (14,5%) - Жамбыл облысында.

Облыс аумағында заңды тұлғалар мәртебесі бар Республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақтар жұмыс істейді: Ақсу-Жабағылы мемлекеттік табиғи қорығы, Қаратау мемлекеттік табиғи қорығы, Сайрам-Өгем мемлекеттік ұлттық табиғи паркі, сондай - ақ жергілікті маңызы бар ЕҚТА-Сырдария-Түркістан мемлекеттік өңірлік табиғи паркі.

Бұдан басқа, жоғарыда көрсетілген нормативтік актілер шеңберінде республикалық маңызы бар ЕҚТА тізбесіне жалпы ауданы 404,0 мың га Арыс және Қарактау мемлекеттік қорық аймақтары енгізілген. сондай-ақ облыс аумағында жергілікті маңызы бар ЕҚТА-ға жатқызылған, жалпы ауданы 2 925 га 5 қаумал және 11 мемлекеттік табиғат ескерткіштері орналасқан.

Түркістан облысының жер көлеміне қатысты ЕҚТА жерлерінің жалпы үлесі 46,2% (5 366,7 мың га) құрайды.

12.15.6-кесте

Түркістан облысындағы Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, мың га

№	ЕҚТА атауы	Ауданы
1	Ақсу-Жабағылы мемлекеттік табиғи қорығы	121,3
2	Қаратау мемлекеттік табиғи қорығы	34,3
3	Сайрам-Өгем мемлекеттік ұлттық табиғи паркі	149,04
4	Ақдала мемлекеттік табиғи қаумалы (ботаникалық)	2
5	Задар мемлекеттік табиғи қорығы (ботаникалық)	8,4
6	Жамбыл мемлекеттік табиғи қаумалы (ботаникалық)	8,6
7	Боралдай мемлекеттік табиғи қаумалы (кешенді)	28,2

8	Тимур мемлекеттік табиғи қорығы (ботаникалық)	4
9	Арыс және Қарактау мемлекеттік қорық аймағы	404
10	Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік қорық аймағы	6 258

Дереккөз: Түркістан облысының әкімдігі.

Жануарлар мен өсімдіктер әлемі

Облыс аумағында өсімдіктердің 1700 түрі өседі, олардың 122-сі ҚР Қызыл кітабына енгізілген, 68 түрі эндемик болып табылады.

Облыстың жазық бөлігінде жусан-дәнді өсімдіктер басым. Сырдария мен Шу аңғарларында құмды сексеуілдер, тоғайлары бар қамыс батпақтар кездеседі. Таулы беткейлерде ағаш-бұта өсімдіктері, арша, жабайы алма ағаштары, өрік ағаштары басым, биік таулы аймақтар альпілік шалғындарға бай.

Бұрынғы Түркістан мемлекеттік өңірлік табиғи паркінің аумағында Сырдария өзенінің жағасында 2000 жылдан бері Бұхара бұғылары мекендейді.

12.15.6. РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

Жергілікті жерлерде гамма-сәулелену деңгейін бақылау күн сайын екі метеорологиялық станцияда (Шымкент және Түркістан қалаларында) және Түркістан қаласындағы атмосфералық ауаның ластануын бақылауға арналған №1 автоматты бақылау бекетінде (№1 ПМЗ) жүзеге асырылды.

Облыстың елді мекендері бойынша атмосфераның жер бетіне жақын қабатындағы радиациялық гамма-фонның орташа мәні 0,00–0,29 мкЗв/сағ аралығында болды. Жалпы облыс бойынша орташа радиациялық гамма-фон 0,10 мкЗв/сағ деңгейінде тіркелді, бұл рұқсат етілген шектерден аспайды.

Сонымен қатар, Түркістан облысы аумағында атмосфераның жер үсті қабатындағы радиоактивті ластану деңгейіне бақылау Шымкент және Түркістан метеорологиялық станцияларында жүргізілді. Бақылау көлденең планшеттер арқылы ауа сынамаларын алу әдісімен жүзеге асырылды. Әр станцияда бес тәуліктік сынама алынған.

Нәтижесінде, облыс аумағындағы атмосфераның беткі қабатындағы радиоактивті тұнбалардың орташа тәуліктік тығыздығы 1,3–1,7 Бк/м² шегінде тіркелді. Облыс бойынша бұл көрсеткіштің орташа мәні 1,5 Бк/м² құрап, белгіленген шекті рұқсат етілген деңгейден аспады.

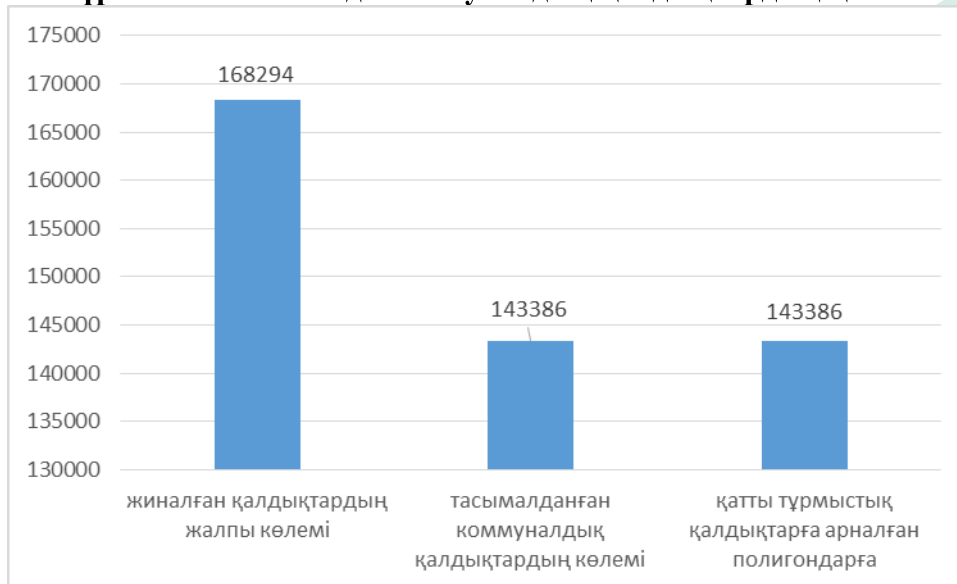
Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» РМК-ның ресми сайтынан алуға болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

12.15.7. ҚАЛДЫҚТАР

Тұрмыстық қатты қалдықтар

2024 жылы Түркістан облысында 168 294 тонна қалдық пайда болды. 12.15.4-суретте 2024 жылы коммуналдық қалдықтардың қозғалысы туралы ақпарат берілген. Облыста коммуналдық қалдықтарды жинау және шығарумен 89 кәсіпорын айналысады.

2024 жылы Түркістан облысында коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Түркістан облысының орталығы – Түркістан қаласында тұрмыстық қатты қалдықтарды жинау және шығару қызметтерін екі мекеме: «Түркістан жарық-тазалық» және «ШымкентСпецКомплекс» жүзеге асырады.

Облыстың басқа аудандары мен қалаларында осы бағытта 56 мекеме жұмыс істейді. Бұл мекемелер жеке және заңды тұлғалармен абоненттік келісім негізінде қызмет көрсетеді.

2023 жылы облыс халқының 96%-ы қалдықтарды жинау және тасымалдау қызметтерімен қамтылған.

Полигондар

Түркістан облысы аумағында жалпы саны 128 қатты тұрмыстық қалдықтар (ҚТҚ) Түркістан облысының аумағында барлығы 128 қатты тұрмыстық қалдықтар полигоны орнатылған. Оның ішінде 38-аудандық, 41-ауылдық округ және 49 -сенімгерлік басқаруға берілді. Талдау нәтижелері бойынша облыс аумағындағы қатты тұрмыстық қалдықтар полигондарының 65% - ы санитарлық-экологиялық нормаларға сәйкес келмейді. Яғни, электр қуатын, суды, қоқысты өлшеуге арналған таразы жоқ, монша қоқысты көмуге арналған арнайы шұңқырмен, қоршаумен және т. б. жабдықталмаған. Тұрмыстық қатты қалдықтардың қолданыстағы полигондарын санитарлық-экологиялық нормаларға сәйкес келтіру мақсатында аудандық бюджет есебінен 16 жоба әзірленіп, мемлекеттік сараптаманың қорытындысы алынды.

Құрылыс жұмыстарын талап ететін полигондарға республикалық бюджеттен барлығы 3,4 млрд. теңге ақша қажет. Түркістан облысында пайда болған қатты тұрмыстық қалдықтарды кәдеге жарату үлесі 2024 жылы 26% - ға жоспарланған және толық орындалған. 2025 жылға қайта өңдеу көлемі 31% - ға жоспарланып отыр. Аудан аумағында қатты тұрмыстық қалдықтарды (пластмасса, пластмасса, шыны, қағаз-картон заттар) бөлек жинаумен және сұрыптаумен 17 шағын және орта бизнес субъектілері, қайта өңдеу бағытында (пластикалық құбырларды өндіру үшін шикізат және химиялық талшық өндіру) - Кентау қаласы мен Сауран, Ордабасы, Сарыағаш аудандарында орналасқан кәсіпорындар айналысады.

Өнеркәсіптік қалдықтар

Түркістан облысының аумағындағы өнеркәсіптік қалдықтар негізінен Кентау және Созақ аудандарының аумағында орналасқан және өндірістің тау-кен, уран, мұнай-химия және энергетика салаларының өндірістік қалдықтарынан тұрады.

Стихиялық полигондар

«Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ ғарыштық мониторингінің нәтижелері бойынша 2024 жылы Түркістан облысының аумағында 367 рұқсат етілмеген қоқыс орны анықталды, оның 367-сі жойылды (100%).

12.15.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ ЖӘНЕ ТҰТЫНУ

ҚР Ұлттық статистика бюросының мәліметінше, 2024 жылы Түркістан облысында өндірілген электр энергиясының жалпы көлемі 1 105 032,5 мың кВт*сағ құрайды.

Жаңартылатын энергия көздері

Облыс аумағында жаңартылатын энергия көздері саласын дамыту бойынша бірқатар іс-шаралар жүзеге асырылуда.

Қазіргі уақытта Түркістан облысында жалпы қуаты 278,6 МВт жаңартылатын энергия көздерінің 24 жобасы іске асырылды. 2025-2026 жылдары «электр энергиясы мен қуаты нарығының қазақстандық операторы» акционерлік қоғамы өткізетін жыл сайынғы аукциондардың нәтижелеріне сәйкес жалпы қуаты 4 МВт болатын 2 шағын гидроэлектростанция салу жоспарлануда.

2023-2024 жылдардағы аукциондық сауда-саттық нәтижелеріне сәйкес облыста әрқайсысының қуаты 100 МВт болатын 2 ірі жел электр станциясын, жалпы қуаты 100 МВт ірі күн электр станцияларын, сондай-ақ 2029-2030 жылдар аралығында жалпы қуаты 37,21 МВт болатын 16 гидроэлектростанцияларды салу жоспарлануда.

12.15.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Облыстың экологиялық проблемаларын шешу мақсатында Түркістан облысының 2019-2023 жылдарға арналған қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштері айқындалды, Түркістан облыстық мәслихатының 2019 жылғы 13 маусымдағы №38/409-VI кезекті сессиясында бекітілді және нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде 5118 нөмірімен тіркелді.

Жаңа кодекске байланысты қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштерін әзірлеу үшін 2025 жылға арналған облыстық бюджеттен қаражат көзделген.

12.16. ҰЛЫТАУ ОБЛЫСЫ

	2024 жылғы жалпы көрсеткіштер				
	Субъектінің S, мың км ²	14,2	01.01.2025 жылға халық саны, адам	221 290	
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіш	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары, млрд тг	-	12,8	15,0	2,9

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Ұлытау облысы — Қазақстан Республикасының орталық бөлігінде орналасқан әкімшілік-аумақтық бірлік. Облыс 2022 жылғы 8 маусымда құрылған.

Облыстың әкімшілік құрылымына мыналар кіреді: 2 аудан: Жаңаарқа, Ұлытау; 3 облыстық маңызы бар қала: Жезқазған, Қаражал, Сәтбаев; 5 кент: Жезді, Қарсақпай, Ақтас, Қызылжар, Атасу; 27 ауылдық округ; 72 ауылдық елді мекен. Облыстың әкімшілік орталығы — Жезқазған қаласы.

Климаты – күрт континенталды, өте құрғақ. Жылдық жауын-шашын мөлшері 70–100 мм аралығында.

Жер бедері – ұсақ шоқылар, аласа таулар, таулы жерлер мен кең төбеаралық аңғарлардан тұрады. Табиғи аймақтары – дала, шөлейт және шөл белдеулері.

Ұлытау облысы экономикасының негізгі бағыты – металлургия өнеркәсібі.

12.16.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

Ұлытау облысының ірі өнеркәсіптік объектілері Жезқазған және Сәтбаев қалаларында орналасқан және қоршаған ортаға техногендік әсер етеді: «ҚазТрансОйл» АҚ Жезқазған мұнай құбыры басқармасы, «Қазақмыс корпорациясы» ЖШС, «Қазақмыс корпорациясы» ЖШС, «Қияқты көмір» БК» ЖШС, «NERIS-НЭРИС» ЖШС, «Silicon mining» ЖШС.

Ластаушы заттардың шығарындылары

ҚР Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 2024 жылы Ұлытау облысында стационарлық көздерден ластаушы заттар шығарындыларының көлемі 97,7 мың тоннаны құрады. Облыстың атмосферасына түсетін ластаушы заттардың ішінде азот оксидтері, көмірқышқыл газы, күкіртті сутегі, күкіртті ангидрид, қатты заттар басым. Атмосфералық ауаның ластануына ластанудың жылжымалы көздері, атап айтқанда автокөлік айтарлықтай үлес қосады. 2024 жылы Ұлытау облысында 25,8 мың бірлік автокөлік тіркелген. Отын ретінде негізінен Ауаның ластануының қуатты көзі болып табылатын бензин қолданылады (12.16.1-кесте).

12.16.1-кесте

2025 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша жанармай түрлері бойынша Ұлытау облысындағы автокөлік құралдарының саны

Аймақ/ Облыс	Жанармай түрі					
	бензин	дизель	газ балон	аралас	электр	көрсетілмеген
Ұлытау облысы	23 001	1 487	26	1 230	39	4

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атмосфералық ауаның сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Ұлытау облысының аумағындағы атмосфералық ауаның жай-күйін бақылау Жезқазған және Сәтбаев қалаларында жүргізілді. Жезқазған қаласында ауа сапасына бақылау үш бақылау бекетінде жүргізіледі, олардың екеуі – қолмен сынама алу бекеттері, біреуі – автоматты бекет.

Аталған бекеттерде атмосфералық ауада келесі 12 көрсеткіш анықталады: өлшенген заттар (шаң), РМ-10 өлшенген бөлшектері, күкірт диоксиді, көміртегі оксиді, азот диоксиді, азот оксиді, озон, фенол, кадмий, мыс, мышьяк, қорғасын және хром. Сәтбаев қаласында атмосфералық ауаның жай-күйіне бақылау екі автоматты станцияда жүргізіледі, онда 5 негізгі көрсеткіш тіркеледі: күкірт диоксиді, көміртегі оксиді, азот диоксиді, озон және күкіртсутек.

12.16.2-кесте

2024 жылғы Ұлытау облысындағы атмосфералық ауаның сапасы

№	Елді мекен	Бақылау бекеттерінің саны		Көрсеткіштер		
		автоматты	қолмен	АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)
1	Жезқазған қ.	1	2	6,2 (жоғары деңгей)	3,1 (жоғары деңгей)	7 (жоғары деңгей)
2	Сәтпаев қ.	2	-	9 (өте жоғары деңгей)	10,9 (өте жоғары деңгей)	92 (өте жоғары деңгей)

Ескерту. Градациялар бойынша атмосфералық ауаның ластану дәрежесін бағалау «Атмосфералық ауа» 1-бөлімінде ұсынылған.

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

«Қазгидромет» РМК бақылау желісінің деректері бойынша, 2024 жылы Сәтбаев қаласындағы ауа сапасы өте жоғары ластану деңгейімен, Жезқазған қаласындағы ластану деңгейінің жоғарылауымен сипатталады.

«Ең көп қайталану» көрсеткішінің көпжылдық өсуі негізінен тоқтатылған бөлшектер (шаң), көміртегі оксиді, күкірт диоксиді, күкіртсутек және фенол арқылы байқалады. 2024 жылы атмосфералық ауаның жоғары ластануының 1 жағдайы тіркелді (10,9 ШЖКМ.р.) Сәтбаев қаласындағы азот диоксиді бойынша.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okrzhayuschey-sredy/2024>

Газдандыру

Ұлытау облысындағы газбен жабдықтау желілерінің жалпы ұзындығы 199,8 км құрайды, 2024 жылы халықты қамтамасыз ету деңгейі 1,4% (221 738 адамның 3056-сы).

12.16.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Ұлытау облысындағы негізгі су объектілері Қара-Кеңгір, Жезді өзендері және Кеңгір су қоймасы болып табылады. 2024 жылы "Қазгидромет" республикалық мемлекеттік кәсіпорны тарапынан облыс аумағындағы жер үсті суларының сапасына бақылау Қара-Кеңгір өзені мен Кеңгір су қоймасында 3 жармада жүргізілді.

Жүргізілген талдаулар нәтижесінде су сынамаларында 33 физикалық-химиялық сапа көрсеткіштері анықталды, олардың қатарында визуалды бақылау, су температурасы, өлшенген заттар, мөлдірлік, еріген оттегі, сутегі көрсеткіші (рН), тұз құрамындағы негізгі иондар, судың жалпы кермектігі, биогендік элементтер, органикалық ластағыштар (мұнай өнімдері, фенолдар) және ауыр металдар бар.

Қазақстан Республикасында су объектілеріндегі судың сапасын бағалау үшін негізгі нормативтік құжат – су объектілеріндегі су сапасын жіктеудің бірыңғай жүйесі болып табылады.

Ұлытау облысының аумағында 2023-2024 жылдардағы су объектілерінің сапасы

Су объектісінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	Концентрация, мг/дм ³
	2023 жыл	2024 жыл		
Кеңгір су қоймасы	нормаланбайды (>5 класс)	2 класс	Марганец	0,053
Қара-Кеңгір өзені	нормаланбайды (>5 класс)	нормаланбайды (>5 класс)	Аммоний-ион	3,352

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Кестеден көрініп тұрғандай, 2023 жылмен салыстырғанда Қара-Кеңгір өзеніндегі судың сапасы өзгеріссіз қалған, ал Кеңгір су қоймасындағы су сапасы жақсарған.

Ұлытау облысындағы су объектілерін ластайтын негізгі заттар марганец, аммоний-ионы, магний, минералдану және хлоридтер болып табылады. Аталған көрсеткіштер бойынша нормативтердің асып кетуі бұл су айдындарына ағынды сулардың төгілу фактілерін көрсетеді.

Фитопланктон, зоопланктон, перифитон және зообентос бойынша жүргізілген гидробиологиялық зерттеулердің нәтижелері Қара-Кеңгір өзені мен Кеңгір су қоймасының жерүсті суларының сапасы 3-классқа, яғни орташа ластанған сулар санатына жататынын көрсетті. Биотестілеу нәтижелері бойынша бұл су айдындарында судың уытты әсері анықталған жоқ.

Сонымен қатар, 2024 жылы Ұлытау облысы аумағындағы Қара-Кеңгір өзенінде судың жалпы фосфоры, БПК₅, жалпы темір және еріген оттегі көрсеткіштері бойынша жоғары ластанудың 18 жағдайы тіркелді.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК-ның ресми сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okrzhayuschey-sredy/2024>

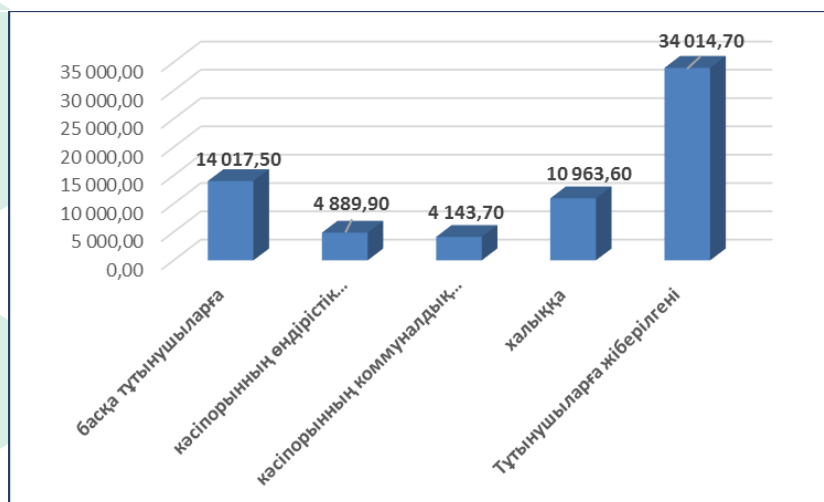
Су тұтыну

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 2024 жылы Ұлытау облысындағы су құбыры желілерінің жалпы ұзындығы 1671,5 шақырымды құрады, оның ішінде тозығы жеткен желілердің ұзындығы – 414 шақырым.

Жалпы облыс бойынша су құбыры желілеріне 55 488,8 мың м³ су берілді, оның 34 014,7 мың м³ көлемі тұтынушыларға жеткізілді. Бұл ретте су ресурстарының тіркелмеген шығыны немесе су шығынының жоғалуы 15 116,4 мың м³ құрап, желіге берілген жалпы судың 27,2 пайызын құрады.

12.16.1-сурет

2024 жылы Ұлытау облысында тұтынушыларға жіберілген су көлемі, мың м³

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Су бұру

2024 жылы Ұлытау облысында су бұру көлемі 24 250 мың м³ құрады. Кәріз желілерінің жалпы ұзындығы 589,5 км болса, жартысына жуығы немесе 293 км тозған.

12.16.3. ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің Жер ресурстарын басқару комитетінің деректеріне сәйкес, Ұлытау облысының жалпы жер қорының ауданы 14 244,4 мың гектарды құрайды. Жер қорындағы ең үлкен үлеске қоры мен ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер тиесілі.

Жер қорын категориялар бойынша динамикалық түрде бөлуі 12.16.4-кестеде көрсетілген.

12.16.4 -кесте

2024 жылғы 1 қарашадағы Ұлытау облысының жер қорының санаттар бойынша үлестері, мың гектар

№	Жер санаты	2023 жыл	2024 жыл
1	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	6962,3	6 987,4
2	Елді мекендердің жерлері	862,3	862,3
3	Өнеркәсіп, көлік, байланыс, қорғаныс және ауыл шаруашылығына арналмаған өзге де жерлер	44,0	44,0
4	Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	147,4	147,4
5	Орман қорының жерлері	80,5	80,7
6	Су қорының жерлері	12,4	12,4
7	Босалқы жерлер	6 135,5	6 110,2
Барлығы		14 244,4	14 244,4

Ескерту: «Барлығы» жолы бойынша басқа мемлекеттер пайдаланатын жерлерді есепке алмағанда.

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

Жыл соңындағы жер қорларының категориялары бойынша аумақтардың өзгерістері өткен жылмен салыстырғанда бір категориядан екінші категорияға жер учаскелерін әртүрлі мақсаттарға беру және жерлерді инвентаризациялау нәтижесінде олардың аудандарын нақтылауымен түсіндіріледі. Мысалы, «Жанаркин орман және жануарлар әлемін қорғау шаруашылығы»

мемлекеттік коммуналдық мекемесінің құқықтық құжаттарын қайта қарау нәтижесінде орман қорының жерлері қор жерлерінің есебінен 0,2 мың гектарға артты. Зиян шеккен жерлердің негізгі бөлігі «Қазахмыс» корпорациясы жауапкершілігі шектеулі серіктестігіне, жылу энергетикасы және пайдалы қазбаларды өндіру мен өңдеу саласындағы кәсіпорындарға тиесілі.

Топырақ жағдайы

«Қазгидромет» РМК деректеріне сәйкес, 2024 жылы Жезқазған қаласының әртүрлі аудандарынан алынған топырақ үлгілерінде хромның мөлшері 0,3-2,1 мг/кг, мыстың мөлшері 0,51-154,0 мг/кг, мырыш – 27,4-408,2 мг/кг, қорғасын – 0,87-587,8 мг/кг, кадмий – 0,29-1,1 мг/кг аралығында тіркелді.

Кеңгір су қоймасының бүйіріндегі бөгет аймағында қорғасын концентрациясының рұқсат етілген шекті деңгейінен 6,3 есе асып кеткені және ТЭЦ-дан 1 шақырым қашықтықтағы санитарлық қорғау аймағы шегінде 4,3 есе асып кеткені анықталды.

12.16.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

ҚР өнеркәсіп және құрылыс министрлігінің ақпараты бойынша, облыс аумағында жер қойнауын пайдалану жөніндегі операциялар 213 келісімшарт және жер қойнауын пайдалануға арналған лицензия бойынша жүзеге асырылады, оның ішінде:

– қатты пайдалы қазбаларға арналған келісімшарттар бойынша – 37, кең таралған пайдалы қазбаларға-6;

– кең таралған пайдалы қазбаларды өндіруге арналған лицензиялар бойынша – 9, қатты пайдалы қазбаларды өндіруге - 5, Қатты пайдалы қазбаларды барлауға-151.

12.16.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Орман қоры

01.01.2024 жылғы жағдай бойынша мемлекеттік орман қоры жерлерінің ауданы 82 296 га құрайды, оның ішінде орманмен жабылған ауданы 14 205 га.

Ұлытау облысының Табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасының қарамағындағы мемлекеттік орман қорының ауданы 21 843 га құрайды, оның ішінде орманмен жабылған алаң – 5 629 га. жасыл желектер алаңын ұлғайту мәселесі өзекті болып қала береді. Орман дақылдарына күтім жасау алаңы 2022-2023 жылдар кезеңінде 321,0 гектардан 73,3 гектарға дейін азайды.

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар

Облыста жалпы ауданы 1817,16 га болатын Республикалық маңызы бар 5 ерекше қорғалатын табиғи аумақ (ЕҚТА) бар (12.16.5-кесте).

12.16.5-кесте

Ұлытау облысындағы Республикалық маңызы бар ЕҚТА

№	ЕҚТА атауы	Аудан, мың га
1	«Ұлытау» мемлекеттік ұлттық табиғи паркі	58,9
2	Қараағаш мемлекеттік табиғи (зоологиялық) қаумалы	6,8
3	Қоғашық мемлекеттік табиғи (ботаникалық) қорықшасы*	15,0
4	Аңдасай мемлекеттік табиғи (зоологиялық) қорықшасы	1736,4
5	Жезқазған ботаникалық бағы	0,06
Жалпы		1 817,16

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

Жануарлар және өсімдіктер әлемі

Ұлытау облысының жануарлар және өсімдіктер әлемі әртүрлі. Мұнда сайғақтар, түлкілер, қояндар, қосуялар, шошқалар, хорькілер, жейрандар және дала жыландары сияқты жорғалаушылар кең таралған. Сондай-ақ, суыққұстардың бірнеше түрі кездеседі: үйректер, аққұйрықтар, бүркіттер, үкілер, филиндер, жабайы қаздар, құстар, түлкілер, бөденелер,

тоқылдақтар, бұғылар және басқалары. Қазақстан Республикасының Қызыл кітабына Ұлытау тауларында өсетін қарағайлар мен Орта Қазақстанда сирек кездесетін теректер енгізілген.

12.16.6. РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

РМК «Қазгидромет» 2024 жылы гамма-сәулелену деңгейіне күнделікті бақылауды 9 метеорологиялық станцияда (Балқаш, Жезқазған, Қарағанды, Корнеевка, Родниковский ұңғымасы, Қарқаралы, Сарышаған, Жаңаарқа, Киевка) және Қарағанды қаласындағы атмосфералық ауаның ластануын бақылауға арналған автоматтандырылған бақылау бекетінде (ПНЗ №6) жүргізді.

Облыс елді мекендері бойынша атмосфераның жер бетіне жақын қабатындағы радиациялық гамма-фонның орташа мәндері 0,00 – 0,43 мкЗв/сағ шегінде болды. Облыс бойынша орташа радиациялық гамма-фон 0,14 мкЗв/сағ құрап, рұқсат етілген шектерден аспады. Қарағанды облысы аумағындағы атмосфераның жер бетіне жақын қабатындағы радиоактивті ластануға бақылау

Атмосферадағы радиоактивті ластануға бақылау 3 метеостанцияда (Балқаш, Жезқазған, Қарағанды) горизонтальды планшеттермен ауа үлгілерін алу арқылы жүргізілді. Барлық станцияларда бескүндік үлгі алуға жүзеге асырылды. Облыс аумағындағы жер бетіне жақын атмосфера қабатында радиоактивті тұнбалардың тәуліктік орташа тығыздығы 1,0 – 3,1 Бк/м² аралығында ауытқыды. Облыс бойынша тұнбалардың орташа тығыздығы 1,9 Бк/м² құрап, рұқсат етілген деңгейден аспады.

Толығырақ ақпаратты РМК «Қазгидромет» сайтынан алуға болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>

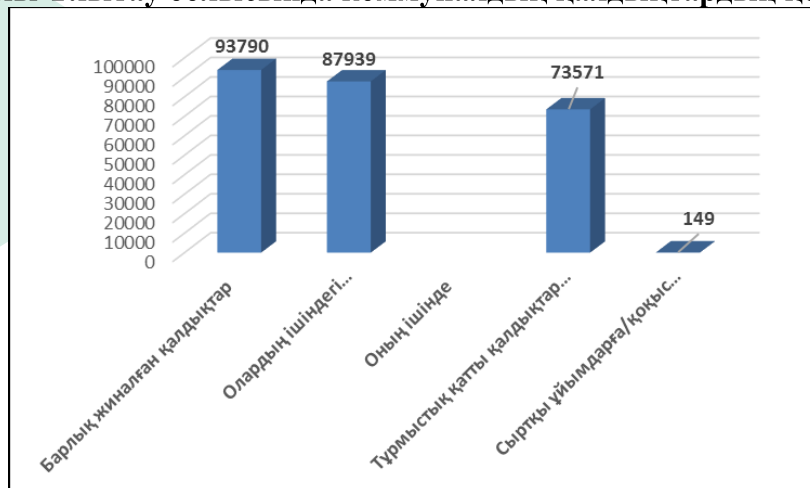
12.16.7. ҚАЛДЫҚТАР

Тұрмыстық қатты қалдықтар

2024 жылы Ұлытау облысында 93 790 тонна қалдық пайда болды, оның ішінде коммуналдық қалдықтар – 87 939 тонна.

12.16.2-сурет

2024 жылы Ұлытау облысында коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Ұлытау облысында коммуналдық қалдықтарды жинау және шығарумен 6 кәсіпорын айналысады, оның ішінде 1-еуі – мемлекеттік мекеме. Облыста қалдықтарды қайта өңдеу үлесі өте төмен деңгейде қалып отыр.

Полигондар

Қазақстан Республикасы Экология министрлігінің деректері бойынша, Ұлытау облысы аумағындағы 34 қатты тұрмыстық қалдықтарды орналастыру полигонының тек екеуі ғана экологиялық және санитарлық талаптарға сәйкес келеді.

Облыс әкімдігі Жезқазған және Сәтбаев қалаларының арасында жылына 50–100 мың тонна қалдықты қайта өңдейтін цех салуды жоспарлап отыр. Жайрем кентінде қатты тұрмыстық қалдықтарға арналған полигон салу бойынша техникалық-экономикалық негіздеме әзірлеу басталды, сондай-ақ «Жайрем кен-байыту комбинаты» АҚ-мен меморандум жасалды.

Стихиялық үйінділер

«Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ жүргізген ғарыштық мониторинг нәтижелері бойынша, 2024 жылы облыс аумағында 133 рұқсат етілмеген қоқыс үйіндісі анықталды, олардың тек 5-еуі (3%) ғана жойылды.

12.16.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ

ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросының ақпараты бойынша, 2024 жылы Ұлытау облысындағы жылу электр станциялары мен қазандықтар өндірген электр энергетикасының көлемі 1 006 216,5 мың кВт құрайды.сағ., жылу энергиясы-2128,2 мың Гкал.

Жаңартылатын энергия көздері

2024 жылы 2021 жылы басталған Жезқазған қаласында қуаты 5 МВт биоэлектростанцияның құрылысы жалғасты. Жоспарлы генерация 43,8 млн. кВт құрайды.жылына сағ. Қазіргі уақытта Жезқазғанда ауданы 2 178 8891 га жер учаскесі сатып алынды.

12.16.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Ұлытау облысы 08.06.2022 жылы құрылған (ҚР Президентінің 03.05.2022 ж. Жарлығы), сондықтан 2024 жылға арналған қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштері әзірленбеген.

12.17. ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ

	2024 жылғы жалпы көрсеткіштер				
	Субъектінің S, мың км ²	97,8	01.01.2025 жылға халық саны, адам	723 967	
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіштер	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары, млрд тенге	40,1	33,5	38,8	54,6

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Шығыс Қазақстан облысы — 1932 жылы құрылған, Қазақстан Республикасының солтүстік-шығысында орналасқан әкімшілік-аумақтық бірлік. Облыс Ресей Федерациясы мен Қытай Халық Республикасымен шектеседі. Облыс құрамына екі қала — Өскемен (әкімшілік орталығы) және Риддер, сондай-ақ тоғыз аудан: Алтай, Глубокое, Зайсан, Катонқарағай, Күршім, Самар, Тарбағатай, Ұлан және Шемонаиха кіреді.

Климаты өткір континенталды сипатқа ие: жаз мезгілі ыстық әрі құрғақ, қыс қатаң суық және қарлы.

Аймақтың негізгі су артериясы — Ертіс өзені, ол Қытай, Қазақстан және Ресей аумағынан ағып өтеді. Су пайдалану Қазақстан мен көршілес мемлекеттер арасындағы үкіметаралық келісімдерге сәйкес жүзеге асырылады.

Шығыс Қазақстан облысы елдің тау-кен өнеркәсібінде маңызды рөл атқарады, өйткені минералдық шикізаттың, соның ішінде полиметалдар, мыс, алтын және күміс қоры мол.

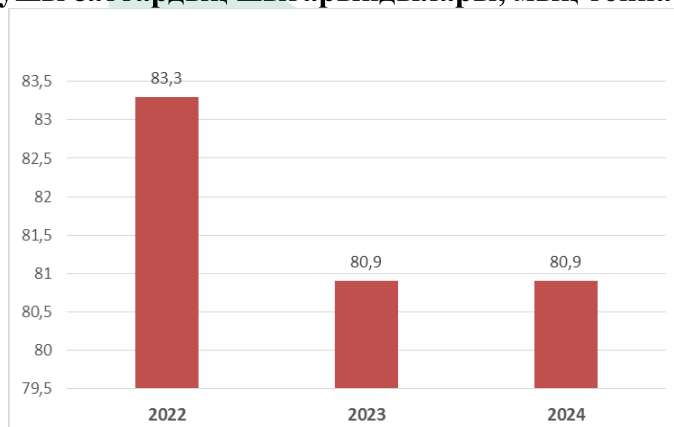
12.17.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

Ластаушы заттардың шығарындылары

«Шығыс Қазақстан облысы бойынша экология департаменті» РММ деректеріне сәйкес облыс бойынша қоршаған ортаға эмиссияларды жүзеге асыратын 788 кәсіпорын жұмыс істейді. 2024 жылдың қорытындысы бойынша Шығыс Қазақстан облысында стационарлық көздерден ластаушы заттардың шығарындылары 80,9 мың тоннаға жетті (12.17.1-сурет).

12.17.1-сурет

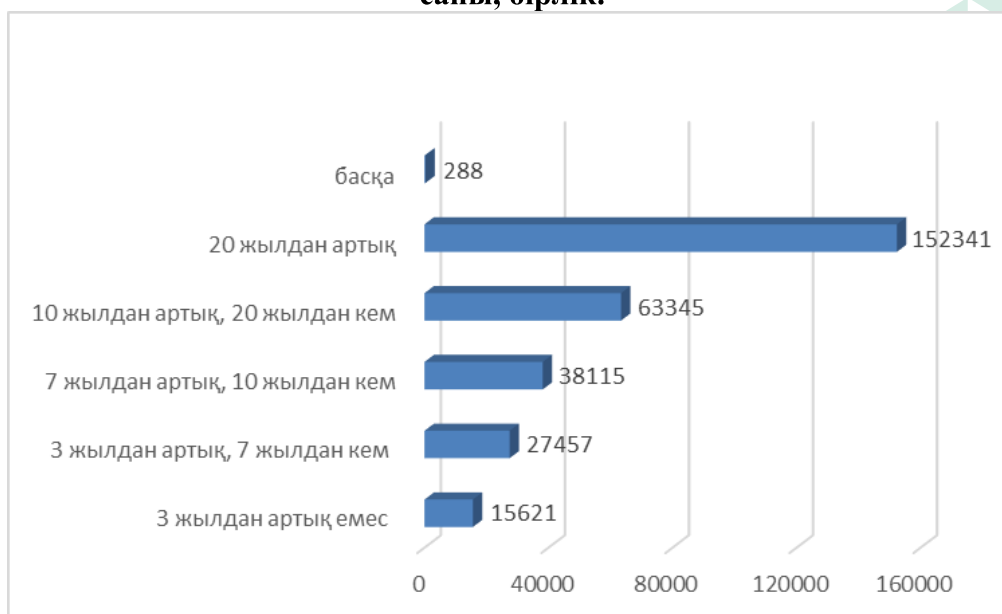
2022-2024 жылдары Шығыс Қазақстан облысында стационарлық көздерден ластаушы заттардың шығарындылары, мың тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Автокөлік атмосфералық ауаның ластануына айтарлықтай үлес қосады. 2024 жылы Шығыс Қазақстан облысында 297 167 жеңіл автомобиль, 30 565 жүк көлігі және 6 056 автобус тіркелген.

Шығыс Қазақстан облысында 2024 жылы шығарылған жылы бойынша жеңіл автокөліктер саны, бірлік.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

12.17.3-суреттен Шығыс Қазақстан облысының автопаркінде 20 жастан асқан автомобильдер басым екендігі шығады. Отын ретінде негізінен бензин қолданылады (12.17.3-сурет).

2024 жылы бойынша Шығыс Қазақстан облысында пайдаланылатын жанармай түрі бойынша жеңіл автокөлік құралдарының саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атмосфералық ауаның сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Өскемен, Риддер, Алтай, Шемонаиха қалаларында және Глубокое кентінде 17 бақылау бекетінде атмосфералық ауа сапасына мониторинг жүргізді. (кесте 12.17.1).

2024 жылғы Шығыс Қазақстан облысындағы атмосфералық ауаның сапасы

№	Елді мекен	Бақылау бекетінің саны		Көрсеткіштер		
		қолмен	автоматты	АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)
1	Өскемен қ.	5	5	7,3 (жоғары деңгей)	6,6 (жоғары деңгей)	8 (жоғары деңгей)
2	Риддер қ.	2	1	2,2 (төмен деңгей)	6,5 (жоғары деңгей)	9 (жоғары деңгей)
3	Глубокое к.	1	1	2,7 (төмен деңгей)	1,3 (төмен деңгей)	0 (төмен деңгей)
4	Алтай қ.	-	1	-	2,2 (жоғары деңгей)	0 (төмен деңгей)
5	Шемоноиха қ.	-	1	-	2,5 (жоғары деңгей)	0 (төмен деңгей)

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Ескерту. Градациялар бойынша атмосфералық ауаның ластану дәрежесін бағалау «Атмосфералық ауа» 1 бөлімде берілген.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Атмосфералық ауаның ластануын төмендету жөніндегі шаралар

Қазақстан Республикасының Экологиялық және Бюджеттік кодекстеріндегі өзгерістерге сәйкес, Шығыс Қазақстан облысының әкімдігі 2023–2025 жылдарға арналған қоршаған ортаны қорғау іс-шараларының жоспарын әзірлеп, оны 2023 жылғы 11 қазанда VII сессиядағы маслихаттың шешімімен бекітті.

Осы жоспардың іске асырылуы атмосфераға шығарылатын ластағыш заттар мен қалдықтардың азаюына, ормандарды қалпына келтіруге, флора мен фаунаны қорғауға, сондай-ақ халықтың өмір сүру сапасын жақсартуға бағытталған.

Сонымен қатар, 2023–2025 жылдарға арналған ШҚО экологиялық мәселелерін кешенді шешуге арналған Жол картасы әзірленді. Бұл құжат қоршаған ортаға түсетін жүктемені төмендету мақсатында келесі шараларды қамтиды: жабдықтарды жаңғырту, озық технологияларды енгізу, экологиялық мониторинг жүргізу және көгалдандыру жұмыстарын іске асыру. Негізгі іс-шаралар «Қазцинк» ЖШС, «Өскемен ТЭЦ» ЖШС, АҚ «Өскемен металлургиялық зауыты», МКК «Өскемен-Водоканал», АҚ «Өскемен титан-магний комбинаты», «Согрин ТЭЦ» ТОО, АҚ «Өскемен жылу жүйелері», «Бұқтырма цемент компаниясы» ЖШС сияқты кәсіпорындарда жүзеге асырылады.

Газдандыру

Қазіргі таңда Зайсан ауданының 10 елді мекені (Зайсан қаласы, Қарабұлақ, Кеңсай, Қайнар, Айнабұлақ, Жамбыл, Көгедай, Шалқар, Қаратал, Үлкен Қаратал ауылдары) орталықтандырылған газбен қамтылған, олардың жалпы халқы 23,6 мың адамды құрайды, бұл облыс халқының 3,25%-ын құрайды.

2025 жылғы 1 қаңтарға қарай кен орнындағы (B+C1) категориясына жататын газ қоры 181 млн м³, ал C2 категориясына жататын (ізделмеген қорлар) – 125 млн м³ құрайды. Ішкі нарықтағы ағымдағы тұтыну көлемі жылына 32 млн м³ болған жағдайда, бұл қор 5,7 жылға жетеді (ізделмеген қорларды ескергенде 9,6 жылға дейін). Зайсан ауданының «Сарыбұлақ» кен орнындағы газ қорының сарқылуына байланысты осы бағыттағы даму уақытша тоқтатылған.

Энергетика министрлігі мен Ресей Федерациясының өкілдері газбен қамту мәселелері бойынша келіссөздер жүргізуде. Облыс қажеттілігін қамтамасыз ету үшін қажетті газ көлемі анықталды және жеткізу жұмыстары Энергетика министрлігі арқылы ұйымдастырылады.

12.17.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Шығыс Қазақстан облысы — су қорлары бойынша Қазақстандағы ең суға бай өңірлердің бірі. Облыстың су қоры өзендер, көлдер, батпақтар, тоғандар мен су қоймалары, жер асты сулары және мұздықтардан тұрады.

Шығыс Қазақстандағы өзен желісінің тығыздығы республика бойынша орташа көрсеткіштен жоғары, алайда ол ендік және биіктік бойынша зоналылыққа байланысты біркелкі таралмаған.

Негізгі су артериясы — Ертіс өзені. Ертіс өзені мен оның салалары ауыл шаруашылығы және тұрмыстық сумен қамтамасыз ету үшін қарқынды пайдаланылуда. Шығыс Қазақстандағы Ертіс бассейнінде жалпы ұзындығы 43,5 мың шақырымды құрайтын 9800 су ағыны бар. Ертіс каскадындағы екі ірі су қоймасы — Бұқтырма және Өскемен су қоймалары — жалпы сыйымдылығы 35,7 км³ және кешенді мақсатта қолданылады.

Жер үсті суларының сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Шығыс Қазақстан облысындағы жер үсті суларының сапасын мониторингтеп, төмендегі өзендерде зерттеулер жүргізді: Қара Ертіс, Ертіс, Бұқтырма, Брекса, Тынық, Үлбі, Глубочанка, Қызылжарқа, Оба, Емел, Аягөз, Үржар, Секисовка, Маховка, Арасан, Кіші Қарақожа өзендерінде, сондай-ақ Бұқтырма және Өскемен су қоймаларында.

Шығыс Қазақстан облысындағы жер үсті суларының сапасы туралы ақпарат 12.17.2-кестеде ұсынылған.

12.17.2-кесте

Шығыс Қазақстан облысының су объектілеріндегі судың сапасы

Су объектілерінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	Өлшем бірлігі	Концентрация
	2023 жыл	2024 жыл			
Қара Ертіс өзені	2 – класс	нормаланбайды (>5 класс)	Қалқыма заттар	мг/дм ³	25,7
Ертіс өзені	2 – класс	2 – класс	Марганец	мг/дм ³	0,014
Бұқтырма өзені	2 – класс	2 – класс	Марганец	мг/дм ³	0,011
Брекса өзені	2 – класс	2 – класс	Марганец	мг/дм ³	0,029
			Жалпы темір	мг/дм ³	0,30
Тихая өзені	3 – класс	3 – класс	Аммоний-ион	мг/дм ³	0,72
			Кадмий	мг/дм ³	0,0019
Үлбі өзені	3 – класс	3 – класс	Кадмий	мг/дм ³	0,0011
Глубочанка өзені	3 – класс	3 – класс	Магний	мг/дм ³	24,1
Красноярка өзені	3 – класс	4 – класс	Кадмий	мг/дм ³	0,0035
Оба өзені	2 – класс	2 – класс	Марганец	мг/дм ³	0,019
			Жалпы темір	мг/дм ³	0,22
Еміл өзені	4 – класс	5 – класс	Қалқыма заттар	мг/дм ³	39,2
Аягөз өзені	5 – класс	3 – класс	Магний	мг/дм ³	25,9

Үржар өзені	1 – класс	нормаланбайды (>5 класс)	Қалқыма заттар	мг/дм ³	40,1
Секисовка өзені	3 – класс	3 – класс	Аммоний-ион	мг/дм ³	0,84
Маховка өзені	4 – класс	5 – класс	Фосфат	мг/дм ³	1,059
Арасан өзені	1 – класс	1 – класс			
Кіші Қарақожа өзені	нормаланбайды (>5 класс)	нормаланбайды (>5 класс)	Жалпы темір	мг/дм ³	1,07
			Кадмий	мг/дм ³	0,1884
			Марганец	мг/дм ³	3,63
			Мыс	мг/дм ³	11,24
			Мырыш	мг/дм ³	47,50
Бұқтырма су қоймасы	1 – класс	1 – класс			
Өскемен су қоймасы	1 – класс	1 – класс			

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Ескерту: Су пайдалану класстарының сипаттамасы «Су ресурстары» бөлімінде 6-ші берілген.

Кестеден көрінгендей, 2023 жылмен салыстырғанда Ертіс, Брекса, Бұқтырма, Тынық, Үлбі, Глубочанка, Оба, Секисовка, Арасан, Кіші Қарақожа өзендері мен Өскемен және Бұқтырма су қоймаларындағы судың сапасы айтарлықтай өзгермеген.

Аягөз өзенінде су сапасы 5-класстан 3-классқа ауысып, жақсарған.

Кара Ертіс өзенінде 2-класстан >5-класқа ауысып, Қызылжарка өзенінде 3-класстан 4-класқа, Емель өзенінде 4-класстан 5-класқа, Үржар өзенінде 1-класстан >5-класқа, Маховка өзенінде 4-класстан 5-класқа дейін сапасы нашарлаған.

Шығыс Қазақстан облысының су объектілеріндегі негізгі ластаушы заттар — аммоний ионы, фосфаттар, марганец, кадмий, магний, ұсақ суспензиялар, мыс, мырыш және жалпы темір. Бұл көрсеткіштердің нормативтен асып кетуі негізінен өндірістік технологиялық қалдықтар мен аймаққа тән топырақ құрамының әсерінен туындайды.

2024 жылдың 12 айында Шығыс Қазақстан облысында келесі су объектілерінде ластаушы заттардың жоғарылауы (ЛЖ) тіркелді: Брекса өзенінде – 5 жағдай, Тынық өзенінде – 6 жағдай, Үлбі өзенінде – 6 жағдай, Глубочанка өзенінде – 2 жағдай, Қызылжарка өзенінде – 6 жағдай, Ертіс өзенінде – 2 жағдай, Оба өзенінде – 3 жағдай. Ластаушы заттардың ішінде жалпы темір, марганец және кадмий бойынша жоғарылаулар анықталды.

Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» РМК ресми сайтынан қарауға болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

Су тұтыну

ҚР Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша 2024 жылы Шығыс Қазақстан облысындағы су құбыры желілерінің ұзындығы 3 475,9 км құрады, оның ішінде 1 397 км жөндеуді қажет етеді. Тұтынушыларға жіберілген су көлемі 109 222,5 мың м³ құрады (12.17.4-сурет).

2024 жылы Шығыс Қазақстан облысында су тұтыну, мың м³

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Су бұру

2024 жылы Шығыс Қазақстан облысында су бұру көлемі 48 49 664,6 мың м³ құрады.

Жер үсті суларының ластануын төмендеті жөніндегі шаралар

Су объектілеріне антропогендік әсерді шектеу, олардың саны мен сапасын сақтау, сондай-ақ Ертіс өзенінің бассейнін ластанудан, бітелуден және сарқылудан қорғау үшін Шығыс Қазақстан облысында шаруашылық қызметтің ерекше режимі бар су қорғау аймақтары мен белдеулері құрылады. Облыс әкімдігі облыстық бюджеттен де, су пайдаланушы кәсіпорындар есебінен де қаржыландырылатын оларды белгілеу бойынша ауқымды жұмыс жүргізді. Қазіргі уақытта 329 қаулы шығарылды, 10 433,3 км су қорғау аймағы және 13 447,6 км су қорғау белдеуі анықталды.

2025 жылы су тасқынының алдын алу үшін облыстың 13 ауданында 753 млн теңгеге 55 су тасқынына қарсы іс-шараларды көздейтін «2024 жылдың жазғы-күзгі кезеңіне арналған инженерлік жұмыстар жоспары» бекітілді. Олардың ішінде: өзен арналарын тереңдету, тазарту және кеңейту, бөгеттерді жөндеу, қорғаныс біліктерін нығайту, каналдарды қалпына келтіру, Көпірлер мен гидротехникалық құрылыстар салу. Бүгінгі күні барлық жоспарланған іс-шаралар толық көлемде орындалды.

12.17.3. ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

01.11.2024 жылғы жағдай бойынша Шығыс Қазақстан облысының жер қоры 9 785,9 мың га құрайды (12.17.3-кесте).

12.17.3-кесте

2023-2024 жылдары Шығыс Қазақстан облысындағы жерлердің категориялар бойынша бөлінісі, мың гектар

№	Жер санаты	2023	2024
1	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	3 473,5	3 551,3
2	Елді мекендердің жерлері	651,1	651,1
3	Өнеркәсіп, көлік, байланыс және ауыл шаруашылығына арналмаған өзге де жерлер	38,8	39,5
4	Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	833,7	833,7
5	Орман қорының жерлері	2 153,9	2 154,7
6	Су қорының жерлері	488,5	488,5

7	Босалқы жерлер	2 146,4	2 067,1
Барлығы		9 785,9	9 785,9

Ескерту: «Барлығы» жолы бойынша басқа мемлекеттер пайдаланатын жерлерді есепке алмағанда.

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

Топырақ жағдайы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК ауыр металдардың құрамын талдау үшін Өскемен және Риддер қалаларында топырақ сынамаларын алуды жүзеге асырды (12.17.4-кесте).

12.17.4-сурет

2024 жылы Шығыс Қазақстан облысындағы елді мекендердің ауыр металдармен ластануы, мг / кг

Елді мекен	Ауыр металдар				
	қорғасын	мыс	мырыш	хром	кадмий
Өскемен	14,9-222,97	0,56-5,13	5,26-288,0	0,09-0,96	0,24-3,09
Риддер	83,0-1303,35	1,11-10,45	52,01-1000,0	0,23-2,06	0,90-10,7

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okrzhayuschey-sredy/2024>.

12.17.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

Облыс аумағында кең таралған пайдалы қазбаларды барлауға және (немесе) өндіруге арналған келісімшарттар/лицензиялар бойынша 176 объект бар.

- Кең таралған пайдалы қазбаларды барлауға және (немесе) өндіруге арналған 76 келісімшарт;

- Кең таралған пайдалы қазбаларды өндіруге арналған 32 лицензия;

- 68 іздеу лицензиясы.

2024 жылы ШҚО әкімдігі кең таралған пайдалы қазбаларды өндіруге 7 лицензия берді.

12.17.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Шығыс Қазақстан облысы табиғи-климаттық жағдайлары әртүрлі, бірегей өңір болып табылады. Мұнда дала, шөлейт және таулы-тайғақ ландшафттар қатар орналасқан. Облыстың солтүстік және шығыс бөліктерін Батыс, Орталық және Оңтүстік Алтайдың шыңдары мен таулы етектері алып жатыр. Алтай тауларының оңтүстігінде құрғақ Зайсан ойысы орналасқан, ол оңтүстік жағынан Сауыр-Тарбағатай жотасымен шектеледі.

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар

Шығыс Қазақстан облысындағы ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жалпы ауданы — 0,8 млн гектар.

12.17.5-кесте

Шығыс Қазақстан облысындағы Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар

№	ЕҚТА атауы	Құрылған жылы	Орналасқан жері
1	Батыс Алтай мемлекеттік табиғи қорығы	1992	Риддер қаласы және Алтай ауданы
2	Марқакөл мемлекеттік табиғи қорығы	1976	Күршім ауданы
3	Катонқарағай мемлекеттік ұлттық табиғи паркі	2001	Катон-Қарағай ауданы

Дереккөз: Шығыс Қазақстан облысының әкімдігі.

Орман қоры

Облыстың орман қорының жалпы ауданы 2,9 млн га құрайды, оның ішінде 1,6 млн га орманмен жабылған, облыс әкімдігіне ведомстволық бағынысты ауданы 2,1 млн га құрайды, оның ішінде 1,2 млн га орманмен жабылған.

Облыста орман шаруашылығын жүргізу үшін ҚР ЭБЖМ орман шаруашылығы және жануарлар дүниесі комитетіне ведомстволық бағынысты 3 Ерекше қорғалатын табиғи аумақ және орман шаруашылығының 13 коммуналдық мемлекеттік мекемесі жұмыс істейді. Негізгі орман құраушы түрлердің барлық ағаш қорларының 40% - ы Шығыс Қазақстанда шоғырланған. Ормандылық облыс аумағының 16,5% құрайды.

ҚР Президентінің орман қорына 2 млрд ағаш отырғызу жөніндегі тапсырмаларын орындау мақсатында 2021-2027 жылдарға арналған Шығыс Қазақстан облысының ормандарды молықтыру және орман өсіру көлемін ұлғайтудың кешенді жоспары әзірленді. 15 мың га алқапқа 76 млн дана қылқан жапырақты және жапырақты ағаш көшеттерін отырғызу жоспарланған. 2024 жылы 2077 га алқапқа (2000 га жоспар бойынша) толықтыруды ескере отырып 10,9 млн дана көшет отырғызылды.

Батыс Алтай мемлекеттік табиғи қорығы

Флористикалық құрамы бойынша Батыс Алтай мемлекеттік табиғи қорығы Қазақстанның қорықтары арасында жетекші орындардың бірін алады. Қорықтың орман алқаптары жалпы аумақтың 65% құрайды. Қорықтағы ең көп таралған тұқым-шырша-жалпы аумақтың 26,7%, балқарағай – 23,1%, балқарағай – 15,5%, шырша – 13,9%, басқа ағаш түрлері-10,1%. Тамырлы өсімдіктердің флорасы 883 түрді құрайды. Қазақстанның Қызыл кітабына 27 өсімдік енгізілген. Қазақстанның Қызыл кітабына енгізілген сирек кездесетін сүтқоректілердің ішінен қорықта иконниковтың түнгі түні мекендейді.

Марқакөл қорығы

Марқакөл қорығының флорасында өсімдіктердің 900-ге жуық түрі бар. Қазақстанның Қызыл кітабына енгендердің ішінен Сібір ит тісін, Алтай ревены, тәтті астрагалды, плаун-қошқарды, қызғалдақты, дала пионын, Алтай гимноспермін атап өтуге болады. Марқакөл қорығының фаунасында бауырымен жорғалаушылардың 4 түрі, қосмекенділердің 2 түрі бар. Қазақстанның Қызыл кітабына кара Лейлек, оспри, ақ құйрықты бүркіт, бүркіт, сұр тырна, құйрық енгізілген. Марқакөл көлінің суларында хариус, голец, гуджон және ускуч көлі кездеседі.

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың құрылуы Шығыс Қазақстан облысының сирек кездесетін және Құрып кету қаупі төнген жануарлар түрлерінің сақталуына және олардың санының артуына ықпал етті.

Жануарлар әлемі

Шығыс Қазақстан облысы табиғи-климаттық аймақтарының әртүрлілігімен ерекшеленеді, бұл аймақтағы биологиялық алуан түрліліктің жоғары болуына ықпал етеді. Облыс аумағында 335 құс түрі, 94 сүтқоректі, 26 бауырымен жорғалаушы, 3 қосмекенді түрі тіршілік етеді. Сонымен қатар, Қазақстанның Қызыл кітабына енген 50-ге жуық сирек өсімдік пен жануар түрі кездеседі. Солардың ішінде ерекше қорғалатын және сирек кездесетін түрлерге жататындар: ілбіс (қар барысы), манул, алтай таутекесі, Қазақстан арғары, тас сусар, алтай улары, кара дегелек, бүркіт, балобан, сұңқар, аққұйрық бүркіт, дуадақ. Балықтардан – таймень, нелма және тек Марқакөлде кездесетін эндемик балық түрі — ускуч аса құнды.

Бұл түрлер Батыс және Оңтүстік Алтайдың табиғи байлығының маңызды бөлігі болып табылады.

Қазіргі уақытта Шығыс Қазақстан облысында 42 аңшылық шаруашылық жұмыс істейді. Олардың жалпы аумағы – 7,3 млн гектар, бұл өңірдегі аңшылыққа жарамды жерлердің 81%-ын құрайды. Соңғы жылдары жүргізілген биотехникалық шаралардың нәтижесінде негізгі аңшылық маңызы бар жабайы жануарлар түрлерінің популяциясы тұрақталып, олардың саны өсуде. Маңызды аңшылық түрлерге мыналар жатады: бұлан, марал, сібір елігі, сібір тауешкісі, қабан, аю, құр, шіл, кекілік және басқалар.

Облыс аумағында 37 аңшылық-кәсіптік маңызы бар жабайы жануарлар түрі мекендейді. Олар мынадай топтарға бөлінеді: тұяқтылар (марал, бұлан, сібір тауешкісі, сібір елігі, қабан, қабарға), терісі бағалы аңдар (аю, қасқыр, сілеусін, түлкі, бұлғын, қарсақ, борсық, ласка, ақкіс,

кара күзен, колонок, су күзені, коян, суыр, тиін, өзен қамысы), құстар (құр, шіл, кекілік, улар, қырғауыл, бөдене, қаз, үйрек, балшықшы құстар, көгершін, сукұзғын).

Облыс су айдындарында балық қорын сақтау және молайту мақсатында жыл сайын балықтандыру жұмыстары жүргізіледі.

12.17.6. РАДИАЦИАЛЫҚ ЖАҒДАЙ

Жергілікті жердегі гамма-сәулелену деңгейін бақылау күн сайын 13 метеорологиялық станцияда (Ақжар, Дмитриевка, Баршатас, Бақты, Жалғызтөбе, Катонқарағай, Күршім, Риддер, Самар, Үлкен Нарын, Өскемен, Шар, Шемонаиха) жүзеге асырылды.

Облыстың елді мекендері бойынша атмосфераның жер бетіндегі қабатының радиациялық гамма-фонының орташа мәндері 0,03-0,33 мкЗв/сағ шегінде болды, облыс бойынша орташа радиациялық гамма-фон 0,13 мкЗв / сағ құрады және рұқсат етілген шектерде болды.

Облыс аумағында атмосфераның жер үсті қабатының радиоактивті ластануын бақылау 3 метеорологиялық станцияда (Баршатас, бақты, Өскемен) көлденең планшеттермен бес тәуліктік ауа сынамаларын алу жолымен жүзеге асырылды.

Облыс аумағындағы жер үсті атмосферасындағы радиоактивті түсулердің орташа тәуліктік тығыздығы 2024 жылы 1,2-2,9 Бк/м² шегінде ауытқып отырды. Облыс бойынша 2024 жылғы түсу тығыздығының орташа шамасы 1,9 Бк/м² құрады. 2023 жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда радиоактивті түсулердің тығыздық деңгейі айтарлықтай өзгерген жоқ.

12.17.7. ҚАЛДЫҚТАР

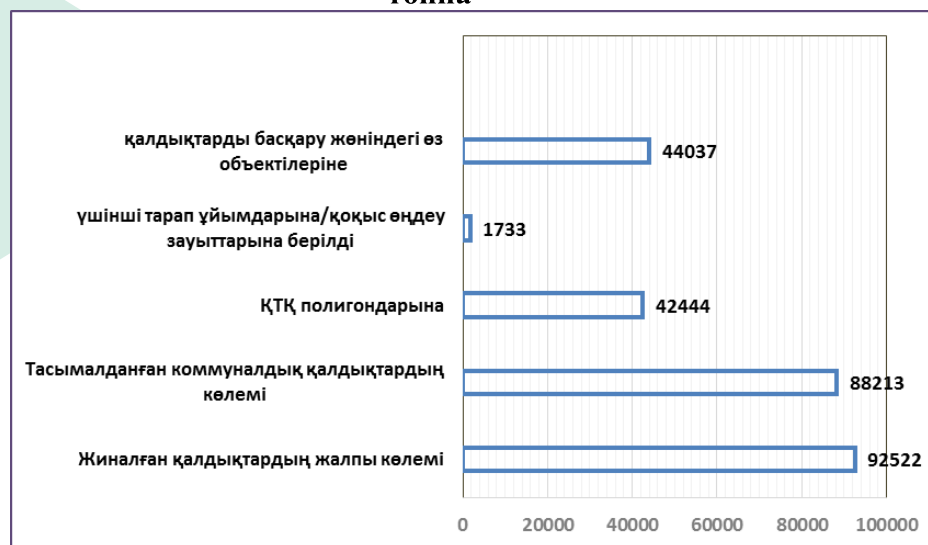
Тұрмыстық қатты қалдықтар

2024 жылы Шығыс Қазақстан облысында 92 522 тонна қалдықтар пайда болды (12.17.5-сурет) 2024 жылы коммуналдық қалдықтардың қозғалысы туралы ақпарат ұсынылды.

Облыста коммуналдық қалдықтарды жинаумен және шығарумен 26 кәсіпорын айналысады, оның ішінде екі мемлекеттік кәсіпорын.

12.17.5-сурет

2024 жылы Шығыс Қазақстан облысында коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Қатты тұрмыстық қалдықтар Өскемен, Риддер және Шемонаиха аудандарында сұрыпталады, қайта өңделеді және кәдеге жаратылады. Өскемен қаласында қуаттылығы жылына 100 мың т сұрыптау желісі жұмыс істейді, Шемонаиха мен Риддерде тиісінше өнімділігі жылына 5 т және 25 т қолмен сұрыптау желілері жұмыс істейді.

«VKOEcoboost» ЖШС инвесторы «ҚТҚ сұрыптау, пластик қалдықтары мен органикалық қалдықтарды қайта өңдеу» жобасын іске асыруды жоспарлап отыр.

Сондай-ақ, «Қатты тұрмыстық қалдықтарды термиялық кәдеге жарату зауыты» жобасын іске асыру жоспарлануда, инвестор «GC Sistem» ЖШС болып табылады. Қазіргі уақытта осы жоба бойынша жобалау-сметалық құжаттама әзірленуде. Өңдеу нәтижесінде дайын өнімді шығару жоспарлануда: жылына 10 мың тонна - тауарлық битум, жылына 10 мың тонна – биоотын.

Стихиялық қоқыс үйінділері

«Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ жүргізген ғарыштық мониторинг нәтижелері бойынша 2024 жылы облыс аумағында 259 рұқсат етілмеген қоқыс үйіндісі анықталған, олардың 196-сы (яғни 75%) жойылды.

12.17.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ ЖӘНЕ ТҰТЫНУ

Шығыс Қазақстан облысы әкімдігінің мәліметінше, 2024 жылдың 12 айында электр энергиясын өндіру 7,64 млрд кВт-ты құрады, пайдалы демалыс-7,19 млрд кВт-ты құрады, тұтыну кезінде 7,12 млрд кВт-ты құрады.

Облыстың үш жылу электр орталығында жылу энергиясын өндіру 2024 жылы 3 370 мың Гкал құрады, отын шығыны кезінде: көмір – 1,9 млн тонна, мазут-3 785,9 тонна.

Жаңартылатын энергия көздері

Облыста әртүрлі меншік нысанындағы 8 энергия өндіруші ұйым жұмыс істейді, олардың құрамына 7 гидроэлектростанция («УК ГЭС» ЖШС-1, «Казцинк» ЖШС БГЭК-1, «ЛК ГЭС» ЖШС – 3, «Тұрғысын-1» ЖШС-1, «Зайсан ГЭС» ЖШС – 1) және 3 жылу электр орталықтары («ӨК ЖЭО» ЖШС, «Согра ЖЭО» ЖШС, Риддер ЖЭО) жалпы белгіленген қуаты 1 605,9 МВт.

«ЖЭК пайдалануды қолдау туралы» ҚР Заңына сәйкес жаңартылатын энергия көздеріне Тишинская, Хайрузовская, Үлбі («ЛК ГЭС» ЖШС), Тұрғысын және Зайсан гидроэлектростанциялары жатады. 2024 жылы жаңартылатын көздерден электр энергиясын өндіру үлесі 3,4% немесе 257,23 млн кВт. сағ. құрады.

Бүгінгі таңда ЖЭК жобаларында бес гидроэлектростанция салу көзделген:

- Катонқарағай ауданындағы қуаты 1,4 МВт ГЭС;
- Қуаты 50 МВт Алтай ауданындағы ГЭС;
- Зайсан ауданындағы қуаты 2,4 және 4,5 МВт екі ГЭС;
- Марқакөл ауданындағы қуаты 16 МВт ГЭС.

12.17.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

2021 жылғы 1 шілдеден бастап Қазақстан Республикасының жаңа экологиялық кодексі күшіне енді. «Құқықтық актілер туралы» ҚР Заңының 27-бабына сәйкес жоғары деңгейдегі нормативтік құқықтық актінің күші жойылды деп танылған кезде оны іске асыру үшін қабылданған төмен тұрған деңгейдегі нормативтік құқықтық актілердің күші жойылды деп танылуға жатады.

Осылайша, Шығыс Қазақстан облыстық мәслихатының 2022.08.22 № 18/154-VII шешімімен Шығыс Қазақстан облыстық мәслихатының 2020.10.09 №42/480-VI "Шығыс Қазақстан облысы бойынша қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштерін бекіту туралы"шешімінің күші жойылды.

12.18. АСТАНА ҚАЛАСЫ

	2024 жылғы жалпы көрсеткіштер				
	Субъектінің S, Мың км ²	0,8	01.01.2025 жылға халық саны, адам	1 528 703	
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіштер	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары, млрд тенге	8,2	16,9	7,3	2,8

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы

Астана – 1997 жылдың 10 желтоқсанынан бастап Қазақстан Республикасының астанасы. Қала елдің солтүстігінде, Есіл (Ишим) өзенінің жағасында орналасқан.

Ақмола облысының аумағымен қоршалған, бірақ әкімшілік тұрғыдан оның құрамына кірмейтін анклав болып табылады. Қала әкімшілік жағынан бес ауданға бөлінеді. Астана қатты континентальды климатқа ие, мұнда қысы суық және ұзақ, жазы ыстық әрі орташа құрғақ. Қала әлемдегі ең суық астаналар арасында Ұлан-Батордан (Моңғолия) кейін екінші орын алады.

Еуразияның ортасында орналасуы арқасында Астана экономикалық тұрғыдан тиімді көлік, байланыс және логистика орталығы болып табылады.

12.18.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

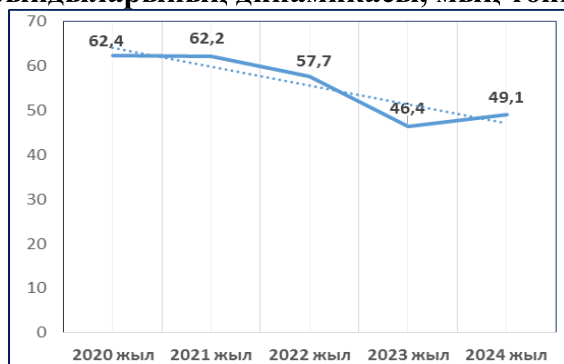
Астанада ірі өнеркәсіптік кәсіпорындардың болмауына қарамастан, қала республикадағы ең ластанған қалалардың қатарына кіреді. Атмосфералық ауаның ластану көздері ретінде жылу электр орталықтары (ЖЭО), қатты отынмен жылытылатын жеке тұрғын үйлер, табиғи газға көшпеген шағын және орта бизнес кәсіпорындарының автономды қазандықтары, сондай-ақ автокөлік құралдары болып табылады.

Астана қаласының «Қоршаған ортаны қорғау және табиғатты пайдалану басқармасының» мәліметінше, елордада балансында автономды қазандықтары бар 260 кәсіпорын тіркелген. Олардың жылдық шығарындылары 7,5 мың тоннаға тең. Қаланың атмосферасына таралатын негізгі ластаушы заттар — азот оксидтері, көміртек тотығы, қатты бөлшектер және күкірт диоксиді (күкірт ангидридi).

Қазақстан Республикасы Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, 2024 жылы Астананың атмосфералық ауасына стационарлық көздерден 49,1 мың тонна ластаушы заттар шығарылған.

12.18.1-сурет

2020-2024 жылдардағы Астана қаласының атмосфералық ауасына ластаушы заттар шығарындыларының динамикасы, мың тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Автокөлік құралдары атмосфералық ауаның ластануына айтарлықтай үлес қосады және олардың саны жыл сайын артып келеді. 2025 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша елордада 424,7 мың автокөлік құралы тіркелген (2023 жылы – 384,9 мың бірлік). Автокөлік құралдарының басым бөлігі бензинмен жұмыс істейтіндіктен, бұл фактор қаладағы ауа сапасына елеулі әсер етеді.

12.18.1-кесте

01.01.2025 жылға арналған пайдаланылатын жанармай түрі бойынша Астана қаласындағы автокөлік құралдарының саны, мың бірлік.

Көлік түрі	Бензин	Дизель	Газ балон	Аралас	Электр	Жанармай түрі көрсетілмеген
Жеңіл автокөлік	374,2	27,7	1,0	20,1	1,5	0,3

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Атмосфералық ауаның сапасы

«Қазгидромет» РМК Астана қаласының аумағындағы атмосфералық ауаның жай-күйін бақылау 10 бақылау бекетінде: 4 қолмен сынама алу бекетінде және 6 Автоматты станцияда жүргізіледі. Жалпы қала бойынша 24 көрсеткішке дейін анықталады: тоқтатылған бөлшектер (шаң), тоқтатылған бөлшектер РМ-2,5, тоқтатылған бөлшектер РМ - 10, күкірт диоксиді, көміртегі оксиді, азот диоксиді, азот оксиді, озон, күкіртсутек, фторлы сутегі, бензапирен, бензол, этилбензол, хлорбензол, параксиллол, метаксиллол, кумол, ортаксиллол, кадмий, мыс, қорғасын, мырыш, хром, мышьяк.

Сонымен қатар, жылжымалы экологиялық зертхананың көмегімен қаланың 11 нүктесінде ауа сапасын 6 көрсеткіш бойынша өлшеу жүргізіледі: тоқтатылған бөлшектер (шаң), азот диоксиді, күкірт диоксиді, көміртегі оксиді, фторлы сутегі және күкіртті сутегі.

12.18.2 -кесте

2024 жылғы Астана қаласындағы атмосфералық ауаның сапасы

Атауы	Бақылау бекеті		Ауа сапасының көрсеткіштері		
	автоматты станция	қолмен	АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)
Астана қаласы	6	4	11 (жоғары деңгей)	11,3 (өте жоғары деңгей)	70 (өте жоғары деңгей)

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

«Қазгидромет» РМК бақылау нәтижелері бойынша 2024 жылы Астана қаласының атмосфералық ауасының сапасы жоғары деңгейдегі ластануымен сипатталады. Озон, РМ-2,5 қалқымалы бөлшектері, қалқымалы бөлшектер (шаң), РМ-10 қалқымалы бөлшектері, күкірт диоксиді және азот диоксиді бойынша тәуліктік орташа шоғырлану нормаларының асып кетуі тіркелді. Ауаның ластануы, негізінен, жылу энергетика кәсіпорындары мен жеке тұрғын үй секторындағы пешпен жылыту жүйесінің шығарындыларына байланысты болатын суық кезеңге тән. Ауадан азот диоксидінің айтарлықтай мөлшерде анықталуы – автокөлік құралдарының да ластану үлесі бар екенін көрсетеді. Желсіз ауа райы да ауаның ластануына ықпал етеді. Мәселен, 2024 жылы жылдамдығы 1–7 м/с-тен аспайтын әлсіз жел соққан 135 күн тіркеліп, кей күндері штиль байқалды.

2024 жылы сутегі сульфидімен жоғары ластану жағдайлары да тіркелді: Көктал-1 тұрғын алабында 2 жағдай (10,9–11,3 ШРК), Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ ауданы бойынша 1 жағдай (10,2 ШРК).

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>

Атмосфералық ауаның ластануын төмендету жөніндегі шаралар

Астана қаласының әкімдігі 2023–2025 жылдарға арналған Астана қаласының қоршаған ортаны қорғау жөніндегі іс-шаралар жоспарын әзірлеп, іске асыруда. 2024 жылға арналған бюджет – 14,6 млрд тенгені құрайды.

Астана қаласының аумағын көгалдандыру тұжырымдамасы әзірленіп, онда қоғамдық кеңістіктерді дамыту сызбалары қарастырылған. Саябақ аймақтарының аумағын жол бойындағы желілік көгалдандырумен біріктіру арқылы ұлғайту жоспарлануда. Бір тұрғынға шаққандағы көгалдандыру аумағы 14 м²-ден 19 м²-ге дейін ұлғаяды.

Қалалық және қоғамдық көлікті экологиялық таза отын түрлеріне кезең-кезеңімен көшіру шеңберінде қалалық автобус паркін электробустармен толықтыру жұмыстары жалғасуда.

Елордадағы су арналарының (Есіл өзені, Ақбұлақ өзені, Нұра–Есіл арнасы, Кіші Талдықөл көлі және т.б.) бойында кешенді абаттандыру және көгалдандыру жұмыстары жүргізілуде.

Газдандыру

2024 жылы елордада жеке тұрғын секторды, «Астана-Энергия» АҚ-ның кәсіпорындарын (ЖЭО-1, ЖЭО-2) және автономды қазандықтарды газдандыру жұмыстары жалғастырылды.

12.18.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Қаланың жалғыз маңызды су арнасы – Есіл өзені, оған Сарыбұлақ пен Ақбұлақ салалары құяды. Бұл салалар негізінен көктемгі қардың еруі есебінен толығады.

Елорда аумағында жауын-шашынға ғана тәуелді бірнеше табиғи су нысандары, сондай-ақ екі гидротехникалық құрылыс – Астана қаласының қорғаныс бөгеті мен Нұра–Есіл арнасы орналасқан.

Жер үсті суларының сапасы

2024 жылы Астанада беткі сулардың сапасына мониторинг жүргізу бойынша жұмыстарды «Қазгидромет» РМК атқарды. Зерттеулер 17 гидробекетте жүргізіліп, олар 5 су нысанын: Есіл, Ақбұлақ, Сарыбұлақ, Нұра өзендерін және Нұра–Есіл арнасын қамтыды.

Беткі суларды зерттеу барысында алынған су сынамаларында судың сапасын сипаттайтын 31 физика-химиялық көрсеткіш анықталады. Оларға мыналар жатады: калқымалы заттар, түсі, сутегі көрсеткіші (рН), еріген оттегі, БПК₅, ХПК, тұздық құрамның негізгі иондары, биогендік элементтер, органикалық заттар (мұнай өнімдері, фенолдар), ауыр металдар.

Елорда аумағындағы беткі сулар сапасының бағасы Су сапасын бағалаудың Бірыңғай жүйесіне сәйкес 12.18.3-кестеде келтірілген.

12.18.3-кесте

2024 жылғы Астана қаласының аумағындағы жер үсті суларының сапасы

Су объектісінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	2024ж. концентрация, мг/дм ³
	2023 жыл	2024 жыл		
Есіл өзені	4 класс	4 класс	Магний	38,703
Ақбұлақ өзені	нормаланбайды (>5 класс)	нормаланбайды (>5 класс)	Хлоридтер	543,395
Сарыбұлақ өзені	нормаланбайды (>5 класс)	нормаланбайды (>5 класс)	Хлоридтер	494,581
Нұра өзені	нормаланбайды (>5 класс)	нормаланбайды (>5 класс)	Жалпы темір	0,649
			Марганец	0,107
Нұра-Есіл каналы	4 класс	4 класс	Магний	43,565

			Жалпы темір	0,434
--	--	--	-------------	-------

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Байқағанымыздай, Есіл, Ақбұлақ, Нұра, Сарыбұлақ өзендері мен Нұра–Есіл арнасындағы судың сапасы өткен жылмен салыстырғанда айтарлықтай өзгермеген.

Астана қаласының су нысандарындағы негізгі ластаушы заттар – хлоридтер, магний, химиялық оттекті тұтыну (ХОТ), жалпы темір және марганец болып табылады.

2024 жылы «Қазгидромет» қызметтерімен Ақбұлақ өзенінде еріген оттегі бойынша 12 рет аса жоғары және 3 рет жоғары деңгейдегі ластану жағдайы тіркелді. Ластану туралы барлық ақпарат ҚР ЭТРМ Экологиялық реттеу комитетіне жолданды.

Беткі сулардың сапасы туралы толығырақ ақпарат РМК «Қазгидромет» сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>

Су ресурстарының ластануының алдын алу шаралары

Есіл өзені, Ақбұлақ және Сарыбұлақ бұлақтары, Нұра–Есіл арнасында су ресурстарының ластануын болдырмау мақсатында жыл сайын қоршаған ортаны қорғау шаралары жүзеге асырылады. Бұл шаралар су беті мен жағалау аймағын санитарлық тазалауды, түбін тазалау және жағалауды нығайту жұмыстарын, мелиорациялық іс-шараларды (аэрация, ремедиация) және басқа да жұмыстарды қамтиды.

2024 жылы Ақбұлақ бұлағының Есіл өзеніне құятын тұсында түбін тазалау жұмыстары орындалды. Есіл өзенін тазалау жұмыстары 2023 жылы басталып, 2025 жылы жалғасатын болады.

Суды пайдалану

2024 жылы Астана қаласындағы су құбыры желілерінің ұзындығы 1 776,7 км құрады, оның ішінде 315 км тозған.

Жыл ішінде тұтынушыларға 102 123,5 мың м³ су жеткізілді, оның 19,6%-ы есепке алынбаған шығын болып табылады. 2024 жылы елорданың бір тұрғынына шаққандағы тәуліктік орташа су тұтыну көлемі 117,8 литрді құрады.

12.18.4-кесте

2024 жылы Астана қаласында тұтынушыларға жіберілген су көлемі, мың м³

Атауы	Тұтынушыларға жіберілген су, барлығы	Оның ішінде			
		халыққа	кәсіпорынның коммуналдық қажеттіліктерін	кәсіпорынның өндірістік қажеттіліктеріне	басқа тұтынушыларға
Астана қаласы	98 848,6	63 609,6	20 788,4	14 450,6	-

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Су бұру

Елордадағы кәріз желілерінің ұзындығы 2024 жылы 1 238,3 км құрады, оның 171 км-і тозған.

12.18.3 ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігі Жер ресурстарын басқару комитетінің деректеріне сәйкес, 2024 жылғы 1 қарашадағы жағдай бойынша Астана қаласының жер қоры 79,7 мың гектарды құрады, оның ішінде:

- тұрғын үй аймағының жерлері – 6,3 мың га;
- әлеуметтік аймақ жерлері – 3,7 мың га;
- коммерциялық аймақ жерлері – 5,0 мың га;

- өзге аймақ жерлері – 64,7 мың га (оның ішінде ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер – 13,0 мың га, қала құрылысы мен өзге де қызметке тартылмаған (резервтік) жерлер – 8,1 мың га, ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, сауықтыру, рекреациялық және тарихи-мәдени мақсаттағы жерлер – 0,7 мың га).

Астана жерлерінің алаңдарында өзгерістер тек олардың функционалдық аймақтар бойынша бөлінуінде болды. Мәселен, тұрғын аймақтың жерлері 0,2 мың гектарға, әлеуметтік аймақтың жерлері - 0,7 мың гектарға, коммерциялық аймақтың жерлері - 0,4 мың гектарға, ал өзге аймақтың жерлері 1,3 мың гектарға азайды.

Топырақтың жай-күйі

2024 жылдың көктемгі және күзгі кезеңдерінде «Қазгидромет» РМК Астана қаласы аумағындағы топырақ жағдайына мониторинг жүргізді. Өртүрлі аудандардан алынған топырақ сынамаларындағы ауыр металдардың мөлшері нормативтік көрсеткіштерден аспады (12.18.5-кесте).

12.18.5-кесте

Астана қаласында 2024 жылы ауыр металдармен топырақтың ластануы, мг / кг

Елді мекеннің атауы	Кадмий	Қорғасын	Мыс	Хром	Мырыш
Астана қаласы	0,000-0.0198	0.0007-0.0174	0,0001-0,0038	0,0001-0,0028	0,0057-0.0194

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>.

12.18.4 ЖЕР ҚОЙНАУЫ

Қазақстан астанасының аумағында пайдалы қазбаларды өндіруге келісімшарттар жоқ, рұқсаттар берілмейді.

12.18.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Астана қаласы аумағында республикалық маңызы бар ерекше қорғалатын табиғи аумақ (ЕҚТА) мәртебесіне ие Ботаникалық бақ орналасқан (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 26 қыркүйектегі №593 қаулысы).

Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес қалада ауқымды көгалдандыру жұмыстары жүргізілуде. Негізгі басымдық ірі көлемді ағаштар, көпжылдық сәндік бұталар мен гүлдерді отырғызуға беріледі.

Астана қаласының жануарлар әлемін «жасыл белдеу» аумағында мекендейтін қояндар, түлкілер, шілдер, қырғауылдар, қабандар мен еліктер құрайды. Қырғауылдар мен шілдер Ақмола облысындағы арнайы тәлімбақтарда өсіріліп, табиғи ортаға жіберіледі. Бұл «жасыл белдеу» орман алқаптарын және елорданың биологиялық әртүрлілігін сақтауға ықпал етеді.

Қаланың су айдындарына бағалы балық түрлерін жыл сайын жіберу жұмыстары (балықтандыру) жүргізіледі.

12.18.6 РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

Жергілікті жерде гамма-сәулелену деңгейіне бақылау күн сайын келесі 15 метеорологиялық станцияда жүргізілді: Астана, Аршалы, Ақкөл, Атбасар, Балқашино, СКФМ Бурабай, Егіндікөл, Ерейментау, Көкшетау, Қорғалжын, Степногорск, Жалтыр, Бурабай, Щучинск, Шортанды. Облыс елді мекендері бойынша атмосфераның жер бетіне жақын қабатындағы гамма-фонның орташа мәндері 0,02–0,28 мкЗв/сағ шегінде тіркелді (норматив – 5 мкЗв/сағ дейін).

Астана қаласы мен Ақмола облысы аумағында атмосфераның жер бетіне жақын қабатының радиоактивті ластануына бақылау келесі 5 метеорологиялық станцияда жүргізіледі: Астана, Атбасар, Көкшетау, Степногорск, СКФМ «Бурабай». Бақылау көлденең планшеттер арқылы бес тәуліктік ауа сынамасын алу жолымен жүзеге асырылады.

2024 жылы Ақмола облысында атмосфераның жерге жақын қабатындағы радиоактивті түсу тығыздығының тәуліктік орташа мәні 1,0–4,6 Бк/м² аралығында тіркелді. Орташа мәні 1,7 Бк/м² құрады, бұл рұқсат етілген шекті деңгейден аспайды.

12.18.7 ҚАЛДЫҚТАР

Тұрмыстық қатты қалдықтар

ҚР Ұлттық статистика бюросының мәліметі бойынша, 2024 жылы елорда аумағында 415 063 тонна қалдық (2023 ж. - 335,44 тонна) түзілген.

12.18.2-сурет

2024 жылы Астана қаласындағы қалдықтар қозғалысы, тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Халық санының жыл сайынғы өсуі, пайдалануға берілетін тұрғын үй кешендерінің аумағының ұлғаюы коммуналдық қалдықтардың жиналу және пайда болу нормаларының артуына алып келуде. Осыған байланысты коммуналдық қалдықтарды жинау және тасымалдау қызметтерін әкімшілік-аумақтық қағидат бойынша (5 аудан) бірнеше қалдық шығарушы нарық субъектілерін тарта отырып ұйымдастыру жоспарлануда.

Қалдықтарды сұрыптау және қайта өңдеу

Астана қаласы аумағында пайда болатын барлық қалдықтар «Astana Recycling Plant» ЖШС-нің қоқыс өңдеу зауытына (ҚӨЗ) жеткізіледі, онда олар 100% сұрыптаудан өтеді. ҚӨЗ-ге күн сайын шамамен 1 200 тонна тұрмыстық қатты қалдық (ТҚҚ) келіп түседі. Нысан 2012 жылдан бастап пайдаланылуда. Осыған байланысты жаңа қоқыс өңдеу зауытын салу мәселесі қарастырылуда.

Полигондар

Астана қаласында қалдықтарды көмуге арналған бір ғана полигон бар, ол экологиялық және санитариялық нормаларға сәйкес келеді. Қазіргі таңда полигонның толу деңгейі 95% құрап отыр. 17,5 га аумақта полигонның үшінші учаскесін салу жобасына қатысты техникалық-экономикалық негіздеме әзірленуде. Жобаны іске асыру 2025 жылға жоспарланған.

Стихиялық қоқыс үйінділері

«Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ жүргізген ғарыштық мониторинг нәтижелері бойынша, 2024 жылы Астана қаласында 414 рұқсат етілмеген қоқыс үйіндісі анықталған, оның 405-і жойылды (99%).

12.18.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ ЖӘНЕ ТҰТЫНУ

Астанада жылу және электр энергиясының негізгі өндірушісі "Астана-Энергия" АҚ болып табылады, оның құрамына 1-ЖЭО, 2-ЖЭО және аудандық қазандықтар кіреді. Жазғы кезеңде

астананың орталықтандырылған жылумен жабдықтау аймағын ыстық сумен жабдықтауды тек 2-ЖЭО жүзеге асырады.

ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша 2024 жылы Астанада электр энергиясын өндіру 3 892 987,6 млн.кВт құрады.сағ. (3 990 746,2 млн. кВт.жылу энергиясын өндіру-10 119,7 мың Гкал.

12.18.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

2023 жылы Астана қаласы әкімдігімен «Астана қаласының 2023–2027 жылдарға арналған қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштері» жобасы әзірленді, Астана қаласы бойынша шекті жол берілетін шығарындылардың жиынтық томы бекітілді, сондай-ақ Астана қаласының стационарлық шығарындылар көздеріне түгендеу жұмыстары жүргізілді.

Қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштері жобасын қалалық мәслихатта бекіту мерзімі – 2024 жылғы желтоқсан.

12.19. АЛМАТЫ ҚАЛАСЫ

	2024 жылғы жалпы көрсеткіштер				
	Субъектінің S, мың км ²	0,7	01.01.2025 жылға халық саны, адам	2 292 055	
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіштер	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары, млрд тенге	8,8	7,5	12,5	11,3

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Алматы — Қазақстанның ең ірі әрі тығыз қоныстанған қаласы, оңтүстік астанасы және елдің іскерлік пен мәдени өмірінің орталығы. Қала Тянь-Шань тауының солтүстік бөктері — Іле Алатауының етегінде орналасқан.

12.19.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

Ластаушы заттардың шығарындылары

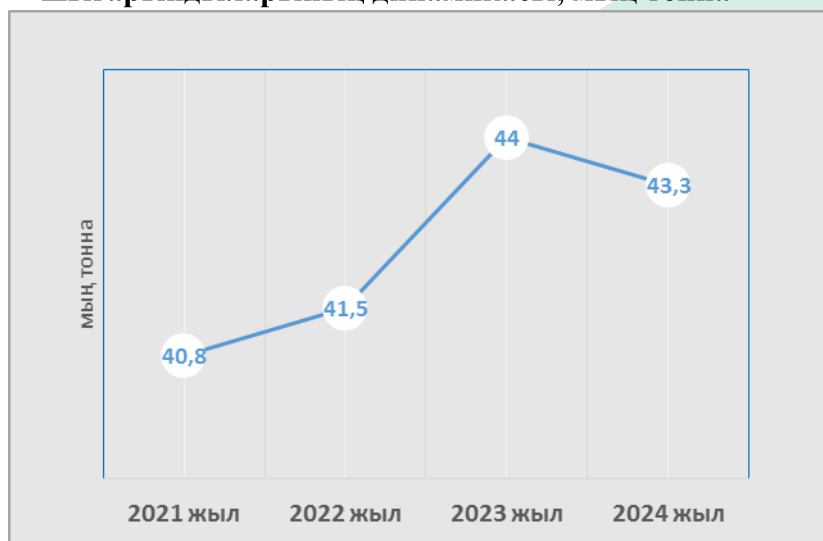
Алматы қаласының әкімдігінің мәліметтері бойынша, 2024 жылы қалада 9 321 тұрақты шығарындылар көзі тіркелген (шығарындылар көздерінің инвентаризациясы деректері, Алматы қаласының шекті рұқсат етілген шығарындыларының жинақтық томын әзірлеу кезінде есепке алынған).

Мегаполистегі атмосфералық ауаның ластануының негізгі көздері – «АлЭС» АҚ (ТЭЦ-1, ТЭЦ-2), «Алматытеплокоммунэнерго» АҚ-ның көптеген кәсіпорындары, автономды қазандықтар, сондай-ақ қатты отынды пайдаланатын жеке тұрғын үй секторы болып табылады.

ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша, 2024 жылы Алматының ауа бассейніне тұрақты көздерден 43,3 мың тонна ластаушы заттар түскен (12.19.1-сурет).

12.19.1-сурет

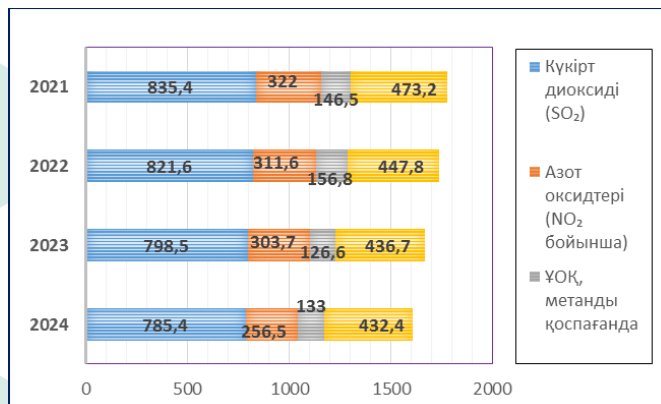
2021-2024 жылдардағы Алматы қаласының атмосфералық ауасына ластаушы заттар шығарындыларының динамикасы, мың тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Қала атмосферасына енетін негізгі ластаушы заттар-күкірт диоксиді, азот оксиді, көміртегі тотығы, метан емес ұшпа заттар және басқалар.

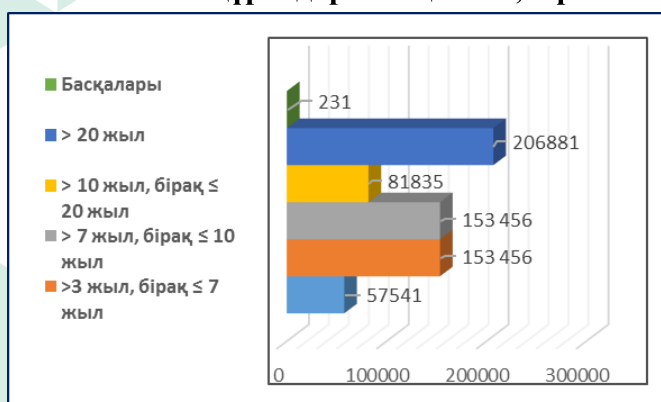
2021-2024 жылдардағы Алматы қаласының атмосферасына негізгі ластанушы заттар шығарындыларының динамикасы, мың тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Тұрақты шығарындылар көздерінен басқа, атмосфералық ауаны ластануда автокөлік көлігі де үлкен үлес қосады. Статистикаға сәйкес, 2025 жылғы 1 қаңтар жағдайы бойынша Алматы қаласында 667 629 автокөлік тіркелген, бұл 2023 жылмен салыстырғанда (617 238 бірлік) 8,7%-ға көп. Автокөлік саны жыл сайын артып келеді. Автокөліктердің үштен бірі 20 жылдан астам жасқа толған көліктерден тұрады (12.19.3-сурет).

Алматы қаласында Шығарылған жылы бойынша 01.01.2025 жылға арналған автокөлік құралдарының саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

01.01.2025 жылға арналған пайдаланылатын жанармай түрі бойынша Алматы қаласындағы автокөлік құралдарының саны, бірлік.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Сонымен қатар, автокөліктердің 85%-ы жанармай ретінде бензин пайдаланады, бұл Алматы қаласының атмосфералық ауасының сапасына теріс әсер етеді.

Атмосфералық ауаның сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМҚ Алматы қаласы аумағында атмосфералық ауаның жағдайын 16 бақылау пунктінде бақылады: 5 жерде қолмен сынама алу және 11 автоматты станция. Қала бойынша жалпы 25 көрсеткіш анықталады: жүзетін бөлшектер (шaq), жүзетін бөлшектер РМ-2,5, жүзетін бөлшектер РМ-10, күкірт диоксиді, көміртек оксиді, азот диоксиді, азот оксиді, фенол, формальдегид, озон, кадмий, мыс, мышьяк, қорғасын, хром (6+), никель, мырыш, бенз(а)пирен, бензол, этилбензол, хлорбензол, параксиллол, метаксиллол, кумол, ортаксиллол.

Сонымен қатар, Алматыда жылжымалы экологиялық зертхана жұмыс істейді, ол арқылы Талғар, Есік, Түргені, Отеген Батыр, Каскелен кенттерінде 15 көрсеткіш бойынша ауа сапасы қосымша өлшенеді: жүзетін бөлшектер РМ-2,5, жүзетін бөлшектер РМ-10, азот диоксиді, күкірт диоксиді, көміртек оксиді, күкіртсутек, фенол, формальдегид, бензол, этилбензол, хлорбензол, параксиллол, метаксиллол, кумол, ортаксиллол.

«Қазгидромет» РМҚ бақылау нәтижелеріне сәйкес, Алматы қаласының атмосфералық ауасы «жоғары ластану деңгейінде» деп бағаланады: Ластану индексі (СИ) – 7,9 (жоғары деңгей), нормативтен тыс күндер үлесі (НП) – 21% (жоғары деңгей), индекстелген зияндылық коэффициенті (ИЗА) – 5,8 (жоғары).

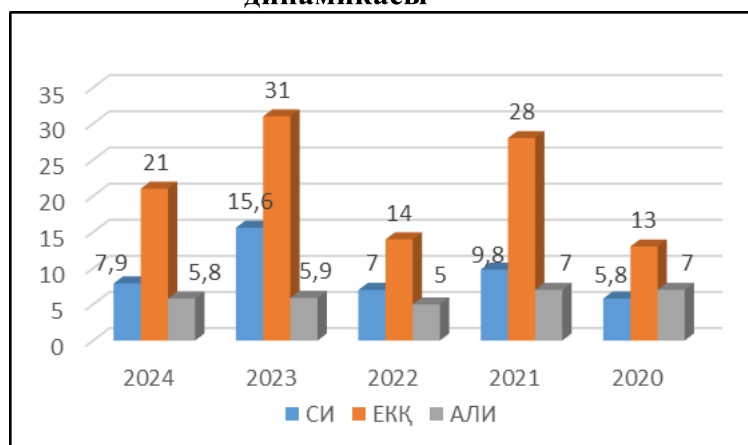
Максималды біржолғы концентрациялардың асып кетуі (≥ 5 ШРК) озон (1438 рет), азот диоксиді (1 рет), көміртек оксиді (10 рет), жүзетін бөлшектер РМ-2,5 (4 рет) бойынша тіркелген.

Жүзетін бөлшектер (шaq), РМ-2,5 және РМ-10, күкірт диоксиді, көміртек оксиді, азот диоксиді, азот оксиді және озон көрсеткіштерінің көбеюі байқалады, бұл автокөлік көлігі мен метеорологиялық жағдайлардың атмосфералық ауаны ластаудағы әсерін көрсетеді.

2024 жылы атмосфералық ауаның аса жоғары және жоғары ластануы тіркелген жоқ.

12.19.5-сурет

Алматы қаласындағы атмосфералық ауаның 2020-2024 жылдардағы ластану динамикасы

Дереккөз: «Қазгидромет» РМҚ.

Суреттен көріп отырғанымыздай, Алматы қаласындағы атмосфералық ауаның ластану деңгейі соңғы бес жыл ішінде жоғары деңгейде қалып отыр.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМҚ сайтында <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>

Атмосфералық ауаның ластануын төмендету жөніндегі шаралар

Алматы қаласында атмосфералық ауаның ластануын төмендетуге бағытталған негізгі шаралар ретінде жеке тұрғын секторды газдандыру, жеке және қоғамдық көлікті экологиялық отын түрлеріне көшіру және көлік инфрақұрылымын жақсарту, көгалдандыру, сондай-ақ кәсіпорын-табиғат пайдаланушылары үшін бекітілген жоспарлар бойынша қоршаған ортаны қорғау іс-шараларын жүзеге асыру қарастырылады.

Алматы қаласының әкімдігінің Жасыл экономика басқармасының мәліметі бойынша, 2024 жылы қаладағы жеке тұрғын секторда барлығы 151 059 үй (99,4 %) тіркелген, оның ішінде газбен жылыту жүйесіне 149 341 үй өткені хабарланған. Газ желілерінен алыс орналасқандықтан 191 жеке үйді газдандыру мүмкін болмаған.

«Самұрық-Энерго» АҚ мен «АлЭС» АҚ кәсіпорындарында технологиялық жабдықты жаңарту және табиғи газға көшу жұмыстары жүргізілуде. ТЭЦ-2-де газбен жұмыс істейтін қазандықты іске қосу 2026 жылға жоспарланған. Жаңарту нәтижесінде кәсіпорынның қуаты 557 МВт-ға дейін ұлғайып, ластаушы заттардың шығарындылары жылына 2,7 мың тоннаға дейін азаяды деп болжануда. ТЭЦ-3-тің жаңартылғаннан кейін қуаты 173 МВт-тан 450 МВт-қа дейін артады, ал атмосфераға шығатын заттар 10,6 мың тоннадан 1,5 мың тоннаға дейін төмендейді.

2024 жылы қоғамдық көлікті экологиялық отынға көшіру аясында қалада 770 газбен жүретін автобус (оның ішінде 170 бірлік жеке тасымалдаушылар үшін) және 115 электробус (оның ішінде 15 бірлік – жеке тасымалдаушылар үшін) алынған. Осылайша, автобус паркін пайдалану орташа мерзімі 6 жылдан 2,5 жылға дейін қысқарған. 112 троллейбус сатып алынып, троллейбус паркі 100 % жаңартылған.

Сонымен қатар Алматы қаласының әкімдігі 2030 жылға дейінгі көлік инфрақұрылымын жетілдіруге арналған «Транспорттық каркас» мастер-жоспарын бекітті. Бұл каркастың енгізілуі 3 кезеңге бөлінген:

1. 2024 ж. – BRT (Bus Rapid Transit) үшін үш коридор ұйымдастыру.
2. 2025-2026 жж. – 11 жаңа BRT коридорын құру, жеңіл теміржолдық LRT жүйесінің бірінші желісін салу; «Қалқаман» метро станциясын ашу және үш көлік-ауыстыру түйіндерін салу.
3. 2027-2030 жж. – 28 жаңа BRT коридорын құру, қозғалыс құрамын толық экологиялық ортаға көшіру және көлік каркасының негізгі инфрақұрылымдық шараларын аяқтау.

2030 жылға қарай қоғамдық көлікті пайдаланушылар үлесі 32 %-дан 54 %-ға дейін ұлғаюы күтіледі, бұл автокөліктің экологияға теріс әсерін төмендетуді қамтамасыз етеді.

Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес жаңа рекреациялық зоналар құру және өзен жолақтарын көгалдандыру жұмыстарын жүзеге асыру аясында 2024 жылы 320 мың түп жасыл насаждение отырғызылған (2023 жылы – 323 мың). Бас ботаникалық бақ пен Аграрлық университет мамандарының ұсынысы бойынша, емен, қылқан жапырақты клен, өрік, алма ағаштары отырғызылады; саябақтар мен скверлерде – кАТальпа, қайың, акация, шырша және жеміс ағаштары. Бұл ағаш түрлері тығыз және кең бұтақты болуымен көлеңке жасап, ауаның ластану деңгейін төмендетуге ықпал етеді. Отырғызу негізінен өзен арналарының бойында, су айдындарының маңында, автомагистраль бойындағы бос жерлерде және жалпы пайдалануға арналған жерлерде жүргізіледі. Ең лас аймақтар – ТЭЦ санитарлық қорғау аймағы, «Батыс» зираты және Алматы қаласының солтүстік-батысындағы индустриялық аймағы – көгалдандыруға ерекше назар аударылған.

2024 жылы үш жаңа парк аумағының құрылыс жұмыстары және бұрыннан бар парктердің реконструкциясы жалғасқан. Алдағы уақытта 4 жаңа және 4 қолданыстағы парк аумағын реконструкциялау жөніндегі жобалық-сметте жұмыстары әзірленуде.

12.19.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Алматы қаласының негізгі су объектілері – Үлкен Алматы және Кіші Алматы өзендері және олардың көптеген салалары: Есентай (Весновка), Ремизовка, Жарбұлақ (Казачка), Қарасу, Қарғалы. Барлық өзендер сел жүру қаупі бар және Балқаш көліне құятын тұйық ағын бассейніне жатады.

Жер беті суларының сапасы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Алматы қаласы аумағындағы беткі сулардың сапасына бақылау жүргізді. Зерттеу Кіші Алматы, Есентай және Үлкен Алматы өзендерінің 8 гидробекетінде жүзеге асырылды.

Беткі суларды зерттеу кезінде алынған су сынамаларында 44 физика-химиялық көрсеткіш анықталады: температура, қалқып жүрген заттар, мөлдірлік, сутектік көрсеткіш (pH), еріген оттегі,

БПК5 (биохимиялық оттегі тұтыну), ХПК (химиялық оттегі тұтыну), тұз құрамы бойынша негізгі иондар, биогенді элементтер, органикалық заттар (мұнай өнімдері, фенолдар), ауыр металдар, пестицидтер.

Су сапасын бағалау үшін Қазақстан Республикасының су объектілеріндегі су сапасын бағалаудың «Бірыңғай жіктеу жүйесі» негізгі нормативтік құжат болып табылады.

12.19.1-кесте

2024 жылғы Алматы қаласындағы су объектілерінің сапасы

Су объектісінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	2024 ж. концентрация, мг/дм ³
	2023 жыл	2024 жыл		
Кіші Алматы өзені	3 класс	3 класс	Магний	24,027
Есентай өзені	2 класс	2 класс	Жалпы фосфор	0,186
Үлкен Алматы өзені	2 класс	2 класс	Жалпы фосфор	0,141

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Кестеден көріп отырғанымыздай, 2023 жылмен салыстырғанда Кіші Алматы, Есентай, Үлкен Алматы өзендеріндегі судың сапасы өзгерген жоқ. Бұл су объектілеріндегі негізгі ластаушы заттар жалпы фосфор және магний болып табылады, бұл қалалық ағынды сулардың осы су объектілеріне төгілуімен түсіндіріледі.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>

Су ресурстарын ластанудан қорғау шаралары

Мегаполистегі су нысандарын қорғау мақсатында түрлі іс-шаралар жүргізілуде. Оларға қорғау аймақтарын ұйымдастыру, түбін механикалық тазалау, жағалауды нығайту жұмыстары, өзендердің жекелеген учаскелерінде бөгеттер салу және басқа да шаралар жатады.

2024 жылы Қарасу көлі қоқыс пен лай шөгінділерінен тазартылып, 53 тонна қоқыс пен қалдықтар, сондай-ақ 10,4 мың м³ лай шөгінділері шығарылды. Сайран көлінде іргелес аумақты абаттандыру және қайта құру жұмыстары жалғастырылды.

2024 жылғы қазанда қала әкімдігі «Павлодар өзен порты» АҚ-мен Үлкен Алматы өзенінің арнасын (5,7 км) қайта құру бойынша келісімшарт жасасты. Құрылыс-монтаж жұмыстарының аяқталуы 2026 жылдың сәуір айына жоспарланған. Сонымен қатар, «Орталық Азия экологиялық зерттеулер институты» ЖШС-мен Алматы қаласы аумағындағы жерүсті суларын суару және су бұрудың кешенді схемасын жасау бойынша мастер-жоспар әзірлеу жобасын іске асыру жөнінде келісімшарт жасалды.

Су тұтыну және су бұру

Қазақстан Республикасының Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша, 2024 жылы Алматы қаласындағы су құбыры желілері мен су тартқыштарының жалпы ұзындығы 3 913,1 км құрады, оның ішінде тозғаны — 2 539 км. 2024 жылы тұтынушыларға 190 084,1 мың м³ су берілді, оның 63 609,6 мың м³ тұрғындарға тиесілі. Қала тұрғындарының бір күндегі орташа су тұтыну көлемі 111,5 литрді құрады.

Кәріз желілерінің жалпы ұзындығы — 2 110,5 км, оның ішінде 1 105 км тозған, ал 1,8 км желі жөнделді. 2024 жылы су бұрудың жалпы көлемі 153 634 мың м³ болды, ал тазартылған ағынды сулардың үлесі барлық ағынды сулардың 99,7%-ын құрады.

Алматы қаласында өндірістік ағынды сулардың ашық су қоймаларына, өзендерге немесе жер бедеріне төгілуі тіркелмеген, апаттық төгулер орын алған жоқ.

Ағынды суларды төгуге рұқсаты бар ұйымдар: су қоймаларында балық шабақтары мен жемдік организмдерді өсірумен айналысатын «Ақ-Отау group» ЖШС және халықтың демалысы мен бос уақытын ұйымдастырумен айналысатын «Көк-Төбе паркі» ЖШС.

12.19.3 ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің Жер ресурстарын басқару комитетінің мәліметтері бойынша, 2024 жылы Алматы қаласының жалпы жер аумағы 68,3 мың гектарды құрады. Оның ішінде:

- тұрғын аймақ — 10,8 мың га;
- әлеуметтік аймақ — 2,7 мың га;
- коммерциялық аймақ — 7,3 мың га;
- өзге мақсаттағы жерлер — 47,5 мың га (оның ішінде 10,4 мың га – ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер, 22,0 мың га – ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, сауықтыру, рекреациялық және тарихи-мәдени мақсаттағы жерлер).

2024 жылы Алматы қаласының жер қоры функционалдық аймақтар бойынша қайта бөлінді: тұрғын аймақтың жері 0,1 мың гектарға азайды, әлеуметтік аймақтың жері 0,6 мың гектарға артты, ал өзге мақсаттағы жерлер 0,5 мың гектарға қысқарды.

Топырақтың жағдайы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК топырақтың ластануына бақылауды көктемгі және күзгі кезеңдерде қала аумағының түрлі бөліктерінен топырақ сынамаларын алу арқылы жүргізді. Барлық анықталған элементтердің мөлшері рұқсат етілген шектерден аспады (12.19.2-кесте).

12.19.2-кесте

Алматы қаласының топырағындағы ауыр металдардың 2022-2024 жылдардағы концентрациясы, мг / кг

Атауы	2022 жыл	2023 жыл	2024 жыл
Хром	0,65-2,36	0,53-1,8	0,30-1,25
Мыс	0,47-6,89	0,45-3,1	0,59-2,24
Мырыш	2,13-19,8	3,4-13,5	2,74-9,88
Қорғасын	20,47-105,6	19,6-80,2	17,61-78,45

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okrzhayuschey-sredy/2024>

Жерді алып қою

Алматы қаласын дамыту Бағдарламасы шеңберінде жер қатынастары басқармасы мемлекет мұқтажы үшін жер учаскелерін мәжбүрлеп иеліктен шығару, көлік инфрақұрылымын, әлеуметтік объектілер мен энергетика объектілерін салу бойынша жұмыстар жүргізуде.

2024 жылы пайдаланылмаған ауыл шаруашылығы жерлерін мемлекеттік қорға қайтару жүргізілген жоқ.

12.19.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Геология және жер қойнауын пайдалану комитетіне қарасты «Оңтүстікқазжерқойнауы» республикалық мемлекеттік мекемесінің мәліметтері бойынша, Алматы қаласы аумағында кең таралған пайдалы қазбаларды барлау және өндіру бойынша жасалған келісімшарттар жоқ.

12.19.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Алматы қаласындағы ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жер көлемі 21,4 мың гектарды құрайды.

Қаланың оңтүстік шекарасында республикалық маңызға ие ерекше қорғалатын табиғи аумақ — Іле-Алатау мемлекеттік ұлттық табиғи паркі орналасқан. Оның аумағында ұя салатын, қоныс аударатын, отырықшы және қыстайтын түрлерді қоса алғанда, шамамен 136 құс түрі,

сондай-ақ 12 тұқымдасқа жататын 25 сүтқоректі түрі мекендейді. Олардың арасында бұғы мен сібір елігі бар. Түрлік жағынан кеміргіштер алуан түрлі, тиін мен хомық тұқымдастары көптеп кездеседі. Жыртқыш жануарлардан түлкі, аққалақ, борсық, тас күзен мекендейді.

Іле Алатауының солтүстік беткейінде, 708,2 гектар аумақта, жергілікті маңызға ие ерекше қорғалатын табиғи аумақ — «Медеу» мемлекеттік өңірлік табиғи паркі орналасқан.

Алматы қаласының Түрксіб ауданында 137 гектар аумақты алып жатқан жергілікті маңызға ие табиғат ескерткіші — Баума тоғайы орналасқан. Бұл тоғайда жөке, үйеңкі, шаған, қарағаш, тұт және емен өседі. Сондай-ақ, Алматы қаласында республикадағы ең көне Ботаникалық бақ орналасқан. Ол 1932 жылы құрылған. Көптеген өсімдіктері ғылыми және коллекциялық жағынан бірегей болып табылады және Қазақстан аумағында баламасы жоқ.

12.19.6. РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

2024 жылы «Қазгидромет» РМК жергілікті жерлердегі гамма-сәуле деңгейіне тәуліктік бақылауды 8 метеостанцияда (Алматы, Бақанас, Қапшағай, Нарынқол, Жаркент, Лепсі, Талдықорған, Сарыөзек) және Талдықорған қаласындағы 1 автоматты станцияда жүзеге асырды.

Атмосфераның жерге жақын қабатындағы радиациялық гамма-фонның орташа мәндері 0,11–0,26 мкЗв/сағ аралығында болды.

Орташа радиациялық гамма-фон 0,18 мкЗв/сағ құрап, рұқсат етілген шектерден аспады.

Жерге жақын қабаттағы атмосфераның радиоактивті ластануына бақылау 5 метеостанцияда (Алматы, Нарынқол, Жаркент, Лепсі, Талдықорған) жүргізілді. Бақылау ауа сынамаларын көлденең планшеттермен алу арқылы жүзеге асырылып, әр станцияда бескүндік сынама алу орындалды.

Жерге жақын атмосфера қабатындағы радиоактивті тұнбалардың тәуліктік орташа тығыздығы 1,6–2,4 Бк/м² аралығында ауытқыды.

Радиоактивті тұнбалардың орташа тығыздығы 2,0 Бк/м² құрап, шекті рұқсат етілген деңгейден аспады.

Толығырақ ақпаратты «Қазгидромет» РМК сайтынан алуға болады: <https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>

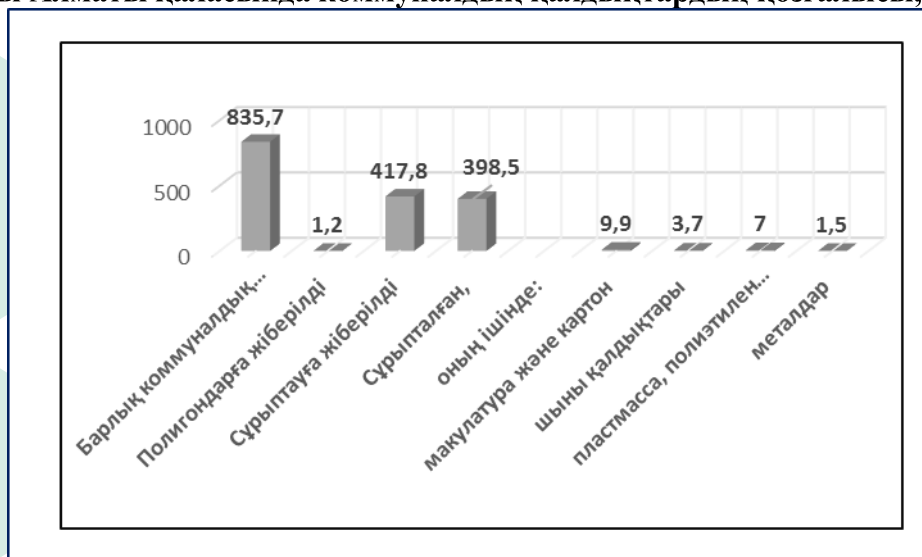
12.19.7. ҚАЛДЫҚТАР

Тұрмыстық қатты қалдықтар

Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігіне қарасты Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша, 2024 жылы Алматы қаласында 835,7 мың тонна коммуналдық қалдық жиналды, бұл өткен жылмен салыстырғанда 261,4 мың тоннаға артық. Қалдықтар көлемінің артуы мегаполис халқы санының өсуімен байланысты.

Қалдықтарды жинау және шығару жұмыстарымен қалада 100 кәсіпорын мен ұйым айналысады, оның ішінде 30-ы — жеке кәсіпкерлер. Алайда, қалдықтарды сұрыптау, кәдеге жарату және көму жұмыстарымен бар болғаны 3 ұйым ғана айналысады.

2024 жылы Алматы қаласында коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, мың тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

28,9 мың тонна сұрыпталған қалдықтар қайта өңдеуге жіберілді.

Стихиялық полигондар

«Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ Ғарыштық мониторингінің нәтижелері бойынша Алматы қаласында 2024 жылы 9 рұқсат етілмеген қалдықтарды орналастыру орны анықталды, оның 7-уі жойылды (100%).

12.19.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ ЖӘНЕ ТҰТЫНУ

ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросының ақпараты бойынша, 2024 жылы Алматы қаласында электр энергиясын өндіру 3 040 66,3 мың кВт*сағ, жылу энергиясын өндіру - 9 312,1 мың Гкал құрады.

12.19.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Алматы қаласының қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштерін әзірлеу 2025 жылдың IV тоқсанында аяқталады.

12.20. ШЫМКЕНТ ҚАЛАСЫ

	2024 жылғы жалпы көрсеткіштер				
	Субъектінің S, мың км²	1,163	01.01.2025 жылға халық саны, адам	1 256 164	
	2021-2024 жылдардағы негізгі экологиялық көрсеткіштер				
	Көрсеткіштер	2021	2022	2023	2024
	Кәсіпорындардың ҚОҚ жұмсаған шығындары, млрд тенге	4,9	19,2	10,0	12,6

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Шымкент — Қазақстандағы халық саны бойынша үшінші қала. Елдегі ірі өнеркәсіптік, сауда және мәдени орталықтардың бірі болып табылады. Қаланы қоршап жатқан облыс құрамына кірмейтін, жеке әкімшілік-аумақтық бірлік мәртебесіне ие.

Әкімшілік жағынан қала бес ауданға бөлінеді: Абай, Әл-Фараби, Еңбекші, Қаратау және Тұран аудандары. Шымкенттің климаты — қатты континенталды, қысы жұмсақ, ал жазы ыстық әрі ұзақ болады. Жауын-шашын мөлшері қаланың солтүстік бөлігінде жылына шамамен 150 мм, ал таулы аймақтарда 800 мм-ге дейін жетеді.

Қалада түрлі салалар бойынша өнеркәсіп орындары жұмыс істейді, атап айтқанда: түсті металлургия, машина жасау, химия, мұнай өңдеу, фармацевтика және тамақ өнеркәсібі.

12.20.1. АТМОСФЕРАЛЫҚ АУА

Ластаушы заттардың шығарындылары

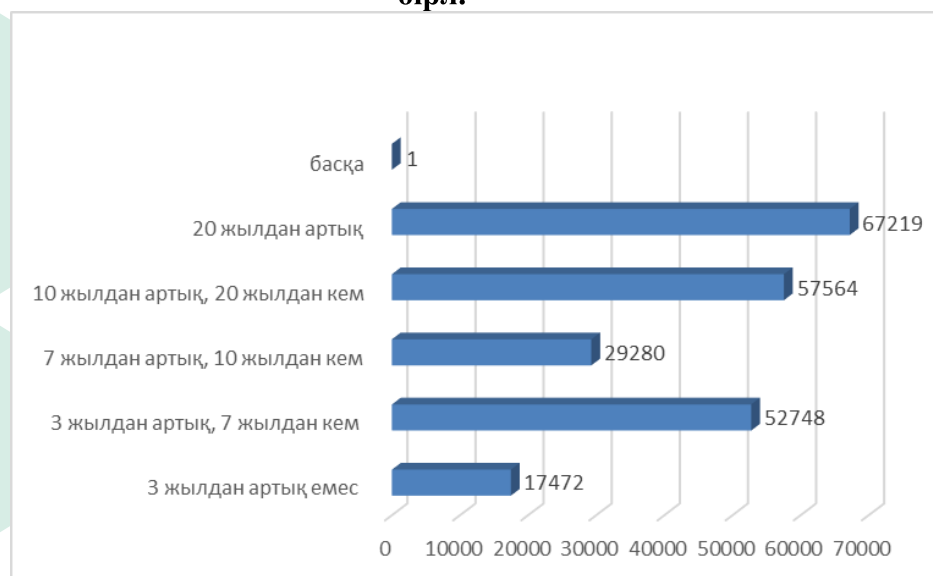
Жергілікті атқарушы органдардың мәліметтеріне сәйкес, Шымкент қаласы аумағында 1-ші санатты 31 кәсіпорын жұмыс істейді, оның ішінде жылына 2500 тоннадан асатын шығарындылары бар ірі кәсіпорындар: ЖШС «ПетроКазахстан Ойл Продактс», АҚ «Шымкентцемент», АҚ «3-Энергоорталық», ЖШС «Стандартцемент», ЖШС «МПЗ Green line» (ТБО полигоны) және басқалары.

ҚР Ұлттық статистика бюросының АСПР деректері бойынша, 2024 жылы Шымкент қаласында стационарлық көздерден атмосфераға ластаушы заттардың шығарындылары 28,3 мың тоннаны құрады (2023 жылы – 29,3 мың тонна). Қаланың ауасына түсетін негізгі ластаушы заттар – көміртек оксиді, күкірт ангидридi, азот оксидтері және қатты заттар.

Қоршаған ортаның ластануына елеулі үлес автокөліктердің еншісінде: жүк көліктерінен 17,5 %, автобустардан 8,9 % болса, жеңіл автокөліктер атмосфераға шығатын барлық ластаушы заттардың 70,8 % үлесін құрайды.

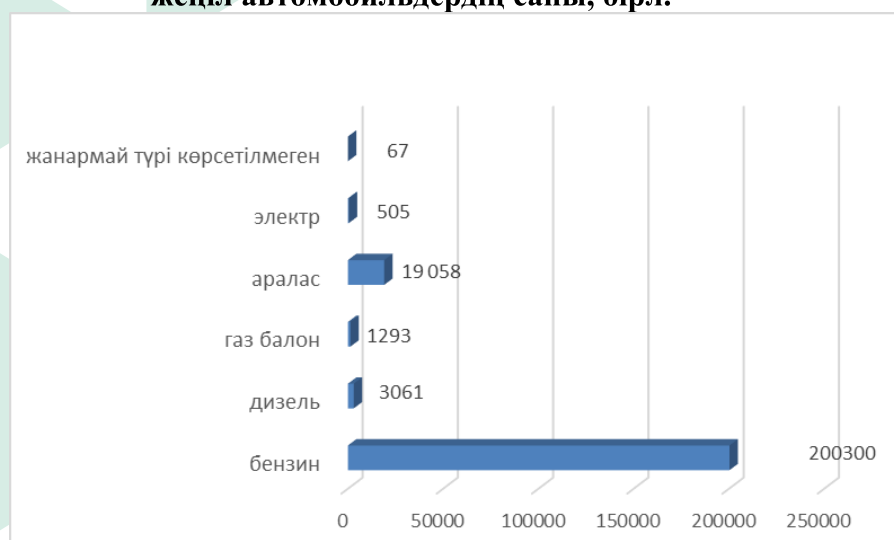
ҚР Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша, 01.01.2025 жағдайына Шымкент қаласында 243 415 бірлік автокөлік тіркелген, оның ішінде 224 248 жеңіл көлік және 4 376 автобус бар.

Шымкент қаласында 2024 жылы шығарылған жылы бойынша жеңіл автокөліктер саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

2024 жылы пайдаланылатын жанармай түрлері бойынша Шымкент қаласындағы жеңіл автомобильдердің саны, бірл.

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

12.20.1-12.20.2 суреттерінде көрсетілгендей, Шымкент қаласындағы автопарктің көпшілігі 20 жастан асқан және отын ретінде бензин пайдаланатын жеңіл автомобильдерден тұрады.

Атмосфералық ауаның сапасы

Шымкент қаласындағы атмосфералық ауаның жай-күйіне мониторингті «Қазгидромет» РМК алты стационарлық бақылау бекеттерінде жүзеге асырады: 4 қолмен сынама алу және 2 автоматты станция.

Жалпы, қала бойынша 13 көрсеткішке дейін анықталады: тоқтатылған бөлшектер (шан), күкірт диоксиді, көміртегі оксиді, азот диоксиді және оксиді, аммиак, күкіртсутек, формальдегид, бензин(а)пирен, сондай — ақ ауыр металдар-кадмий, мыс, қорғасын және хром.

2023-2024 жылдардағы Шымкент қаласындағы атмосфералық ауаның сапасы

Елді мекеннің атауы	Бақылау бекеттері		Көрсеткіштер					
	автоматты	қолмен	2023 жыл			2024 жыл		
			АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)	АЛИ	СИ	ЕКҚ (%)
Шымкент қаласы	2	4	4 (төмен деңгей)	4,9 (жоғары деңгей)	19 (жоғары деңгей)	7 (жоғары деңгей)	185,8 (өте жоғары деңгей)	12 (жоғары деңгей)

Ескерту. Градациялар бойынша атмосфералық ауаның ластану дәрежесін бағалау «Атмосфералық ауа» I-бөлімінде ұсынылған.

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

«Қазгидромет» РМК деректеріне сәйкес, 2024 жылы Шымкент қаласындағы атмосфералық ауаның ластану деңгейі «өте жоғары» деп жіктелді және айтарлықтай дәрежеде күкіртсутек концентрациясының артуына байланысты болды. Жыл ішінде өте жоғары 11 жағдай (50-ден астам ШРК) және жоғары ластанудың 11 жағдайы (10-нан астам ШРК) тіркелді.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған (<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>).

Атмосфералық ауаның ластануын төмендету жөніндегі шаралар

ҚР Экология, геология және табиғи ресурстар министрінің 2021 жылғы 22 маусымдағы №208 бұйрығымен бекітілген «Өндірістік экологиялық бақылау жүргізу кезінде қоршаған ортаға шығарындыларды автоматтандырылған мониторинг жүйесін жүргізу ережелерінің» 11-бөліміне сәйкес, 2024 жылы ЖШС «Шымкентцемент», АҚ «3-Энергоорталық», ЖШС «Стандартцемент» және ЖШС «ПетроКазахстанОйлПродактс» кәсіпорындарында шығарындыларды автоматтандырылған мониторинг жүйесі орнатылды.

Газдандыру

Қалада табиғи газбен 60 ғана елді мекен толық қамтамасыз етілген, 20 елді мекен ішінара қамтамасыз етілген, ал Айкөл елді мекені табиғи газбен қамтамасыз етілмеген.

Ішінара қамтамасыз етілген 20 елді мекен: Оңтүстік, Абдулабад, Достық және т.б., Мәртөбе, Бадам-1,2, Өтеміс, Шапырашты, Исфиджаб, Жыланбұзған (Тоғыс), Базарқақпа, Қызылсу, Таскен, Қызылжар (жаңа құрылыс), Құрсай, Жанаталап, Қарабастау, Жұлдыз, Жалын, Тассай, Алтынтөбе.

2024 жылы 14 нысанда құрылыс жұмыстары жүргізілді, олардың ішінде: Қайнарбұлақ (1 және 2 кезең), Ынтымақ-2, Бозарық (1, 2 және 3 кезең), Еламан, Қайтпас-1 (6 көше), Қаратөбе, Тәуелсіздікке-20 жыл, Қарабастау, Қайтпас-1 және Тұран микрорайондары аралығындағы тұрғын үйлер, Жұлдыз-Жалын, Достық.

Жыл қорытындысы бойынша 9 нысанда құрылыс жұмыстары аяқталды: Қайнарбұлақ (1, 2 кезең), Ынтымақ-2, Бозарық (1, 2, 3 кезең), Еламан, Қаратөбе, Тәуелсіздікке-20 жыл. Осы нәтижелер бойынша 90 мыңнан астам адам табиғи газға қосылу мүмкіндігін алды, ал газдандыру деңгейі 96%-дан 97%-ға өсті.

2025 жылы 6 нысанда құрылыс аяқтау жоспарлануда: Тассай, Қарабастау, Жұлдыз-Жалын, Достық (үшбұрыш), Қайтпас-1 және Тұран микрорайондары аралығындағы тұрғын үйлер, Қайтпас-1 (6 көше).

Сонымен қатар, 2025 жылы Қызылжар-2, Жанаталап, Алтынтөбе, Құрсай жаңа аудандарында газ инфрақұрылымын салу басталатын болады.

Қаланың жалпы даму жоспары аясында жаңа газ станциясын және магистральды сақина газ құбырын (АГРС-5) салу жоспарланып отыр, бұл кезең-кезеңімен жүзеге асырылады.

12.20.2. СУ РЕСУРСТАРЫ

Шымкент қаласының аумағы арқылы өтетін өзендер: Сайрамсу, Қошқар ата, Қарасу, Бадам және Ақсу. Бадам-Сайрам және Тассай-Ақсу жер асты суларының кен орындары қаланың шаруашылық-ауыз сумен жабдықтау көздері болып табылады. Олардың құрамына 4 су қабылдау кіреді: басты, Ақбай-Қарасу, Тассай -1 және Тассай-2.

Жер үсті суларының сапасы

2024 жылы Шымкент қаласының аумағындағы жер үсті суларының жай-күйін бақылауды «Қазгидромет» РМК Бадам және Ақсу өзендерінде жүргізді (12.20.2-кесте).

12.20.2-кесте

2022-2024 жылдары Шымкент қаласының су объектілеріндегі судың сапасы

Су объектісінің атауы	Су сапасының класы		Параметрлер	Концентрация
	2023 жыл	2024 жыл		
Бадам өзені	3 класс	1 класс	-	-
Ақсу өзені	1 класс	1 класс	-	-

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК

Көріп отырғанымыздай, 2023 жылмен салыстырғанда Бадам өзеніндегі судың сапасы жақсарды, Ақсу өзені - сол деңгейде қалды.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған (<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruchayuschey-sredy/2024>).

Су ресурстарын ластанудан қорғау шаралары

Шымкент қаласының Қалалық жайлы орта дамуы басқармасының балансында 34 канал және ұзындығы 338,9 км болатын 2 өзен бар. 2024 жылы болған тасқынға жүргізілген талдау оның негізгі себептерінің бірі профилактикалық жұмыстардың уақытылы жүргізілмеуі екенін көрсетті.

Қала аумағынан 4 өзен ағып өтеді (Бадам, Сайрам-су, Қошқар-су, Қара-су) және 30-дан астам канал бар. Олардың жағдайы үнемі жергілікті және әуе бақылауымен қадағаланып отырады. Тасқын кезеңіне дайындық барысында өзендер мен каналдар, сондай-ақ ирригациялық жүйелер үзіліссіз тазаланады. Сонымен қатар, нөсер жаңбырлардан су басқан аумақтарға шығып, жұмыстар жүргізіледі (2024 жылы – 71, 2023 жылы – 60 рейс). 2024 жылы 137,4 мың м³ су сорылып алынды (2023 жылы – 29,4 мың м³), 4051 құм толтырылған қап салынды (2023 жылы – 1 155 дана).

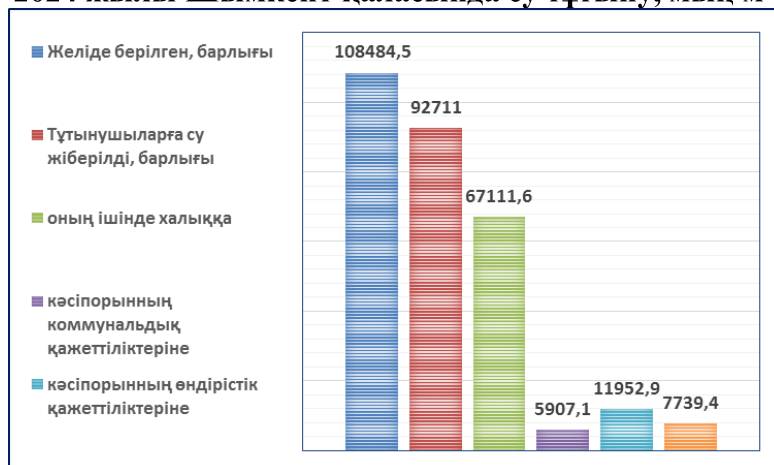
Бадам өзенінің үш учаскесінде (Жыланбұзған, Тоғыс, Маятас) өзен арнасын түзету жұмыстары жүргізіліп, жалпы ұзындығы 4,5 км болатын бөгеттер салынды. Абай ауданында (Қызылжар, Игілік, Тәуелсіздік 20 жыл) каналды түзету және ұзындығы 4,5 км болатын насыбай бөгет салу жұмыстары басталды.

2024 жылы Ақсай-Қарабастау каналының түзету жобалық-сметалық құжаттамасы әзірленіп, мемлекеттік сараптамадан оң қорытынды алынды, қаржыландыруға бюджет өтініші ұсынылды.

Су тұтыну

2024 жылы 8 су жабдықтау нысанында жұмыстар жүргізілді: Сайрам (1-3 кезең), Бозарық (1-3 кезең), Қайтпас-1 (Ақжайық және Тұран), олардың 6-сы аяқталды. Осы шаралардың нәтижесінде шамамен 27 мың адам орталықтандырылған су қорымен қамтылды. Халықты сумен қамту деңгейі 99,5%-ға жетті.

ҚР Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша, 2024 жылы Шымкент қаласындағы су құбыры желісінің жалпы ұзындығы 4 816,6 км болды, оның ішінде 1007 км немесе 20,7%-ы жөндеуді қажет етеді.

2024 жылы Шымкент қаласында су тұтыну, мың м³

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Су бұру

ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросының деректері бойынша, 2024 жылы кәріз желілерінің ұзындығы 914,8 км құрады, оның ішінде 371 км тозған. 2023 жылы су бұру көлемі 43 730,9 мың м³ құрады.

Шымкент қаласы әкімдігінің ақпараты бойынша, 2024 жылы қалада 2 магистральдық коллекторды (Тұран – Қос, Шымсити) және 6 орамішілік желіні (Мирас-Шапағат-2, Қайтпас-1, Нұртас, Айқап-Түркістан, Қайтпас-1, Солтүстік-Батыс) қоса алғанда, 8 объектіде жөндеу жұмыстары жүргізілді. Нәтижесінде су бұру желілеріне 120 мың адам қол жеткізді.

Сондай-ақ, КОС объектісін тәулігіне 150 мың м³-тен бекіту жұмыстары аяқталды. тәулігіне 200 мың м³ дейін.

2025 жылы 1-ші магистральдық коллекторда (Шымсити) және 7 орамішілік желіде (Мирас-Шапағат-2, Тұран, Айқап-Түркістан, Солтүстік-Батыс, Базарқапа, Асар-2, Достық) жұмыс жоспарлануда. Сондай-ақ, халық санының өсуіне және өнеркәсіптің дамуына байланысты жаңа КОС салу.

12.20.3. ЖЕР РЕСУРСТАРЫ

Жер қоры

ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитетінің ақпараты бойынша, 01.11.2024 ж. жағдай бойынша Шымкент қаласының жер қоры 116,3 мың га құрайды.

12.20.3-кесте

Шымкент қаласында 01.11.2024 жылға арналған санаттар бойынша жерді бөлу

№	Жер санаты	2024 жыл
1	Ауыл шаруашылығы мақсатындағы жерлер	-
2	Елді мекен жерлері	116,3
3	Өнеркәсіп, көлік, байланыс, қорғаныс және өзге де ауыл шаруашылығы мақсатына арналмаған жерлер	-
4	Ерекше қорғалатын табиғи аумақтардың жерлері	-
5	Орман қоры жерлері	-
6	Су қоры жерлері	-
7	Босалқы жерлер	-
Барлығы:		116,3

Дереккөз: ҚР АШМ Жер ресурстарын басқару комитеті.

Жерді алып қою

Жергілікті атқарушы органдар қала аумағында рұқсат құжаттары жоқ және заңсыз тұрғызылған құрылыстары бар 2 314 жер учаскесін анықтады.

Топырақ жағдайы

2024 жылы «Қазгидромет» РМК көктемгі және күзгі кезеңдерде Шымкент қаласының аумағында топырақтың ауыр металдармен ластануына бақылау жүргізді. Сынамаларды іріктеу 4 стационарлық пунктте жүзеге асырылды: «Оңтүстікполиметалл» ЖАҚ ауданында, орталық саябақтың жанында, № 9 мектептің жанында және «Ордабасы» алаңында.

12.20.4-кесте

2024 жылы Шымкент қаласындағы топырақтың ауыр металдармен ластануы, мг / кг

Елді мекен атауы	Қорғасын	Мыс	Мырыш	Хром	Кадмия
Шымкент қаласы	15,1 – 36,5	1,53 – 3,53	2,94 – 6,23	0,21 – 1,76	1,13 – 17,8

Дереккөз: «Қазгидромет» РМК.

Бақылау нәтижелеріне сәйкес, ауыр металдардың құрамы бойынша ең ластанған топырақ «Оңтүстікполиметалл» ЖАҚ аймағында болды, онда қорғасын концентрациясы 1,03-1,14 ШРК құрады.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған (<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>).

12.20.4. ЖЕР ҚОЙНАУЫ

Шымкент қаласының аумағында құм-киыршық тас қоспасын (5 келісімшарт), сазды топырақты (8 келісімшарт) және кварц құмын (1 келісімшарт) өндіру бойынша 14 жер қойнауын пайдаланушы қызметін жүзеге асырады.

Елді мекендер аумағында және оларға іргелес аумақта бір мың километр қашықтықта жер қойнауын пайдалану бойынша жаңа операцияларды жүргізуге тыйым салуға байланысты (пп 25-бабы.2) «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 1) тармақшасы) қала аумағында жаңа жер қойнауын пайдалану құқығы берілмейді.

12.20.5. БИОАЛУАНТҮРЛІЛІК

Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар

Шымкент қаласының аумағында өңірлік маңызы бар мемлекеттік дендрологиялық парк және мемлекеттік зоологиялық парк орналасқан.

Дендрологиялық саябақтың флорасы 5 географиялық аймаққа бөлінеді: Шығыс Азия, Орта Азия-Қазақстан, Солтүстік Америка, Қиыр Шығыс Сібір, Еуропа, Қырым-Кавказ. Мұнда өсімдік ресурстарын молайту және байыту бойынша жұмыстар үнемі жүргізілуде. Дендрологиялық саябақтың аумағында барлығы 100 мыңнан астам екпе өседі.

Шымкент қаласының зоологиялық паркі 1980 жылы құрылған, 54 га аумақты алып жатыр. Хайуанаттар бағында ҚР Қызыл кітабына енгізілген жануарлардың 43 түрі мекендейді. Мұнда жануарлар үшін табиғи ортаға мүмкіндігінше жақын жағдайлар жасалады.

12.20.6. РАДИАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙ

2024 жылы «Қазгидромет» РМК Шымкент қаласының аумағында гамма-сәулелену деңгейін бақылау күн сайын қаланың метеорологиялық станциясында жүзеге асырылды. Көлденең планшеттерді пайдалана отырып, бес тәуліктік ауа сынамаларын алу әдісімен атмосфераның жер үсті қабатының радиоактивті ластануына бақылау жүргізілді.

2024 жылы радиациялық гамма-фонның орташа мәні 0,15 мкЗв/сағ құрады және рұқсат етілген норма шегінде болды (0,06–0,25 мкЗв/сағ). Атмосфераның беткі қабатындағы радиоактивті түсулердің орташа тәуліктік тығыздығы 2,0 Бк / м2 құрады, бұл шекті рұқсат етілген деңгейден аспайды.

Толығырақ ақпарат «Қазгидромет» РМК сайтында орналастырылған (<https://www.kazhydromet.kz/ru/ecology/ezhemesyachnyy-informacionnyy-byulleten-o-sostoyanii-okruzhayuschey-sredy/2024>).

12.20.7. ҚАЛДЫҚТАР

Тұрмыстық қатты заттар

2024 жылы Шымкент қаласында 293 653 тонна қалдық (2023 ж. - 303 532 тонна) жиналды, оның ішінде коммуналдық - 252 623 тонна. Коммуналдық қалдықтардың көп бөлігі аралас қалдықтардан тұрады - 222 891 тонна.

12.20.4-сурет

2024 жылы Шымкент қаласында коммуналдық қалдықтардың қозғалысы, тонна

Дереккөз: ҚР СЖРА Ұлттық статистика бюросы.

Суреттен көріп отырғанымыздай, қалдықтардың негізгі бөлігі ҚТҚ үшін полигондарға жіберіледі. Қалада қалдықтарды жинау және шығарумен 22 жеке кәсіпорын айналысады. ЭТРМ ҚР ақпараты бойынша, Шымкент қаласында қалдықтарды қайта өңдеу және кәдеге жарату үлесі 2024 жылдың бірінші жартыжылдығында 34% - құрады.

Қаланың жергілікті атқарушы органы «Шымкент қаласында қатты-тұрмыстық қалдықтарды жинау, әкету және сұрыптау» мемлекеттік-жекешелік әріптестігі шеңберінде жобаны қарайды, оған қуаттылығы жылына 300 мың тонна қоқыс сұрыптау зауытының, арнайы техниканың жұмысын және қоқыс контейнерлерінің толып кетуін бақылау диспетчерлік пунктінің құрылысы, кемінде 200 жерасты контейнерлері мен бейнекамералар орнату, қалдықтарды бөлек жинау, пайдаланылатын контейнерлерге қызмет көрсету, ҚТҚ жинау және шығару кіреді. Жоба 10 жылға есептелген, құрылыстың басталуы-2025 жыл. Осы жобаны іске асыруға жұмсалатын шығындар инвесторға жүктеледі, жобаны Мемлекеттік қаржыландыру көзделмеген. Жоба ашық конкурсқа қойылды.

Полигондар

ҚТҚ үшін жалғыз полигон Шымкент қаласының Ақтас-1 кентінде 29 га учаскеде орналасқан. полигонның жанында өнімділігі күніне 600 тонна қалдықты құрайтын «Green line «МӨЗ» ЖШС сұрыптау зауыты орналасқан. 2023 жылы зауыт жұмыс істемеді, жөндеу жұмыстарын жүргізу қажет.

Стихиялық полигондар

«Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ ғарыштық мониторингінің нәтижелері бойынша 2024 жылы Шымкент қаласында 25 рұқсат етілмеген қоқыс орны анықталды, оның 26-сы жойылды (100%).

12.20.8. ЖЫЛУ ЖӘНЕ ЭЛЕКТР ЭНЕРГИЯСЫН ӨНДІРУ ЖӘНЕ ТҰТЫНУ

Шымкент қаласы әкімдігінің ақпараты бойынша, 2024 жылы қалада электр энергиясын өндіру 868 182,52 мың кВт*сағ, жылу энергиясын өндіру – 572 341 Гкал құрады.

2024 жылы электр энергиясы мен жылу энергиясын өндіруге өз қажеттіліктеріне жұмсалған электр энергиясының шығыны 90 984,672 мың кВт * сағ құрады.

12.20.5-кесте

2024 жылғы отын шығыстары, түрлері (газ, мазут) бойынша деректер

Атауы	Өлшем бірлігі	Барлығы
Негізгі отын (газ)шығыны	мың м ³	348 174,507
Резервтік отын (мазут)шығыны	тонна	7

Дереккөз: Шымкент қаласы әкімдігінің деректері бойынша.

2024 жылы қаланың жеті шағын ауданында және екі қосалқы станцияда ішкі электр желілерінде құрылыс жұмыстары жүргізілді: ПС-110/35/10 кВ «Ақжар» және ПС-110/10 кВ «Бадам». Шымкент қаласының Асар-2, Бозарық-1 және Бозарық-3 шағын аудандарының 10 мыңнан астам тұрғыны сапалы электрмен жабдықтауға қосылу мүмкіндігіне ие болды.

Сондай-ақ, жеке инвестордың есебінен қуаты 36 МВт қосалқы станция («Оңтүстік энергетикалық Транзит» АҚ) пайдалануға берілді. «Ақжар» КС-110/35/10 кВ және «Бадам» КС-110/10 кВ қосалқы станцияларындағы жұмыстар 2025 жылы жалғасады.

12.20.9. ҚОРШАҒАН ОРТА САПАСЫНЫҢ НЫСАНАЛЫ КӨРСЕТКІШТЕРІ

2024 жылы ҚР Экологиялық кодексінің 37-бабына сәйкес Шымкент қаласы бойынша экология департаментімен Шымкент қаласының қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштері әзірленіп, келісілді.

13 БӨЛІМ. АЙМАҚТАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

13 БӨЛІМ. ҚАЗАҚСТАН ӨНІРЛЕРІНІҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

№ п/п	Экологиялық мәселелер	Қазіргі жағдайы және қабылданып жатқан шаралар
АҚМОЛА ОБЛЫСЫ		
1	Шучинск–Бурабай және Қатаркөл курорттық аймақтарындағы көлдердің ластануы	Адамдардың тиімсіз іс-әрекетінің нәтижесінде Шучинск-Бурабай және Қатаркөл демалыс аймақтарының сақталған көлдерінің суларында минерализация деңгейі артқан, су деңгейі төмендеген, су айдындары балдырлармен бітеліп бара жатқаны байқалады. Сонымен қатар, орталықтандырылған кәріз жүйесінің болмауы көлдердің жағасында көптеген локалды кәріз жинағыштарының (шығарымдардың) құрылуына себеп болды. Осыған байланысты жыл сайын 43 мыңнан астам м³ лас сулар тазартусыз сүзгілеу алаңдарына төгіледі. Бурабай ауылында тәулігіне 10 000 м³ сыйымдылыққа арналған кәріз тазалау құрылғыларын 2020 жылы аяқтау жоспарланған болатын. Алайда 2024 жылдың басына қарай бұл кәріз тазалау құрылыстары әлі де пайдалануға берілмеді.
2	Пайдалы қазбаларды заңсыз өндіру	Облыс аумағында 100 карьер бар (Целиноград ауданында – 60, Аршалы ауданында – 40), бұл қоршаған ортаға теріс әсер етіп, жергілікті тұрғындардың наразылығын туғызуда. Жергілікті атқарушы орган мен «Қазгидромет» РМҚ бірлесіп Аршалы кентінде атмосфералық ауаның жағдайын бақылау постын орнату мәселесін қарастыруда. Аршалы ауданының тұрғындарының карьерлерден ұшу шаңы туралы өтініштері негізінде Ақмола облысы Экология департаменті 2024 жылы «РУНАР» ЖШС, «Түрген-2012 тас карьері» ЖШС және «ТАS Premium» ЖШС-ке жоспардан тыс тексерулер жүргізді. Тексерулер нәтижесінде аталмыш кәсіпорындар әкімшілік жауапкершілікке тартылды.
3	Стихиялық коқыс мәселесі	2024 жылы Ақмола облысы аумағында «Қазақстан Ғарыш Сапары ҰК» АҚ-ның ғарыштық мониторингі арқылы 535 рұқсат етілмеген коқыс тастау орындары анықталды. Ақмола облысының әкімдігі тастау алаңдарын жою кестесін бекітті, облыс аудандарының жергілікті атқарушы органдары барлық коқыс алаңдарын жойды. Рұқсат етілмеген коқыс алаңдарын уақытылы жою шараларын қабылдамағаны үшін Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 324 және 344 баптары бойынша 10 лауазымды тұлға жауапкершілікке тартылды.

4	Тазарту құрылыстарының тозуы	Көкшетау және Степногорск қалаларында кәріз тазалау құрылыстарының тозуы 90%-ды құрайды, 9 аудан орталықтарында (Астрахан, Аршалы, Егіндікөл, Біржан сал, Сандықтау, Есіл, Жаксын, Зеренді, Қорғалжын) орталықтандырылған кәріз жүйелері жоқ, ағын суларды төгуге рұқсат беретін құжаттар рәсімделмеген. Ағын сулар жер бедеріне төгіліп, қоршаған ортаға және жергілікті халықтың денсаулығына зиян келтіруде. Көкшетау және Степногорск қалаларындағы тазалау құрылыстарын жанарту мәселесі Қазақстан Республикасы Экология министрлігі тарапынан Ақмола облысының экологиялық мәселелерін кешенді шешу Жол картасына енгізілген.
5	Степногорск қаласы және оған іргелес елді мекендердің экологиялық мәселелері	Степногорск қаласы және оған іргелес елді мекендердің негізгі экологиялық мәселелері тау-кен өнеркәсібі кәсіпорындарының қызметімен байланысты: <i>«Алтыналмас» АҚ (оның ішінде еншілес кәсіпорындары: «Қазақалтын» ЖШС, «Қазақалтын Technology» ЖШС), «Степногорск тау-химия комбинаты» ЖШС.</i> Ақмола облысы Экология департаменті тұрғындардың шағымдары негізінде кәсіпорындарға жоспардан тыс тексерулер жүргізеді, тексеру нәтижесінде әкімшілік айыппұлдар салынып, заң бұзушылықтарды жоюға міндеттемелер қойылады. <i>«Есіл Марганец» ЖШС</i> 2023 жылдың 31 шілдесінде Жаксын ауданы, Чапаевское ауылында «Тасоба марганец кен орнының ашық әдіспен өндіру тау-кен жұмыстары жоспарына ықтимал әсерлер туралы есеп» және «Тасоба марганец кен орнының ашық әдіспен кен орындарын пайдалану операцияларының салдарын жою жоспарына ықтимал әсерлер туралы есеп» жобалары бойынша қоғамдық тыңдаулар өтті. Қоғамдық тыңдаулардың қорытындысы бойынша Қазақстан Республикасы Экология және табиғи ресурстар министрлігінің Экологиялық реттеу және бақылау комитеті 2023 жылғы 23 тамыздағы KZ51VVX00249449 нөмірлі негізделген бас тарту хатын берді. 2024 жылдың наурызында «Есіл Марганец» ЖШС Ақмола облысының Табиғи ресурстар және табиғатты пайдалану реттеу басқармасына қоғамдық тыңдауларды қайта өткізу туралы өтініш жоллады. 2024 жылғы 15 мамырға белгіленген қоғамдық тыңдаулар Ақмола облысы, Жаксын ауданы, Чапаевское ауылдық округі мекен-жайында өтпеді, себебі бастамашы өтініш хатынан бас тартты. <i>«Степногорская ТЭЦ» ЖШС (қоқыс алаңы)</i> 2021 жылғы 18 маусымнан 1 шілдеге дейін Ақмола облысы Экология департаменті «Степногорская ТЭЦ» ЖШС-не жоспардан тыс тексеру жүргізді, тексеру барысында золоотвалдың 3-секциясы «Степногорская ТЭЦ»-нің меншігінде еместігі анықталды. 2022 жылғы 9 қарашада золоотвал секциялары орналасқан жер учаскесі «Степногорск қаласының тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, жолаушылар көлігі, автомобиль жолдары және тұрғын үй инспекциясы бөлімі» ММ тарапынан бесхозяйный (несіз) есепке алынды, қазіргі уақытта ол мемлекеттік меншікте. 2024 жылғы 6 қарашада Экология департаменті Степногорск қаласының жергілікті атқарушы органыға аталмыш учаскеде рекультивациялық жұмыстар жүргізу қажеттігі туралы хат жоллады.

6	2020 жылғы Степногорск қаласына әкелінген ПХД құрамындағы қалдықтардың шығарылуы (қалдықтардың шығарылатын аумағы уәкілетті орган арқылы анықталған).	БҰҰ сертифициратқан қаптамадағы және арнайы қоймада орналастырылған ПХД құрамындағы қалдықтар қоршаған орта мен халық денсаулығына қауіп төндірмейді. Қайта қаптау, тасымалдау және сақтау жұмыстары ҚР Экология, геология және табиғи ресурстар министрлігінің, «Жасыл даму» АҚ, Қарағанды және Ақмола облыстарының экология департаменттерінің, Қарағанды облысының Табиғи ресурстар және табиғатты пайдалану басқармасының, сондай-ақ қоғамдық ұйымдардың өкілдерінен тұратын ведомствоаралық комиссияның бақылауымен жүргізілді. 2024 жылғы 1 шілдеде Степногорск қаласында тоңазытқыш/климаттық жабдықтарды қайта өңдеу және ОРВ/СОЗ қалдықтарын термиялық жоюға арналған өндірістік кешеннің құрылысы басталды, 2024 жылғы 19 желтоқсанда құрылыс-монтаж жұмыстары аяқталды. Жобалау-сметалық құжаттама шеңберінде 2,157 км ұзындықтағы ВЛ-10 кВ электр желісі тартылып, 63 тірек орнатылды және қуаты 2x1000 кВА болатын ПС-10/0,4 кВ толық трансформаторлық қосалқы станциясы қойылды. Жабдықты пайдалануға қабылдау актісі 2024 жылғы 20 желтоқсанда бекітілді. Құрылысқа қатысты барлық нормалар мен Қазақстан Республикасының заңнамалық талаптарына сәйкестігі жөніндегі МСКБ келісімі алынған. Ақмола облысының энергетика және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы басқармасы бұл объектіні Біржан сал ауданы әкімдігінің балансына тапсырады.
АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫ		
1	«Көкжиде» жер асты су қорын сақтау	«Көкжиде» жер асты су көздері қоры — Ақтөбе облысының бірегей гидрогеологиялық нысаны болып табылады, ол елдің батыс өңіріндегі тұрғындарды ауыз сумен қамтамасыз етуге қабілетті. Алайда, бұл жер асты су қорларының аумағында көмірсутек шикізатын барлау және өндіру жұмыстары жүргізілуде. Бүгінгі таңда бұл кен орнында көмірсутектерді барлау және өндірумен айналысатын компаниялар ҚР Экология және табиғи ресурстар министрлігімен келісілген және 2024 жылдан 2032 жылға дейінгі мерзімдерге арналған нысандарды жою жоспарларын әзірлеп, бекітті: «СНПС-АМГ» АҚ — 2023-2031 жылдар, «Фирма Ада Ойл» ЖШС — 2023-2030 жылдар, «КМК Мұнай» АҚ — 2023-2031 жылдар, «Қазақойл Ақтөбе» ЖШС — 2023-2030 жылдар, «Урихтау Оперейтинг» ЖШС — 2023-2028 жылдар.
2	Траншекаралық Елек өзенінің бассейніндегі алтывалентті хромның тарихи ластануы	Елек өзеніне бақылау Ақтөбе облысы Экология департаментінің сынақ зертханасы арқылы ай сайын жүргізіледі (су сынақтарына қатысты хаттамалар бар). 2022 жылғы жергілікті бюджеттен ластану ошақтарының жағдайын зерттеу үшін 96,5 млн теңге бөлінді. Тапсырыс беруші ретінде «Геотерм» ЖШС далалық жұмыстарды орындап, ұңғымалар мен беткі су көздерінен су сынақтары алынды. Зерттеу нәтижелері — Елек өзенінің жер асты суларының хромның алтывалентті түрімен ластану ошақтарын жою жобасын әзірлеу үшін техникалық-экономикалық негіздеменің негізі болып табылады.

		Қазіргі таңда жұмыс әлеуетті орындаушыға техникалық тапсырма мен талаптарды әзірлеу бойынша сарапшылармен жүргізілуде. Қаржылық қаражат бөлінуі 2025 жылға жоспарлануда.
3	«ТНҚ Казхром» АҚ филиалы Ақтөбе феррохромалар зауытының шығарындыларының нәтижесінде атмосфералық ауаның ластануы	1. 2024 жылы «ТНҚ Казхром» АҚ филиалының феррохромалар зауытында №1 және №2 цехтарда жабдықтарды реконструкциялау жұмыстары жүргізілді, оның аясында электрофильтрлер ауыстырылды (2022 жылы 900 сүзгі ауыстырылған). №1 және №2 цехтардың газ тазалау құрылғыларын модернизациялау жұмыстары аяқталып, тазалау деңгейі кемінде 99% болды. Бұл шаралар ластанушы заттардың шығарындыларын жылына 2 мың тоннаға дейін төмендетуге мүмкіндік береді (нақты көрсеткіш – 14 мың тонна). 2. Қалдықтарды пайдалану станциясын салу жоспарлануда. «Ақтөбе феррохромалар зауытының», «ТНҚ Казхром» АҚ филиалының №4 балқыту цехындағы феррохром газында қуаты 80 МВт болатын электр станциясын салу» жобасын іске қосу бойынша Жол картасы әзірленді. 3. 2024 жылға бекітілген шанды беттерді бекіту туралы келісім-шартқа сәйкес, шлакоқалдықтар алаңында 23,31 га аумақта өңдеу жұмыстары жүргізілді.
БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ		
1	Жайық өзені бассейнінің экожүйесін сақтау (Орал)	Жайық (Орал) өзені бассейнінің жағдайын қалпына келтіру 2021–2024 жылдарға арналған трансшекаралық Жайық (Орал) өзені бассейнінің экожүйесін сақтау және қалпына келтіру бойынша Ресей–Қазақстан ынтымақтастығы бағдарламасына сәйкес жүзеге асырылуда. Батыс Қазақстан облысының экология департаменті Жайық өзені мен оның Шаған және Деркүл аңғарларының айнаымалы мониторингін жүргізеді. Сонымен қатар, «Қазгидромет» РМҚ филиалының мамандарымен бірлесіп Жайық өзені бассейнінде су және атмосфералық ауа сынамаларын алу жұмыстары атқарылады.
2	ҚТҚ полигондарындағы мәселелер	Орал қаласында қатты тұрмыстық қалдықтар (ҚТҚ) полигонын салу жобалық-сметалық құжаттамасы (ЖСК) әзірленуде, оның құны 101,8 млн теңгені құрайды, аяқталу мерзімі – 2024 жылдың мамыр айы. Құрылыс үшін ескі жұмыс істеп тұрған полигонына жақын жерден 7 гектар жер бөлінген. Сонымен қатар, Орал қаласындағы бар ҚТҚ полигонын рекултивациялау бойынша да ЖСК әзірленуде. Ақсай қаласында жаңа ҚТҚ полигонын салу туралы техникалық-экономикалық негіздеме (ТЭН) әзірленіп, мемлекеттік сараптамадан оң қорытынды алынды. Жер учаскесі ретінде 40 гектар бөлінген. Бюджеттен қаржыландыру болған жағдайда, Ақсай қаласындағы полигон құрылысын 2024 жылы бастау жоспарлануда.
3	Рұқсат етілмеген қалдықтарды	Батыс Қазақстан облысы экология департаменті мен полиция департаменті бірлесіп 2023–2024 жылдарға арналған қалдықтарды заңсыз орналастыру фактілерін анықтау жөніндегі өзара іс-қимыл алгоритмін әзірледі.

	орналастыру мәселесі	2024 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша 192 заңсыз қоқыс полигонның 71-і Бөйтерек ауданында, 24-і Орал қаласында, 50-і Бұрлин ауданында, 40-ы Теректі ауданында, 4-і Сырым ауданында, 2-сі Шыңғырлау ауданында және 1-і Тасқала ауданында орналасқан. Ғарыштық мониторинг нәтижелері бойынша анықталған заңсыз қоқыс полигондарының жалпы санының 85%-ы 2024 жылғы 31 желтоқсанға дейін жойылды.
ЖАМБЫЛ ОБЛЫСЫ		
1	"Қазфосфат" ЖШС фосфогипс қалдықтарын кәдеге жарату	Тараз қаласы аумағында «Қазфосфат» ЖШС-де 17 миллион тоннадан астам фосфогипс қалдықтары жиналған. Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексінің 329-бабына сәйкес, қалдық иесі қалдықтарды қауіпсіз басқаруды өз жауапкершілігімен жүзеге асыруы тиіс. 2023 жылы 137,818 мың тонна фосфогипс қалдықтары қайта өңделді, ал 2024 жылы – 173 061 тонна. Фосфогипс қалдықтарын көму жұмыстары арнайы бөлінген Жамбыл ауданының аумағында («НДФЗ» ЖШС аймағы) жүргізілуде. Қазіргі уақытта 50 мың тонна қалдық шығарылды. Келісімшартқа сәйкес, 1 миллион тонна қалдықты тасымалдау құны 1,3 миллиард теңгені құрайды.
ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСЫ		
1	Тобыл өзенінің су қорғау аймағында ауыр металдардың (марганец пен темірдің) көп мөлшері Қостанай қ. шегінде	Мыс-аммиак өндірісі зауыты XX ғасырдың 80-ші жылдарында қызметін тоқтатты. Накопитель орналасқан жерде топырақтағы мыс мөлшері шекті рұқсат етілген концентрациядан асып кетеді. Қостанай облысының экология департаменті Тобыл өзеніндегі мыс концентрациясының мемлекеттік мониторингін жүргізуде. Лабораториялық талдау нәтижелері бойынша, 2017 жылдан бері мыс-аммиак өндірісінің Тобыл өзенінің су сапасына әсері байқалмайды. Тобыл өзенінің бойында ауыр металдардың, атап айтқанда марганец пен темірдің жоғары фондық мөлшері табиғи сипатқа ие.
2	Жітқара, Лисаков, Арқалық, Рудный қалаларындағы қолданыстағы кәріз тазарту құрылыстарын қайта жанарту және жанғырту	Арқалық қаласы бойынша: 2024 жылдың ақпанында 2025-2026 жылдарға арналған республикалық бюджет қарастырылған кезде «Арқалық қаласының канализациялық тазарту құрылыстарын реконструкциялау» жобасы бойынша (мемлекеттік сараптама №01-0031/24, 30.01.2024 ж.) 2,7 млрд теңге көлеміндегі бюджет сұранысы қолдау таппады. Лисаковск қаласы бойынша: Мердігермен жасалған шарт мердігердің міндеттемелерін орындамауына байланысты тоқтатылды. Тапсырыс беруші мердігерді мемлекеттік сатып алуларда адал емес қатысушы ретінде тану туралы талап арызды сотқа берді. Рудный қаласы бойынша: Канализациялық тазарту құрылыстарын реконструкциялау жобалық-сметалық құжаттамасын әзірлеу жұмыстары басталды. Сараптама алу 2025 жылы жоспарлануда. Жітқара қаласы бойынша: Облыс әкімдігі аталған жобаны 2025 жылғы республикалық бюджетке енгізу үшін ұсынатын болады. 2024

		жылы жобалаушымен жобалық-сметалық құжаттаманы әзірлеу бойынша шарт жасалды, сараптаманы алу 2025 жылға жоспарланған.
3	Қостанай қаласында биологиялық тазарту станциясының құрылысы	Қостанай облысының әкімдігі жанындағы Техникалық кенесте тазарту станциясын салудың жоғары құнына байланысты, тұрмыстық және өндірістік ағын суларды тазартудың баламалы әдістерін, атап айтқанда хлорелла қолдану тәсілін пайдалану мәселесі қаралды. 2023 жылы «Қостанай-су» мемлекеттік коммуналдық кәсіпорны Петропавл қаласындағы «Су ғылыми-технологиялық орталығы» ЖШС-мен «Қостанай қаласындағы негізгі жинағыш-бумен буландырушыны хлорелла әдісімен альгожүйені коррекциялау арқылы биологиялық тазарту технологиясы» жобасы бойынша келісімшарт жасалды. Аталған жұмыс 2025 жылдың соңына дейін аяқталуы жоспарлануда. Осыған байланысты Қостанай қаласы әкімдігі 2023 жылғы 1 маусымдағы №03-07/4705 хатымен МИИР және «Қазақстан тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығын жаңғырту және дамыту орталығы» АҚ-ға тұрмыстық және өндірістік ағын суларды тазарту үшін хлорелла қолдану нәтижелері алынғаннан кейін 2025 жылдың соңына дейін КТҚ құрылысын жүргізу мүмкіндігін қарастыруды сұрады.
ҚЫЗЫЛОРДА ОБЛЫСЫ		
1	Арал теңізінің құрғаған түбінің деградациясы және шөлейттенуі	Арал теңізінің құрғағылған түбінің жалпы ауданы 6,0 млн гектарды құрайды, оның 2,8 млн гектары Қазақстан аумағына жатады. Теңіздің түбіндегі тұзды шаң мыңдаған километрге таралып, экожүйелерге және адам денсаулығына теріс әсер етеді. Соңғы 30 жыл ішінде Қазақстандағы құрғағылған теңіз түбінің 337,1 мың гектары орманжыландырылды. Мемлекет басшысының 2021-2025 жылдарға арналған сексеуіл отырғызу тапсырмасын орындау шеңберінде, Арал теңізінің құрғағылған түбінің 1,1 млн гектарында қара сексеуіл көшеттерін өсіру үшін 2024 жылғы қарашада Қызылорда облысының Қазалы қаласында 33 гектар аумақты питомник іске қосылды. 2023 жылғы көшеттер 4 мың гектар алаңға отырғызылды.
2	2. КТҚ орналастыруға арналған полигондармен мәселе	Қызылорда облысында қатты тұрмыстық қалдықтарды орналастыруға арналған 145 полигонның тек 7-сі ғана санитарлық-экологиялық талаптарға сәйкес келеді. Қатты тұрмыстық қалдықтарды сұрыптау кешені Қызылорда қаласындағы полигонында ғана бар. Арал, Жалағаш және Шиелі аудандарында қатты тұрмыстық қалдықтар полигондарын салу жобалық-сметалық құжаттамасы әзірленіп, мемлекеттік сараптамадан өгіп жатыр. Жобаның алдын ала құны 2,1 миллиард теңгені құрайды. Осыған байланысты жобаға қаржыландыру мәселелері бойынша Экология министрлігінің қолдауы қажет.
СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫ		
1	Пайдаланылған уран кен орындарының	Солтүстік Қазақстан облысы аумағында 6 (алты) игерілген уран кен орындары орналасқан: Айыртаудағы Грачев, Косачинное, Дергачевское; Ғ. Мүсірепов ауданындағы Шокпак, Ақан-Бұрлық және Токсан би ауылы маңындағы атаусыз кеніш. Кен орындары

	мәселесі	консервтелген (Грачев, Косачинное, Шоппак) және ликвидтелген (Дергачевское, Акан-Бұрлық), арнайы техникалық құралдар мен жабдықтар демонтаждалып, шығарылған. Ғ. Мүсірепов және Айыртау аудандары әкімдіктері уран кен орындарын коммуналдық меншікке қабылдап, оларды ауылдық округ әкімдіктерінің балансына тапсырған. Жергілікті атқарушы органдардың мәліметтері бойынша қорғаныс қоршауларын қалпына келтіру және радиациялық қауіпсіздік белгілерін орнату жұмыстары жүргізілді. Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің 2023 жылғы 27 сәуірдегі қаулысымен Айыртау ауданындағы бұрынғы уран кен орындарын қоршауға 95 225,1 мың теңге бөлінді. Мемлекеттік сатып алудың ашық конкурстары нәтижесінде қоршаулар орнатуға мынадай шарттар жасалды: Володаровка ауылдық округі әкімдігі аппараты мен «ДИАС Инвест Групп» ЖШС арасында – 42 588 900 теңге сомасына; Украин ауылдық округі әкімдігі аппараты мен «Мега Строй Спектр» ЖШС арасында (Косачинное) – 27 718 100 теңге сомасына. Жергілікті атқарушы органдардың берген мәліметтері бойынша жұмыстар аяқталды.
2	Петропавл қаласында ҚТҚ жаңа полигонын салу қажеттілігі	2024 жылы Петропавл қаласындағы «Қызылжар Тазалық» ЖШС қатты тұрмыстық қалдықтар полигонының пайдалану мерзімі аяқталды. 2025 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша полигонын толу көрсеткіші 95,6% құрайды. Қазіргі уақытта жергілікті атқарушы органдар Петропавл қаласында жаңа қатты тұрмыстық қалдықтар полигонын салу үшін жер учаскесін анықтады. Қазақстан Республикасы Үкіметі 2023 жылғы 15 мамырдағы Қазақстан Республикасы Қауіпсіздік Кеңесінің отырысы хаттамасына сәйкес қатты тұрмыстық қалдықтар полигондарын жаңаларын салу, барларын кеңейту және оларды экологиялық және санитарлық талаптарға сәйкестендіру бойынша іс-шаралар жоспарын әзірледі. Осы жоспарға сәйкес облыстың аудандарында (Ақжар, Аққайын, Жамбыл, Тайыншы, Тимирязев, Уәлиханов, Ғ. Мүсірепов және М. Жұмабаев атындағы) 8 полигонының құрылысы 2027 жылға дейін аяқталуы тиіс.
3	Ауылдық елді мекендер мен кіші қалалардағы канализация желілері мен тазарту құрылыстарының тозуы	Облыста кіші қалалар мен ауылдық елді мекендерде су төгетін жүйелердің мәселесі бар: 13 аудан орталығынан тек 4-інде ғана су төгетін желілер бар және олардың барлығы едәуір тозған күйде. Бұл мәселені шешу мақсатында Солтүстік Қазақстан облысы Айыртау ауданының Үлкен Қоскөл көлінің маңына дейінгі ҚТҚ, КСС-1, КСС-2, КСС-3 және олардың арасындағы магистральдық құбыр желілерін реконструкциялау» жобасы (I, II, III кезеңдері) әзірленді. Жол картасына сондай-ақ Шал ақын ауданының Сергеевка қаласында көріз желілерін және тазарту құрылыстарын салу қарастырылған. Жергілікті бюджет есебінен ҚТҚ құрылысын жүргізу жобасы әзірленіп, оның жүзеге асырылуы 2024-2026 жылдарға жоспарланған. 2018 жылдың тамыз айында Ғ. Мүсірепов атындағы аудандағы Новошымкент ауылы үшін канализация желілері мен тазарту құрылыстарын салу жобасының іске асырылуы басталды. Жобаның құны 3 миллиард теңгеден астам. ҚТҚ құрылысы аяқталып, іске қосу-қалыпқа келтіру жұмыстары жүргізілуде. 2024 жылғы іске қосу-қалыпқа келтіру жұмыстарына облыс бюджетінен 39,5 млн теңге бөлінді. Нысанды

		пайдалануға беру 2025 жылға жоспарланған.
4	Петропавл қаласында күкірсутек шығарындылары	Атмосфералық ауадағы күкірсутектің шекті рұқсат етілген концентрациясын (ШРҚ) асып кету көзі ретінде «Биопруд» атты тұрмыстық тұрмыстық және ластаған суларды жинау орны, «Қызылжар су» ЖШС балансында тұрған нысан қарастырылуда. 2021 жылдан бастап «Су ғылыми-технологиялық орталығы» «Биопруд» ЖШС жинағышында жасыл микрожасыл шөп – хлорелла көмегімен биологиялық тазалау жұмыстарын жүргізуде. Сонымен қатар, судың химиялық және биологиялық құрамын тұрақты бақылау ұйымдастырылған. 2023 жылдың қыркүйегінде «Ұлттық сараптама орталығы» РМҚ аккредиттелген зертханасы атмосфералық ауадан сынама алар алып, талдау нәтижелері бойынша күкірсутек шығарындыларының нормадан асып кетуі тіркелмеген. «Биопруд» жинағышында микроводоросль хлорелланың жаңа партияларын өсіру және енгізу, сондай-ақ судың сапасын мониторингілеу жұмыстары жалғасуда.
ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫ		
1	Елді мекендерді көгалдандыру жұмыстары және қозғалмалы құмдармен тиімді күресу шаралары	Түркістан облысындағы шөлді аймақтарда негізгі өсімдіктер ретінде жусан (жылқышылдар тұқымдасына жататын жусанның түрі) және сексеуіл басым. Облыстың орман шаруашылығы мекемелері сексеуіл көшеттерін, сондай-ақ сексеуіл тұқымдарын құмды далада, дала төменгі алаптарында себу жұмыстарын жүргізуде. 2022-2024 жылдарға арналған облыс елді мекендерін көгалдандыру іс-шаралары жоспарына сәйкес, облыс аумағындағы елді мекендердің 90%-ында (барлығы 852 елді мекен) көгалдандыру жұмыстары жасалып, жалпы ауданы 798 939 гектарды құрады. 2023 жылдың көктемінде елді мекендерде 532 682 көшет отырғызылды. Аймақтың табиғи жағдайларын ескере отырып, жергілікті ағаш түрлері – қарағаш, қаратал, қайың және есен (ашық жазуда көбіне ясень деп аталады) және басқа да ағаш түрлері отырғызылды. Егу жұмыстары басқарма жауапты мамандарының қадағалауымен жүргізілді. 2024 жылдың көктемінде 522 935 көшет отырғызылып, 2024 жылдың күзінде 515 935 көшет егілді.
2	Қатты тұрмыстық қалдықтар полигондарын санитарлық-экологиялық талаптарға сәйкестендіру	Талдау нәтижесі бойынша Түркістан облысы аумағындағы қатты тұрмыстық қалдықтарды орналастыруға арналған полигондардың 65%-ы санитарлық-экологиялық талаптарға сай емес (тарозы жоқ, электр жарығы мен су жоқ, қалдықтарды жерлеуге арналған арнайы ұңғылдар жабдықталмаған, қоршау жоқ және т.б.). Қатты тұрмыстық қалдықтар полигондарын санитарлық-экологиялық нормаларға сәйкестендіру мақсатында аудандық бюджеттің есебінен 16 жоба әзірленіп, мемлекеттік сараптаманың қорытындысы алынған. Полигондарды салуға республикалық бюджеттен 3,4 млрд теңге қажет.

ҚОРЫТЫНДЫ

2024 жылы республиканың атмосферасына стационарлық көздерден 2 271 400 тонна ластаушы заттар түсті, бұл алдыңғы жылғы деңгейден 0,6%-ға көп (2023 жылы 2 257 500 тонна). Сонымен қатар, статистикаға сәйкес, елдегі стационарлық көздер саны мың бірлікке жуық азайды (2024 ж. - 232 855 бірлік, 2023 ж. - 233 823 бірлік). Павлодар және Қарағанды облыстары шығарындылар бойынша көшбасшы болып қала береді, дегенмен, бұл аймақтарда шығарындылардың жыл сайынғы төмендеуі байқалды: 2024 жылы сәйкесінше 687 800 тонна және 445 300 тонна, 2023 жылы 694 200 тонна және 455 000 тонна, ал 2022 жылы 724 200 тонна және 469 000 тонна.

Ауаның ластану деңгейі төмен елді мекендер саны 5 бірлікке артты (2023 жылы - 18 бірлік, 2022 жылы - 30 бірлік). Бақылауларды «Қазгидромет» РМК аймақтық филиалдары 70 елді мекендегі 171 бақылау бекетінде жүргізді. Ластаушы заттардың ең көп мөлшері ірі өнеркәсіптік кәсіпорындардың әсер ету радиусында орналасқан қалалар мен елді мекендердің атмосфералық ауасында анықталды. Соңғы бес жылда ауаның ластануының жоғары деңгейі Астана және Алматы қалаларында байқалды. Жылу электр станцияларынан, автономды қазандықтардан және жеке үй шаруашылықтарынан басқа, жыл сайын саны артып келе жатқан автокөліктер мегаполистердің ластануына ықпал етеді. Осылайша, Алматыда 01.01.2025 ж. жағдай бойынша тіркелген көлік құралдарының саны өткен жылғы деңгейден 8,7%-ға (2024 жылы - 667,6 мың бірлік, 2023 жылы - 617,2 мың бірлік), Астанада - 9,3%-ға (2024 жылы - 424,7 мың бірлік, 2023 жылы - 384,9 мың бірлік) көп болды. Айта кететіні, көлік паркінің үштен бір бөлігін 20 жылдан асқан автомобильдер құрайды.

Рұқсат етілмеген қалдықтар үйінділері де елдің қоршаған ортасына үлкен қауіп төндіреді. 2024 жылы «Қазақстан Ғарыш Сапары» АҚ ғарыштық мониторингі ел бойынша 4900 рұқсат етілмеген қалдықтар көму орындарын анықтады (2023 жылы 5500 және 2022 жылы 5700). Бұл орындардың көпшілігі астана маңында және Қарағанды мен Қостанай облыстарында табылды. Бұл қоқыстардың пайда болуына құрылыс қалдықтары, пайдаланылған тұрмыстық техника және сол сияқтыларға арналған мамандандырылған полигондардың болмауы, сондай-ақ қатты тұрмыстық қалдықтарды қайта өңдеу жүйесінің дамымағандығы ықпал етеді. 2024 жылы ұлттық орташа қайта өңдеу деңгейі 22%-дан сәл астам болды, қалдықтарды жинаудың жалпы көлемі 4,6 миллион тоннаны құрады, бұл өткен жылмен салыстырғанда 10,9%-ға өсті және бұл көлемдер жыл сайын өсіп келеді.

Жер үсті суларының сапасы 2024 жылы тұрақты болып қалды. «Қазгидромет» РМК филиалдары 132 су айдынындағы 370 гидрохимиялық учаскеде бақылаулар жүргізді. Бақылауларға сәйкес, Қазақстандағы су айдындарының көпшілігінде тұз иондары, аспалы бөлшектер, фенол, кадмий, марганец, мыс және мырыш бойынша нормативтерден асып кеткен, бұл табиғи, климаттық және антропогендік факторларға, тарихи ластануға, сондай-ақ өнеркәсіптік және коммуналдық ағынды сулардың төгінділеріне байланысты. Сонымен қатар, Қазақстан Республикасы Энергетика министрлігінің Ядролық физика институты жыл сайын 15 трансшекаралық өзендегі жер үсті суларына радиохимиялық зерттеулер жүргізеді. Зерттеу нәтижелері бойынша 2024 жылы трансшекаралық өзендердің суларындағы радиоактивті элементтер деңгейі табиғи шекте болды.

Жалпы алғанда, «Қазгидромет» РМК мәліметтері бойынша, 2024 жыл Қазақстанда 1941 жылдан бастап тіркелген ең жылы жыл болды. Ел бойынша орташа жылдық ауа температурасының ауытқуы +0,87°C болды. Орташа айлық температура барлық айларда және барлық аймақтарда қалыптыдан жоғары болды, қаңтарда +0,72°C-тан ақпанда +3,74°C-қа дейін болды, оңтүстіктегі шағын аймақта аномалия -0,2°C болды.

2024 жылы жауын-шашын мөлшері де қалыптан тыс болды. Ел бойынша 20 «Қазгидромет» РМК метеорологиялық станциясы 1941 жылдан бергі ең жоғары жауын-шашын деңгейін тіркеді.

Орташа есеппен республика бойынша қысқы жауын-шашын мөлшері нормадан 156%-ға, көктемде 121%-ға, жазда 137%-ға және күзде 106%-ға асып түсті. Жауын-шашын мөлшері бойынша 2023/2024 жылғы қыс 1941 жылдан бергі ең жаңбырлы қыс болды. Қостанай облысының оңтүстігіндегі кейбір аудандарда, Қызылорда облысының оңтүстігінде, Түркістан облысының оңтүстік-батысында және Жамбыл облысының оңтүстік-шығысында нормадан 80%-дан аз жауын-шашын тапшылығы байқалды.

Температураның ауытқуы қардың тез еруіне және өзендердің тасуына ықпал етіп, Қазақстанда соңғы онжылдықтардағы ең қатты су тасқынына себеп болды. Апат 12 аймаққа әсер етті, оның 10-ында төтенше жағдай жарияланды. Еріген және тасқын сулары үйлер мен жолдарды басып, теміржол жолдары мен көпірлердің бөліктерін шайып кетті. Жолдардың тасып кетуіне байланысты 157 елді мекен көлік байланыстарынсыз қалды. Төтенше жағдайларды жою жұмыстарына 63 400 адам (ТЖМ, ІІМ, Ұлттық гвардиядан, ҰҚК, Қорғаныс министрлігінен, ҚР Мемлекеттік күзет қызметінен, Қазавиақұтқарудан және жергілікті атқарушы органдар мен ұйымдардан), 6 945 техника, 38 ұшақ, 418 жүзбелі кеме және 1119 су сорғы жабдықтары жұмылдырылды. Барлығы 120 000 адам құтқарылып, эвакуацияланды, оның ішінде 45 200 бала және 354 мүгедек адам бар.

2024 жылы қауіпті метеорологиялық оқиғалар 2023 жылмен салыстырғанда аз болғанымен (190 және 203), олардың сипаты мен ауқымы өзгерді. «Қазгидромет» РМК бақылауларына сәйкес, соңғы он жеті жылда, 2008–2024 жылдары, 30 м/с-тан асатын қатты жел, қатты жаңбыр және қатты қар жауу салдарынан болатын экстремалды метеорологиялық оқиғалар саны артты. Жетісу аймағы экстремалды метеорологиялық оқиғалар саны бойынша көш бастап тұр (жалпы оқиғалар санының шамамен 24%), онда 2024 жылы ең ұзақ үздіксіз күшті желдің ұзақтығы 33 сағат және желдің максималды жылдамдығы 46,9 м/с (Достық МС) тіркелді. Одан кейін Алматы (22%) және Ақтөбе (шамамен 9%) облыстары келеді.

Негізгі ауылшаруашылық аймақтарына әсер еткен су тасқынына қарамастан, 2024 жылы ауылшаруашылықтың жалпы өнімі 2023 жылғы нәтижелерден 13,7%-ға асып түсті. Дәнді дақылдардың, соның ішінде күріштің және бұршақ дақылдарының жалпы өнімі (өңдеуден кейінгі салмағы) 47,4%-ға өсті, бірақ бидай мен кейбір майлы дақылдардың, әсіресе жасымықтың сапасына ауа райы жағдайлары әсер етті. Мал шаруашылығы жалпы өнімнің 39,5%-ын құрады. Бұл жалпы өнімге ең үлкен үлес Түркістан (13,1%), Солтүстік Қазақстан (10,0%), Алматы (9,2%), Ақмола (9,2%) және Қостанай (8,4%) облыстарынан келді. Бұл нәтижелерге агроөнеркәсіптік кешенді жеңілдікпен қаржыландыру түріндегі мемлекеттік қолдау шараларының арқасында қол жеткізілді.

2024 жылы Қазақстанда су ресурстарын басқаруды жақсарту, су инфрақұрылымын дамыту және суды тиімді пайдалану, сондай-ақ қауіпті гидрометеорологиялық оқиғаларды ерте болжау және ескерту жүйелерін қамтитын Ұлттық климаттың өзгеруіне бейімделу жоспарын әзірлеу басталды. Ауыл шаруашылығында ресурстарды үнемдейтін технологияларды енгізу, дақылдарды әртараптандыру, жемшөп дақылдарының егістік алқаптарын ұлғайту және өзгермелі климаттық жағдайларға бейімделген жаңа дақыл сорттарын әзірлеу шаралары қарастырылуда.

2024 жылдың желтоқсанында Сауд Арабиясының Эр-Рияд қаласында өткен One Water Summit Су форумында сөйлеген сөзінде Қазақстан Президенті су қауіпсіздігі тұрақты дамудың, экономикалық прогрестің және қоршаған ортаны қорғаудың негізі екенін атап өтті. Дегенмен, климаттың өзгеруі жаһандық су айналымына қазірдің өзінде әсер етуде. 2024 жылдың көктемінде ондаған жылдардағы ең жойқын су тасқынын бастан кешірген Қазақстан олардың салдарын жақсы біледі. Сондықтан, климатқа қолайлы су инфрақұрылымына мақсатты инвестицияларды, сондай-ақ табиғи апаттардың ерте ескертуін және олардың салдарына тиімді жауап беруді қамтамасыз етуге бағытталған тәжірибе мен технологиялар алмасуды қоса алғанда, осы саладағы халықаралық ынтымақтастықтың маңыздылығын асыра бағалау қиын.

2026 жылы Астанада Орталық Азия аймағындағы экологиялық қауіпсіздік және тұрақты даму мәселелері талқыланатын Аймақтық экологиялық саммит өтеді.

ҚЫСҚАРТУЛАР ТІЗІМІ

1. ӘБҚД - Әсердің бағдарланған қауіпсіздік деңгейі
2. «Бурабай» КФМС – «Бурабай» кешенді фондық мониторингі станциясы
3. ГБФК – Гидробромфторкөміртектер
4. ГХФК – Гидрохлорфторкөміртектер
5. ГФК – Гидрофторкөміртек
6. ДДТ – Дихлордифенилтрихлорэтан
7. ЕАМБ – Ең аз мәнді белсенділік
8. ЕКҚ - Ең көп қайталану
9. ЕМЕП (ЕМЕР) - Еуропадағы атмосфералық ластаушы заттардың ұзақ мерзімді тасымалын бақылау мен бағалаудың халықаралық бірлескен бағдарламасы (European Monitoring and Evaluation Programme)
10. ЖПЖОШӨ - Жер пайдалану, жер пайдалануды және орман шаруашылығын өзгерту
11. ЗРК – Зерттеу реакторларының кешені
12. ИДК - Инспекциялық-тексеру кешені
13. ИБАСЗ - Инженерлік бейіндегі аймақтық сынақ зертханасы
14. ИНП-МС – Индуктивті байланысқан плазмалық Масс-спектрометрия
15. КДБФ – Кен дайындау және байыту фабрикасы
16. КӨЖҮТ – Климаттың өзгеруі жөніндегі үкіметаралық топ
17. ҚОҚ БАЖ – Қоршаған ортаны қорғаудың бірыңғай ақпараттық жүйесі
18. ҚОНЖ – Қалдықтарды орналастыру нормативтерінің жобасы
19. ҚОСНК – Қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштері
20. ҚШҰ – Қоқыс шығаратын ұйымдар
21. МЕҰОҚ – Метан емес ұшпа органикалық қосылыстар
22. МХКҚ – Монреаль хаттамасының көпжақты қоры
23. МАЖ – Мониторингтің автоматтандырылған жүйесі
24. НБТ – Нейтронды белсендіру талдауы
25. ОБТ – Оттегін биохимиялық тұтыну
26. ОХТ – Оттегіні химиялық тұтыну
27. ӨПжӨ - Өндірістік процестер және өнеркәсіп
28. ОЭК АТО («ОЭК АТО» АҚ) - Отын-энергетикалық кешенінің ақпараттық-талдау орталығы
29. ПГШКСЖ - Парниктік газдар шығарындыларына квоталарды сату жүйесі
30. ПХБ - Полихлорланған бифенилдер
31. ПХД - Полихлорланған дифенилдер
32. ПЭ - Полиэтилен
33. ПЭТ - Полиэтилентерефталат
34. ПФК - Перфторкөміртек
35. РҚКП - Радиоактивті қалдықтарды көму пункті
36. РЕКБ - Рұқсат етілген көлемдік белсенділік
37. СРҚ - Сұйық радиоактивті қалдықтар
38. СДМА – Симметриясыз диметиламин
39. СДМГ – Симметриясыз диметилгидразин
40. СИ - Стандартты индекс
41. СҚА - Сатып алу қабілетінің паритеті
42. СЭБ - Стратегиялық экологиялық бағалау
43. СТГ – Сығылған табиғи газ
44. СТГҚГК – Сұйылтылған табиғи газбен қайта газдандыру кешені
45. СХТ – Сандық химиялық талдау
46. ТҚПЭ – Төмен қысымды полиэтилен
47. ТПҚ - Түсті (бағалы) пайдалы қазбалар
48. ТМТ - Техногендік минералды түзілімдер
49. ТШАДЕ - Теңізге шыға алмайтын дамушы елдер
50. ХБРЕК – Халық белсенділігінің рұқсат етілген көлемі
51. ХФК - Хлорофторкөміртектер
52. ШЫҰА - Шанхай Ынтымақтастық Ұйымының Аймақтық терроризмге қарсы құрылымы
53. ЫЕӨ – Ыдыраудың еншілес өнімдері
54. ЭДӨ - Эквивалентті дозаның өлшемі
55. ЮНЕП – Қоршаған орта бойынша БҰҰ бағдарламасы
56. ЮНФПА/UNFPA – Біріккен Ұлттар Ұйымының жыныстық және репродуктивті денсаулық жөніндегі агенттігі (БҰҰ Халық қоры)
57. CITES – Құрып кету қаупі төнген жабайы фауна мен флора түрлері мен халықаралық сауда туралы